

Шлях королів
Брендон Сандерсон

Хроніки Буресвітла #1

Багато часу минуло, відколи Променисті Лицарі покинули людство. Єдине, що збереглося від них, – це Сколкозброя і Сколкозбруя. Той із людей, хто зможе заволодіти цими артефактами, стане могутнім воїном. На Рошарі, у світі бур і скель, живуть четверо сміливців: хірург, якому довелося облишити своє ремесло і стати солдатом, рабом та мостонавідником; найманий убивця, котрий плаче, забираючи людські життя; дівчина-спудейка, під сукнею якої б'ється серце злодійки. І останній із четвірки – великий князь, воєначальник, що втомився від битв і котрого періодично навідують страшні видіння. Світ от-от зміниться. І четверо відчайдухів стануть цьому причиною. Вони або врятують Рошар, або його буде знищено...

Брендон Сандерсон

Книга перша. Шлях королів. Хроніки Буресвітла

Емілі,

яка занадто терпляча,

любляча

та мила,

щоб це можна було передати словами.

Проте я все ж спробую.

Reprint by arrangement of the Author and JABberwocky Literary Agency

Перекладено за виданням: Sanderson B. The Way of Kings: A Novel / Brandon Sanderson. –

New York: Tor Books, 2010. – 1009 p.

Переклад з англійської Андрія Зорницького

© Dragonsteel Entertainment, LLC, 2010

© Depositphotos.com / fxquadro, dleindecdp, R-O-M-A, leedsn, sibrikov, beast01, обкладинка, 2019

© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2019

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художнє оформлення, 2019

Художники Ісаак Стюарт, Бен Мак-Сквіні, Грег Колл та Моше Федер (Isaac Stewart, Ben McSweeney, and Greg Call Edited by Moshe Feder)

Слово подяки

Хоча чорновий варіант «Шляху королів» був завершений у 2003-му році, та роботу над фрагментами цієї книжки я розпочав ще наприкінці 90-х, а перші помисли про неї зародились у моїй голові значно раніше. Жодна з моїх книжок не визрівала аж так довго: щоб її написати, мені знадобилося понад десять років. Тож воно й не дивно, що багато хто допомагав мені в цьому. Та згадати їх усіх неможливо: у мене просто не настільки добра пам'ять. Однак є кілька основних гравців, яким я хотів би висловити найглибшу подяку.

Це насамперед моя дружина Емілі, котрій присвячена ця книжка. Вона доклала найбільших зусиль, щоби мій роман був завершений. Її допомога полягала не лише в прочитанні рукопису та наданні його авторові цінних порад, але й у забезпеченні цьому авторові спокою, коли він упродовж нескінченних годин сидів за письмовим столом. Якщо комусь із читачів випаде нагода познайомитися з нею, подяка буде не зайвою. (Вона любить шоколад.)

Як і зазвичай, мої неперевершені редактор і літературний агент – Моше Федер і Джошуа

Білмз – працювали над цим романом не покладаючи рук. Слід зауважити, що на гонорари Моше ніяк не впливає обсяг тих монстрів на 400 000 слів, які надсилаються авторами йому на перегляд. Але він редагував цей текст без жодних нарікань; його допомога стала неоціненною під час перетворення рукопису на твір, який ви зараз тримаєте в руках. Він також залучив Ф. Пола Вілсона як консультанта з медицини, що значно покращило текст.

Окрему подяку висловлюю Гарріет Мак-Дугал, одній із найвидатніших редакторок сьогодення, яка з доброти сердечної зробила для нас порядкову вичитку й редактуру цього роману. Фанати «Колеса часу» знають її як людину, котра відкрила, відредагувала та взяла собі за чоловіка Роберта Джордана. Останнім часом вона рідко редагує щось інше, крім його творів, тож мені водночас дуже приємно та ніяково згадувати тут про її внесок і допомогу. Подякувати слід і Алану Романчуку, який активно допомагав їй у цій роботі.

Із-поміж співробітників видавництва Tor Books мені надзвичайно допоміг Пол Стівенз. Саме за ним були закріплені мої книжки, і він блискуче впорався зі своєю роботою. Нам із Моше неабияк поталанило, що він став нашим помічником. Як пощастило й із Айрін Галло – арт-директоркою, – котра виявилась неймовірно послужливою та терплячою, маючи справу з норовливим автором, якому заважало реалізувати свої навіжені ідеї в художньому оформленні цієї книги. Моя щира подяка Айрін, Джастіну Голенбоку, Грегу Коллінзу, Карлу Голду, Натану Віверу, Гезер Сондерз, Меріл Грос і всій команді Tor Books. Дот Лін, яка була моїм рекламним агентом аж до самого виходу цієї книги (а зараз працює над тим, щоби перед її прізвищем ставили ще кілька літер) і надавала мені не тільки неоціненну допомогу в питаннях реклами, а й забезпечувала мене порадами та підтримкою в Нью-Йорку. Спасибі вам усім.

До речі, про художнє оформлення: ви, можливо, зауважили, що ця книжка значно краще ілюстрована, ніж це зазвичай буває з епічним фентезі. Вона завдячує цим надзвичайним старанням Грега Колла, Айзека Стюарта й Бена Мак-Свіні. Вони напружено працювали, неодноразово виправляючи ескізи ілюстрацій, щоб досягти бажаного ефекту. Робота Бена над сторінками з альбому Шаллан просто вражає, оскільки поєднує найкращі витвори моєї фантазії з його мистецькими інтерпретаціями. Айзек, який також працював над внутрішнім оформленням трилогії «Народжений туманом», потрактував своє завдання значно ширше, ніж можна було б очікувати. Праця до пізньої ночі та драконівські терміни здачі були нормою при роботі над цією книжкою. І я мушу засвідчити йому свою повагу. (Якщо комусь цікаво, то віньетки до кожного з розділів, мапи, кольорові ілюстрації наприкінці та сторінки з записника Навані – усе це його рук справа).

Як і зазвичай, мені неймовірно допомогла моя робоча група. До її членів додані ще й кілька альфа-й бета-читачів. Безвідносно до конкретних заслуг кожного, ось перелік їхніх імен: Карен Елстром, Джеф і Рейчел Бізінгери, Ітан Скарстедт, Натан Гетфілд, Ден Веллз, Кайлінн ЗоБелл, Алан і Джанет Лейтони, Дженсі Олдз, Крістіна Куглер, Стів Даймонд, Брайан Делаамбр, Джейсон Дензел, Мішель Тремел, Джош Вокер, Кріс Кінг, Остін та Едам Гассі, Брайан Т. Гілл, а також той хлопчина на ймення Бен, чие прізвище я не вмію

правильно написати. Не маю сумніву, що я про когось забув. Усі ви – чудові люди, і я – якби лише міг – вручив би кожному по Сколкозбройцю.

Ху-у-х! Це вже не слово подяки, а цілий епос. Але згадати треба й ще декого. Я пишу ці рядки майже в першу річницю, як найняв Незмінного Пітера Елстрома – мого особистого помічника, співредактора й саме ту світлу голову, яку мають на увазі, кажучи: «...а дві краще». Переглянувши мої попередні «подячні слова», ви завжди знайдете там його ім'я. Упродовж багатьох років він залишається моїм добрим другом і поціновувачем моєї творчості. Мені надзвичайно пощастило, що наразі він працює лише на мене. Сьогодні Пітер встав о третій ранку, щоб востаннє вичитати вже готову книжку. Тож коли знову побачите його на зустрічі з читачами, купіть йому шматок сиру.

Я би також проявив недбалість, якби не подякував Тому Догерті за те, що мій рукопис таки вибився в люди. Лише завдяки його вірі в цей проект нам вдалося прилаштувати кудись таку товстелезну книжку, і тільки його особистий дзвінок переконав Майкла Вілана зробити для неї обкладинку. Том допоміг мені навіть більше, ніж я, напевно, заслуговую: уже від самої згадки про книгу на кшталт цієї (з безліччю сторінок, ілюстрацій і внутрішніх оздоб) чимало видавців одразу беруть ноги в руки. Саме завдяки цій людині видавництво Tor Books безнастанно видає неймовірні книжки.

І нарешті – кілька слів про чудо-обкладинку Майкла Вілана. Для тих, хто ще не чув цієї історії, повторюся, що я ще підлітком почав читати фентезі (та й, власне, узагалі полюбив читати) саме через його прекрасні малюнки на обкладинках книжок. Він наділений унікальною здатністю передати дух твору в одному зображенні – я завжди знав, що книжкам з його обкладинками можна довіряти. І мріяв про те, що одного дня його витвір прикрасить обкладинку і якоїсь моєї книжки. Здавалось, що моя мрія так і зостанеться мрією.

І те, що це нарешті сталося, – та ще й із милим моєму серцю романом, на який я потратив безмір часу, – для мене величезна честь.

Пролог до «Хронік Буресвітла»

Калак обігнув гірський хребет і застиг на місці, ледве не перечепившись об тушу конаючого

громоскельця. Здоровенна кам'яна тварюка завалилася на бік, оголивши розпанахану грудину, з якої стирчало щось схоже на ребра. За формою чудовисько скидалося на скелет із неприродно довгими кінцівками, що росли з гранітних плечей. На клиноподібній морді двома темно-червоними цятками світилися очі, немов у глибині каменя палало полум'я. Тепер вони скляніли.

І хоч скільки століть минуло, а побачивши громоскельця зблизька, Калак мимохіть здригнувся. Кожне ручисько почвари було завдовжки зі зріст середньої людини. Колись йому вже траплялося гинути від таких лабетів, і це було ще те задоволення.

Але хто й коли помирав приемною смертю?

Він обійшов страховиська, ретельно маневруючи полем бою. Рівнина була всяяна камінням неправильної форми й уламками скель, довкола височіли останці, землю вкривали трупи. Рослинності майже не спостерігалось.

Хребти й кургани рясніли шрамами. Від деяких лишилися тільки роздроблені, немовби висаджені в повітря, уламки – там билися Приборкувачі сплесків. Зрідка він проминав розтріскані, химерної форми вирви: це громоскельці виламувалися з гірської породи, щоб одразу ж кинутися в бій.

Чимало мертвих тіл були людськими, чимало – ні. Їхня кров перемішалася: червона, жовтогаряча, фіолетова. Хоча жодне із тіл довкола Калака не ворухилося, у повітрі висіло марево невиразних звуків: десь стогнали від болю, десь волали від горя. Але несхоже було, щоби хтось святкував перемогу. Над рідкими клаптями чагарників і купами тліючих трупів клубочився дим. Де-не-де курилися навіть скелі. Хто-хто, а Мертвечинці своє діло знали.

«Але ж я вцілів, – подумалося Калакові, коли він, притискаючи руку до грудей, поспішав до місця збору. – Цього разу я вцілів».

У цьому й крилася небезпека. Якщо він гинув, його відправляли назад – без шансів. Коли ж випадало пережити Руйнацію, він мав повертатися туди добровільно. До місця, сама лише згадка про яке жахала його. Туди, де біль і вогонь. А якби він вирішив... не вертатися, тоді що?

Небезпечні думки, навіть зрадницькі думки. Він прискорив кроки.

Місце збору було призначене в затінку високого останця – справжнього шпиля, що, здавалося, сягав неба. Як і зазвичай, він і дев'ятеро інших завважили перед битвою, що всі вцілілі зберуться там. Як не дивно, але чекав на нього лиш один – Джезріен. Невже восьмеро інших загинули? Що ж, і таке могло трапитись. Адже цього разу битва була просто шалена, одна з найлютіших. Раз од разу ворог виявляв усе більшу стійкість.

Але ні. Наблизившись до підніжжя останця, Калак стривожено насупився: увігнані вістрями в кам'янистий ґрунт, там пишалися сім мечів. Кожний із них був справжнім витвором мистецтва: обтічної форми, прикрашений гліфами та візерунками. Він упізнав кожен із семи. Якби їхні володільники загинули, то й Клинки одразу зникли б.

Клинки були грізною зброєю – навіть потужнішою, ніж Сколкозбройці. А ці сім – і поготів унікальні. Безцінні. Ззовні утворюваного мечами кола стояв Джезрієн і дивився на схід.

– Джезрієне?

Вбрана в біле й блакитне постать обернулася в його бік. Попри перебуті століття Джезрієн здавався молодим – років тридцяти, не більше. Його чорна борідка була охайно підстрижена, хоча колись ошатний одяг подекуди обгорів і вкрився плямами крові. Склавши руки за спиною, він глянув на Калака.

– У чому річ, Джезрієне? – запитав Калак. – Де всі?

– Пішли.

Голос у Джезрієна був тихий, грудний, королівський. І хоча століття спливли відтоді, як його голову востаннє вінчала корона, манера триматися з монаршою гідністю залишалася при ньому. Здавалося, він завжди знає, як учинити.

– Сталося диво: цього разу загинув лише один із нас.

– Таланель, – здогадався Калак: лише його Клинка не вистачало.

– Так. Він наклав головою, утримуючи прохід біля північного каналу.

Калак кивнув. Таким уже був Талн: він здебільшого обирав, здавалось би, безнадійні ділянки битви й часто здобував перемогу. Але й гинув не менш часто. Зараз він, напевно, саме повернувся до того місця, де вони перебували в перервах між Руйнаціями. До місця кошмарів.

Калак відчув, що тремтить. Відколи це він став таким слабкодушним? «Джезрієне, цього разу я не можу повернутися, – прошепотів Калак, підходячи ближче й хапаючи того за руку. – Розумієш? Не можу».

При цих словах Калак відчув, як щось обірвалось у нього всередині. Скільки ж це тривало? Століття, а може, і тисячоліття тортур: адже там неувяжно важко стежити за часом. Ці вогнища, ці гаки, які знову й знову терзали його плоть – кожнісінького дня. Спочатку пропалювали шкіру на руці, далі витоплювали лій і добиралися до кісток. Він і зараз

відчував той сморід. О, Всемогутній, він і зараз його відчував!

– Залиш свій меч, – наказав Джезріен.

– Що?

– Мене обрали, щоб зачекати на тебе: ніхто не знав, уцілів ти чи ні, – пояснив той, киваючи в сторону кола з мечів. – Ми тут... ухвалили... дещо. Час порушити Присягу.

Жах пройняв Калака гострим болем.

– А що це дасть?

– Ішар гадає, що доки хоч один із нас зв'язаний Присягою, цього може вистачити. У нас є шанс покласти край Руйнаціям.

Калак зазирнув у вічі безсмертного короля. Зліва над клаптем рослинності клубочився чорний дим. Ззаду доносилися стогони агонізуючих. Там, у Джезрієнових очах, Калак угледів страждання й горе. Цілком можливо, що і страх. Це були очі людини, яка зависла над прірвою, вхопившись за билинку.

«Святі небеса, – промайнуло в думках Калака. – Виходить, і ти зневірився?»... Ця доля спіткала їх усіх.

Калак повернувся й відійшов убік, де з невисокого хребта відкривався вид на чималу частину поля бою. Воно було просто всіяне трупами, поміж яких сновигали живі. Воїни, вдягнуті ледь не в мішковину, котрі тримали в руках списи з бронзовими наконечниками. На їхньому тлі вирізнялися інші – у сяючих панцирних обладунках. Ось пройшла ще одна група: четвірка бійців у порваних кожухах з погано вичинених шкір, які супроводжували могутнього велетня в чудовому срібному панцирі надзвичайно вигадливої роботи. Який контраст!

До нього підійшов Джезріен.

– Вони мають нас за богів, – прошепотів Калак. – Вони розраховують на нас, Джезрієне: адже, крім нас, у них нікого немає...

– У них є Променисті. Цього досить.

Калак похитав головою.

– Але ж ворог! Це не спинить його. Він зуміє завдати удару. Ти й сам це знаєш.

– Можливо, – король Вісників не захотів удаватися в подальші пояснення.

– А як же Талн? – запитав Калак, укотре згадавши: вогонь, смалена плоть, біль – знову, і знову, і знову...

– Нехай краще страждає один, аніж десятеро, – прошепотів Джезрієн. Він виглядав на диво спокійним, навіть холодним: немов чорна тінь, яку в сонячний, спекотний день відкидає позад себе чесна й благородна людина.

Джезрієн знову підійшов до утворюваного мечами кола. І раптом тоді, матеріалізувавшись із імлі, у його руках зблиснув власний меч, усе ще вогкий від конденсату.

– Усе вже вирішено, Калаку. Тепер кожен сам по собі й нехай не намагається розшукати інших. Кинки ми залишимо тут. Термін нашої Присяги закінчується просто зараз.

При цих словах він підняв свій меч і ввігнав його в кам'янистий ґрунт поряд з іншими сімома. На якусь мить Джезрієн завагався, поглядаючи на нього, але потім кивнув головою і відвернувся, неначе засоромився.

– Ми з доброї волі взяли на плечі цей тягар. Що ж, ми можемо й вибавитися від нього, якщо забажаємо.

– А що ми скажемо людям, Джезрієне? – запитав Калак. – Яким вони пам'ятатимуть цей день?

– Усе дуже просто: скажемо, що зрештою вони перемогли, – відказав Джезрієн, ідучи геть. – Гадаю, вони повірять. Хтозна: адже це може виявитись і правдою.

Якийсь час Калак проводжав поглядом Джезрієна, котрий ішов випаленою рівниною. Врешті він прикликав власний Клинок і всадив його в камінь поряд з іншими вісьмома. Потому повернувся й пішов у напрямку, протилежному до обраного Джезрієном.

Та все ж він не міг не озиратися на кільце мечів і дещицю вільного місця. Там мав би стриміти десятий Клинок – зброя того, кого вони втратили. Навіть гірше: покинули. «Прости нам», – подумав Калак і попрямував геть.

4500 років по тому

Пролог

Убити

«Людська любов холодна, наче води гірського потоку, що тече за лічені кроки від льодовика. Ми в його владі. О, Прародителю бур... ми в його владі. Ще якихось тисяча днів – і подме Вічновій», – записано в перший день тижня пала місяця шаш року 1171 зі слів темноокої породіллі середніх років за тридцять одну секунду до того, як вона померла. Дитину врятувати не вдалося.

Сет-син-сина-Валлано, Заблудлий із Шиновару, одягся в біле того дня, коли мав убити короля. Взагалі-то в таких випадках у біле традиційно вбиралися паршенді, чужий для нього народ. Але він робив те, що вимагали від нього господарі, та не ставив зайвих запитань.

Він сидів у просторій кам'яній кімнаті, розжареній омахами багать, що палахкотіли у величезних жаровнях і кидали яскраві відблиски на постаті гульвіс, котрі, обливаючись потом, танцювали, пиячили, галасували, співали та плескали в долоні. Дехто не витримував і валився додолу. Їхні зчервонілі обличчя яскраво свідчили про те, що гульби з них, напевно, досить і що їхні шлунки – не бозна-які міхи для вина. На перший погляд здавалося, що падають вони за мертво – принаймні доки товариші не переносили їхніх тіл з бенкетної зали на завбачливо приготовані ліжка.

Сет не розхитувався в такт барабанного бою, не пив сапфірового вина та не підводився з місця, щоб долучитися до танцю. Він тихо сидів на одній із задніх лав – просто служник у білому одязі. На цьому бенкеті, приуроченому підписанню угоди, мало хто звертав на нього увагу. Служник як служник, звичайнісінький шин – кому е до нього діло? Тут, на Сході, більшість жителів були переконані, що Сет і подібні до нього – народ тямущий і незлостивий. І найчастіше вони мали рацію.

Раптом барабанники змінили ритм. Їхні удари змусили Сета здригнутися: мовби чотири серця забилися в унісон, женучи кімнатою хвилі невидимої крові. Сетові господарі сиділи за окремими столами, адже жителі цивілізованіших королівств мали їх за дикунів. Їхня чорна шкіра була рясно поцяцькована червоними плямами. Здебільшого їх знали під ім'ям паршенді, і вони доводилися ріднею покірнішим народам, відомим у більшості країн світу

як паршмени. Дивина та й годі. Самі вони ніколи не називали себе паршенді – так іменували їх алеті, і це слово можна було приблизно перекласти як «паршмени виду сапієнс». Але чомусь жодна зі сторін не вбачала в цьому образи.

Саме паршенді привели з собою музик. Спочатку світлоокі алеті сумнівалися, як розцінювати такий крок, адже для них барабани асоціювалися з музикою темноокої черні. Але вино швидко змусило їх забути про традиції та пристойність, і тепер алеті витанцьовували, нетямлячись від захвату.

Сет підвівся й потихеньку попрямував у потрібний йому закуток кімнати. Гульба тривала вже довго – навіть король залишив гостей іще кілька годин тому. Але багато хто ще не нагульбанівся. По дорозі йому довелося пройти повз Далінара Холіна, рідного брата короля, котрий у п'яній знемозі завалився на невеличкий столик. Цей уже немолодий, але ще міцний чоловік вперто відмахувався від тих, хто намагався спровадити його в ліжко. А де ж Джасна, донька короля? Елгокар, королівський син і спадкоємець трону, сидів за столом на помості та, з огляду на відсутність батька, перебрав на себе обов'язки господаря. Він водночас вів розмову з двома співбесідниками: смаглявим азішем із дивною блідою плямою на щоці та якимось худорлявим чоловіком, на вигляд алетійцем, котрий раз по раз озирався через плече.

Горілчані брати престолонаслідника мало цікавили Сета. Він узагалі уникав його, намагаючись триматися ближче до стін, де сиділи барабанники. У повітрі довкола них зі свистом носилися музикузьки – крихітні духи-спрени, які можуть прибирати подоби покручених прозорих стрічок. Коли Сет проходив повз музикантів, ті звернули на нього увагу. Незабаром вони залишать свято разом з іншими паршенді.

Вони не скидалися на ображених, не виглядали злими. Але водночас і збиралися порушити договір, який самі ж підписали всього кілька годин тому. У цьому не було ані найменшої логіки, проте Сет не ставив зайвих запитань.

Ближче до виходу із зали він пройшов уздовж плінтуса, інкрустованого кількома рядами блакитних вогників, що світилися рівним сяйвом. То були сапфіри, заряджені Буресвітлом. Яке блюзнірство! І як у жителів цих земель піднімалася рука використовувати таку святиню просто для освітлення? Ще й гірш од того: ходили чутки, ніби алетійські вчені впритул наблизилися до створення нових Сколкозбройців. Сет дуже сподівався, що то були звичайні хвастощі та намагання видати бажане за дійсне. Бо якби таке сталося, світ змінився б. Найвірогідніше, мешканці всіх країв, від далекої Тайлени й аж до гористого Джа Кеведу, навчали би своїх дітей алетійської.

Що правда, то правда: алеті були великим народом. Навіть крізь чад сп'яніння в них прозирала якась вроджена шляхетність. Їхні високі, статні чоловіки носили темні шовкові сюртуки, що застібалися не на грудях, а з боків та були майстерно розшиті золотом і сріблом. Кожен із них скидався на командувача у парадному мундирі.

Жінки мали ще імпозантніший вигляд. Вони носили пишні шовкові сукні, що облягали стан, а їхні яскраві кольори різко контрастували з темними тонами чоловічого одягу. Лівий рукав сукні обов'язково був довший за правий і повністю вкривав руку. Алетійські уявлення про пристойність були доволі дивні.

Чорне, мовби воронове крило, волосся вгорі було зібране й заколоте шпильками, а нижче спадало або химерним плетивом кіс, або вільними пасмами. У нього нерідко вплітали золоті стрічки й інші прикраси, а також напоене Буресвітлом коштовне каміння. І що тут скажеш – гарно! Так, нечесливо, але ж і красиво!

Бенкетна зала залишилася позаду. Одразу ж за нею Сет проминув двері, що вели до іншої зали, де тривала Гульба жебраків. Цього вимагав алетійський звичай: в окремій кімнаті накривалися столи, і найбільшні містияни пригощалися наїдками й напінками, що були незгірш від тих, якими частували королівських гостей. Якийсь чоловік із довгою чорною бородою, яку вже посріблила сивина, осів додолу просто на порозі, дурнувато всміхаючись. Сет не міг визначити, чи то від недоумкуватості, чи, може, й від вина.

«Ми з тобою... бува... не знайомі?» – поцікавився жебрак, ледь ворущачи неслухняним язиком. Потому засміявся й забелькотів якусь тарабарщину, знову тягнучись до бурдюка з вином. Отже, все-таки п'яний. Сет швидко пройшов повз нього і далі вздовж шеренги статуй, ще зображували Десятьох Вісників із прадавніх воринських вірувань: Джемезере, Іші, Келек, Таленелат. Він перелічив усіх і раптом усвідомив, що їх лише дев'ять. Як не крути, а однієї бракувало. Чому прибрали статую Шалаша? Усі знали, що король Гавілар був ревним послідовником воринського культу. Дехто навіть сказав би, що аж надто ревним.

У цьому місці коридор повертав направо, по периметру огинаючи увінчаний куполом палац. Це був третій, королівський, поверх, стіни, стеля й підлога якого були змуровані зі скельного каменю. І тут блюзнірство! На камінь не годиться ступати ногами. Але що він міг удіяти? Він був Заблудлим і чинив так, як наказували господарі.

Сьогодні вони наказали йому вбратися в біле – у широкі білі штани, підперезані мотузкою, і тонку сорочку з довгими рукавами та глибоким вирізом. Одягати вбивцю в біле було однією з традицій паршенді. І хоча Сет не запитував, господарі пояснили чому.

Біле додає відваги. Вбраний у біле не зливається з ніччю. Біле попереджає.

Адже якщо ти йдеш убивати людину, вона має право знати, що ти наближаєшся.

Сет повернув праворуч, пірнувши в коридор, який вів прямо до королівських покоїв. На стінах горіли смолоскипи, проте їхнє світло його не вдовольняло: так по-справжньому зголодніла людина навряд чи насититься ріденькою юшкою. Довкола танцювали

вогнекузьки – схожі на комах спрени, чиї крихітні тільця утворені самим лишень загуслим світлом. Факели були йому ні до чого. Він простягнув уже руку до капшука зі сферами, як раптом передумав, запримітивши попереду блакитні вогні: на стіні висіла пара світильників із Буресвітлом, усередині яких горіли сяючі сапфіри. Сет підійшов до однієї з них і простягнув руку, благально підставивши долоню під коштовний камінь, прихований за склом.

«Гей, ти!» – долетів до нього окрик алетійською. На утворюваному коридорами перехресті стояло двоє вартових. Тієї ночі кількість охорони подвоїли, адже в Холінар навідалися дикуни. Так, тепер вони нібито було союзниками, але ж яка це непевна річ – союзи.

Конкретно цей, наприклад, не протримається навіть години.

Сет спокійно спостерігав, як двоє вартових наближалися до нього. З озброєння в них були лише списи: стражі не були світлоокими, а тому не мали права носити мечі. Однак їхні пофарбовані в червоне нагрудники були вигадливо оздоблені – так само як і шоломи. Темноокі чи ні, але вони були іменитими громадянами й обіймали значні посади в рядах королівської варті.

Зупинившись за кілька кроків від нього, перший з охоронців махнув списом: «Геть звідси! Тобі тут не місце!». У нього була смаглява шкіра алетійця та ріденькі вуса, що обрамовували рот, спускалися вниз і там утворювали борідку.

Сет стояв, як укопаний.

«Ну?! – повторив охоронець. – Зі слухом погано?»

Сет зробив глибокий вдих, викликаючи Буресвітло. Воно хлинуло в нього, струменіючи з двох сапфірових світильників на стінах, немов і справді всотувалося разом із потоком вдихуваного повітря. Буресвітло бушувало в ньому, і в коридорі раптом стало темніше – мовби на верхівці пагорба, яку вкрила тінь від хмарки, що набігла на сонце.

Сет відчував тепло Буресвітла, його шал – неначе буря бур завирувала у його венах. Ця сила була життєдайною, але й небезпечною. Вона штовхала до дії. До руху. До бою.

Затамувавши подих, він щосили намагався не розплескати Світла. Та все одно відчував, як воно поступово полишає його. Буресвітло можна втримати на якийсь час – щонайбільше на кілька хвилин. Воно просто витікало: адже людське тіло – це занадто пориста емність. Подейкували, начебто Спустошувачі могли втримувати його як завгодно довго. Та чи ж існували вони взагалі? Висновуючи з його покарання – нічого подібного. Виходячи з його уявлень про честь – вони не могли не існувати.

Охоплений полум'ям священної енергії, Сет повернувся до вартових. Вони бачили, що той

просто стікав Буресвітлом: його пасма звивалися над шкірою, немов струминки люмінесцентного диму. Перший страж примружив очі, придивляючись, і стривожено насупився. Сет був упевнений, що той ніколи не бачив чогось подібного. Наскільки він міг пригадати, кожен із тих, хто по-блюзнірському топтав камінь і бачив, на що здатний Сет, швидко знаходив смерть від його руки.

– Хто... хто ти? – у голосі вартового тепер уже не було колишньої рішучості. – Людина чи дух?

– Хочеш знати, хто я? – прошепотів Сет, зронивши з губ краплинку Буресвітла й дивлячись повз охоронця вглиб довгого коридору. – Той, кому дуже шкода...

Він кліпнув очима й кинувся до віддаленої частини проходу. Вируюче Буресвітло несамовито линуло з нього, обпікаючи шкіру холодом, а сила земного тяжіння перестала діяти. Натомість його потягло вглиб коридору, до обраного ним місця, – і воно тепер начебто опинилося «внизу».

Це був Простий викид, перший із трьох видів. Він давав змогу протидіяти законам фізики, спренам чи богам – хоч би що там тягло людину донизу. Силою Простого викиду він міг притягувати людей або предмети до різних поверхонь, а також розкидати у різних напрямках.

У його сприйнятті коридор перетворився на глибокий шахтний стовбур, на дно якого він падав, а двійко вартових стояли на одній з його вертикальних стінок. Вони були просто ошелешені, коли Сет ногами зацідив одразу обом в обличчя, зваливши додолу. Тоді змінив кут огляду й Кидком повернувся на підлогу. З нього потоком лилося Буресвітло. Підлога коридору знову стала його «низом», і він приземлився між двох охоронців. Задубілий на морозі одяг потріскував, і з нього сипалися кришталіки паморозі. Сет підвіся, готуючись прикликати свого Сколкозбройця.

Один із вартових мацав рукою в пошуках списа. Нахилившись, Сет торкнувся плеча стража, водночас дивлячись на стелю. Він зосередився на точці прямо в себе над головою, подумки переливаючи Буресвітло зі свого тіла в охоронцеве, а відтак силою Викиду притягнув бідолаху до стелі.

Нажаханий страж заволав, щойно «верх» став для нього «низом». Залишаючи за собою Буресвітловий слід, він урізався в стелю і випустив зброю. Сет не спрямовував Викиду безпосередньо на спис, тож він полетів додолу та з грюкотом упав біля його ніг.

Убивство – найбільший з усіх гріхів. Але осьде він, Сет, – Заблудлий, котрий нечесливо топтав камінь, використаний іншими для будівництва – і нічого. І кінця-краю цьому не буде. Існувало лиш одне життя, на яке йому заборонялося зазіхати, – його власне.

Разом із десятим ударом серця він відчув, як у його простягнутій руці опинився Сколкозброець. Він матеріалізувався, немов згустившись з імли, і по всій його довжині проступили краплинки вологи. Його Сколкозброець був довгим і тонким, обосічним, дещо коротшим, ніж в інших. Сет замахнувся, і клинок пройшов крізь шию іншого стража. На кам'яній підлозі коридору лишилась подряпина від леза.

Використання Сколкозбройця давало дивний ефект. Його лезо з легкістю проходило крізь камінь, сталь чи будь-яку неживу речовину, але щойно торкалося людської шкіри, як починало поводитись по-іншому. Не те щоби Сет перетяв шию стража – на ній не лишилося й сліду, але очі небораки відразу ж узялися димом і спалахнули. Вони чорніли, зморщуючись в очницях, а сам він замертво повалився долілиць. Сколкозброець не рубав живої плоті – цілив прямісінько в душу.

Зверху заворушився другий вартовий. Він якось спромігся звестися на ноги, хоча вони й були притиснуті до стелі.

«Сколкозбройний! – щосили заволав він. – Сколкозбройний у королівському палаці! До бою!»

«Схаменулися», – подумав Сет. Вони й гадки не мали, що той витворяв із Буресвітлом, але безпомильно розпізнали Сколкозброець.

Сет нагнувся й підняв списа, що впав з-під стелі, і нарешті видихнув – адже він затримав дихання ще тоді, коли втягнув носом Буресвітло. Поки не дихав, Світла ніби й вистачало, але у двох світильниках його було не так багато, тож він мав знайти нове джерело живлення. Тепер, коли Сет дихав у звичному ритмі, воно витікало з нього ще швидше.

Він зіпер тупий кінець списа об підлогу та глянув угору. Вартовий на стелі перестав волати й здивовано витріщив очі, помітивши, як поли його сорочки поповзли вгору, – земля під ним повертала собі домінуючі позиції. Потік Буресвітла, що струмувало з його тіла, помітно поменшав.

Він глянув униз на Сета, на вістря списа, націлене прямісінько йому в серце. З кам'яної стелі під його ногами повиповзали фіолетові страхокузьки.

Потік вичерпався. Вартовий упав.

Він закричав, напорючись на списа, що пробив йому грудну клітку. Сет випустив ратище з рук, і воно з глухим стуком упало на землю. Радше навіть гепнуло – адже на вістрі корчилося людське тіло. Стискаючи в руці Сколкозброець, Сет звернув у боковий коридорчик, покладаючись на вивчену напам'ять схему. Щойно він зник за рогом і притиснувся до стіни, як до вбитого стража приспів ще один наряд вартових. Новоприбулі відразу ж здійняли гвалт.

Отримані ним інструкції були недвозначні: вбити короля, але так, щоби його помітили. Нехай алеті знають, що він наближається і з якою метою. Але навіщо? Навіщо паршенді взагалі погодилися на цей договір, якщо збиралися підслати вбивцю у вечір його підписання?

На стінах коридорчика світилися ще кілька бра із сапфірами. Король Гавілар любив показну розкіш – він і гадки не мав, що таким чином готує джерела живлення для Викидів тому, хто прийде його вбивати. Адже штучок на кшталт тих, які виробляв Сет, ніхто не бачив упродовж тисячоліть. Від тих часів не збереглося жодних писаних свідчень, а легенди жахливо все перебріхували.

Сет знову виглянув у коридор. Один із вартових, які стояли на перехресті, помітив його і щосили закричав, тицяючи пальцем. Сет переконався, що його таки помітили, і знову зник з-перед їхніх очей. На бігу він глибоко вдихнув, викликаючи Буресвітло зі світильників. Воно оживило Сета: швидкість бігу зросла, м'язи розривалися від припливу енергії. Світло бушувало в ньому, у вухах гупала кров. Це було страшне й водночас чудове відчуття.

Прямо, знову прямо, а тоді вбік. Він відчинив двері підсобного приміщення та на хвилюку забарився: рівно настільки, щоби вартовий встиг вискочити з-за рогу й уздріти його. А тоді ввірвався в кімнату. Готуючись до Повного викиду, він підняв руку й силою думки сконцентрував у ній потік Буресвітла – так, що туго натягнута шкіра аж запроменилася саявом. А тоді різким рухом спрямував її у бік одвірків, бризкаючи світінням, немов краплями білої фарби. Двері з грюкотом зачинилися перед самим носом у вартових.

Буресвітло втримувало двері силою сотні рук. Повний викид давав змогу з'єднувати предмети між собою – аж доки не закінчувався заряд. Він потребував довше часу на підготовку, ніж Простий викид, та й світло витікало значно швидше. Спочатку затряслася дверна клямка, далі затріщала деревина: стражі намагалися висадити двері, щосили гамселячи в них ногами та плечима. Хтось закричав, щоби принесли сокиру.

Сет перетнув кімнату швидкими широкими кроками, маневруючи між меблями, які зберігалися в ній. Вони були з дорогих порід дерева, оббиті червоною тканиною. Він підійшов до протилежної стіни кімнати і, готуючись до ще одного блюзнірства, замахнувся Сколкозбройцем і горизонтально рубонув по темно-сірому каменю. Скельна порода піддалася: Сколкозброець легко розтинав будь-яку неживу матерію. Потім приспіла черга двох вертикальних ударів, а тоді ще одного горизонтального – знизу. Утворилася велика квадратна брила. Він приклав до неї свою руку, силою думки заряджаючи камінь Буресвітлом.

Двері за його спиною почали піддаватись і вже заледве трималися. Озирнувшись через плече, він зосередив увагу на них, відтак Кидком перемістив брилу в тому напрямку. На одязі виступили кришталіки інею, адже для того, щоби силою Викиду перемістити таке

громаддя, потрібно немало Світла. Буря всередині Сета вщухла – немов ураган змінився мжичкою.

Він відійшов убік. Важка кам'яна брила здригнулася та почала сповзати в кімнату. За нормальних умов зрушити її з місця йому було би понад свої сили. Під дією власної ваги вона міцно сиділа б у стіні, спираючись на кам'яну кладку в її основі. Однак тепер під дією тієї ж таки власної ваги вона вивільнялася звідти: адже для брили протилежна стіна, в якій розміщувалися двері, стала «низом». З глухим скреготом вона вислизнула зі свого місця та повалилася в кімнату, трощачи меблі.

Нарешті вартові пробилися крізь двері та, знесилено хитаючись, зайшли до кімнати. І саме у той момент їх накрила гігантська кам'яна брила. Сет повернувся спиною до того місця, звідки лунали жажливі крики причавлених, звук розколюваної деревини та хрускіт кісток. Пригнувши голову, він проліз у щойно утворену діру та вийшов у коридор з протилежного боку.

Він ішов неспішно, всотуючи Буресвітло з настінних світильників, що траплялися на його шляху, і підживлюючи бурю всередині. У міру того, як їхнє світло слабшало, у коридорі ставало темніше. Він закінчувався масивними дерев'яними дверима, і поки Сет прямував до них, маленькі страхокузьки, що скидалися на краплинки якоїсь липкої, лілового кольору гідоти, стали виповзати з кам'яної кладки. Що ближче було до дверної пройми, тим їх більшало. Спренів притягував жаж, який панував з того боку дверей.

Сет розчохнувся і ввійшов в останній коридор, що вів просто до королівських покоїв. Високі й червоні керамічні вазы вишикувалися вздовж проходу, чергуючись зі знервованими солдатами, котрі стояли з обох боків довгого, вузького килимка – червоного, мов річка крові.

Списоносці не стали чекати, доки Сет наблизиться. Вони підтюпцем задріботіли навперейми, заносючи свої короткі дротики. Сет різко викинув руку вбік, посилаючи Буресвітло у пройму дверей і застосовуючи третій та останній тип Викидів – Зворотний. Принцип його дії був інакший, ніж у випадку з двома іншими. Одвірки не випромінювали Буресвітла – навпаки, вони ніби почала всотувати звичайне світло довкола себе, поринувши в дивний напівморок.

Вартові метнули списи, але Сет не рушив із місця, продовжуючи тримати руку на одвірку. Хоча, порівняно з іншими, Зворотний викид потребував небагато Буресвітла, для нього необхідним був неперервний доторк. Зате все, що наближалось до Сета, особливо тіла з невеликою масою, притягувалося силою самого Викиду.

Дротики змінили курс і ввігналися у дверну раму по обидва боки від Сета. Щойно той почув, що їхні вістря вп'ялися в деревину, як одразу ж підскочив у повітря та Кидком перемістився на поверхню правої стіни, глухо стукнувши ногами у момент приземлення.

Сет одразу ж скоригував перспективу. З його точки зору на стіні стояв не він, а супротивники, поміж яких звисав криваво-червоний килим, мов небаченої довжини гобелен.

Сет рвонув уздовж коридору, побіжно різонувши Сколкозбройцем по шиях двох солдатів, котрі метнули в нього дротики. Їхні очі спалахнули, й обое осіли додолу.

Решта вартових запанікували: одні пробували атакувати, інші гукали підмогу, ще інші злякано задкували. Нападники знітилися: їх спантеличувала необхідність битися з супротивником, котрий якимось дивом стоїть на стіні. Сет убив ще кількох, а тоді підстрибнув, зробивши сальто в повітрі, та кинувся назад на підлогу.

Він приземлився у саму солдатську гущу: зусібіч оточений, але зі Сколкозбройцем у руці.

За легендою, незліченні століття тому Сколкозбройці спершу носили на поясі Променисті лицарі. Це був дар їхніх богів, даний для того, щоби ті могли боронитися від Спустошувачів – страховиськ із полум'я й каменю в десятки футів заввишки, чиї очі палали ненавистю. Адже якщо у твого супротивника шкіра тверда, наче камінь, криця мало чим могла зарадити. Потрібно було щось надприродне.

Сет випростався: його просторий білий одяг покрився брижами, а щелепи мимоволі стиснулися від усвідомлення гріховності того, що він збирався зробити. Він завдав удару: на поверхні клинка зблиснуло відбите світло смолоскипів. Змах меча – навідліг, за ним ще один, іще. Майстерна робота. Він не міг затулити долонями вуха, щоби не чути криків поранених, не міг заплющити очі, щоб не бачити, як ті валяться додолу. Вони сипалися, мов іграшки, перекинуті змахом руки вередливої дитини. Якщо Сколкозброець проходив крізь хребет, людина помирала, світячи наостанок палаючими очима. Якщо зачіпав кінцівку, тоді вона всихала. Ген пошкандибав кудись один із солдатів, чия рука безпорадно теліпалася, хоча все ще була одним цілим із плечем. Він уже ніколи не відчуватиме її та не зможе користуватися нею.

Сет опустив Сколкозбройця, стоячи в оточенні трупів із випаленими у попіл очима. Тут, в Алеткарі, часто переповідали легенди про те, як нелегко дісталася людству перемога над Спустошувачами. Але коли зброю, покликану боронитися від нічних жахів, піднімали проти звичайних солдатів, людське життя ставало дешевшим за щербатий гріш.

Сет повернувся й попрямував далі, ступаючи пантофлями по м'якому червоному килимові. Його Сколкозброець, як і завжди, лиснів сріблом і чистотою. Смерть від такого меча безкровна. Це ніби знак: Сколкозброець – лише знаряддя в чужих руках, на ньому немає провини за вбивства.

Двері в кінці коридору з шумом відчинилися. Сет завмер, спостерігаючи, як звідти вискочив

невеличкий загін солдатів, супроводжуючи чоловіка в королівському вбранні, який пригнув голову, ніби намагаючись уберегтися від стріл. На бійцях були темно-сині мундири – форма особистої гвардії короля. Ці ветерани й не думали зупинятися, щоби повітрішатися на трупи: вони й без того знали, на що здатен Сколкозброець. Прочинивши бокові двері, вони впустили туди свого підопічного, а тоді відступили, наїжачившись списами в Сетову сторону.

Із королівських покоїв вийшла ще одна постать, закована в блакитну зброю зі щільно з'єднаних пластин. На відміну від звичайних панцирних обладунків, тут на стиках не помітно було ні шкіри, ні кольчужних кілець – лиш ідеально підігнані менші за розміром пластини. Обладунок був розкішний: його блакить відтіняла золота інкрустація у вигляді смужок, що облямовували кожен пластину, а шолом був оздоблений трьома рядами крилець, які скидалися на різки.

Це була Сколкозбруя – традиційне доповнення до Сколкозбройця. Саме її і стискав у руці новоприбулий: довгезельний шестифутовий клинок, прикрашений візерунком у вигляді омахів полум'я. Сріблястий метал його леза виблискував так, що, здавалося, от-от спалахне. Грізна зброя, розрахована на те, щоб убивати темних богів. Та ще й набагато довша за Сетову.

Той вагався: він не міг розпізнати тип обладунку. Його не попередили завчасно про це завдання, тож просто не було коли осягати тонкощі конструкцій лат і мечів, які мали в своєму розпорядженні алеті. Але зі Сколкозбройним слід було розібратися до того, як він кинеється навздогін королю: такого ворога не можна було лишати за спиною.

Крім того, Сколкозбройний міг здолати його, вбити, покласти край його жалюгідному життю. Його Викиди були б безсилі проти суперника, закованого в Сколкозбрую, адже вона лиш підсилюватиме, зміцнюватиме його. Сетова честь не дозволить йому відступитися від своєї місії чи шукати смерті. Проте якщо вона сама завітає до нього, він зустріне її з розпростертими обіймами.

Сколкозбройний завдав удару, і Сет, підстрибнувши та крутнувшись у повітрі, Кидком перемістився на стіну коридору. Він задкував, пританцьовуючи, і тримав клинок наготові. Сколкозбройний прибрав загрозливої пози, ставши в одну з тих фехтувальних стійок, які вподобали бійці зі Сходу. Він виявився куди моторнішим, ніж можна було очікувати від супротивника в такому громіздкому обладунку. Сколкозбруя була особливою річчю – такою ж древньою та магічною, як і Сколкозброець, що утворював із нею комплект.

Сколкозбройний знову змахнув мечем. Сет відскочив убік і силою Викиду перемістився на стелю, ледь встигнувши уникнути смертоносного леза, що впилося в стіну. Охоплений змагальним азартом, Сет кинувся вперед і завдав удару зверху вниз із викидом руки, цілячи в шолом Сколкозбройного. Той ухилився, припавши на одне коліно, – і клинок зі свистом розтяв повітря.

Сет відскочив назад саме вчасно: Сколкозбройний, змахнувши клинком над головою, цього разу ввігнав його в стелю. Сет не мав власної Сколкозбруї, та й вона була йому ні до чого: енергія напоених Буресвітлом сапфірів могла або підзаряджати на Викиди, або жити Сколкозбрую – тож доводилось обирати.

Поки Сколкозбройний обертася, він прожогом метнувся вперед по стелі. Як і слід було очікувати, той знову завдав удару, тож Сет відстрибнув убік і покотився. Потім умить звівся на ноги та Кинувся назад на підлогу, прокрутивши в повітрі сальто. Він приземлився якраз за неприкритою спиною супротивника та щосили рубонув по ній Сколкозбройцем.

На жаль, Сколкозбруя надавала своєму власнику одну важливу перевагу: такий меч її просто не брав. Зброя Сета влучила в ціль: по задній поверхні обладунку розповзлося мереживо тріщин, з яких сочилось Буресвітло. Проте на ньому не залишилося жодних вм'ятин чи вгинів, що неминуче з'явилися би на звичайному панцирі. Сет мав поцілити в те саме місце ще хоча б раз, щоби пробити броню.

Пританцьовуючи, він відступив, а розлючений супротивник гнівно змахнув мечем, силкуючись розсікти йому коліна. Буря, що бушувала всередині Сета, давала чимало вигод – включно з можливістю швидко загоювати неглибокі рани. Але навіть вона не змогла би відновити кінцівки, по яких різонули Сколкозбройцем.

Сет обійшов Сколкозбройного, а тоді вибрав вдалий момент і ринувся вперед. Той знову наніс удар, але шин миттю Кинувся на стелю – шугонув угору, опинившись над вістрям меча – і зразу ж Кидком повернувся додолу. Приземлившись, він без заганяння рубонув супротивника, але Сколкозбройний швидко зорієнтувався та вклав у новий удар ще й інерцію попереднього. Вийшло майже ідеально: схибив не більше, ніж на волосину.

Сетів суперник орудував Сколкозбройцем із небезпечною майстерністю. Багато хто аж надто покладався на саму лише силу своєї зброї й обладунку. Проте цей боець був явно не з таких.

Сет стрибнув на стіну й атакував суперника швидкими, короткими наскоками, мов розлючена мурена. Сколкозбройний відбивав їх замашними, стрімкими ударами у відповідь. Довжина його клинка не давала Сету змоги наблизитися.

«Щось це все надто затягується!» – промайнуло в його голові. Якщо король дістанеться своєї схованки, Сетова місія автоматично провалиться, скільки б алетійців він не вбив. Пригнувши голову, шин знову спробував завдати удару, проте Сколкозбройний змусив його відступити. Кожна зайва секунда цього двобою збільшувала шанси короля на щасливу втечу.

Настав час забути про розважливість. Сет злинув у повітря та, Кинувшись в інший кінець

коридору, почав падати на супротивника, виставляючи ноги вперед. Той одразу ж змахнув мечем, але Сет встиг змінити кут Кидка й опустився додолю – лезо Сколкозбройця просвистіло в повітрі якраз над його головою.

Він приземлився навпочіпки й використав силу інерції, щоби, відштовхнувшись, рвонутися вперед і рубонутися Сколкозбройного в бік – туди, де зброя дала тріщину. Удар вийшов страшним: намічена пластина розлетілася на друзки, а навсебіч бризнули краплини розплавленого металу. Суперник зойкнув, припавши на одне коліно, і підніс руку до ушкодженого боку. Сет зарядив туди ще й ногою, і цей підсилений Буресвітлом удар відкинув супротивника назад.

Закутий у важкий обладунок Сколкозбройний врізався у двері королівських покоїв, розтрощив їх і впав на порозі, наполовину залетівши в кімнату позаду них. Сет залишив його лежати, пірнувши у прохід справа, – навздогін королю. У цьому коридорі лежав такий же червоний килим, а лампи з Буресвітлом, що висіли на стінах, дали йому можливість підживити бурю всередині.

Енергія знову кипіла в ньому, і він побіг швидше. Якщо він матиме достатньо часу, то зможе спершу покінчити з королем, а там уже до переможного кінця відбиватиметься від Сколкозбройного. Це буде нелегко: Повний викид із прив'язкою до дверей не зупинить його, а зброя дозволить бігти з неуявною швидкістю. Сет озирнувся через плече.

Сколкозбройний не переслідував його. Він сидів на землі, вочевидь приголомшений. Сет ледь бачив його: людська постать на порозі, всипана скіпками від розколотих дверей. Напевно, він поранив його сильніше, ніж гадав.

А може...

Сет застиг на місці. Перед очима промайнула низько схилена голова людини, котру поспіхом виводили гвардійці – так, щоб не можна було розгледіти обличчя. А Сколкозбройний усе ще не поспішав кидатися навздогін. І щось він аж надто майстерно орудував мечем. Ходили чутки, що небагато бійців могли тягатися з Гавіларом Холіном у мистецтві володіння холодною зброєю. Отже...

Сет повернувся і рвонув назад, покладаючись на свою інтуїцію. Щойно Сколкозбройний угледів його, як енергійно звівся на ноги. Сет побіг іще швидше. Бо що безпечніше для короля? Втікати, довіривши своє життя охоронцям? Чи надягти Сколкозброю та залишитися, замаскувавшись під одного з них?

«Спритний хід», – зметукував Сет, а донедавна млявий Сколкозбройний став у ще одну фехтувальну стійку. Шин із подвоєною силою ринувся в бій, розмахуючи мечем та осипаючи супротивника градом ударів. А Сколкозбройний, котрий виявився королем, завзято відбивався широкими, замашними порухами клинка. Він одного з них Сет ледь

устиг відсахнутися: лезо розтяло повітря за лічені дюйми від нього, обдавши вітерцем. А тоді, вибравши вдалий момент, він раптом ринувся вперед і пірнув під вістря меча, відведене в сторону силою інерції.

Очікуючи чергового удару в поранений бік, король напівобернувся, прикриваючи ліктем вільної руки діру в Сколкозбруї. Це дало Сетові можливість проскочити мимо нього та дістатися до королівських покоїв.

Король повернувся, щоб кинутися навздогін, але Сет уже мчав щедро вмебльованою кімнатою, розмахуючи рукою й намагаючись доторкнутися до кожного громіздкого предмета на своєму шляху. Він заряджав їх Буресвітлом, Кидками переміщуючи в точку позаду короля. Меблі завалювалися, немов кімната повернулася набік: на остовпілого короля раптом посипалися дивани, стільці та столи. Гавілар припустився помилки, спробувавши боронитися від них Сколкозбройцем: так, ця зброя легко перерубала чималих розмірів диван, але ж порубані рештки все одно падали на нього, збиваючи з ніг. Врешті ослінчик остаточно звалив його додолу.

Гавілар відкотився вбік, щоби дати дорогу меблям, і знову почав наступати. Крізь розтріскані секції його Сколкозбруї просочувалися струмені Буресвітла. Зібравшись із духом, Сет підскочив у повітря і силою Викиду перемістив своє тіло назад і трохи вправо – подальше від атакуючого короля. Це вивело його з-під удару. А потім різко Кинувся вперед, використавши аж два Прості викиди один за одним. Із нього потоком ринуло палахкотливе Буресвітло, одяг вкрився шаром паморозі – адже він нісся на короля зі швидкістю, що рівно вдвічі перевищувала звичайну швидкість падіння.

Поза короля видала здивування, коли Сет накренився в повітрі, а потому, прокрутивши сальто, ринувся на нього, розмахуючи мечем. Він щосили рубонув по шолому з крильцями, а тоді відразу ж Кинувся на стелю, де впав горілиць, важко гупнувши об кам'яний дах. Він зробив надто багато Кидків у різних напрямках за надто короткий проміжок часу: його тіло було дезорієнтоване, тож граційного приземлення не вийшло. Похитуючись, шин усе ж звівся на ноги.

На долівці під його головою король трохи подався назад, намагаючись якось прилаштуватися та завдати чергового удару. Його розколотий шолом сочився Буресвітлом. Він став у оборонну стійку, прикриваючи бік із проламаною пластиною. Тримав меч однією рукою, король замахнувся й рубонув у напрямку стелі. Сет миттєво зробив Кидок униз, помисливши, що випад супротивника не дасть тому змоги вчасно опустити меч.

Але він недооцінив опонента. Той ринувся назустріч, парирувавши удар виставленою вперед головою. І саме в той момент, коли лезо Сетового меча вже вдруге торкнулося шолома – цього разу розтросивши його на друзки, – затягнутим у латну рукавицю кулаком Гавілар щосили вдарив його в обличчя.

Сліпуче світло зблиснуло у Сетових очах, немов утішний додаток до страшного й раптового болю, що пронизав його лице. Контури предметів розпливлися, в очах потемніло.

Біль. Який нестерпний біль!

Він заволав, і з широко відкритого рота рікою хлинуло Буресвітло. Спиною він налетів на щось тверде – балконні двері. Тепер біль перекинувся ще й на плечі, немов у них впилася сотня кинджалів. Він звалився додолу, покотився й застиг, дрижачи всім тілом. Звичайна людина такого удару не пережила б.

«Нема часу на біль. Нема часу на біль. Нема часу на біль!»

Сет кліпав очима, тряс головою, але довколишній світ уперто залишався розпливчатим і темним. Невже він осліп? Ні, це надворі стемніло. Він лежав на дерев'яному балконі: удар був такої сили, що двері не витримали. Глухий стукіт. А-а-а... це чиїсь важкі кроки. Сколкозбройний!

Сет із останніх сил звівся на ноги. Перед очима все пливло. З одного боку обличчя юшила кров, зі шкіри парувало Буресвітло, засліплюючи ліве око. Світло. Воно зцілить його, якщо це можливо. Нижня щелепа вільно теліпалася. Невже зламана? Та ще й Сколкозбройця зронив!

Перед очима рухалася незграбна тінь: крізь понівечений обладунок короля витекло немало Буресвітла, тож тепер він насилу йшов. Але наближався.

Скрикнувши, Сет рухнув на коліна й почав гарячково заряджати балкон Буресвітлом, щоб силою Викиду перемістити його донизу. У повітрі довкола повіяло холодом. Буря ревіла, перекочуючись донизу через його руки та всотуючись у деревину балкона. Він спробував Кидонути його вниз, потім спробував іще раз. Він робив уже четверту спробу, коли на балкон ступив Гавілар. Під додатковою вагою балкон нарешті загойдався. Затріщала zdeформована деревина.

Сколкозбройний вагався.

Сет спробував уп'яте – опорні балки підломилися, а вся споруда відділилася від основної будівлі. Крик вирвався з-позад його зламаної щелепи, і він витратив останню порцію Буресвітла на те, щоб Кидком переміститися на бічний мур палацу. Завалившись набік, він пролетів мимо приголомшеного Гавілара, впав на стіну й покотився.

Балкон рухнув додолу. Нажаханий король дивився вгору, а твердь утікала в нього з-під ніг. Падіння було недовгим. У місячному світлі Сет із серйозним виглядом спостерігав – хоч в одному оці все ще туманилося, а на друге він узагалі не бачив, – як балконна споруда з

грюкотом врзалася в кам'яні плити двору. Стіна палацу затремтіла, і тріск розтрощеного дерева луною відбився від сусідніх будівель.

Усе ще маючи під собою мур палацу замість підлоги, Сет застогнав і підвівся. Він почувався дуже ослабим, адже використав увесь запас Буресвітла надто швидко і тим перенапружив тіло. Насилу тримаючись на ногах, він пошкутитьгав униз по стіні – туди, де валялися уламки балкона.

Король усе ще ворухився. Взагалі-то Сколкозбруя захистила б його від такого падіння, але довгий скривавлений уламок деревини простромив бік короля якраз там, де Сет раніше пробив йому панцир. Шин опустився навколішки, вдивляючись у спотворене болем обличчя монарха. Вольові риси, квадратне підборіддя, чорна борода, що подекуди взялася сивиною, пронизливий погляд світло-зелених очей. Гавілар Холін.

«Я... чекав... на тебе», – ледь вимовив він у перервах між судомними подихами.

Сет просунув руку за нагрудник королівської кіраси та спробував намацати й розстібнути ремені. Вони піддалися, і Сет повністю зняв його. Зворотний бік захисної пластини був оснащений сапфірами: два з них тріснули й перегоріли, а трое інших усе ще світилися. Не вірячи своїм очам, Сет різко вдихнув, усотуючи Буресвітло.

Усередині знову забушувала буря. Випари Світла, що здіймалися над однією стороною обличчя, погустішали, зцілюючи поранену шкіру та кістки. Біль усе не вщухав: лікувальна дія Буресвітла аж ніяк не миттєва. Знадобляться години, доки він остаточно прийде в норму.

Король закашлявся:

– Скажи... Тайдакару... що він запізнився...

– Я не знаю, хто це такий, – ледь вимовив Сет, намагаючись не ворухити зламаною щелепою. Потому підвівся й виставив руку вбік, прикликаючи Сколкозбройця.

– А хто ж тоді? – нахмурився король. – Рестарес? Садеас? Ніколи б не подумав...

– Мене підіслали паршенді, – відказав Сет. Щойно збігли десять ударів серця, як вогкий від конденсату Сколкозброець знову опинився в його руці.

– Паршенді? Але ж це божевілля, – Гавілар знову закашлявся, а тоді підніс тремтячу руку до грудей і став порпатись у внутрішній кишені. Незабаром він видобув звідти невеличку кришталеву сферу на ланцюжку. – Візьми. Вона не повинна потрапити до їхніх рук, – скидалося на те, що в ньому згасала свідомість. – Передай... передай моему братові... нехай підбере найважливіші слова, які лишень може сказати чоловік...

Гавілар зати́х.

Сет на якусь мить завагався, а тоді опу́стився навко́лішки й узяв сферу до рук. Вона виглядала дивно – геть не схожа на ті, що він бачив раніше. Хоч і зовсім темна, вона якимсь дивом світилася особливим, чорним світлом.

«Паршенді? – як сказав було Гавілар. – Але ж це божевілля».

– Тепер усе чистісіньке божевілля, – прошепотів Сет, ховаючи дивину до кишені. – І все рушиться прямо на очах. Вибачай, алетійський королю. Хоча тобі, гадаю, наплювати. Принаймні тепер, – Сет підвівся. – Тобі хоча б не доведеться переживати кінець світу, який чекає на решту з нас.

Біля бездушного тіла короля з імлі матеріалізувався його Сколкозброець і дзенькнув об каміння, немов випавши з мертвої руки колишнього власника. Він вартував цілого багатства: у боротьбі за оволодіння одним-єдиним Сколкозбройцем занепадали та гинули королівства.

Зсередини палацу долинули стривожені крики. Сет мав поспішати. Але...

«Передай моему братові...»

Для Сетових одноплемінників передсмертне прохання вмираючого було священним. Тож він узяв королеву руку, вмочив її у його ж власну кров та вивів на уламку деревини: «Брате, підбери найважливіші слова, які лишень може сказати чоловік».

Управшись із цим, Сет зник у темряві. Він не взяв із собою королівського Сколкозбройця – навіщо? І його власний був цілком достатнім прокляттям.

Частина перша

Поверх тиші

Каладін / Шаллан

1. Бурблагословенний

«Ви вбили мене. Покидьки, ви мене вбили! Сонце ще не згасло, а я помираю!» – записано в п'ятий день тижня чач місяця бетаб 1171 року зі слів тридцятиоднорічного темноокого солдата за десять секунд до смерті. Автентичність зразка вважається сумнівною.

П'ять років по тому

«Мене ж уб'ють, правда?» – запитав Ценн.

Загартований ветеран, який стояв поруч, обернувся і глянув на хлопчину. Усю нижню частину обличчя бувалою в бувальцях воїна вкривала коротко підстрижена чорна борода, що на щоках уже взялася сивиною.

«Мене вб'ють, – думав Ценн, стискаючи спис, ратище якого стало слизьким від поту. – Я загину. О, Прародителю бур, я загину».

«Скільки тобі років, синку?» – поцікавився ветеран. Ценн не пам'ятав його імені. Нелегко було пригадати хоч щось, дивлячись, як армія супротивника шикується в бойові лави з іншого боку всіяної камінням рівнини. Здавалося, ніби в рухах воїнів проглядало щось цивільне: аж надто акуратне й організоване. Озброєні дротиками – у першій лінії, за ними ті, хто мав металюного чи ударного списа, і лучники з боків. Обладунки темнооких списників були такими ж, як і Ценнів: шкіряна куртка без рукавів, спідниця до колін з аналогічного матеріалу, простий сталевий шолом і такий же нагрудник.

Багато хто зі світлооких мав повний комплект спорядження. Вони сиділи верхи на конях в оточенні почесної варті в нагрудниках, що виблискували винним чи темно-зеленим, мов ліс, кольорами. Чи були серед них Сколкозбройні? У ясновельможного Амарама Сколкозбройця не було. А в його людей? А якщо Ценнові випаде битися зі Сколкозбройним? Звичайному солдату такого ворога не здолати. Це траплялося настільки рідко, що кожен окремий випадок одразу ж обростав легендами.

«Цього разу все насправжки», – подумав він, відчуваючи, як усередині наростає страх. Це тобі не муштра в таборі, не польові збори, на яких вони махали палками замість мечів. Це відбувалося наяву. Щойно він по-справжньому взяв у тямку цей факт, як його серце закалатало, немов налякана тварина, що рвалася з грудної клітки на волю, а ноги підкосилися. Ценн раптом усвідомив, що насправді він боягуз. Не треба було йому полишати стада! Ох, не треба було...

– То скільки тобі стукнуло, синку? – наполегливо перепитав ветеран.

– П'ятнадцять, сер.

– А як тебе звати?

– Ценн, сер.

Бородатий велетень кивнув у відповідь:

– А я Даллет.

– Даллет, – повторив Ценн, усе ще вдивляючись у шеренги ворожого війська. Скільки ж їх було! Тисячі. – Мене ж уб'ють, правда?

– Ні, – хрипко й непривітно відказав той, але якраз такий тон і вплинув на хлопця заспокоїливо. – Нічого з тобою не трапиться. Вище голову! І тримайся решти загону.

– Але ж я пройшов усього тримісячний курс підготовки! – він ладен був заприсягтися, що чує ледь уловимий дзенькіт ворожих обладунків і щитів. – Я заледве вмію тримати в руках списа! О, Прародителю бур, мені гаплик! Я навіть не можу...

– Синку, – м'яко, але рішуче увірвав його Даллет, кладучи свою руку тому на плече. За спиною ветерана зблиснув край великого круглого щита, відбиваючи сонячне проміння. – Повторюю: з тобою все буде гаразд.

– Звідки ви знаєте? – у голосі хлопця бриніло благання.

– Звідти, голубе. Бо ти входиш до загону Каладіна Буроблагословенного.

Воїни, що стояли довкола, ствердно закивали головами.

За їхніми спинами нові й нові партії бійців шикувалися в шеренги – тисячі бійців. Ценнові випало бути в одній із передніх лав, у складі загону Каладіна, що нараховував близько тридцяти бійців. Чому Ценна в останній момент перевели до нового загону? Очевидно, командування табору для новобранців мало на те свої причини.

Чому цей загін виставили в авангарді, де кількість втрат неминуче мала бути найбільшою? Маленькі страхокузьки, немов краплинки якоїсь липкої лілуватої гидоти, стали видобуватися з-під землі, сповзаючи до його ніг. На якусь мить хлопця пройняв такий жах, що він ладен був кинути спис і дати драла. Але рука Даллета ще міцніше стиснула його плече. Дивлячись у спокійні чорні очі Даллета, Ценн вагався.

– Ти сховався до вітру, перш ніж стати в стрій? – запитав Даллет.

– Часу не було...

– То давай зараз – хутко.

– Прямо... тут?..

– Якщо ти цього не зробиш, усе закінчиться тим, що сеча потече в тебе по нозі під час бою і відволіче твою увагу. Може, це навіть вартуватиме тобі життя. Ну ж бо!

Знітившись, Ценн попросив Даллета потримати списа й відлив прямо на каміння. Коли справу було зроблено, він окинув поглядом тих воїнів, котрі стояли поблизу. Жоден із Каладінових бійців навіть не всміхнувся. Вони стояли так само непорушно – списи при боці, щити за спиною.

Армія супротивника закінчувала останні приготування. Поле битви, що розділяло обидва війська, являло собою голе кам'янисте пустище, напрочуд рівне та гладке, на якому лиш де-не-де траплялися скелебруньки. Із нього вийшло б непогане пасовисько. У Ценнове обличчя дмухнув теплий вітер, напоений вологими запахами великобурі, що бушувала минулої ночі.

– Даллете, – гукнув хтось.

Пробравшись крізь шеренги бійців, до них наблизився чоловік, котрий ніс у руці дротик, до древка якого були прикріплені пара ножів у шкіряних піхвах. Новоприбулий був молодим – може, років на чотири старшим за Ценна в його п'ятнадцять, – але на кілька пальців вищим навіть за Даллета. На ньому був звичайний шкіряний одяг списника, але з-під нього виглядала пара темних штанів. Ценн гадав, що таке взагалі-то не дозволялося.

Його чорне хвилясте волосся алетійця сягало плечей, а очі були карими. На плечах куртки без рукавів теліпалися аксельбанти з білого шнурка – знак того, що він командир загону. Усі тридцять бійців довкола Ценна виструнчилися, піднімаючи списи у привітанні. «Тож це і є Каладін Буремлагословенний? – із недовірою подумав Ценн. – Такий молодий?»

– Даллете, до нас незабаром приєднається новобранець, – сказав Каладін добре поставленим командним голосом. – Я хочу, щоби ти...

І раптом замовк, помітивши Ценна.

– Він прибув у розташування загону кілька хвилин тому, сер, – мовив Даллет, усміхаючись. – Я тут якраз готую його до битви.

– От і добре, – відповів Каладін. – Я заплатив чималі гроші, щоби вирвати цього хлопчину

з пазурів Гара. Цей горе-вояка настільки некомпетентний, що я взагалі дивуюся, чому він не в стані наших ворогів – це було би принаймні чесно.

«Що? – подумалося Ценнові. – Чого б це хтось став платити за мене гроші?»

– Яка твоя думка про поле битви? – запитав Каладін. Іще кілька списників, що стояли поруч, прикрили очі козирками долонь, прочісуючи поглядом каміння.

– Може, підійде та улоговина біля двох валунів аж ген справа?

– Підходи занадто нерівні, – похитав головою Каладін.

– Так точно, сер, ваша правда. А як щодо того невисокого горбка ондечки? Він досить віддалений, щоби перечекати першу навалу, і достатньо близько, щоб не відриватися від основних сил.

– Здається, підійде, – кивнув Каладін, хоча Ценн ніяк не міг уторопати, на що саме вони дивилися.

– А ви, бовдури, – всі почули?

Бійці високо здійняли списи.

– Наглядай за новачком, Даллете, – сказав Каладін. – Адже він не знає сигналів.

– Так, звісно, – відповів усмішливий Даллет.

Він ще й усміхався! Як тут можна було всміхатися? У ворожому стані засурмили в сурми. Це що ж – вони вже готові? І хоча Ценн щойно відлив, а все ж відчув, як по нозі збігла цівка сечі.

– Тримайтеся! – гукнув Каладін, а тоді швидким кроком рушив уздовж передньої шеренги, щоби перемовитися з командиром сусіднього загону. За спинами Ценна й товаришів усе ще дошиковувалися кілька десятків лав. Лучники по боках приготувалися стріляти.

– Не хвилюйся, синку, – знову заспокоїв його Даллет. – З нами все буде добре. Адже наш командир Каладін – справжній щасливчик.

Воїн по іншу руку від Ценна кивнув. Це був довготелесий, рудоволосий веден, чия смаглява шкіра була занадто темною як для алетійця. І що він забув в алетійській армії?

– Щира правда. Адже наш Каладін – Благословенний бурею. Що є, те є... Скільки це ми втратили були в минулій битві?... Здається, лише одного?

– Але ж хтось таки загинув, – зауважив Ценн.

– То й що? – знизав плечима Даллет. – На війні завжди гинуть. У нашому загоні втрати найменші. Скоро сам побачиш.

Каладін закінчив розмову з іншим командиром і бігцем повернувся назад. Хоча в руці у нього був, строго кажучи, дротик – з ним належало вправлятися однією рукою, а в іншій тримати щита, – цей дротик був на добрий лікоть довшим, ніж у решти бійців.

– До бо-о-ою – ...ту-у-уйсь! – скомандував Даллет.

На відміну від командирів інших загонів, Каладін не став у стрій, а так і залишився попереду своїх бійців. Воїни довкола Ценна знервовано переминалися, рвучись уперед. Ці звуки ланцюжком пробігли по лавах усієї величезної армії: на зміну затишшю прийшла буря. Зачовгали сотні ніг, заляскали щити, задзенькотіли пряжки. Каладін залишався непорушним, вдивляючись у бойовий стрій ворожої армії. «Спокійно, хлопці!» – наказав він, не обертаючись.

Позад них проскакав світлоокий офіцер: «До бою! Спустіть із них кров. Порвіть на шматки!»

– Спокійно, – повторив свій наказ Каладін, щойно вершник проїхав мимо.

– Розімніся – зараз будемо бігти, – сказав Ценнові Даллет.

– Бігти? Але нас учили наступати, маршируючи в шерензі! Ні в якому разі не ламати строю!

– Так то воно так, – відповів Даллет. – Але в тому й біда, що таких, як ти, недовчених, тут більшість. Тих же, хто і справді вміє воювати, посилають на Розколоті рівнини битися з паршенді. Каладін хоче трохи підвчити нас і перебратися туди – воювати за короля. Більшість із присутніх тут ламають стрій і наступатимуть кожен сам по собі, – Даллет кивнув головою вздовж вишикуваних рядів. – Зі світлооких не настільки добрі командири, щоби змусити їх залишатися в шеренгах. Тож тримайся нас і біжи.

– Мені виставити поперед себе щита?

У більшості лав довкола Каладінового загону воїни саме розстібали ремені своїх щитів, але в бійців Каладіна ті, як і раніше, висіли за спинами.

Перш ніж Даллет встиг відповісти, позаду засурмили наступ.

– Уперед, – наказав Даллет.

У Ценна не залишалося вибору. Уся армія прийшла в рух, під чобітьми солдатів задвигтіла земля. Як і пророкував Даллет, їхні лави недовго залишалися рівними: хтось крикнув «ура», інші підхопили. Світлоокі теж не відставали: «Пішли! Бігом марш! До бою!» Стрій розпорошився.

Щойно це сталося, як загін Каладіна щодуху рвонув і помчав на повній швидкості, забігаючи поперед інших. Нажаханий Ценн поспішав ледь не на чотирьох, та все ж не відставав від решти: земля була не така рівна, як здавалося, і він заледве не перечепився об непомітну скелебруньку, що втягнула своє гудиння в мушлю.

Потому він знову зіп'явся на ноги й летів уперед, стискаючи в руці спис. Важкий щит боляче бив його по спині. Ворожа армія, що виднілася вдалині, теж зарухалася: супротивник так само мчав полем битви ім назустріч. Нічого схожого на бойовий лад чи акуратно вишикувану шеренгу. Усе це навіть віддалено не нагадувало того, до чого їх готували на військовій муштрі.

Ценн навіть не знав, проти кого вони битимуться. Якийсь магнат зазіхав на вотчину ясновельможного Амарам, сюзереном якого, своєю чергою, був великий князь Садеас. Це була звичайна прикордонна сутичка, а противник, найімовірніше, належав до іншого алетійського князівства. Чому вони не мирилися між собою? Монарх, напевно, міг би покласти край їхнім чварам, але якраз відбув на Розколоті рівнини, де прагнув помститися за смерть свого батька, короля Гавілара, вбитого за п'ять років до того.

Лучників ворогові було не позичати. Ценнів переляк сягнув апогею, коли в повітря знялася перша хвиля стріл. Він знову зам'явся, відчуваючи сильну спокусу дістати з-за спини щит. Але Даллет ухопив його за руку й потягнув за собою.

Небо розкололи сотні стріл, застуючи сонце. Вони описували в повітрі дугу й падали долі, кидаючись на здобич, немов небесні мурени. Воїни Амарам здійснювали щити. Але не загін Каладіна: там обходилися без них.

Ценн скрикнув.

А стріли вп'ялися в середні лави Амарамової армії, далеко позаду нього. Ценн на бігу озирнувся через плече: стріли падали позаду. Почувся хрускіт деревини, що ламалася об крицю щитів. Закричали поранені. Лише декілька заблукалих стріл потрапили в передні ряди.

– Але як так? – крикнув він Даллетові. – Звідки ви знали?

– Лучники стріляють туди, де бачать найбільше скупчення живої сили, – відказав гігант, –

так вони хоч у когось та поцілять.

Лише декілька групок бійців у складі передового загону не стали піднімати своїх щитів. Але більшість навскісно звели їх до неба, побоюючись стріл, що не так уже їм і загрожували, та незграбно бігли, відстаючи. Відтак наражались на справжню небезпеку: їх могли затоптати солдати із задніх лав, у яких ті й справді вціляли. Та все ж і Ценнові кортіло підняти щит: без нього він почувався все одно що голим.

У небо звився другий залп, і ті, у кого він влучив, заволали від болю. Загін Каладіна щодуху мчав у напрямку рядів супротивника, які теж ріділи від стріл Амарамових лучників. До Ценнових вух долинав бойовий клич ворожих солдатів, його очі розрізняли окремі обличчя. Раптом бійці Каладіна уповільнили біг і зупинилися, збившись тісною купкою. Вони досягли невеличкого схилу, що його Каладін і Даллет намітили раніше.

Даллет ухопив Ценна за руку та втягнув його в саму гущу Каладінових воїнів. Перед лицем ворога, котрий невпинно наближався, вони опустили списи й дістали з-за спин щити. Лави супротивника давно перемішалися: металники дротиків уже не були строго попереду, а озброєні ударними списами – позаду. Усі вони просто бігли вперед, несамовито волаючи.

Ценн копошився, марно намагаючись розщібнути ремені та розвернути щит у потрібний бік. Загони зійшлися врукопаш, задзвеніли схрещені списи. На Каладінових бійців ринула група ворожих солдатів, які, напевно, бажали захопити командну висоту. Десятків зо три нападників сяк-так трималися купи, але куди їм було до того тісного строю, який тримав атакований ними загін. Ворог, здавалося, вирішив компенсувати цю обставину завзяттям: солдати розлючено закричали, стрімким валом налітаючи на стан воїнів Бурблагословенного. Але ряди Каладінових бійців залишались непорушними, прикриваючи Ценна, неначе він був якимось світлооким, а вони – його почесною вартою. Супротивники зійшлись у двобої: скрегіт металу загородив шлях дереву; стикаючись, заgrimіли щити. Ценн зіщулювався від страху.

За кілька секунд усе було скінчено. Ворожий загін відступив, залишивши на кам'янистому схилі двох убитих. Серед Каладінових воїнів загиблих не було. Наїжачившись списами, вони вперто тримали стрій, знаний як «клин» або ж «свиня», хоч один із бійців і відійшов на кілька кроків назад та дістав сувійчик полотна, щоби перев'язати рану на стегні. Але решта солдатів стали щільніше, і ця прогалина в шерензі зникла. Поранений був справжнім здоровилом із м'язистими руками. Хоч він і лаявся на всі заставки, його рана все ж не виглядала серйозною. За якусь мить той знову був на ногах, але на старе місце не повернувся. Натомість він став у самому кінці клиноподібного строю, де було безпечніше.

На полі битви панував хаос. Ряди обох армій уже так перемішалися, що не можна було розрізнити, де ж свої. Повітря повнилося брязканням, хрускотом і криками. Багато загонів розпорошилися: їхні бійці кидалися з однієї сутички в іншу. Вони гасали, мовби хижак на

полюванні: збившись у групи по трое-четверо, вишукували солдатів, котрі відстали від своїх, і по-звірячому накидалися на них всією зграєю.

Воїни Каладіна утримували свою позицію, вступаючи в бій лише з тими загонами супротивника, які підходили занадто близько. Невже такою й була справжня битва? Під час муштри Ценна готували до атаки в довгій шерензі солдатів, вишикуваних плече до плеча. Але аж ніяк не до такої божевільної мішанини, не до цього кромішнього пекла й вавилонського стовпотворіння. Чому інші не тримали строю?

«Справжніх солдатів більше не залишилось, – подумав Ценн, – Усі вони там, на Розколотих рівнинах, – ось де точиться справжня битва. Не дивно, що й Каладін прагне домогтися, щоби його загін перекинули туди».

З усіх сторін поблискували наконечники списів. Важко було розібратися, де ворог, а де друг. Не допомагали навіть герби на нагрудниках і пофарбовані в однаковий колір щити. Поле битви розпалося на сотні маленьких сутичок, немов на ньому одразу вели тисячу різних війн.

Після кількох найперших зіткнень із ворогом Даллет узяв Ценна за плече та поставив його в стрій у самому кінці клиноподібного бойового ладу. Хоча користі від нього не було жодної: щойно загін вступав у черговий двобій із супротивником, як уся військова наука миттю вилітала з Ценнової голови. Межею його можливостей був сам факт того, що він залишався там, куди його поставили, тримаючи виставленого перед собою списа й намагаючись прибрати якомога грізнішого вигляду.

Бійці Каладіна займали той невеличкий горбок уже з годину, тримаючись разом, плече до плеча. Каладін часто полишав своє місце на самому вістрі бойового клина, кидаючись то в один бік, то в інший і постукуючи списом об щит у якомусь дивному ритмі.

«Ось вони, сигнали», – втямив Ценн, коли Каладінів загін перешикувався зі свині у кільце. За криками агонізуючих і перегуком тисяч солдатів практично неможливо було розчутити голос однієї-єдиної людини. Але різкий брязкіт командирського списа об метал його щита чітко вирізнявся на такому фоні. Щоразу, коли вони перешиковувались, Даллет брав Ценна за плече і скеровував його в потрібне місце.

У загоні Каладіна не було мисливців на відсталих: усі воїни тримали оборону. І хоча кілька його людей отримали поранення, убитих не було. Вони наганяли надто великий страх на нечисленні ворожі угруповання, а більші загони супротивника після кількох сутичок відступили, шукаючи слабших суперників.

Але врешті-решт щось змінилося. Каладін обернувся, вдивляючись у вир битви своїми проникливими карими очима. Відтак підняв спис і дзвінко вибив ним об щит якийсь швидкий ритм, якого Ценн іще не чув. Даллет ухопив новачка за руку й потягнув його геть

від горбка. Але навіщо було полишати позицію саме тепер?

І якраз у ту мить основні сили Амарамового війська подалися, солдати кинулися врозтіч. Ценн і гадки не мав, до чого ж невдало склався хід битви для їхньої сторони. Коли загін Каладіна відступав, вони пройшли повз багатьох пораниених і вмираючих, і Ценн відчув приступ нудоти: животи декотрих солдатів були розпороті, а нутрощі вивалилися назовні.

Але жахатися було ніколи: відступ швидко переріс у безладну втечу. Даллет вилаявся, а Каладін знову забарабанив об щит. Загін змінив напрям руху й тепер прямував на схід. Там, як помітив Ценн, усе ще трималася велика група воїнів Амарама.

Проте забачивши їхні остаточно розсіяні лави, ворог збадьорився й посміливішав. Групки солдатів супротивника кинулися вперед – мов дикі сокирогончаки на вепра, що відбився від стада. І перш ніж бійці Каладіна встигли здолати половину наміченого шляху по всипаному трупами й конаючими полю битви, дорогу їм загородила велика група ворожих воїнів. Каладін знехотя загнував об щит, і загін уповільнив рух.

Ценн відчував, як його серце калатало все швидше і швидше. Неподалік супротивник добивав групу Амарамових бійців: вони спотикалися й падали, волаючи від страху та намагаючись утекти. Вороги використовували свої списи на манір рожнів, насаджуючи на них тіла впалих, немов крем'ячків.

Каладінові хлопці зустріли неприятеля гуркотом списів і щитів. Вир солдатських тіл, що протискувалися з усіх сторін, затягував Ценна – у нього аж голова пішла обертом. Це місиво з друзів і ворогів, котрі гинули та вбивали, просто приголомшило його. Стільки людей водночас бігли в стількох напрямках!

У паніці він кинувся геть, шукаючи безпечного місця. Неподалік виднілася група бійців у алетійській формі. Загін Каладіна! Ценн кинувся туди, але коли дехто з них обернувся в його бік, він налякано усвідомив, що не впізнає їх. Це був не загін Бурєблагодословенного, а купка незнайомих солдатів, котрі з останніх сил тримали нерівний стрій із багатьма прогалинами. Укриті ранами й нажахані, вони кинулися врозтіч, щойно ворожий загін наблизився до них.

Ценн застиг на місці, стискаючи спис у спітнілій руці. Воїни супротивника рухалися прямисінько на нього. Інстинкти підказували йому тікати, але ж він тільки-но бачив силу-силенну тих, кого переловили поодиноці. Він повинен був залишатися на місці! Повинен був зустрітися з ними лице в лице! Не можна було втікати – ніяк не можна...

Він дико закричав і тицьнув списом у найближчого з ворогів. Той завиграшки відбив його щитом й увіп'яв свого дротика Ценнові в стегно. Біль пронизав його тіло гарячою хвилею: такою гарячою, що кров, яка бризнула з ноги, порівняно з нею здавалась холодною. Ценн задихався від болю.

Солдат висмикнув спис із рани. Хитаючись, новобранець задкував, впустивши спис і щит, а тоді впав на кам'янисту землю, бруднячись іще в чийсь крові. Ворог високо заніс дротика, нависаючи над ним темним силуетом, що різко контрастував із безхмарною блакиттю неба, і готуючись встромити його Ценнові в серце.

І тут з'явився він.

Його командир. Буремлагословенний. Його спис немов матеріалізувався з нічого й заледве встиг відвести удар, який мав би порішити Ценна. А потому виступив уперед: сам-один проти шістьох ворожих списників. Він не тремтів перед ними – він наступав.

Усе відбувалося так швидко! Каладін звалив із ніг солдата, який поранив Ценна. Коли той упав, він потягнувся вгору й вихопив ніж із піхов, прив'язаних до ратища дротика. У повітрі промайнула його рука: зблиснуло лезо, вганяючись у стегно іншого супротивника. Той припав на одне коліно й заволав.

Третій списник застиг на місці, витріщившись на своїх пораних товаришів. Каладін рвонув уперед повз одного з них і всадив вістря списа в живіт третього нападника. За ним упав і четвертий: із його очниці стирчав ніж. І коли Каладін устиг вихопити його з піхов? Він крутився між решти двох, орудуючи списом, мов кийком із залізним наконечником: так швидко, що людське око заледве могло відстежувати його рух. На мить Ценнові здалося, що в повітрі довкола його командира витає щось іще: воно було незвичне, немовби вітер раптом став видимим.

«Я втратив багато крові. Вона просто струменіє...»

Каладін кружляв, відбиваючи удари, і незабаром двоє останніх списників повалилися додолу з характерним бульканням, у якому, як на Ценнову думку, вчувалося здивування. Здолавши всіх шістьох ворогів, командир обернувся й опустився навколішки біля хлопця. Він відклав убік списа й вихопив із кишені смужку білої тканини, якою туго й уміло перев'язав Ценнову ногу. І зробив він це з тією легкістю, на яку здатна лише людина, котра вже накладала пов'язки на рани не один десяток разів.

«Каладіне... Сер...» – заледве проговорив Ценн, тицяючи пальцем у бік одного з солдатів, яких щойно вивів із ладу його командир. Притримуючи руками поранену ногу, супротивник намагався підвестися. Однак буквально за мить до них підлетів велетень Даллет і відштовхнув ворога щитом. Він не став добивати його, а дав відійти – скульгавілому та беззбройному.

Тут приспіла й решта загону, вишикувавшись у коло, що захищало Каладіна, Даллета й Ценна з усіх боків. Командир звівся на ноги й поклав спис на плече. Даллет подав йому ножі, які повисмикував із тіл уражених ними ворогів.

– Ну й змусили ви мене похвилюватися, сер, – сказав Даллет. – Це ж треба: отак просто взяли та рвонули з місця.

– Я знав, що ви побіжите за мною, – відповів Каладін. – Підняти червоний прапор! Коратере, Цине, повернетесь із хлопчиною в тил. А ти, Даллете, залишайся тут. Стрій Амарамового війська випинається якраз у цьому напрямку. Незабаром ви будете в безпеці.

– А ви, сер? – запитав Даллет.

Каладін окинув поглядом поле битви. Шеренги ворожого війська утворили прогалину, і звідти виїхав вершник на білому коні, помахуючи грізною на вигляд булавою. Він був з голови до п'ят закутий у панцирний обладунок, що виблискував начищеним сріблом.

– Сколкозбройний! – зойкнув Ценн.

Даллет фиркнув:

– Ні, дякувати Прародителю бур. Це всього лише світлоокий офіцер. Сколкозбройні занадто дорого обходяться, щоби марнувати їх на дрібний прикордонний конфлікт.

Каладін дивився на світлоокого, й у ньому аж кипіла ненависть – та сама, яку виказував Ценнів батько, ведучи мову про чалокрадів, або та, якою спалахувала його мати, коли хтось згадував ім'я Куширі, котра втекла з сином шевця.

– Сер? – запитав Даллет, вагаючись.

– Другий і Третій взводи, беремо його в кліщі! – скомандував Каладін, і в його голосі чувся метал. – Будемо скидати ясновельможного з трону.

– А ви впевнені, що це гарна ідея, сер? Адже серед нас є поранені.

Каладін обернувся до Даллета.

– Це один з офіцерів Галлава. Можливо, навіть він сам.

– Сер, ви не знаєте цього напевно.

– Ну й наплювати: він командир батальону. Якщо ми вб'ємо офіцера такого рангу, то гарантовано опинимося в наступній же партії тих, кого відправлятимуть на Розколоті рівнини. Він наш.

Вираз Каладінових очей підказував, що подумки він уже там.

– Ти лишень уяви собі, Даллете! Справжні солдати. Військовий табір зі справжньою дисципліною, світлоокі, які мають моральні принципи. Місце, де ми воюватимемо в ім'я чогось і справді важливого.

Той зітхнув, проте ствердно кивнув головою. Каладін махнув рукою групі своїх солдатів, і вони прожогом кинулися через поле битви. Менша група бійців, разом із Даллетом, залишилась охороняти поранених. Один із них, худий алетієць із чорним волоссям, що пістрявіло жменькою білявих пасем – ознакою якихось чужорідних домішок, – витягнув з кишені довгу червону стрічку й начепив її на вістря списа. Потім високо здійняв його, так що розгойдувана вітром стяжка замайоріла.

– Це знак санітарам, що в нас є поранені, яких треба винести з поля бою, – пояснив Ценнові Даллет. – Скоро ти будеш у цілковитій безпеці. А ти – хоробрий хлопчина: один не злякався шістьох.

– Втікати теж був не вихід, – відказав Ценн, намагаючись не думати про поранену ногу. – Коли всюди така сила поранених, чи можемо ми взагалі сподіватись на те, що санітари прийдуть по нас?

– Наш командир щоразу дає їм хабара, – пояснив Даллет. – Зазвичай вони виносять у тил лише світлооких – але ж санітарів набагато більше, ніж серед тих буває поранених. Каладін витрачає на підкупи більшу частину своєї платні.

– Цей загін і справді особливий, – мовив Ценн, відчуваючи, як паморочиться в голові.

– А що я тобі казав!

– Але ж це не талан – це результат злагоджених дій...

– Хто злагоджено діє, тому й таланить! Щастить, бо кожен із нас знає: якщо йому випаде отримати поранення, Каладін подбає про те, щоби його винесли з поля бою.

Він замовк, оглядаючись через плече. Як і пророкував Каладін, лави Амарамового війська знову сунули вперед, помалу оговтуючись від удару.

А ворожий світлоокий вершник затято розмахував булавою: енергійні удари сипалися на всі боки. Частина його почесної варті змістилася вбік і зіткнулася зі взводами Каладіна. Світлоокий повернув коня. На ньому був шолом із відкритим забралом і пологими боками, увінчаний плюмажем. Ценн не міг роздивитися колір його очей, але був упевнений, що вони блакитні чи зелені. А може, і жовті чи світло-сірі. Адже він був ясновельможним, якого Вісники обрали ще в момент народження та позначили цією міткою правителів.

Він байдуже спостерігав за солдатами, які билися поряд. Аж раптом один із Каладінових ножів уп'явся йому в праве око.

Ясновельможний заверещав, завалюючись назад у сідлі, а Каладін якось прослизнув через ворожі шеренги й наскочив на нього, занісши списа.

– Так, почасти це результат злагоджених дій, – знову озвався Даллет, хитаючи головою. – Але передовсім це все завдяки йому. Цей чоловік змітає всіх на своєму шляху, немов буревій, і думає вдвічі швидше за інших. Узяти хоча б те, як він інколи рухається...

– Він перев'язав мені ногу, – сказав Ценн, усвідомлюючи, що починає верзти дурниці через зовелику втрату крові. До чого тут перебинтована нога? Це ж просто, як двері.

Даллет лише кивнув у відповідь.

– Каладін добре знається на ранах. І гліфи вміє читати. Він дивна людина як для темноокого списника-плебей, що ним і є наш командир, – а тоді додав, повернувшись до Ценна обличчям: – Але побережи сили, синку. Він гніватиметься, якщо ми тебе втратимо, адже він стільки заплатив, щоб тебе перевели в його загін...

– Але навіщо? – запитав Ценн.

Тепер на полі битви ставало тихіше, ніби багато хто з агонізуючих устиг скричатися до хрипоті. Довкола були практично самі лише дружні солдати, але Даллет усе одно пильнував, аби переконатися, що пораненим із загону Бурблагословенного не загрожує жодна небезпека.

– Навіщо, Даллете? – повторив своє запитання Ценн. – Чому мене взяли в його загін? Чому саме мене?

Даллет похитав головою.

– Такий уже він уродився. Йому ненависна сама думка про те, що таких хлопчаків, як ти, котрі заледве вміють тримати зброю в руках, кидають у бій. Час від часу він надивляється одного з таких і бере до себе в загін. Добрих півдесятка наших солдатів прийшли колись до нас такими, як ось ти тепер.

В очах Даллета з'явився якийсь відсутній вираз, і він додав:

– Гадаю, усі ви нагадуєте йому когось...

Ценн глянув на ушкоджене стегно. Болекузьки, які скидалися на крихітні помаранчеві кисті рук із занадто довгими пальцями, повзали довкола, прикликані його стражданнями. Тепер

вони розверталися та поспішали в інших напрямках, на пошуки інших поранених, адже біль уцухав. Ценнова нога – та, зрештою, і все тіло – заціпеніло.

Відкинувшись назад, він задивився в небо. Раптом пролунав не надто гучний перекіт грому. У цьому було щось дивне, бо ж на небі – ні хмаринки.

Даллет вилаявся.

Ценн обернувся: страх вивів його з заціпеніння. На них галопом мчав здоровенний чорний кінь, несучи на собі вершника в лискучому обладунку, що, здавалося, випромінював світло. На його латах не було швів: жодного кольчужного плетіння спіднизу – лише менші за розміром пластини неймовірно вигадливої роботи. На голові – закритий шолом без будь-яких прикрас, але з позолоченим забралом. В одній руці лицаря був затиснутий важкий меч – завдовжки зі зріст середньої людини. Це був не звичайний, прямий меч, а вигнутий, і його ненагострену сторону вкривали борозни, що скидалися на розбурхані хвилі. Лезо меча прикрашали вигравірувані візерунки.

Клинок був гарний – справжній витвір мистецтва. Ценн ніколи не бачив Сколкозбройного, але одразу ж зрозумів, що це він і є. І як він міг переплутати звичайного світлоокого, нехай і закутого в обладунок, з одним із цих величних створінь?

Але ж Даллет казав, що тут Сколкозбройних не буде! Той миттю скочив на ноги й наказав взводу шикуватися. Ценн залишився там, де й сидів. Він усе одно не зміг би підвестися з такою раною на нозі.

Як же сильно паморочилося в голові! Скільки крові він втратив? Хлопець заледве здатен був думати.

Так чи інак, а битися він не міг: хіба ж із такими б'ються? На панцирному обладунку виблискувало сонячне проміння. А цей розкішний, хитромудрий, звивистий меч? Це виглядало, ніби... ніби сам Всемогутній набув людської подобі, щоби ступити на це поле брані.

А з якого переляку комусь спало б на думку битися із Всемогутнім?

Ценн заплющив очі.

2. Мертва честь

«Десять орденів. І нас колись кохали. Чому ти полишив нас, Всемогутній? Осколку душі моєї, де ти?» – записано какаша другого дня року 1171 зі слів світлоокої жінки на третьому десятку за п'ять секунд до того, як вона померла.

Вісім місяців по тому

У животі Каладіна забурчало, коли, просунувши руку між ґратами, він узяв належну йому миску баланди. Він протиснув цю невеличку мисочку – радше навіть чашку – назад, понюхав її та скорчив гидливу міну, а забраний ґратами фургон тим часом знову рушив з місця. Отримана ним баланда була сірого кольору, а на вигляд і запах нагадувала твань. Її готували з переварених зерен телью, а конкретно його порція була здобрена ще й зачерствілими залишками вчорашнього обіду.

Та яку б огиду вона не викликала, обирати все одно не доводилося. Звісивши просунуті між ґратами ноги, він почав їсти, спостерігаючи, як перед очима змінювались краєвиди. Решта рабів, які були в клітці, полохливо схилилися над міцно затиснутими в руках мисками, побоюючись, щоби хто-небудь їх не вкрав. У перший день один із них намагався поцупити Каладінову пайку, і той заледве не зламав йому руки. Тепер йому дали спокій.

А Каладінові було тільки того й треба.

Їв він руками, не звертаючи уваги на бруд. Каладін перестав звертати на нього увагу ще кілька місяців тому. Але ще гіршим було те, що він почав виявляти деякі ознаки того тваринного страху, який виказували решта, – і ненавидів його в собі. Але як могло бути інакше після восьми місяців побоїв, нестатків і знущань?

Він боровся з цим страхом. Ні, він не стане таким, як вони. Навіть якщо він махне рукою на все інше, навіть якщо в нього відберуть останнє, навіть якщо не залишиться жодної надії на втечу. Проте цю одну-єдину річ він збереже. Так, він був рабом – але він не стане мислити як раб.

Він швидко впорався з баландою. Один із рабів неподалік неголосно закашлявся. У фургоні було десять невільників: самі чоловіки, оброслі скуповдженими бородами та вкриті кірками бруду. Це був один із трьох фургонів їхнього каравану, що рухався Нічийними пагорбами.

На горизонті палало червонувато-біле сонце – того ж відтінку, що й полум'я в найгарячішій частині ковальського горна. Воно підсвічувало довколишні хмари кольоровими відблисками, немов рука якогось мазія абияк квецяла фарбою по полотну. Пагорби, порослі високою, одноманітно зеленою травою, здавалися безкраїми. На одному з них, якраз поблизу, довкола заростів кружляла маленька постать. Вона миготіла, пританцьовуючи, немов комаха, що тріпоче крильцями, – безформна та напівпрозора.

Вітрокузьки були підступними спренами, що мали схильність перебувати саме там, де їм були не раді. Каладін сподівався, що спренові врешті-решт набридне і той полетить геть, та коли він хотів був пожбурити вбік свою дерев'яну миску, виявилось, що вона прилипла йому до пальців.

Спрен засміявся, проносячись мимо, – безформна стрічка світла. Каладін вилаявся та смикнув миску. Спрени вітру полюбляли такі витівки. Тоді підчепив її, і миска нарешті відстала. Каладін з грюкотом жбурнув її одному з інших рабів. Той миттю кинувся вилизувати залишки баланди.

– Гей, – прошепотів до нього чийсь голос.

Каладін глянув убік. Невільник із темною шкірою і сплутаним волоссям боязливо підповз до нього, ніби очікував, що той у поганому гуморі.

– Ти не такий, як решта.

Чорні очі раба глянули вгору, на лоб Каладіна, де стояли три тавра. Два перших являли собою дигліф, яким його затаврували вісім місяців тому, в останній день його служби в армії Амарама. Трете було свіже: його поставив останній із Каладінових господарів. Цей гліф читався як «шаш» і означав «небезпечний».

Одна рука раба була прикрита лахміттям – його одягом. Може, ніж? Облиш, це ж смішно. Ніхто з цих невольників не міг мати схованої зброї. Листки під Каладіновим поясом – ось максимум того, що можна було сховати. Але старих звичок нелегко позбутися, тож Каладін уважно спостерігав за тією рукою.

– Я чув, що балакали поміж себе охоронці, – повів далі невольник, підсовуючись ближче. У нього був тик, і він кліпав занадто часто. – Вони казали, що ти пробував утікати й раніше. І якось був навіть утік.

Каладін мовчав.

– Послухай, – сказав раб, виймаючи руку з-під лахміття: у ній виявилася миска з його порцією баланди. Вона була спорожнена лише наполовину. – Наступного разу візьми мене з собою, – зашепотів він, – і я дам тобі це. Віддаватиму половину своєї їжі віднині й аж доти, доки ми не втечемо. Прошу тебе.

Мова невольника привернула увагу кількох голодокузьок. Вони скидалися на майже невидимих оку коричневих мушок, що заріюлися біля його голови.

Каладін відвернувся, дивлячись на нескінченний каскад пагорбів і їхні неспокійні, рухливі трави. Зігнутою в лікті рукою він сперся об ґрати й поклав на неї свою голову, так само

погойдуючи ногами.

– Ну, то як? – запитав раб.

– Ти ідіот. Якщо ти віддаватимеш мені половину свого раціону, то занадто ослабнеш, щоб утекти зі мною – навіть якби я й збирався це зробити. А я не збираюся. Це нічого не дає.

– Але...

– Я зробив десять спроб, – прошепотів Каладін. – Десять спроб за вісім місяців. Утік від п'яти різних хазяїв. І скільки з них увінчалися успіхом?

– Ну... тобто... якщо ти все ще тут...

Вісім місяців. Вісім місяців невільницького життя. Вісім місяців баланди та побоїв. Йому вони здавалися вічністю. Він заледве міг пригадати часи своєї служби у війську.

– Рабу нема де сховатися, – сказав Каладін, – не з таким тавром на лобі. Так, кілька разів мені щастило втекти. Але вони завжди знаходили мене. І все починалося спочатку...

Колись його називали щасливчиком. Бурєблагодословенним. То були пусті балачки. Радше навіть навпаки: про нього цілком можна було б сказати «не з твоїм щастям»... Солдати – народ забобонний. І хоч спочатку він намагався був покласти край таким розмовам, вони лише ще більше ширилися. Кожного, кого він хоч коли намагався захистити, незмінно підстерігала смерть – знову та знову. А тепер ось де він опинився: навіть у гіршому положенні, ніж те, з якого починав. Краще було не опиратися. Така була його доля, і він примирився з нею.

У такому погляді на життя була якась дешиця сили, дешиця свободи. Свободи того, кому нема про що турбуватися.

Врешті раб утямив, що Каладін більше нічого не скаже, і повернувся на своє місце, доідаючи баланду. Фургони так само котилися, а на всі боки так само простягалися порослі зеленню поля. Однак та частина шляху, що впритул підступала до деренчливих коліс фургонів, була голою. З їхнім наближенням трава ховалася: кожна окрема травинка втягувалася у вузьку, немов проколоту шпилькою, дірку в камені. І лише коли фургони проїжджали, вона боязко виглядала зі схованки й витягувала свою стеблинку на свіже повітря. Отож фургони ніби їхали по широкій кам'яній дорозі, прокладеній спеціально для них.

Тут, майже в самому серці Нічийних пагорбів, великобурі бушували з надзвичайною силою. Рослинам довелося вчитися, як виживати. Усе, що треба робити, це вчитися виживати. Зібратися з силами і пережити бурю.

Каладін унюхав запах ще одного спітнілого, немитого тіла та почув шаркання кроків. Він підозріливо глянув убік, очікуючи повернення того самого раба.

Але цього разу до нього підійшов інший. У нього була довга чорна борода, брудна та сплутана, у якій застрягли залишки їжі. Каладінова борода була коротшою: час від часу він дозволяв найманцям Твлакв обрубувати її. Як і Каладін, раб був одягнений у залишки підперезаного мотузкою коричневого мішка і, звичайно ж, був темнооким. Імовірно, він мав очі густо-зеленого кольору, хоча хто їх, темнооких, розбере. Їхні очі завжди здавалися карими або чорними, аж доки не глянеш на них при правильному освітленні.

Новоприбулий зіщулився, подаючись назад, і підняв руки вгору. Кисть однієї з них укривав висип, від якого шкіра здавалася ніби вицвілою. Мабуть, він підійшов тому, що бачив, як Каладін щось відповідав іншому невільнику. З першого ж дня раби боялися його, але й поглядали з неприхованою цікавістю.

Каладін зітхнув і відвернувся. А чоловік нерішуче присів біля нього.

– Вибач, друже, але як ти став рабом? От не второпаю – і край, а знати ж хочеться. Ми всі тут голови над цим ламаємо.

Висновуючи з вимови й темного волосся, він був алетійцем, як і Каладін. Власне, більшість рабів були алетійцями. Каладін нічого йому не відповів.

– Сам то я вкрав стадо чалів, – повів далі невільник. Його голос був по-особливому різким, ніби хтось тер один об одний два аркуші паперу. – Якби був узяв лише одного – може, просто побили б. А то ціле стадо. Сімнадцять голів... – і здавлено засміявся сам до себе, у захваті від власної хоробрості.

У дальньому кінці фургона хтось знову закашлявся. Вони являли собою жалюгідне видовище – навіть як для рабів. Слабкі, хворобливі, недогодовані. Дехто з них, як і Каладін, неодноразово пробував утекти, проте тавро «шаш» стояло на лобі лише в колишнього Бурєблагословенного. Тут були зібрані найупослідженіші представники їхньої нікчемної касты – ті, кого продають із величезною знижкою. Тепер їх напевно везли на перепродаж у якийсь віддалений куток, жителі якого страшенно потребували робочих рук. Узбережжя Нічийних пагорбів було всіяне невеликими вільними містами, де воринські закони, що регулювали поведження з рабами, сприймалися як невиразні чутки.

Подорожувати в цьому напрямку було небезпечно. Ці землі нікому не підкорялися, а тому, подавшись навпростець через відкриту місцевість і віддалившись від усталених торговельних шляхів, Твлакв запросто міг нарватися на безробітних найманців – людей геть-чисто позбавлених честі, які не побоялися б убити работорговця та його рабів, лиш би вкрати кілька чалів і фургони.

Люди без честі. А що, невже траплялися й інші?

«Ні, – подумалося Каладінові. – Честь уже вісім місяців як мертва».

– Ну, – перепитав раб із кошлатою бородою, – то що ж ти такого встругнув, що й тебе запроторили до наших лав?

Каладін знову сперся рукою об ґрати.

– А як тебе впіймали?

– Та-а-ак, дивна штука – життя... – протягнув невільник. Каладін так нічого йому й не відповів, але той відповів сам собі – та тим і вдовольнився. – Усе через жінку, аякже. Мав би здогадатися, що вона мене видасть...

– Не треба було тобі красти чалів – надто неповороткі. От якби коней...

Той голосно зареготав.

– Коней? За кого ти мене маєш – за божевільного? Якби я виявився конокрадом, мене би повісили! А за чалів я хоча б усього лишень заробив тавро раба...

Каладін глянув убік. Випалене на лобі співбесідника тавро було більш давнє, ніж його власне: шкіра довкола шраму вицвіла й побіліла. Що це за дигліф? «Сас мором», – у голос прочитав Каладін. Так називалась вотчина феодала, де викрадача чалів затаврували як раба.

Чоловік звів на нього спантеличені очі.

– Ого, то ти й гліфи знаєш? – кілька ближніх рабів заворушилися, зачувши таку дивину. – Тоді історія твого життя має бути ще цікавішою, ніж я гадав.

Каладін окинув поглядом трави, які похитував легкий вітерець. Щойно він посилювався, найбільш вразливі стеблинки ховалися до своїх нірок, від чого пейзаж ставав строкатим, мов лисіюча шкіра хворого коня. Спрен вітру був тут як тут, перепурхуючи з одного клаптя зелені на інший. Скільки ж часу минуло відтоді, як той ув'язався за ним? Щонайменше пару місяців. От дивина! Хоч це могла бути й інша вітрокузька: як їх розрізниш?

– Ну? – під'юджував раб. – То як ти тут опинився?

– З багатьох причин, – одказав Каладін. – Через невдачі. Злочини. Зради. Власне, як і чи не всі з-поміж нас.

Кілька чоловік довкола пробурмотіли щось на знак згоди. В одного з них це мимрення переросло в сухий, уривчастий кашель. «Постійні приступи кашлю, – механічно промайнуло в Каладіновій голові, – супроводжувані надлишковим виділенням мокроти та нічним маренням. Скидається на скреготит».

– Ну, гаразд, – знову озвався балакучий чолов'яга, – поставимо питання по-іншому. «Ближче до справи», як любила повторювати покійна матінка. Кажі тільки те, що хочеш сказати, і проси саме те, що хочеш отримати. Як на твоєму лобі з'явилося ось це, перше тавро?

Каладін сидів на місці й відчував, як під ним, постукуючи, котиться фургон.

– Убив світлоокого.

Його безіменний товариш по нещастю знову присвиснув – цього разу навіть шанобливіше, ніж уперше.

– Дивно, що тебе залишили в живих.

– Мене перетворили на раба не через те вбивство, – сказав Каладін. – Уся річ в іншому світлоокому, якого я не убив.

– Це ж як?

Каладін похитав головою і перестав відповідати на запитання балакучого чоловіка. Той врешті-решт перебрався до передньої частини їхньої клітки на колесах, де опустився на долівку, витріщившись на свої босі ноги.

* * *

Кілька годин опісля Каладін усе ще сидів на старому місці, знічев'я потираючи гліфи на лобі. Таким було його життя: лічити дні, трясучись у цих клятих фургонах.

Два перші тавра давно зарубцювалися, але шкіра довкола гліфа «шаш» була зчервонілою, подразненою та вкритою струпами. Рана пульсувала, немов іще одне серце. Біль від неї був навіть сильнішим, ніж у дитинстві, коли він обпікся, вхопивши за розпечену ручку казанок, що висів над вогнем.

У пам'яті спливали уроки, які втовмачив йому в голову батько, і підказували, як правильно лікувати опік. Змастити бальзамом, щоб не почалося зараження, промивати раз на день. Однак ці спогади не втішали – від них тільки гіршало. У нього не було ні соку

чотирилисника, ні витопленого з лістера жиру. У нього не було навіть води, щоби промити рану.

Ті частини опіку, що взялися струпами, натягували шкіру, і йому здавалося, що м'язи лоба постійно напружені. Він заледве міг витримати декілька хвилин без того, щоб у черговий раз не помасувати чоло, і далі подразнюючи рану. Він також звик раз по раз проводити рукою по лобі, витираючи рівчачки крові, що сочилася з тріщин, – нею було густо перемазане все передпліччя його правиці. Якби в нього було люстерко, він, напевно, помітив би крихітних червоних гнилокузьок, що обсіли як саму рану, так і прилеглі ділянки шкіри.

На заході сонце вже сховалося, але фургони не зупинялися. Фіолетовий Салас виглянув з-за обрію на сході – попервах нерішуче, ніби бажаючи переконатися, що сонце справді зникло з небосхилу. Ніч була ясною, у вишині мерехтіли зорі. О цій порі року Шрам Тална – широка смуга темно-червоних зірок, що різко виділялися на тлі мерехтливих білих, – стояв практично в зеніті.

Раб, котрий раз по раз покашлював раніше, знову розбухикався. Цього разу кашель був різким, вологим. Колись Каладін одразу поспішив би на допомогу, але щось у ньому змінилося: скількох тих, кому він силкувався допомогти, вже не було серед живих? Йому чомусь здавалося – на підсвідомому рівні, – що для хворого ж буде краще, якщо він не втручатиметься. Адже підвівши спочатку Тіена, тоді Даллета з усім загonom, а за ними, одну за одною, аж десять груп рабів, важко було знайти в собі волю, щоби спробувати знову.

Лише через дві години після того, як зійшов Перший місяць, Твлакв нарешті наказав зупинятися. Двійко його звіроподібних найманців позлазили зі своїх місць на дахах фургонів і взялися розпалювати невеличке багаття. Довготелесий Таран, підліток-прислужник, порався коло чалів. Ці здоровенні ракоподібні були не набагато меншими за самі фургони. Вони вляглися на землю й позалазили на ніч у панцирі, запасливо набравши повні клешні зерна. У навислій темряві їхні тіла скоро перетворилися на три брили, що їх заледве можна було відрізнити від валунів. І лише тоді Твлакв почав по одному перевіряти, як там його раби, даючи кожному ківшик води та впевняючись, що об'єкти його інвестицій здорові. Чи принаймні здорові в тій мірі, у якій цього варто було очікувати від таких доходяг.

Твлакв розпочав із першого фургона, і Каладін – усе ще сидячи – запустив пальці під свій імпровізований пояс, перевіряючи, чи на місці листки, які він там заховав. Вони слухняно затріщали – негнучкі, висушені, шорсткі на дотик. Він поки що й сам не знав, що з ними робитиме. Каладін зірвав їх просто з примхи в один із тих разів, коли його випустили з фургона, щоби розім'яти ноги. Він мав великі сумніви, що хтось іще в цілому каравані вмів розпізнати чорнотруйник – вузьке листя на тризубому, наче вила, стеблі, тож він не надто сильно ризикував.

З неуважливим виглядом Каладін видобув листки з-за пояса і, тримаючи на долоні, потер їх вказівним пальцем іншої руки. Перш ніж вони набудуть сили, їх треба було як слід висушити. Чому він не викинув їх? Збирався отруїти ними Твлаква й таким чином помститися? А може, беріг про всяк випадок: а раптом справи будуть зовсім кепські, і просто не стане сили терпіти далі?

«Ну ні, до такого я ще не дійшов», – подумав він. Найімовірніше, у ньому просто спрацював набутий інстинкт заволодівати зброєю – де б він її не надибував і як би дивно вона не виглядала. Довколишній пейзаж поглинула темрява. Салас був найменший і найтьмяніший з усіх місяців, і хоча його фіолетове світло надихало міриади поетів, воно мало чим допомагало, коли йшлося про необхідність побачити власну руку в себе перед носом.

– Ой... – пролунав м'який жіночий голос. – А що це в тебе таке?

Напівпрозорий силует, не більш як у п'ядь заввишки, визирнув з-за краю настилу біля Каладіна, а тоді поліз нагору й забрався всередину фургона, немов здираючись на високе плато. Спрен вітру прибрав подобу молоді дівчини – більші спрени могли змінювати форму та розмір – з різкими рисами обличчя й довгим, спадаючим волоссям, яке розпливалося за її спиною, наче туман. Вона – Каладін мимоволі подумав про спрена в жіночому роді – була зіткана з тьмяних відтінків блакитного й білого, вбрана у просту білу сукню дівочого крою та з плавними лініями, що спускалася до середини литок. Як і волосся, поділ із самого споду перетворювався на імлу. Її ноги, руки й обличчя були чітко окресленими, а стегна та бюст – такими, як зазвичай бувають у стрункої жінки.

Каладін спідлоба зиркнув на духа. Хоча довкола аж кишіло спренами, їх здебільшого ігнорували. Але цей був якимось дивним. Спрен вітру попрямувала вгору, ніби піднімаючись невидимими сходами. Вона досягла тієї точки, з якої могла роздивитися, що там у Каладіновій долоні, тож він прикрив чорні листки пальцями, стиснувши руку в кулак. Тоді описала навкруг неї коло. І хоч вона блищала – такий образ зостається перед очима, якщо дивитися на сонце, – проте не давала справжнього світла.

Спрен нахилилася, оглядаючи його руку під різними кутами, мов дитина, котра сподівається знайти заховану цукерку.

– Що це? – її голос скидався на шепіт. – Покажи, не бійся. Я нікому не скажу. Там скарб? Чи ти відрізав клапоть накидки ночі й сховав його? А може, там серце жука – крихітне, але могутнє?

Він мовчав, і спрен накопили губки. Хоч і не маючи крил, вона злетіла вгору й, зависнувши в повітрі, зазирнула йому в очі.

– Каладіне, чому ти так уперто мене не помічаєш?

Той здригнувся:

– Що ти сказала?

Вона пустотливо всміхнулася і відскочила від нього, а контури її постаті затьмарилися, перетворившись на довгу стрічку блакитно-білого світла. За мить вона промайнула між ґратами, звиваючись і жолоблячись у повітрі, мовби смужка тканини, підхоплена вітром, – і кинулася під фургон.

– Буря на твою голову! – крикнув Каладін, стрибком зводячись на ноги. – Гей, духу! Що ти сказала? Повтори!

Спрени не називають людей на ім'я. У них відсутні розумові здібності. Найбільші з них, як-от спрени вітру чи річкові спрени, вміють удавати людські голоси й навіть відтворювати цілі фрази, але вони, власне кажучи, не здатні мислити. Вони не...

– Ви теж це чули? – запитав Каладін, повертаючись до інших мешканців клітки. Дах був якраз достатньої висоти, щоби він міг стояти. Усі вони напівлежали в очікуванні своєї порції води. Він не отримав відповіді, якщо лише не брати до уваги невдоволеного бурчання кількох рабів через зчинений ним гвалт і чергового нападу кашлю від хворого в кутку. Навіть Каладінів «друг», котрий підходив побалакати вдень, не звернув на нього уваги. Він впав у прострацію і так само витріщався на свої ноги, час від часу ворущачи пальцями.

Може, вони не бачили спрена. Багато крупніших спренів були невидимими для всіх, крім того, кому докучали. Каладін знову сів на дно фургона та звісив ноги назовні. Так, спрен назвала його на ім'я, та вона, очевидно, просто повторила те, що чула раніше. От тільки... жоден чоловік у клітці не знав його імені.

«А може, я божеволію, – подумав Каладін. – Бачу, чого немає. Чую голоси».

Він глибоко вдихнув, а тоді розтулив кулак. Стиснуті в ньому листки розтріскалися й поламалися. Напевно, треба сховати їх, щоб уникнути подальшого...

– Цікавенькі листочки, – проговорив той самий жіночий голос. – Вони тобі до вподоби, хіба ж ні?

Каладін підскочив, повернувшись убік. Спрен стояла в повітрі просто поруч із його головою, і її біла суконька струменіла під повіями вітру, якого чоловік не відчував.

– Звідки ти знаєш мое ім'я? – зажадав відповіді Каладін.

Спрен не відповіла. Просто по повітрю вона підійшла до ґрат, тоді просунула крізь них голову, спостерігаючи, як работорговець Твлакв поїть останніх кількох невільників у першому фургоні. Потім озирнулася до Каладіна:

– Чому ти більше не борешся? Ти завжди боровся. А тепер здався.

– А яке тобі до мене діло? Чому не байдуже?

Вона схилила голову набік:

– Не знаю, – відповіла, ніби сама дивуючись своїм словам. – Але мені не байдуже. Чи ж не дивина?

Це було щось більше, ніж просто дивина. Що думати про спрена, який не лише називав його на ім'я, але й, виходить, пам'ятав, що той робив багато тижнів тому?

– Знаєш, Каладіне, а люди не ідять листя, – сказала вона, схрестивши на грудях напівпрозорі ручки. – Чи ідять? Ніяк не згадаю. Ви такі диваки: то пхаєте щось до рота, а то воно, навпаки, виходить із вас – це тоді, коли ви думаєте, що ніхто не бачить.

– Звідки ти знаєш мое ім'я? – прошепотів той.

– А звідки ти його знаєш?

– Я знаю його, тому що... тому що мене так звати. Батьки нарекли мене так – і сказали мені. Ну, не знаю...

– От бачиш, і я не знаю, – мовила вона, кивнувши, ніби щойно здолала його у важливій суперечці.

– Добре, – повів далі Каладін. – А чому ти називаєш мене на ім'я?

– Тому що чинити так – ввічливо. А от ти неввічливий.

– Облиш, спрени не знають, що таке ввічливість!

– От я й кажу, – проговорила спрен, тицяючи в нього пальцем, – неввічливий.

Каладін закліпав очима. Що ж, він був далеко від рідних місць, ходив по чужинному каменю і їв чужинську їжу. Можливо, тутешні спрени відрізнялися від тих, до яких він звик удома.

– То чому ти більше не борешся? – повторила вона, перепурхнувши на його ноги, щоби

присісти й перепочити. Каладін не відчував її ваги.

– Я більше не можу, – тихо відказав він.

– Але ж раніше міг.

Він заплющив очі й нахилився вперед, сперши голову об ґрати.

– Я так утомився.

Він не мав на увазі фізичної знемоги, хоча вісім місяців на недоїдках позбавили його колишніх м'язистості та сили, яких він набув за часів війни. Він почувався стомленим. Навіть коли вдавалося виспатись. Навіть у ті нечасті дні, коли його не мучили голод і холод, а тіло не нило від побоїв. Страшенно стомленим...

– Ти стомлювався і раніше.

– Я зазнав поразки, духу, – відповів він, ще сильніше зажмурюючи очі. – Годі мене терзати.

Усі вони були мертві. Ценн і Даллет, а до них Туккс і Такери. А ще раніше – Тіен. А до того кров на його руках і труп молоді дівчини з блідою шкірою.

Кілька ближніх рабів забурмотіли щось між собою, ймовірно, подумавши, що в нього не всі вдома. Так, спрен може причепитися до кого завгодно, але ж і дитина знає, що розмовляти з ними безглуздо. А якщо він і справді збожеволів? Можливо, йому варто було би радіти – у божевіллі крилося спасіння від болю. Та натомість ця думка злякала його.

Він розплющив очі. Твлакв нарешті шкандибав до їхнього фургона з відром у руці. Цей огрядний кароокий чолов'яга ходив, злегенька накульгуючи, – не інакше, як колись зламав ногу. Він був тайленом, а у всіх тайленських чоловіків росли однакові білосніжні бороди та сиві брови – незалежно від віку й кольору волосся на голові. Брови виростили дуже довгі, і тайлени носили їх, заправляючи за вуха. А тому здавалося, що його чорне волосся посріблили два сиві пасма.

Його одяг – смугасті чорно-червоні штани та темно-синій светр у тон в'язаної шапчини – свого часу виглядав ошатно, але відтоді обтріпався. Чи колись він був кимсь більшим за пересічного работоргівця? Таке життя – купівля та продаж людської плоті, що ставали буденною справою, – накладало свій відбиток на людей. Воно наповнювало гаманець, проте й виснажувало душу.

Тримаючись осторонь Каладіна, Твлакв ближче підніс масляного ліхтаря й узявся оглядати хворого раба в передній частині клітки. Тоді гукнув найманців. Блут – Каладін і сам не знав, нащо завдав собі клопоту запам'ятати їхні імена – ліниво підійшов до хазяїна. Твлакв

щось тихо сказав йому, тицьнувши в невідьника пальцем. У світлі ліхтаря брилисте обличчя найманця вкрилося тінями. Він кивнув і витягнув з-за пояса палицю.

Спрен вітру набула форми білої стрічки і майнула у бік хворого. Вона крутилася, описуючи кола в повітрі, допоки не приземлилася на настил фургона, знову прибравши дівочого образу. Нагнулася й стала роздивлятись хворого – достоту як допитлива дитина.

Каладін відвернувся й заплющив очі, та все одно чув кашель раба. У голові пролунав батьків голос – турботливий і чіткий: «Щоби вилікувати скреготит, щодня давай хворому дві жмені порошку з кривавого плюща. Якщо його немає, нехай багато п'є – бажано питва з підмішаним у нього цукром. Якщо організм не страждатиме від зневоднення, то пацієнт, найімовірніше, виживе. Ця хвороба не така вже небезпечна, як може здатися, висновуючи з назви».

«Найімовірніше, виживе»...

Кашель не вщухав. Хтось відчинив двері клітки. Чи знають вони, як допомогти йому? Адже це так просто. Дайте йому пити – і він житиме.

А, байдуже. Краще не втручатися.

Люди, котрі гинуть на полі бою. Молоде обличчя, таке знайоме й дороге, звернене до Каладіна в пошуках порятунку. Рана від меча, що збоку розсікає шию. Сколкозбройний, який наступає крізь шеренги Амарамового війська.

Кров. Смерть. Поразка. Біль.

І батьків голос: «І ти ось так візьмеш і кинеш його, синку? Дозволиш йому загинути, хоча міг би врятувати?»

«Буря на мою голову!»

– Зупиніться! – скрикнув Каладін, зводячись на ноги.

Решта рабів повідскакували. Блут вистрибнув із фургона, з ляскотом зачинивши за собою двері, і підняв палицю, тримаючи її наготові. Тvlakв сховався за спину найманця, використовуючи його як прикриття.

Каладін зробив глибокий вдих, стиснувши в одній руці листя, а іншу підніс до чола, щоб витерти пляму крові. Чалапаючи босими ногами по дереву, він перетнув невеличку клітку й дістався кутка, де лежав хворий. Блут пильно спостерігав, як той опустився біля нього навколішки. У мерехтливому світлі ліхтаря показалося видовжене, змарніле обличчя й майже безкровні губи. Хворий відхаркував слиз – зеленкуватий і густий. Каладін обмацав

шию бідолахи, перевіряючи, як сильно вона набрякла. Тоді оглянув його карі очі. І нарешті сказав:

— У нього скреготит. Він виживе, якщо давати йому ківш води що дві години протягом п'яти днів чи щось близько того. Вам самим доведеться вливати її йому в горлянку. Підмішайте в неї цукру, якщо він у вас є.

Блут почував своє масивне підборіддя, тоді глянув на нижчого зростом власника раба.

— Витягни його, — наказав Твлакв.

Хворий невільник прокинувся, коли Блут відімкнув двері клітки. Найманець одразу ж замахав на Каладіна палицею, щоби той відійшов, і Каладін знехотя підкорився. Після цього Блут заткнув за пояс зброю, ухопив раба під пахви та витягнув із фургона, весь час знервовано позираючи на Каладіна. Під час останньої невдалої спроби втечі, яку той здійснив, він мав під своєю орудою двадцятьох озброєних рабів. За таку витівку господар мав би скарати його на смерть, але постановив, що той «кумедний», тож обмежився тим, що затаврував його гліфом «шаш», а тоді продав за символічну суму.

Здавалося, завжди існувала причина, з якої Каладін залишався в живих, а ті, кому він намагався допомогти, гинули. Комуś це могло здаватися благословенням, але сам він сприймав це як особливий, гірко-іронічний різновид мучення. Живучи в попереднього власника, він провів якийсь час, спілкуючись з рабом із Заходу, селаєм, котрий переповідав йому їхні легенди про Стару магію та її здатність насилати прокляття на людей. Може, він і сам став її жертвою?

«Не дурій», — подумки сказав собі Каладін.

Двері фургона знову ляснули й замкнулися. Клітки були необхідністю: Твлакв мав захищати своє тендітне майно від руйнівного впливу великобур. Вони були оснащені дерев'яними боковинами, які можна було дістати й закріпити у вертикальному положенні в очікуванні найлютіших поривів вітру.

Блут підтягнув невільника до багаття та непчатого барильця з водою. Каладін відчув полегшення. «От бачиш, — подумалося йому, — може, ти все ще здатен допомагати. Можливо, таки існує якась підстава, щоб не залишатися байдужим».

Каладін розтулив кулак і глянув на розкришені чорні листки на долоні. Ні, не потрібні вони йому: підсипати їх у питво Твлаква буде не лише складно, але й ні до чого. Та чи й справді він хоче його смерті? І що ж це дасть?

У повітрі пролунав низький, тріскучий звук. За ним іще один, тихіший, немов хтось різко опустив долі мішок зерна. Каладін різко звів голову та глянув туди, де Блут прилаштував

хворого невільника. Найманець якраз заніс палицю ще раз і з силою змахнув нею, від чого тишу знову розколов тріск, щойно вона вдарилася об череп раба.

Із вуст хворого не вирвалося й крику: ні від болю, ні благального – про пощаду. У темряві почулося, як його тіло остаточно завалилося на землю й обм'якло. Блут недбало підняв його й перекинув через плече.

– Ні! – заволав Каладін, кількома стрибками долаючи тісний простір клітки й молотячи руками об ґрати в її іншому кінці.

Твлакв стояв біля вогнища й грівся.

– Буря на твою голову! – закричав Каладін. – Він міг би вижити – чуеш, ти, покидьку?!

Твлакв глянув на нього. Тоді неспішно підійшов ближче, поправляючи свою темно-синю плетену шапчину.

– Та бачиш, він би всіх вас перезаразив... – роботорговець розмовляв із легким акцентом: слова наповзали одне на одне, а належні склади не виділялися логічним наголосом. Як на Каладінове вухо, усі тайлени не говорили, а мимрили. – Я не хочу втратити весь фургон через одну людину.

– Він був уже не заразним! – вигукнув Каладін, знову забарабанивши долонями об ґрати. – Якби хтось із нас мав підхопити скреготит, то це вже сталося б!

– Сподіваюся, що й не станеться. Не думаю, що його можна було врятувати.

– Я ж сказав тобі, як це зробити!

– І чого б це я мав вірити тобі – дезертиру? – явно збиткуючись, запитав Твлакв. – Людині, чиї очі аж світяться від ненависті? Ти б убив мене, – він знизав плечима. – Та мені все одно. Аби ти залишався таким само сильним аж доти, коли надійде час торгу. Ти мав би дякувати мені, адже я порятував тебе від хвороби, що вразила того раба.

– Я й подякую – твоєму могильному кургану, коли сам натягаю на нього каміння! – відрубав Каладін.

Твлакв усміхнувся і попрямував назад до багаття.

– Побережи свою лють, дезертире. І силу. Я візьму за них добрі гроші, коли ми добудемося на місце.

«Ти спочатку доживи», – подумав Каладін. Твлакв завжди кип'ятив залишок води у відрі, з

якого поїв невільників. Вішав над вогнем, а тоді заварював собі чай. І якщо Каладін зуміє влаштувати так, що йому дадуть напитися останнім, а там розімне листя на потерть і кине її в...

Каладін застиг, а тоді глянув на свої руки. За поспіхом він забув, що якраз тримав у них чорнотруйник. Він випустив розкришені листки, коли гамселив руками об ґрати. До долонь пристало лише кілька крихт: їх не вистачить, щоби когось отруїти.

Він озирнувся: настил клітки був укритий шаром бруду. Якщо листяна потерть й упала на нього, зібрати її було неможливо. Раптом здійнявся вітер, здмухуючи з дна фургона пил, крихти і бруд та з кінцями видуваючи потерть у довколишню темряву.

Навіть у цьому Каладін зазнав поразки.

Він важко опустився на дно фургона, обперся спиною об ґрати й похнюпив голову. Знову невдача. Клята спрен усе ще носилася довкола й збентежено поглядала на нього.

3. Місто дзвоників

«Чоловік стояв на краю стрімчака й дивився, як його батьківщина перетворювалася на руїни. Води здіймалися аж ген унизу, так далеко внизу. І він почув, як плаче дитя. Ті води були його слізьми», – записано місяця танатес четвертого дня року 1171 зі слів доволі знаного шевця, за тридцять секунд до смерті.

Харбрант, Місто дзвоників, не належало до переліку тих місцин, які Шаллан колись усерйоз сподівалася відвідати. Хоча вона часто мріяла про мандри, скидалося на те, що молодість вона вимушено проведе самотницею в чотирьох стінах родового маєтку, де її єдиною розрадою були книги з бібліотеки батька, а тоді вийде заміж за котрогось із його союзників і решту життя також просидить сиднем, але вже в домі чоловіка.

Однак сподівання чимось схожі на тонку порцеляну: що міцніше її тримаєш, то більше шансів, що вона трісне.

Їй перехопило подих, коли, притискаючи до грудей альбом для малювання, вона стояла й дивилася, як портові робітники підтягували корабель до причалу. Харбрант був гігантським містом. Приліпившись на крутому схилі, воно мало форму клина: ніби вбудоване в широку розщелину, відкритий бік якої був звернений до океану. Схожі на кам'яні брили, будинки з квадратними вікнами здавалися глинобитними чи принаймні вкритими обмазкою з глини та соломи. А може, із крему? Вони були пофарбовані в яскраві кольори, найчастіше червоний чи помаранчевий, але траплялися й блакитні та жовті.

Вона вже чула звук дзвоників, що подзенькували чистими голосами, розхитувані вітром. Їй довелося високо задерти голову, щоби побачити найдавший край міста. Харбрант височів над нею, наче гора. Скільки ж людей могло жити в такому мегаполісі? Тисячі? Десятки тисяч? Приголомшена, але й захоплена, вона знову затремтіла, а тоді з зусиллям кліпнула очима, закарбовуючи образ міста у своїй пам'яті.

Довкола метушилися моряки. «Усолода вітру» була вузьким одномачтовим судном, на борту якого заледве вистачало місця для неї, капітана, його дружини та шістьох членів екіпажу. Спочатку воно здавалось їй надто маленьким, проте капітан Тозбек виявився людиною спокійною та завбачливою: чудовий моряк, хоч і язичник, він обережно вів корабель уздовж узбережжя та завжди знаходив невелику, але добре захищену бухту, де можна було перечекати чергову великобурю.

Капітан наглядав за роботою матросів, поки ті швартували судно. Тозбек був невисоким на зріст чоловіком, чие плече якраз сягало плеча Шаллан, і носив свої довгі білі брови тайлена на дивний манір: навощував і залишав отримані зубці стирчати доверху. Здавалось, ніби над очима в нього два розкриті віяла – кожне у фут завдовжки. Він ходив у чорному бушлаті зі срібними гудзиками та простій плетеній шапчині. А той шрам на щоці, гадала Шаллан, капітан отримав під час запеклої морської битви з піратами, і була розчарована, коли напередодні дізналася, що якимось у шторм його вдарила погано закріплена такелажна снасть.

Його дружина Ашлв уже спускалася сходнями, щоб зареєструвати судно. Тозбек помітив, що Шаллан уважно дивиться на нього, і підійшов ближче. Він був діловим партнером її сім'ї, який тривалий час користувався батьковою довірою. Це було їй наруч, оскільки придуманий нею та братами план не залишав можливості взяти з собою дуенью чи няньку.

Цей план змушував Шаллан нервуватися. Дуже, дуже сильно нервуватися. Вона ненавиділа лицемірство. Але ж фінансовий стан її родини... Виникала необхідність або несусвітнього фінансового впливання, або ж отримання ще якоїсь переваги в тій боротьбі, яку вели між собою веденські династії. А інакше їм не протягнути до кінця року...

«Діло насамперед, – подумала Шаллан, примушуючи себе заспокоїтись. – Спочатку треба знайти Джасну Холін, якщо, звичайно, вона знову не поїхала без мене».

– Ваша Світлосте, я послав юнгу від вашого імені, – сказав Тозбек. – Якщо принцеса все ще тут, ми незабаром про це дізнаємося.

Шаллан кивнула на знак вдячності, усе ще притискаючи свій альбом. Місто аж кишіло людьми. Деякі з них були вбрані у знайомий одяг: штани й сорочки зі шнурівкою спереду на чоловіках, спідниці й барвисті блузки – у жінок. Може, вони з її батьківщини, Джа Кеведу? Але Харбрант був вільним містом. Маленьким, політично нестабільним містом-державою, яке володіло невеликою територією, але чиї причали були відкриті для всіх кораблів, що пропливали мимо, незалежно від національності чи статусу. Тож люди стікалися сюди...

Цим і пояснювався той факт, що багато хто з перехожих у неї перед очима мав екзотичний вигляд. Убрання з суцільного шматка тканини вказувало на те, що одягнені в нього чоловік чи жінка прибули з Ташикку – це далеко на заході. Довгі халати, що сягали щиколоток, але спереду були відкритими, мов плащі... звідки ж це прибули їхні власники? Вона в житті не бачила стількох паршменів, скільки їх працювало на причалах, переносячи на спинах вантажі. Як і ті, що ними колись володів її батько, ці паршмени були огрядні й широкі в кості та мали дивне забарвлення шкіри, що скидалася на мармур, – світлі або чорні плями чергувалися з темно-червоними. Кожен із таких строкатих узорів був унікальний.

Скоро шість місяців, як Шаллан ганяється за Джасною Холін від міста до міста, а тому починала думати, що так і не наздожене. Може, принцеса навмисно уникала її? Ні, це здавалося малоімовірним: просто Шаллан не була досить важливою для того, щоби на неї чекати. Її Світлість Джасна Холін була однією з наймогутніших жінок у світі. Й однією з тих, хто мав найзаплямованішу репутацію. Вона була єдиним членом правовірної королівської династії, який привселюдно заявив про свої еретичні переконання.

Шаллан намагалася вгамувати наростаючу тривогу. Найімовірніше, вкотре з'ясується, що Джасна залишила місто. «Усолада вітру» простоїть ніч біля причалу, а Шаллан домовиться з капітаном про ціну – як завжди, з великою знижкою, з огляду на ті інвестиції, які зробила її сім'я в судноплавне підприємство Тозбека, – за яку той доправить її до наступного порту.

Минули місяці відтоді, як Тозбек мав би вибавитися від її товариства. Вона ніколи не відчувала з його боку обурення: честь і вірність щоразу штовхали його до того, щоби пристати на її чергове прохання. Однак його терпінню мав рано чи пізно прийти кінець, як і її грошам. Вона й так уже витратила більшу половину тих сфер, що взяла з собою. Звичайно, він не залишить її в незнайомому місті, але цілком може із жалем наполягти на тому, щоб вони всі разом поверталися до Веденару.

– Капітане! – закричав якийсь моряк, підбігаючи до сходнів. На ньому були лише жилетка й широкі, мішкуваті штани, а начорно загоріла шкіра вказувала на те, що він працює на свіжому повітрі. – Сер, повідомлення про вибуття немає. Портовий реєстратор стверджує, що Джасна ще тут.

– Ба! – сказав капітан, обертаючись до Шаллан. – Полювання скінчилося.

– Слава Вісникам, – тихо відповіла вона.

Задерикувато здійснені брови капітана здавалися потоками світла, що випромінювалося з його очей. Він усміхнувся:

– Не інакше, як вашому прекрасному обличчю завдячуємо ми цим щасливим вітром! Навіть його спрени виявилися зачаровані вами, Ваша Світлосте Шаллан, і привели нас сюди!

Та зашарілася, маючи на думці відповідь, яка була б не зовсім пристойною.

– А! – капітан тицьнув пальцем у її бік. – Бачу, у вас є що мені відповісти – по очах бачу, паняночко! Ну ж бо, сміливіше. Розумієте, слова не розраховані на те, щоби тримати їх усередині. Вони – вільні істоти, а якщо посадити їх під замок, можна заробити розлад травлення.

– Але вийде непристойно... – запротестувала Шаллан.

Тозбек зареготав:

– Ми вже багато місяців подорожуємо разом, а ви знову за своє! Кажу ж вам, що ми моряки! Ми забуваємо, що таке ввічливість, щойно вперше ступаємо на палубу. Нас уже не виправиш.

Вона всміхнулася. Суворі няньки й гувернантки вчили її тримати язика за зубами, та, на жаль, її брати виявили ще більше рішучості, підбурюючи її до протилежного. Тож вона завела звичку розважати їх дотепними зауваженнями, коли вони лишалися без нагляду. Дівчина з любов'ю пригадала години, проведені у великій залі маєтк, біля каміна, у якому потріскували дрова, в оточенні трьох із чотирьох її братів, котрі купчилися довкола неї, дослухаючись до ущипливих коментарів щодо ще одного батькового лизоблюда чи мандрівного подвижника. Шаллан нерідко вигадувала пустотливі сценарії бесід, що приписувалися тим відвідувачам, яких вони, діти, бачили, але чиїх слів не чули.

Так у ній сформувалось те, що няньки в один голос називали «зухвалою жилкою». А моряки цінували дошкульні зауваження навіть більше, ніж колись її брати.

– Бачите, – мовила Шаллан до капітана, знову беручись рум'янцем, але все ще не втративши охоти висловити те, що на умі, – я от що подумала: ви стверджуєте, що моя краса улестила вітри чимшвидше доправити нас до Харбранта. Але ж хіба з цього не випливає, що під час попередніх плавань якраз брак моєї краси спричинювався до того,

що ми прибували запізно?

– Ну... тобто... ні...

– Виходить, – вела далі Шаллан, – що насправді ви сказали мені, що я була гарною рівно одну шосту частину часу, який ми провели в морі.

– Дурниці! Ви, молода панно, схожі на світанок – і крапка!

– На світанок? Ви маєте на увазі, що я аж надто червона, – тут вона злегенька смикнула себе за довге руде волосся, – і що, забачивши мене, люди нерідко стають буркотливими?

Він засміявся, і до його сміху долучилося кілька інших моряків, які опинилися були поблизу.

– Ну добре, – сказав капітан Тозбек, – тоді ви схожа на квітку.

– У мене на них алергія, – скривилася вона.

Він звів брову.

– Ні, серйозно, – зізналася дівчина. – Я гадаю, що вони дуже милі. Але якби ви подарували мені букет, то незабаром стали б свідком настільки сильного нападу чхання, що вам довелося би віддирати від стін веснянки, які позлітали б із мене.

– Ну що ж, навіть якщо це правда, я продовжую стверджувати, що ви гарна, мов квітка.

– Якщо це дійсно так, тоді молоді люди мого віку вочевидь потерпають від такої ж алергії, оскільки тримаються від мене на чималій відстані, – вона скривилася. – От бачите, я ж казала, що це неввічливо. Молоді панянки не повинні поводитися настільки нестримано.

– Ах, панночко, – сказав капітан, салютуючи їй, тобто ледь торкаючись двома пальцями краю своєї плетеної шапчини, – нам із хлопцями не вистачатиме вашого гострого язичка. Навіть не знаю, що ми робитимемо без вас.

– Гадаю, плисти, – відказала вона, – а також їсти, співати, дивитися на хвилі. Точнісінько те ж саме, що й зараз, тільки маючи на це більше часу, бо вам не доведеться спотикатися об дівчисько, яке весь час сидить на палубі, малюючи ескізи та щось бурмочучи собі під ніс. Але дякую вам, капітане, за цю чудову подорож, хоч вона й дещо затяглася.

Капітан ще раз торкнувся краю шапочки, даючи зрозуміти, що цінує її слова.

Шаллан широко всміхнулася: вона не очікувала, що ця самотійно здійснювана поїздка принесе з собою таке сильне відчуття свободи. Брати хвилювалися за неї, побоюючись,

що вона неодмінно перелякається. Вони вважали її боягузкою через те, що дівчина не любила сперечатися і зазвичай мовчала, якщо в розмові одночасно брала участь завелика кількість людей. Імовірно, їй і справді було трішки страшно – адже вона забралася так далеко від Джа Кеведу, і це приголомшувало її. Але водночас ця подорож була чудова: вона втратила три альбоми, заповнивши їх малюнками істот і людей, які зустрічалися на її шляху, і хоча турбота про фінансовий стан родини постійно нависала над нею темною хмарою, вона врівноважувалася непомітним захватом від нових вражень.

Тозбек узявся віддавати розпорядження, пов'язані зі стоянкою судна. Він був хорошою людиною. Що ж до дифірамбів її уявній красі, то вона добре розуміла, що саме за ними крилося: щирий, хоча й перебільшений, вияв прихильності. Вона мала бліду шкіру, а надворі стояла епоха, коли ознакою справжньої краси вважалася алетійська смаглявість. І хоча її очі були світло-блакитні, сторонні домішки в крові родини проявилися в рудому волоссі червонясто-коричневого відтінку. Ані єдиного пасемця, яке було би по-справжньому чорним! Дякувати Вісникам, її веснянки трохи вицвіли, відколи з дівчинки вона перетворилася на дівчину, але все ще вкривали щоки та ніс.

– Паняно, – звернувся до неї капітан, переговоривши з матросами, – практично не випадає сумніватися, що Її Світлість Джасну ви зможете знайти в Конклаві.

– О, це в Паланеумі?

– Так, так. Там само живе й король. Це, так би мовити, у центрі міста. Тільки тут під центром мають на увазі горішню частину, – він потер підборіддя. – Як би там не було, а Джасна – особа королівської крові, тож у всьому Харбранті їй просто ніде більше зупинитися. Ось Ялб покаже вам дорогу. А ваш багаж ми доправимо пізніше.

– Щиро дякую, капітане, – сказала вона і додала: – Шайлор мкабат ноур.

Це була тайленська формула подяки, яка дослівно означала «вітри донесли нас благополучно».

На капітановому обличчі з'явилася широка усмішка:

– Мкаі баде фортентіс!

Вона й гадки не мала, що це означає. Шаллан могла читати тайленською – досить швидко й без словника, але на слух розуміла погано. Тож вона всміхнулася йому – і, здається, цілком доречно, оскільки той засміявся, показуючи щось жестами одному з матросів.

– Ми простоімо біля цього причалу два дні, – сказав він їй. – На завтра прогнозують великобурю, тож ми все одно не зможемо підняти якір. І якщо справа, яку ви маєте до Її Світлості Джасни, піде не так, як ви сподіваєтесь, ми залюбки доправимо вас назад у Джа

Кевед.

– Ще раз дякую.

– Не варто, панночко, – відказав капітан, – адже ми однаково робили б те саме. А тут можна завантажитися товарами й таке інше. Та й на малюнку, який ви подарували мені, щоби прикрасити каюту, моя дружина виглядає такою схожою на себе – ну просто як жива!

Він підійшов до Ялба і став давати вказівки. Шаллан чекала, тим часом заховавши альбом назад у шкіряну папку. Ялб. Та вона зламає свого веденського язика, доки вимовить таке ім'я! І чому тайлени так люблять громадити приголосні, не розбавляючи їх голосними?

Ялб клично махнув їй рукою, і вона рушила вслід за ним.

– Будьте обережні, панночко, – застеріг капітан, коли вона проходила повз нього. – Навіть у такому безпечному місті, як Харбрант, криються свої небезпеки. Тож будьте насторожі й глядіть не стратьте розуму.

– Не хвилюйтеся, я не самогубиця. Та й дорогою не планую заходити ні до в'язниці, ні до крамниці... – відказала вона, обережно ступаючи на сходні.

Капітан засміявся і помахав їй рукою на прощання, поки вона спускалася трапом, тримаючись за поручні «вільною» рукою – правою. Як і в усіх прихильниць воринського віровчення, її ліва, «захищена», рука була покритою, і лише правиця залишалася виставленою на загальний огляд. Темноокі простолюдинки зазвичай обходилися рукавичкою, але від жінки її статусу очікувалось більше скромності. Тож захищена рука була повністю прибрана під достатньо довгий лівий рукав сукні, манжета якого ще й наглухо застібалася на гудзики.

Шаллан носила плаття традиційного воринського крою, яке щільно облягало бюст, плечі й талію, а потім переходило в ширшу спідницю з плавними лініями – воно було синього шовку з гудзиками з чалового панцира по боках. Тож спускаючись сходнями, вона захищеною рукою притискала до грудей портфель, а вільною трималася за поручні.

Щойно зійшовши з трапа, вона відразу ж потрапила у вир гарячкової діяльності, що розгорталася на пристані, де в усі сторони мчали посилені, а вбрані в червоні жакети жінки вносили належні відмітки у grosбухи, відслідковуючи шлях вантажів. Як і Алеткар та її рідний Джа Кевед, Харбрант був воринським королівством. Його жителі не були язичниками, а тому письмо вважалося жіночою справою: чоловіків навчали лише гліфам, залишаючи написання листів і читання їхнім сестрам чи дружинам.

Шаллан не запитувала прямо, але була впевнена, що капітан Тозбек уміє читати. Вона бачила його з книгами в руках, і їй було соромно за нього. Чоловікам не годилося читати –

принаймні тим із них, хто не належав до подвижників.

– Бажаєте покататися? – запитав Ялб. Він розмовляв якимось сільським діалектом тайленської, і Шаллан заледве могла розібрати слова.

– Так, охоче.

Він кивнув і зник у натовпі, залишивши її на причалі в оточенні групи паршменів, які напружено працювали, переносючи дерев'яні ящики з одного пірса на інший. Паршмени тупі від природи, але робітники з них хоч куди. Ніколи ні на що не скаржаться й завжди виконують те, що від них вимагають. Колись її батько надавав їм перевагу перед звичайними рабами.

Невже на Розколотих рівнинах алеті й справді воювали з паршменами? Для Шаллан це звучало дивно – паршмени ж не б'ються! Вони покірні й безсловесні. Щоправда, висновуючи з чуток, ті, що там, на Розколотих рівнинах, – так звані паршенді – фізично відрізняються від звичайних паршменів. Вони сильніші, вищі, розумніші. Найімовірніше, ті навіть не були власне кажучи паршменами, а доводилися їм якимись далекими родичами.

На її подив, усюди на причалі виднілися сліди тутешньої фауни. У повітрі звивалося кілька небесних мурен, видивляючись пацюків чи рибин. У розщілинах між дошками пристані ховалися крихітні краби, а до товстих паль причепилося гроно клямкунів. Уздовж затіненого боку вулиці, яка вела вглиб міста, кралася в'юнка норка, вишукуючи шматочки чогось істівного, що його могли зронити перехожі.

Шаллан не могла втриматися від того, щоб дістати й розкрити свою папку з ескізами, та почала замальовувати насклок небесної мурени. І як вона не боялася стількох людей довкола? У покритих пальцях захищеної руки вона затисла вершечок етюдника, а вільною орудувала вуглиною для малювання. Не встигла вона закінчити малюнок, як повернувся її провідник із якимось чоловіком, котрий тягнув за собою дивну машинерію, оснащену двома великими колесами та вкритим пологом сидінням. Шаллан із сумнівом глянула на неї, опускаючи альбом. Узагалі-то вона очікувала на паланкін...

Чоловік, який тягнув цей пристрій, був невеликий на зріст, з темною шкірою, широкою усмішкою та пухлими губами. Він знаками запросив Шаллан сідати, що вона й зробила з тією скромною грацією, яку виховали в ній гувернантки. Рикша щось запитав, звернувшись до неї якоюсь рубленою, уривчастою мовою, що її вона не розпізнала.

– Чого йому треба? – запитала вона у Ялба.

– Він хоче знати, якою дорогою вас везти: довгою чи короткою, – Ялб почухав потилицю. – Я не впевнений, у чому між ними різниця.

– Підозрюю, що однією з них довше їхати, – мовила Шаллан.

– А ви й справді розумна!

Ялб сказав щось рикші тією ж занадто чіткою мовою, і чоловік відповів.

– Їдучи довгою дорогою, можна вдосталь помилуватися містом, – пояснив Ялб. – Натомість коротка дорога веде прямо до Конклаву, але гідних уваги принад по ній майже не трапляється. Гадаю, він помітив, що ви тут уперше.

– Я так сильно виділяюся? – запитала Шаллан, червоніючи.

– Е-е-е... ні... звичайно, ні, Ваша Світлосте.

– І під цим ви маєте на увазі, що я виділяюся, мов бородавка на носі в королеви.

Ялб засміявся:

– Боюся, нічим крити. Але ж мені здається, що не можна потрапити куди-небудь удруге, спочатку не побувавши там уперше. Вряди-годи кожному доводиться виділитися – тож краще вже робити це так мило й невимушено, як ви!

Їй довелося звикнути до легкого флірту у виконанні моряків. Вони ніколи не були аж надто прямолінійними, і Шаллан підозрювала, що капітанова дружина провела з ними серйозну бесіду, коли помітила, як їхні компліменти змушували дівчину червоніти. Адже в маетку її батька слуги – навіть ті, котрі мали повні громадянські права, – завжди знали своє місце.

Рикша все ще чекав на відповідь.

– Скажіть йому, будь ласка, щоб їхав короткою дорогою, – попросила вона Ялба, хоч і палко жадала проїхатися мальовничою. Це ж треба: нарешті вона у справжньому місті й мусила їхати напрямки! Але її Світлість Джасна на ділі довела, що застати її не легше, ніж упіймати дикого співунця. Тож краще було поспішити.

Головна дорога повзла схилом угору, але то здіймалася вверх, то опускалася вниз, тож навіть ідучи коротким шляхом, Шаллан багато що встигла побачити. Від усіх цих дивних людей, видів і дзвонів, що дзенькотіли на всі лади, у неї аж у голові паморочилося. Вона відкинулася на спинку сидіння й жадібно всотувала все, що бачила. Виявилося, що будівлі групуються за кольорами, і кожен колір щось означає. Крамниці, де торгували однаковим товаром, були пофарбовані в однакові кольори: у фіолетових продавався одяг, у зелених – харчі. Будинки теж фарбували за певним принципом, але Шаллан не могла збагнути, яким. Переважали кольори м'якої палітри – пастельні та приглушені.

Ялб крокував обіч візка, тож рикша знову заговорив до неї, обертаючись через плече. Ялб перекладав, засунувши руки в кишені жилета:

– Він каже, що особливістю цього міста є лейт.

Шаллан кивнула: багато міст будувалося в лейтах – місцинах, захищених від великобур прилеглими скельними формаціями.

– Харбрант – це одне з найзахищеніших великих міст у всьому світі, – перекладав далі Ялб, – і символом цього є дзвоники. Кажуть, ніби їх уперше порозвішували для того, щоби повідомляти про настання великобурі – адже люди просто не звертали уваги на легенький вітерець, – Ялб зам'явся. – Та він просто розказує байки, Ваша Світлосте, бо хоче отримати щедрі чайові. Я чув цю історію й гадаю, що вона просто сміховинна. Якщо пориви вітру були досить сильними, щоб розгойдувати язики дзвонів, то й люди неминуче б їх відчули. Та й, крім того, як вони примудрялися не помічати дощу, що перішив на їхні дурні голови?

Шаллан усміхнулася:

– Нічого, хай розповідає далі.

Візник знову затеревенив на свій рубаний лад – що ж це, врешті-решт, за мова? Шаллан слухала Ялбів переклад і всотувала види, звуки і, на жаль, запахи. Вона з дитинства звикла до свіжого запаху щойно протертих від пилу меблів і пахоців пласких перепічок, що випікалися на кухні. Її мандрівка океаном познайомила її з новими ароматами – солоної води та чистого морського повітря.

Але тутешні запахи не містили й натяку на чистоту. З кожного провулка шибало в ніс неповторне амбре, зіткане з різних відтінків смороду. Вони чергувалися ще й із пряними ароматами їжі, яку продавали вуличні торговці, і якраз це нашарування було особливо нудотним. На щастя, рикша змістився в центр проїжджої частини, відтак запахи послабшали, проте це дещо пригальмувало їхню швидкість, оскільки їм доводилося маневрувати в досить щільному транспортному потоці. Витріщивши очі, дівчина дивилася на людей, яких вони проминали. Ось ці чоловіки із затягнутими в рукавички руками та шкірою блакитнуватою відтінку – з Натанатану. Але хто ці високі, сповнені гідності люди в чорних оджах? А ці чоловіки з бородами, обплетеними тонкою мотузкою, – так, що скидалися на жезли?

Звуки нагадали Шаллан про співочі змагання, які влаштовували під вікнами її дому дикі співунці, – тільки тут вони були різноманітніші й гучніші. Не менше сотні горлянок перегукувались між собою, чергуючись зі звуками ляскання дверей, гуркоту коліс по бруківці та поодинокими криками небесних мурен. А на задньому фоні подзенькували всюдисущі дзвоники, і їхні звуки посилювалися, щойно задував вітер. Вони були виставлені

у вітринах крамниць і звисали з кроков. Кожен ліхтарний стовп уздовж вулиці був оснащений прив'язаним під лампою дзвоником. Навіть із самого краю полого на її візку звисав один – маленький, сріблястий – і видзвонював чистим голоском. Коли вони були приблизно на півдорозі вверх по схилу, їх раптом накрила ще й хвиля голосного передзвону годинників із боем, чиї різномасті, безладні удари злилися в брязкітливий, надокучливий шум.

Із наближенням до верхнього кварталу «в центрі» натовп рідшав, і врешті рикша підвіз її до масивної будівлі на самій верхівці міста. Пофарбована в білий колір, вона, здавалося, була висічена в самій скелі, а не збудована з цегли чи глини. Колони, що височіли спереду, просто-таки виростали з каменю без будь-яких видимих швів, а задня частина споруди плавно з'єднувалася зі стрімчаком. Перекриття даху, що виступали з нього, мов оголені пласти скельної породи, були увінчані приземкуватими куполами й пофарбовані в металеві відтінки. Світлоокі жінки, вбрані в такі ж сукні, як і Шаллан, – із лівою рукою, надійно захованою в чохол застібнутої манжети, – заходили в будівлю та виходили з неї, несучи письмове приладдя. Чоловіки ж, які курсували в палац і з нього, були вбрані у воринські сюртуки військового крою з жорсткими стоячими комірцями, що закривали всю ший, і штани з цупкої матерії – ті й інші застібнуті на всі гудзики з боків. Багато хто мав при боці меча, що висів на ремені, туго затягнутому поверх довгого, до колін, мундира.

Рикша зупинився і щось сказав, звертаючись до Ялба. Взявши руки в боки, матрос вступив у суперечку. Шаллан усміхнулася, забачивши лютий вираз на обличчі моряка, та з зусиллям кліпнула очима, закарбовуючи його в пам'яті, щоби потім намалювати.

– Він пропонує, щоб ми з ним поділити між собою різницю, якщо я дозволю йому здерти з вас утридорога за поїздку, – обурено проговорив Ялб, хитаючи головою та простягаючи Шаллан руку, щоб допомогти спуститися з візка. Вона зіслзла й глянула на рикшу, який стеноув плечима, усміхаючись, мов дитина, яку спіймали на крадіжці солодоців.

Дівчина затиснула портфель у покритій руці, і стала порпатися там «вільною» правою, шукаючи гаманець.

– То скільки ж мені йому дати?

– Двох світлоскалок цілком вистачить. Я пропонував одну. А цей грабіжник хотів заломити п'ять.

До цієї поїздки Шаллан ніколи не використовувала грошей за прямим призначенням – вона лише милувалася красою сфер. Кожна з них складалася зі скляної намистини, трішки більшої за ніготь великого пальця, і значно меншого коштовного каменя всередині, що був ніби оправлений у неї. Самоцвіти мали здатність всотувати Буресвітло, і через це сфери світилися. Коли вона відкрила гаманець, на її обличчі засяяли відблиски рубінів, смарагдів, діамантів і сапфірів. Вона видобула три діамантові скалки найменшої вартості.

Найціннішими були смарагди, оскільки Душезаклиначі могли використовувати їх для виготовлення іжі.

Скляна частина більшості сфер була однакового розміру: їхня цінність визначалася величиною самоцвіту в центрі. Так, кожна з трьох скалок містила в собі лише крихітний шматочок діаманта. Та навіть його було достатньо, щоби сфера сяяла від Буресвітла – набагато слабше, ніж світильник, але все ж помітно. Вогнемарка – сфера середньої вартості – світилася хіба трохи тьмяніше, ніж свічка, і дорівнювала п'яти світлоскалкам.

У її гаманці були лише заряджені сфери, оскільки вона чула, що затьмарені багато хто вважає підозрілими, і подекуди для того, щоби переконати їх у справжності самоцвіту, доводиться звертатися до послуг мініяйла. Найцінніші зі своїх сфер вона, звичайно ж, тримала в окремому «захищеному» капшуку, прикріпленому гудзиками з внутрішнього боку її лівого рукава.

Шаллан вручила три скалки Ялбу, котрий схилив голову набік. Потому кивнула рикші, заливаючись рум'янцем і раптово усвідомлюючи, що машинально поставила Ялба у становище такого собі дворецького – посередника між господарем і слугою. А раптом він образиться?

Матрос засміявся й виструнчився, немов удаючи справжнього мажордома, і заплатив рикші з удавано суворим виразом обличчя. Той теж засміявся, вклонився Шаллан і потягнув свій візок куди-інде.

– А це тобі, – сказала дівчина, витягаючи з гаманця рубінову марку й вручаючи її Ялбові.

– Ваша Світлосте, це забагато!

– Частково це знак моєї вдячності, – пояснила вона, – а почасти плата за те, щоби ти кілька годин побув тут і почекав – на той випадок, якщо я повернуся.

– Почекати кілька годин за вогнемарку? Та це ж моя платня за тиждень у морі!

– Тоді цього точно має вистачити, аби гарантувати, що ти нікуди не подінешся.

– Стоятиму тут, як укопаний! – запевнив її Ялб, складаючи їй вишуканий і на диво добре виконаний уклін.

Шаллан глибоко вдихнула й покрокувала сходами в бік вражаючого на вигляд входу до Конклаву. Різьблення на скельному камені й справді заслуговувало на увагу – її душа художниці понад усе воліла затриматися та детально його оглянути, проте дівчина не сміла. Здавалося, що ввійти в цю величезну будівлю – все одно що бути поглинутим живцем. На стінах фойе розміщувалися ряди люстр із Буресвітлом, що випромінювали

біле сяйво. Найімовірніше, вони були оснащені діамантовими броамами, адже Буресвітло використовувалось у побуті в більшості розкішних будинків. Броам – найдорожча зі сфер – за яскравістю випромінювання дорівнював кільком свічкам.

Це світло рівно й м'яко розливалось по постатях прислужників, писців і світлооких, які снували просторим передпокоем і далі вглиб коридору. Скидалося на те, що будівля була спланована у вигляді одного широкого, високого та довгого тунелю, що заривався в скелю. З боків розміщувалися ряди величних кімнат, і бокові коридори ніби відгалужувалися від цього грандіозного центрального проспекту. Вона раптом відчула себе куди впевненіше, ніж назовні: це місце з його метушливими слугами й невисоких рангів світлопанством здалося їй чимось знайомим.

Вона звела вгору свою вільну руку, сигналізуючи, що потребує допомоги, і в ту ж мить до неї поспішив мажордом у хрусткій білій сорочці та чорних штанах.

– Ваша Світлосте? – звернувся він до неї її рідною веденською – очевидно, з огляду на колір її волосся.

– Я шукаю Джасну Холін, – мовила вона, – і мені сказали, що зараз вона перебуває в цих стінах.

Мажордом церемонно вклонився. Більшість із них пишалися своєю делікатною службою – і не в останню чергу тією властивою їй бундючністю, яку Ялб висміював усього кілька хвилин тому.

– Чекайте на моє повернення, Ваша Світлосте.

Скидалося на те, що він належав до другого нану й був темнооким громадянином дуже високого рангу. Згідно з воринськими уявленнями, Покликання людини – справа, якій вона присвячує своє життя, – річ надзвичайно серйозна. Найкращим способом забезпечити собі достойне місце в загробному житті було обрання підходящої професії та безнастанне вдосконалення в ній. Нерідко саме обране людиною Покликання визначало ту конгрегацію, членом якої вона ставала.

Схрестивши руки на грудях, Шаллан чекала. Свого часу вона довго розмірковувала над власним Покликанням. Очевидним вибором було мистецтво: вона ж так любила ескізи. Але її вабило щось більше, ніж просто малювання як таке, – її захоплював і дослідницький складник, зокрема й ті питання, які виникали в процесі спостереження. Чому небесні мурени не бояться людей? Чим харчуються клямкини? Чому популяція пацюків процвітає в одному ареалі й не може вижити в іншому? Тому замість малювання вона обрала своїм Покликанням природничу історію.

Дівчина мріяла стати справжнім науковцем, здобути належну освіту та присвятити свій час

глибоким дослідженням і науковим студіям. Чи не це стало однією з причин того, що вона розробила цей сміливий план, згідно з яким їй треба було знайти Джасну та стати її підопічною? Можливо. Але їй не можна було втрачати концентрацію. Стати підопічною Джасни, а отже, і її ученицею, – це лише перший крок.

Отак розмірковуючи, Шаллан знічев'я підійшла до колони й провела вільною рукою по відшліфованому каменю. Як і більша частина Рошару, за винятком деяких регіонів уздовж узбережжя, Харбрант покоївся на голому, необробленому камені. Решта будівель були зведені просто на скельній породі, але саме ця врізалася в неї. Попри уривчасті знання з геології, Шаллан здогадалася, що колона була з граніту.

Долівку встеляли довгі, цеглисто-жовтогарячі килими. Матеріал був цупким і розрахованим на те, щоб виглядати по-багатому й водночас витримувати нескінченний потік відвідувачів. У широкому прямокутному фойє віяло старовиною. В одній із книжок, що її вона якось читала, стверджувалося, ніби Харбрант був заснований ще в дні мороку, задовго до Останньої Руйнації. Якщо це правда, то він і дійсно старий. Його історія налічує тисячі років і сягає часів, що передували жахіттям Ієрократії та навіть – і то набагато – Ренегатству. Аж тієї сивої давнини, коли, як вважалося, Спустошувачі все ще носили по землі свої кам'яні тіла.

– Ваша Світлосте? – пролунав чийсь голос.

Шаллан обернулася й побачила, що служник уже встиг повернутися.

– Прошу сюди, Ваша Світлосте.

Вона кивнула слугі, і той швидко повів її вздовж запруженого людьми коридору. Вона замислилася над тим, у якому світлі їй варто було би постати перед Джасною. Ця жінка була живою легендою. Навіть Шаллан із глушини Джа Кеведу чула про блискучу еретичку, сестру алетійського короля. Джасні було лише тридцять чотири, але багато хто усвідомлював, що, якби не привселюдні нападки на релігію, її голову давно вже увінчала би академічна шапочка магістра наук. Особливо різко вона критикувала конгрегації, тобто різні релігійні братства, у які об'єднувалися воринські віряни.

Недоречні саркастичні зауваження тут не допоможуть. Вона повинна поводитися належним чином. Статус підопічної при уславленій жінці давав найкращу можливість отримати підготовку в царині жіночих мистецтв, до яких належали музика, малювання, письмо, логіка та природничі науки. Це багато в чому нагадувало процес проходження молодим чоловіком військової підготовки у складі почесної варті поважаного ним ясновельможного.

А взагалі Шаллан спочатку написала Джасні листа з проханням про опіку суто з відчаю і зовсім не очікувала на позитивну відповідь. Проте коли отримала послання, яке

сповіщало, що її прохання вдовольнили, та містило наказ прибути в розпорядження авторки в Думадарі через два тижні, у неї був справжній шок. Саме відтоді вона й ганялася за своєю кореспонденткою.

Джасна була еретичкою. А чи не зажадає вона від Шаллан, щоб і та зреклася віри? Вона сумнівалася, що змогла би зважитися на такий крок. Воринські вчення про Славу та Покликання людини були для неї однією з нечисленних розрад у ті нелегкі дні, коли батько ставав по-справжньому нестерпним.

Вони звернули у вузький прохід і запетляли системою коридорів, що вели все далі й далі від основної печери. Врешті-решт на одному з поворотів служник зупинився й жестом запросив Шаллан іти далі. З коридору праворуч від неї доносилися голоси.

Шаллан вагалася. Вона інколи дивувалася, як узагалі дожилася до такого: росла тихою, боязкою, була найменшою з п'яти дітей і єдиною дівчинкою. Її весь час захищали й оберігали. А тепер усі сподівання родини виявилися покладеними на її плечі.

Її батько був мертвий, але існувала життєва необхідність тримати це у таємниці.

Дівчина не любила згадувати про той день: витіснила його зі своєї пам'яті та привчила себе думати про інше. Але наслідки такої втрати аж ніяк не випадало ігнорувати. Батько був щедрим на обіцянки: ділові угоди, хабарі або й щось середнє між першим і другим. Дім Давар заборгував величезні суми грошей незліченній кількості людей, тож тепер, за відсутності його глави, котрий умів умиряти всіх, кредитори мали от-от заявити про свої права.

Ні до кого було звернутися по допомогу. Головно через батька її родину ненавиділи навіть союзники. Великий князь Валам – ясновельможний, котрому вони принесли васальну присягу на вірність, – був серйозно хворий і більше не пропонував їм свого покровительства. Коли стане відомо, що її батька нема серед живих, а родина збанкрутіла, Дому Давар прийде кінець. Їх поглине і підкорить своїй владі інший рід.

Задля покарання їх змусять працювати до сьомого поту. Можливо, їм навіть світить перспектива загинути від рук розлючених кредиторів. Вдасться чи ні відвернути таку долю, залежало від Шаллан, і першим кроком на шляху до порятунку була Джасна Холін.

Шаллан глибоко вдихнула й звернула за ріг коридору.

Розколоті рівнини

«Я ж умираю, чи не так? Знахарю, навіщо тобі моя кров? А хто це біля тебе, зі смугастою головою? Вдалині я бачу сонце, темне й холодне, що сяє в чорному небі», – записано джеснана третього дня 1172 року зі слів решійця, за фахом приборкувача чалів, за одинадцять секунд до того, як він помер. Зразок заслуговує на особливу увагу.

– Чому ти не плачеш? – запитала спрен.

Каладін сидів, розвернувшись спиною в куток клітки та потупивши очі. Дошки настилу, на які падав його погляд, покололися, ніби хтось намагався видряпати їх голими нігтями. Розщеплена частина днища була вкрита темними плямами в тих місцях, де суха, сірого кольору деревина увібрала в себе кров. Даремна, примарна спроба втекти.

Фургон котився далі. Кожного дня одне й те ж саме. Він прокидався змученим і розбитим після переривчастого сну на голих дошках – без сінника чи ковдри. Потім, фургон за фургоном, рабів по черзі випускали, і ті шкутильгали з кайданами на ногах, маючи трошки часу, щоб розім'ятися та справити нужду. Відтак їх пакували назад, давали вранішню порцію баланди, і фургони котилися далі – аж до обідньої зупинки. Потім знову їхали. Тоді вечірня баланда, а після неї ківшик води перед сном.

Тавро «шаш» на лобі в Каладіна було так само вкрите тріщинами й кровоточило. Добре хоча б, що дах фургона давав тінь, затуляючи від сонця.

Спрен вітру знову перетворилася на імлу й летіла за кліткою на колесах, мовби крихітна хмаринка. Вона наблизилася до Каладіна, і від цього поруху в її передній частині проступили контури обличчя, ніби зустрічний вітер трохи розігнав туман, і з-під нього проглянуло щось істотніше – повітряно-прозоре, жіночне й кутасте. І з напрочуд допитливими очима. У жодного з бачених ним раніше спренів таких не було.

– Вночі інші плачуть, – сказала вона, – а от ти – ні.

– А чого плакати? – запитав він, відкидаючи голову на ґрати позаду. – Що це змінить?

– Не знаю. А чому люди плачуть?

Він усміхнувся й заплющив очі:

– Постав це запитання Всемогутньому, маленька. Але не мені.

Через вологість Східного літа з його чола градом котився піт і, просочуючись у рану, ятрив

ii. Залишалося сподіватись, що незабаром природа знову втішить їх кількома тижнями весни. Погоди й пори року не можна було передбачити. Спробуй дізнайся, скільки вони триватимуть, хоча зазвичай тяглість кожної з них складала декілька тижнів.

Фургон котився далі. Через деякий час Каладін відчув на своєму обличчі сонячне світло. Розплющив очі. З-під даху клітки падали сонячні промені. Отже, друга чи третя година пополудні. А де ж обідня миска баланди? Ухопившись однією рукою за сталеві ґрати, Каладін підвівся. Він не міг розгледіти Твлакв, який правив чалами першого фургона, – лише пласколицього Блута на передку заднього. Найманець був одягнений у брудну сорочку зі шнурівкою спереду та кристатий капелюх від сонця. Спир і палиця лежали на лаві поряд нього. Меча він не мав: цього не міг собі дозволити навіть Твлакв – не тоді, коли вони так близько від земель алеті.

Трава так само розступалася перед фургонами: ховалася перед самими їхніми колесами, а після того, як вони проїжджали, – знову виповзала. Довколишній пейзаж був поцяткований дивними кущами, яких Каладін не міг розпізнати. У них були товсті стовбурці та стебла, вкриті зеленими колючками. Щойно фургони під'їжджали надто близько, їхні голки ховалися в стебла, залишаючи по собі лише покручені, мов черви, стовбури з вузлуватими гілочками. Вони всівали горбистий краєвид, підносячись над вкритими травою скелями, мов мініатюрні вартові.

Фургони просто їхали далі, хоч було вже добре за полудень. «Чому ми не зупиняємося на обід?» – подумав Каладін.

Нарешті головний фургон зупинився. Услід за ним, захитавшись, стали й інші два, а червонопанцирні чали завовтузилися та заворушили щупальцями. Ці скринеподібні тварини мали опуклі, тверді, мов камінь, щитки та товсті червоні ноги, що скидалися на стовбури дерев. Каладін чув, ніби своїми клешнями вони завиграшки можуть перекусити людині руку. Та чали, особливо одомашнені, були покірними, і за всю його службу в армії він ніколи не стикався з тим, щоби вони завдали комусь більшої шкоди, ніж несміливий щипок.

Блут і Таг позлазили з фургонів і підійшли до Твлакв. Работорговець стояв, зіп'явшись на передок своєї клітки на колесах, – однією рукою прикриваючи очі від білого сонячного світла, а в іншій тримаючи аркуш паперу. Зчинилася суперечка. Твлакв наполегливо махав рукою в той бік, у який вони їхали, і тицяв пальцем в аркуш паперу.

– Що, Твлакве, заблукав? – гукнув до нього Каладін. – То помолися Всемогутньому – нехай виведе тебе на правильний шлях. Подейкують, що в нього особливе ставлення до работорговців. У Геені навіть є для вас окрема комірчина.

Один із рабів по ліву руку від Каладіна – той самий чоловік із довгою бородою, який розмовляв із ним кілька днів тому, – боком подався назад, не бажаючи, щоби його

помітили поряд із невільниким, котрий провокує хазяїна.

Твлакв завагався, а тоді різко махнув найманцям рукою, щоб вони замовкли. Потім цей огрядний чоловік зіскочив з передка фургона й підійшов до Каладіна.

— Гей, ти, дезертире, — гукнув він, наближаючись. — Алетійські армії ходять цими землями в походи. Тобі, бува, не знайома ця місцевість?

— Покажи мапу, — відповів той.

Твлакв знову засумнівався, але зрештою простягнув її Каладінові. Той просунув руку крізь ґрати й ухопив папір. А тоді, навіть не глянувши на нього, миттю розірвав надвое. За лічені секунди він розшматував мапу на сотні клаптів просто на очах заціпенілого від страху Твлаква.

Работорговець загукав найманців, але доки ті з'явилися, у руках Каладіна вже було дві жмені конфеті, яким він осипав новоприбулих.

— Щасливого Середпразника, покидьки, — встиг кинути він, поки паперові сніжинки все ще кружляли в повітрі довкола них. А тоді повернувся та перейшов у інший бік клітки, де й опустився на настил обличчям до них.

Твлакв стояв, як громом приголомшений, — йому просто відібрало мову. Тоді побагровів і, тицяючи пальцем у бік Каладіна, прошипів щось своїм поплічникам. Блут ступив був крок у напрямку клітки, але відразу ж передумав. Він глянув на Твлакву, знизав плечима й відійшов убік. Твлакв повернувся до Тага, але той лише похитав головою і тихо щось пробурмотів.

Показившись кілька хвилин через найманців-боягузів, Твлакв обійшов навколо фургона й наблизився до місця, де сидів Каладін. Коли чоловік заговорив, його голос звучав навдивовижу спокійно:

— Бачу, ти не дурень, дезертире. Ти зумів стати для мене безцінним. Інші раби нетутешні, та й сам я ніколи не бував у цих краях. Тож можеш торгуватися. Чого ти хочеш в обмін на те, щоби стати нашим провідником? Як щодо того, аби я щодня давав тобі зайву порцію їжі, — якщо, звичайно, ти зумієш її заслужити?

— Ти хочеш, щоби я вів караван?

— Скажімо так: твої вказівки не будуть зайвими.

— Добре. Тоді спочатку знайди путящий стрімчак.

– Ти що, хочеш вилізти на нього та як слід озирнутися довкола?

– Ні, – сказав Каладін, – просто так мені буде звідки скинути тебе.

Твлакв роздратовано поправив шапчину й зализав назад довгу білу брову.

– Ти ненавидиш мене. Це добре. Ненависть надасть тобі сили, і я зможу дорого тебе продати. Але ти не зможеш помститися мені, якщо в мене не буде шансу доправити тебе на невільничий ринок. Я не дам тобі втекти. Але, може статися, хтось інший дасть. Бачиш: у твоїх інтересах, щоб я тебе продав.

– Я не хочу мститися, – сказав Каладін.

Повернулася спрен вітру, котра на якийсь час відлучалася, щоб роздивитися один із дивних кущів. Вона приземлилася прямо в повітрі й узялася походжати довкола обличчя Твлакв, уважно вивчаючи його. Проте той, здавалося, просто не бачив її.

Работорговець насупився:

– Не хочеш помсти?

– Вона не приносить полегшення, – відповів Каладін. – Я засвоїв цей урок ще давним-давно.

– Давним-давно? Дезертире, тобі не більше вісімнадцяти.

Майже вгадав: йому було дев'ятнадцять. Невже від часу, коли він вступив до Амарамового війська, минуло лише чотири роки? Каладіну здавалося, що відтоді він постарів на добру дюжину.

– Ти молодий, – вів далі Твлакв, – і міг би спробувати втекти від своєї долі. Бувало й таке, що люди поверталися до життя навіть із тавром раба на лобі. Адже можна виплатити свою вартість, розумієш? Чи переконати одного з хазяїв, щоби дав тобі свободу. Ти міг би знову стати вільним – це не так уже й мало ймовірно.

Каладін презирливо пирхнув:

– Ні, Твлакве, мені не стати вільним від цих тавр. Ти сам добре знаєш, що я намагався втекти десять разів, знову і знову, – і кожна спроба закінчувалася невдачею. Адже не самі лише гліфи на моєму лобі змушують твоїх найманців бути насторожі.

– Але ж поразка в минулому не означає, що немає шансу в майбутньому.

– Мені кінець. І начхати, – він глянув на работорговця: – А крім того, ти й сам не віриш своїм словам. Не думаю, що людина на кшталт тебе могла би спокійно спати вночі, якби й справді думала, що раби, яких вона продала, можуть одного дня знову стати вільними й податися на пошуки свого старого друга.

Твлакв засміявся:

– Може, що й так, дезертире. Можливо, і твоя правда. А може, я просто думаю, що якби тобі й випало знов опинитися на волі, ти би будь-що намагався вистежити того, хто колись продав тебе в рабство, – га? Ясновельможного Амарама – хіба ні? Його смерть була би мені попередженням, і я встиг би дати драла.

Як він дізнався? Де почув про Амарама? «Я знайду його, – подумав Каладін, – я власноруч випущу йому кишки. Я відкручу йому голову. Я...»

– Угу, – сказав Твлакв, вдивляючись в обличчя Каладіна, – здається, ти прибріхував, коли казав, ніби не жадаєш помсти. Ясно.

– Звідки ти знаєш про Амарама? – запитав Каладін, кинувши на нього сердитий погляд. – Відтоді я пройшов через півдюжини рук.

– Людям ротів не позашиваєш. А работорговці – народ балакучий. Бач, ми мусимо дружити між собою, бо інші нас на дух не терплять.

– Тоді ти знаєш, що мене затаврували не за дезертирство.

– Ха! Проте ми маємо вдавати, що це правда, – втямив? Винні в тяжких злочинах погано продаються. Через той гліф «шаш» на твоєму лобі за тебе й так важко буде взяти хорошу ціну. А якщо я не зможу тебе продати, тоді... словом, тобі не сподобається. Тож ми гратимемо в цю гру разом. Я скажу, що ти дезертир. А ти мовчатимеш. Усе дуже просто...

– Це незаконно.

– Тут тобі не Алеткар, – відказав Твлакв, – і його закони тут не діють. Крім того, дезертирство було вказане як офіційна причина твого продажу в рабство. Скажеш, що все було інакше, – і нічого не наживеш, окрім слави брехуна.

– І головного болю для тебе.

– Але ж ти щойно сказав, що не хочеш мститися мені.

– Може, ще захочу.

Твлакв засміявся:

– Ні, якщо ти й досі цього не захотів, то вже, напевно, і не захочеш! А крім того, хіба ти не погрожував скинути мене зі скелі? Тому гадаю, ти все ж захотів. Але зараз нам конче треба вирішити, як бути далі. Адже мою мапу спостигла передчасна смерть.

Каладін повагався, тоді зітхнув.

– Нічим не можу допомогти, – щиро зізнався він, – я теж тут уперше.

Твлакв насупився. Тоді нахилився ближче до клітки, вдивляючись в обличчя Каладіна, – хоч і з безпечної відстані. За хвилину він похитав головою:

– Я вірю тобі, дезертире. Шкода. Що ж, покладуся на власну пам'ять. А та мапа все одно нікуди не годилася. Я майже радий, що ти її порвав, бо й самому не раз кортіло зробити те саме. Якщо раптом я надібаю де-небудь портрети своїх колишніх дружин, то неодмінно потурбуюся, щоби вони потрапили тобі до рук, і тоді матиму зиск із твоїх унікальних талантів.

І він неспішно покрокував геть.

Каладін провів його поглядом, а тоді вилаявся собі під ніс.

– Ти чого? – запитала спрен вітру й підійшла до нього, схиливши голову набік.

– Він мені без п'яти хвилин подобається, – сказав Каладін, відкинувши голову на ґрати.

– Але... після того, що він зробив...

Каладін стенив плечима.

– Я не сказав, що Твлакв не покидьок. Просто він із тих покидьків, що викликають симпатію, – він задумався, а тоді скривився. – Вони найгірші з усіх: коли їх убиваєш, то врешті-решт відчуваєшся винним.

* * *

Під час великобур фургон протікав. Воно й не дивно: Каладін давно підозрював, що Твлакв узявся за работоргівлю, підхльостуваний ударами лихої долі. Він би залюбки торгував чим-небудь іншим, але щось – може, брак коштів або необхідність спішно покинути звичне середовище – змусило його зайнятися цим найменш шанованим ремеслом.

Люди на подобу нього не могли дозволити собі не те що розкіш – навіть прийнятну якість. Вони заледве встигали розраховуватися з боргами. Звідси й діряві дахи фургонів. Накладні боковини були досить міцними, щоби протистояти вітрам великобур, але про комфорт доводилося забувати.

Твлакв ледь не прогавив моменту, коли належало готуватися до чергового погіршення погоди. Очевидно, мапа, яку подер Каладін, також містила таблицю з датами великобур, куплену в якогось мандрівного буревартівника. Бурю можна спрогнозувати математичним способом: колись Каладіновому батькові це правило за розвагу, і він угадував точну дату вісім разів із десяти.

Дошки гриміли об грати клітки, коли вітер шмагав по фургону, тряс і розхитував його, немов той став іграшкою в руках незграбного велетня. Деревина скрипіла, і крізь тріщини проникали струмені льодяного дощу. Крізь них також пробивалися спалахи блискавок, супроводжувані перекоатами грому. У рабів тільки й було світла, що від тих заграєв.

Іноді блискавиці не супроводжувались громом, і тоді раби стогнали від жаху, бо уява малювала ім Прародителя бур, примари Загублених Променистих чи Спустошувачів – усіх тих, хто, як вважалося, бродить у напівтемряві буремних днів і ночей. Вони збилися в купу в дальньому кінці фургона, гріючи один одного теплом свого тіла. Каладін не став їм заважати й сидів сам, спершись спиною об грати.

Він не вірив у побрехеньки про істот, що приходять із бурями. Якось за часів служби в армії йому довелося перечікувати кілька великобур під краєм кам'яного звису або під ще якимось імпровізованим прихистком. Що й казати, охочих залишатися надворі під час грози такої сили не знаходилося, але інколи вибору просто не було. Усі ті, хто з'являється в бурю – хоч би й сам їхній Прародитель, – і близько не становили такої смертельної небезпеки, як здійснені ураганом у повітря уламки скель і гілки дерев. Проте найбільшу загрозу являла собою «буряна стіна» – первинний шквал вітру та води. Що довше вдавалось протриматися після нього, то слабшала буря, аж доки на завершальному етапі не перетворювалася на звичайну мжичку.

Ні, його нітрохи не лякали Спустошувачі, що ризикали в пошуках поживи з людської плоті. Він хвилювався, як би не трапилося чогось із Твлаквом. Работорговець перечікував грозу в тісному дерев'яному укритті, вбудованому в днище їхнього фургона. На перший погляд, це було найбезпечніше місце в усьому каравані, проте якийсь нещасливий випадок – кинутий вітром валун чи обвал фургона – міг спричинити його смерть. А тоді, як добре розумів Каладін, Блут і Таг повтікають, так і залишивши їх у замкнених клітках із закріпленими боковинами. Тож раби повільно помиратимуть від голоду й зневоднення, живцем запікаючись на сонці у своїх коробках.

Буря продовжувала лютувати, струшуючи фургон. Інколи такі вітри здавалися живими істотами. А хто візьметься стверджувати, що це не так? Узяти хоча би спренів вітру: їх що,

притягують його пориви чи вони самі і є тими поривами? Душами тієї сили, яка наразі так завзято старалася розтрощити їхній фургон?

Однак ця сила – одухотворена чи ні – зазнала невдачі, адже фургони стояли прикуті ланцюгами до ближніх валунів, а їхні колеса були заблоковані. Пориви вітру зробилися млявішими. Перестали спалахувати блискавки, а барабанний бій дощу, який доводив до сказу, змінився тихим постукуванням. Лише раз за всю поїздку сталося так, що один із фургонів перекинувся у великобурю. Але як сам фургон, так і раби всередині нього залишилися цілими, відбувшись кількома тріщинами або ж, відповідно, синцями.

Раптом дерев'яна боковина справа від хлопця затряслася, а тоді відвалилася – це Блут повідкривав забори. Найманець був убраний у шкіряний плащ, що захищав від негоди, а з крисів його капелюха збігали потоки води. Натомість грати – та й тих, хто перебував за ними – він, навпаки, підставляв під струмені, що лилися з неба. Дощ був холодний, хоча й не такий пронизливо-льодяний, як у самий розпал бурі. Каладіна та скупчених долі невідьників миттю забризкало з голови до ніг. Твлакв завжди наказував знімати бокові панелі ще до того, як дощ припинявся: він казав, що тільки так можна хоч трохи позмивати з рабів їхній сморід.

Блут засунув дерев'яного щита на належне йому місце під днищем фургона, а далі зняв і два інші. Перегородка в передній частині клітки, якраз позад лави візника, не знімалася.

– Щось зарано ти їх ховаєш, Блуте, – сказав Каладін, бо до «позбувайла» – етапу наприкінці великобурі, коли дощик м'яко окроплював землю, – було ще далеченько. Лило наче з відра, та й вітер вряди-годи жвавішав.

– Хазяїн хоче, щоби сьогодні ви були чистими, мовби свині в дощ.

– Чому? – запитав Каладін, зводячись на ноги, від чого з його коричневого дрантя струмками полилася вода.

Та Блут і вухом не повів. «Напевно, ми наближаємося до кінцевої точки маршруту», – подумав хлопець, оглядаючи довколишній пейзаж.

Протягом кількох останніх днів горби остаточно поступилися місцем нерівним скелястим відкладенням, поцяцькованим крихкими стрімчаками й зазубреними обрисами, утвореними в процесі невпинного вивітрювання. Кам'янисті схили, на які падало найбільше сонячного проміння, поросли травою, а в затінку буяла інша флора. У ті проміжки часу, що безпосередньо наставали за великобурями, земля просто кишіла життям. Поліпи скелебруньок розкривалися й випускали своє гудиння. Інші види повзучих рослин, в'ючись, вигулькували з ущелин й активно всотували вологу. Розпускалося листя кущів і дерев. Крем'ячки усіх видів вовтузилися в калюжах, насолоджуючись бенкетом. У повітрі дзижчали комахи, зі схованок вилазили ракоподібні – краби й багатоніги.

Здавалося, що самі скелі оживали.

Каладін помітив, як угорі над його головою промайнули з півдюжини спренів вітру, чиї напівпрозорі тільця немов силкувалися наздогнати останні повіви великобурі – а може, навпаки, планерували, користуючись ними. Біля рослин з'явилися крихітні вогники – життекузьки або ж спрени життя, що на вигляд скидалися на світні зелені порошоків чи рої крихітних напівпрозорих комах.

Здибавши свої волосоподібні колючки, що попереджають про зміну вітру, бортом фургона проповз багатоніг, чие довгасте тіло оснащене не одною дюжиною пар лапок. І хоч у цьому не було нічого дивного, проте Каладін ніколи не бачив багатоніга, чий пурпурний панцир був би аж такого темного відтінку. Куди ж Твлак вів караван? Цілинні схили довколишніх пагорбів здавались ідеальними для землеробства. У пору слабших бур, що настає після Ридання, варто лишень удобрити їх живицею вагобрубка змішаною з лавісовим насінням – і за якихось чотири місяці весь схил укриють більші за людську голову поліпи, що аж потріскуватимуть від зерна всередині.

Незграби-чали неспішно переміщувалися туди-сюди, ласуючи скелебруньками, слимаками, а також меншими ракоподібними, що повиповзали після бурі. Та і Блут спокійно припрягали худобин до фургонів, коли зі своєї водонепроникної схованки виліз сердитий на вигляд Твлак. Работорговець натягнув шапку та вбрався в темно-чорний плащ, щоб захиститися від дощу. Він рідко коли полишав укриття до того, як буря повністю припинялася, і це могло означати лиш одне: йому не терпілося чимшвидше дістатися до місця призначення. Невже вони були так близько до узбережжя? Воно було чи не єдиним місцем на всіх Нічийних пагорбах, де траплялися міста.

За лічені хвилини фургони знову котилися по нерівній землі. Каладін відкинувся спиною на ґрати – небо вже вияснилося, а буря перетворилася на чорну пляму на західному обрії. Сонце принесло з собою жадане тепло, і невірники грілися під його промінням, а з їхньої одежі скрапувала вода й потоками збігала назовні крізь задню стінку хиткої клітки.

Незабаром до Каладіна підлетіла напівпрозора стрічка світла. Ще трохи – і він сприйматиме присутність цього спрена як належне. Під час бурі вона була кудись зникла, але тепер знову повернулася – як і завжди.

– Я бачив твоїх товаришів, – зічев'я сказав Каладін.

– Товаришів? – перепитала спрен, набуваючи подоби молоді дівчини. Вона взялася походжати в повітрі довкола нього й час від часу кружляла, ніби пританцьовуючи під якийсь нечутний ритм.

– Спрени вітру, – пояснив Каладін, – тих, що летять услід за бурею. Ти впевнена, що не хочеш приєднатися до них?

З палким бажанням в очах вона глянула в західному напрямку.

– Ні, – зрештою сказала вона, і далі танцюючи, – мені й тут непогано.

Каладін стенив плечима. Вона вже не пустувала так сильно, як колись, а він більше не дозволяв собі дратуватися через її присутність.

– Тут поблизу є інші, – сказала вона, – такі само, як ти.

– Раби?

– Не знаю. Люди. Не ці, що тут. Інші.

– Де?

Крутнувши напівпрозорим білим пальчиком, вона тицьнула ним у східному напрямку:

– Там. Їх багато. Дуже-дуже багато.

Каладін підвівся. Він і гадки не мав, що спрени розбираються в тому, як вимірюються відстань і кількість. «Так... – примружив очі Каладін, вдивляючись у горизонт. – Це дим, але ж чи з коминів?» Вітерець доніс до нього й запах. Якби не дощ, він би, ймовірно, занюхав його раніше.

Та хіба не все одно? Де бути рабом, а вільним все одно не стати. Він змирився зі своєю долею. Так він тепер і житиме: ні тривоги, ані турбот.

Та все ж він зацікавлено вглядався вперед, поки фургон виїжджав на схил пагорба, поступово даючи рабам змогу як слід роздивитися картину, що поставала перед їхніми очима. То було не місто, а дещо набагато більше, дещо величніше. То був гігантський військовий табір.

– Великий Прародителю бур... – прошепотів Каладін.

Десять армій стояли бівуаком на знайомий йому алетійський манір – у формі кола, залежно від рангу конкретного з'єднання: обозники по краях, за ними кільце найманців, солдати-громадяни ближче до центру та світлоокі офіцери в самій середині. Військо облаштувалось у величезних скельних заглибленнях, подібних до кратерів – тільки краї були більш нерівними, зазубреними. Мов розбиті яечні шкаралупи.

Вісім місяців тому Каладін полишив достоту таку саму армію, тільки Амарамове військо було значно менше. Натомість це займало милі й милі кам'янистої рівнини, далеко

простягаючись як у північному, так і в південному напрямках. У повітрі гордо майоріло не менше тисячі знамен із не менш як тисячею дигліфів, що позначали різні роди. Із зовнішнього боку табору траплялися й намети, проте більшість воїнів були розміщені у великих кам'яних казармах. Отже, без Душезаклиначів не обійшлося.

Над табірною стоянкою просто перед ними вився прапор, який Каладін бачив у книжках. Темно-синій із білими гліфами «хох» і «лініл», стилізованими під меч поряд із короною. Дім Холін. Королівська династія.

Передчуваючи недобре, Каладін глянув у долину по інший бік бівуаку. Пейзаж на схід від нього виглядав достеменно так, як про нього й оповідалося в дюжині різних історій про кампанію короля проти зрадників-паршенді. Скільки сягало око, простилася величезна й розтріскана скеляста рівнина – така широка, що іншого краю було не побачити, – поколота й порізана крутими проваллями та розколинами у двадцять, а то й тридцять футів завширшки. Вони були такими глибокими, що ховалися в темряві, утворюючи зубчасту мозаїку нерівних плато – як величеньких, так і крихітних. Розлога рівнина скидалася на таріль, яку спочатку розбили, а потім осколки знову склали до купи, позалишавши між ними трохи вільного простору.

– Розколоті рівнини, – прошепотів Каладін.

– Що? – запитала спрен вітру. – Що таке?

Приголомшений Каладін похитав головою:

– Я роками домагався, щоб мене направили сюди. Цього хотів Тіен – принаймні наприкінці. Потрапити сюди, щоб воювати в армії короля...

І ось Каладін був тут. Нарешті. Суто випадково. Через абсурдність ситуації його розбирав сміх. «Я мав би допетрати, – подумав він, – мав би здогадатися. Ми їхали не в бік узбережжя й тамтешніх міст. Ми їхали сюди – де йде війна».

На цій території діяли алетійські закони й правила, тож він гадав, що Твлакв триматиметься подалі від таких місць. Але ж і ціни тут обіцяли бути найвищими.

– Розколоті рівнини? – перепитав один із рабів. – Справді?

Інші юрмилися довкола, роздивляючись нову місцевість. Через раптове збудження, що охопило їх, вони, здавалося, забули про страх перед Каладіном.

– Так, це дійсно Розколоті рівнини, – сказав іще один чоловік. – Це королівське військо.

– Може, тут ми знайдемо справедливість, – озвався інший.

— Я чув, ніби слуги з королівського палацу живуть не згірше за найбагатших купців, — втрутився й третій. — Ймовірно, і до рабів там ставляться краще. Ми житимемо у воринських землях — нам навіть платитимуть.

Це була чиста правда. За виконану роботу невольникам належало видавати невеличку платню — половину від того, що отримав би вільний, а ця сума вже була меншою від тієї, яку зажадав би за ту ж працю повноправний громадянин. Та це було краще, ніж нічого, й алетійське законодавство юридично закріплювало таку практику. Лише подвижникам не треба було платити — але вони й так не могли мати нічого у власності. Їм — і паршменам. Але ж ті були радше тваринами, ніж людьми.

Раб міг витратити свої заощадження на покриття боргу перед господарем і після багаторічної праці викупити себе з неволі — принаймні теоретично. Чоловіки продовжували гомоніти, доки фургони з'їжджали схилом униз, але Каладін перебрався у задню частину клітки. Він бо підозрював, що нібито надана рабам можливість сплатити свою вартість була не більше, ніж хитрим трюком, розрахованим на те, щоби тримати їх у покорі. Адже борг невольника був величезним — набагато більшим, ніж та ціна, за яку його купували, — і таку суму практично неможливо було погасити.

Від попередніх хазяїв він завжди вимагав, щоби платню видавали йому на руки. Та вони знаходили сотню способів ошукати його — то виставляли рахунок за житло, то за їжу. І всі світлоокі були такими. Рошон, Амарам, Катаротам... Кожен світлоокий, із яким коли-небудь стикався Каладін, — хоч у дні свободи, хоч із тавром на лобі — незмінно виявлявся розбещеним до самих кісток, попри всю його позірну красу й вишукані манери. Вони скидалися на гниючі трупи, загорнуті в дорогі шовкові савани.

Решта рабів і далі балакали про королівську армію та справедливість. «Справедливість, — подумав Каладін, відкидаючись на ґрати. — Не впевнений, що така штука існує». Та все ж його мозок активно працював. Ось воно, королівське військо — армії всіх десяти великих князів, які прийшли, щоби виконати Пакт помсти.

Якщо на світі й залишалася якась річ, що про неї він усе ще дозволяв собі помріяти, то це про можливість потримати в руці списа. Знову битися, ще раз спробувати віднайти в собі ту людину, якою він колись був. Людину, якій не байдуже.

Якщо цим мріям і судилося збутися, то тільки тут.

5. Єретичка

«Я зрів кінець і відаю його назву – Ніч скорбот, Справжня Руйнація. Вічновій», – записано нанеся першого дня року 1172 зі слів темноокого юнака незнаного роду-племені за п'ятнадцять секунд до того, як він помер.

Шаллан не очікувала, що Джасна Холін виявиться такою вродливою.

То була велична, зріла краса – як-от можна узріти на портреті якоїсь ученої давноминулих днів. Шаллан раптом усвідомила, що наївно сподівалася зустріти потворну стару діву – одну з тих жорстоких і бундючних святенниць, які колись опікувалися її вихованням. А якою ж іще уявляти собі еретичку, якій добряче за тридцять і яка все ще незаміжня?

Джасна і близько на них не скидалася: висока, струнка, з гладкою шкірою, тонкими чорними бровами й густим волоссям кольору дуже темного онікса. Частину його вона збирала доверху, закручуючи довкола маленької золотої прикраси у формі сувою та заколюючи двома шпильками, а решта вільно спадала ззаду маленькими, пружними кучериками. Навіть укладене й звите, воно все одно сягало їй до плечей, а отже, було тієї ж довжини, що й волосся Шаллан, – майже до пояса.

Її обличчя було радше квадратної форми, а проникливі очі – світло-фіолетовими. Вона слухала, що говорив їй якийсь чоловік у цеглисто-жовтогарячому з білим вбранні – кольорах правлячої в Харбранті королівської династії. Її Світлість Холін була на кілька пальців вищою за нього – очевидно, слава про зріст алетійців не була перебільшеною. Глянувши на Шаллан, Джасна відмітила про себе її присутність і повернулася до перерваної розмови.

Прародителю бур! Ця жінка була сестрою самого короля! Стримана, велична, у бездоганному блакитно-сріблястому вбранні. Як і сукня самої Шаллан, її плаття застібалось з боків і мало високий комір, хоча груди Джасни й були значно повніші. Починаючи від талії, спідниці розширялися донизу та щедрим потоком опускалися на підлогу. Рукави були довгими й пишними, а застібнута на гудзики манжета лівого ховала її захищену руку.

Вільну руку Джасни прикрашав незвичний ювелірний виріб: дві каблучки та браслет, з'єднані кількома ланцюжками, що утримували на тильній стороні долоні утворюваний коштовним камінням трикутник. Це був Душезаклинач – це слово вживали як на позначення людей, задіяних у відповідному процесі, так і фабріала, що його уможлиблював.

Потихеньку, ледь не крадькома, Шаллан стала просуватися ближче, прагнучи краще роздивитися великі, сяючі самоцвіти. Її серце забилося швидше: цей Душезаклинач виглядав достоту так само, як і той, що вона з братами колись знайшла у внутрішній

кишені батькового сюртука.

Усе ще занурені в розмову, Джасна й чоловік у цеглисто-жовтогарячому та білому рушили в напрямку Шаллан. Як відреагує Джасна, коли дізнається, що новоспечена підопічна нарешті наздогнала її? Чи сердитиметься на неї за її забарність? Не вона була в тому винна, але ж людям властиво очікувати нерозумних кроків від тих, хто нижчий від них за статусом.

Як і та величезна печера, з якої вона щойно прибула, це приміщення теж було висічене у скелі, але мало багатше оздоблення, включно з вишукано прикрашеними канделябрами із зарядженими Буресвітлом самоцвітами. Більшість із них були фіолетовими гранатами темного відтінку – менш коштовними, якщо порівнювати з іншим камінням. Та навіть попри це кожна з люстр вартувала цілого багатства – з огляду на саму лише кількість блискотливих фіолетових вогників. Проте навіть більше, ніж гранати, Шаллан вразили симетричність композиції та краса структури кристалів, що звисали по краях світильників.

У міру їхнього зближення до Шаллан стали долітати деякі зі слів, сказані Джасною:

– ...усвідомлюєте, що цей крок може спричинити небажану реакцію з боку конгрегацій? – мовила вона алетійською. Ця мова дуже близька до рідної для Шаллан веденської, тож іще в дитинстві вона добре засвоїла її.

– Так, Ваша Світлосте, – відповів убраний у королівські кольори чоловік. Він був уже поважних літ і мав ріденьку білу бороду та світло-сірі очі. На його відкритому добродушному обличчі проступало занепокоєння. Голову чоловіка покривав невисокий, циліндричної форми капелюх, колір якого гармоніював із тонами одягу. Багата мантия. Може, це якийсь королівський управник?

Але ні. Ці самоцвіти в нього на пальцях, те, як він тримається, почет світлооких, котрі намагаються вгадати його бажання... «Прародителю бур! – подумала Шаллан. – Не інакше, як це сам король!» Не брат Джасни, Елгокар, а король Харбранта, Тараванджіан.

Шаллан квапливо присіла у відповідному ситуації реверансі, і Джасна це помітила.

– Подвижники мають тут неабиякий вплив, Ваша Величносте, – продовжувала вона спокійним тоном.

– Як і я, – відповів король. – Вам не варто за мене хвилюватися.

– Дуже добре, – сказала Джасна. – Ваші умови цілком прийнятні. Проведіть мене на місце, і я подивлюся, що можна зробити. Щоправда, на шляху туди я, з вашого дозволу, на хвилинку відволічуся – мені треба про декого подбати.

Джасна різко махнула Шаллан рукою, щоби та приєдналася до них.

– Звичайно, Ваша Світлосте, – відказав король. Здавалося, він ставився до співбесідниці з підкресленою шаною. Харбрант був дуже маленьким королівством – власне, всього-на-всього містом, – тоді як Алеткар належав до наймогутніших королівств у світі. Як би там не виходило за протоколом, а з точки зору реального впливу алетійська принцеса безумовно перевершувала його.

Шаллан пришвидшила кроки, щоб наздогнати Джасну, котра йшла трішки позаду короля, тоді як той заговорив до когось зі свого почту.

– Ваша Світлосте, – сказала дівчина, – мене звати Шаллан Давар, і це мені ви призначили аудієнцію. Я глибоко шкодую стосовно того, що не застала вас у Думадарі.

– Це не твоя провина, – відповіла Джасна, легенько змахнувши пальцями. – Я й не очікувала, що ти встигнеш, бо й сама не знала, куди відбуду з Думадарі, коли надсилала тобі того листа.

Джасна не гнівалася, і це був добрий знак. Шаллан відчула, як її хвилювання дещо вляглося.

– Я вражена твоєю завзятістю, дитя мое, – вела далі принцеса. – Чесно кажучи, не думала, що ти зайдеш аж так далеко, вирушивши вслід за мною. Після Харбранта я планувала утримуватись від того, щоб і надалі залишати тобі записки, оскільки вважала, що ти облишиш цю справу. Більшість саме так і чинять уже після перших кількох зупинок.

Більшість? Отже, це було щось на зразок випробування? І Шаллан його успішно пройшла?

– Так, дійсно, – продовжувала Джасна із задумливістю в голосі. – Можливо, я і справді дозволю тобі подати клопотання щодо місця підопічної при моїй особі.

Приголомшена Шаллан заледве не спіткнулася. Клопотання? Але ж хіба вона вже цього не зробила?

– Ваша Світлосте, – проговорила Шаллан. – Я гадала, що... ваш лист...

Джасна кинула на неї пильний погляд:

– Я дала тобі дозвіл на аудієнцію, юна панно. Але не обіцяла взяти тебе в підопічні. Підготовка підопічної та турбота про неї потребують уваги, а зараз у мене нема на це ні часу, ні терпіння. Та якщо вже ти так далеко забралася, я візьму до уваги твоє прохання, але ти маєш розуміти, що в мене суворі вимоги.

Шаллан притлумила невдоволену гримасу.

– Хм, обійшлося без істерики, – зауважила Джасна. – Це добрий знак.

– Істерики, Ваша Світлосте? У світлоокої?

– Це, напевно, здивує тебе, – мовила принцеса сухо, – проте саме лишень належне поводження не забезпечить тобі жаданого місця. Наскільки ґрунтовні твої знання?

– Подекуди досить ґрунтовні, – відповіла Шаллан. А потім, повагавшись, додала: – А подекуди твердження про їхню наявність майже не мають під собою ґрунту.

– Дуже добре, – сказала Джасна.

Король попереду них, здавалося, поспішав, але був такий старий, що навіть ідучи у терміновій справі, пересувався повільно.

– Тоді давай оцінимо їх. Відповідай правдиво й не перебільшуй, оскільки я швидко викрию твою брехню. Але й не напускай на себе вдаваної скромності. У мене бракує терпіння на манірниць.

– Слухаю, Ваша Світлосте.

– Почнемо з музики. Як би ти оцінила свої здібності?

– У мене хороший слух, Ваша Світлосте, – чесно відповіла Шаллан. – Мене навчали грі на цитрі та флейті, але моя сильна сторона – голос. Я навряд чи опинюся серед найкращих співаків, яких ви чули, але й до найгірших мені виявиться далеко. Більшість історичних балад я знаю напам'ять.

– Тоді я хочу почути рефрен зі «Співунки Адрін».

– Тут?

– Я не люблю повторювати свої накази двічі, дитя мое.

Шаллан зашарілася, але почала співати. Це був не найкращий її виступ, проте голос звучав чисто, та й у словах вона не збилася.

– Добре, – сказала Джасна, коли Шаллан зупинилася, щоби набрати повітря. – А як справи з мовами?

Дівчина на хвилю затнулася, силкуючись відволікти свою увагу від несамовитих спроб

пригадати наступний рядок. Мови?

– Ви й сама чуєте, що я володію вашою рідною алетійською, – відповіла вона. – А ще досить пристойно читаю по-тайленському й добре розмовляю азійською. Трохи можу говорити й селайською, але читати по-їхньому не вмію.

Джасна нічого на це не відповіла, і Шаллан почала нервувати.

– Письмо?

– Я знаю всі основні, допоміжні та тематичні гліфи і вмію каліграфічно їх писати.

– Це саме може більшість дітей.

– Зображувані мною охоронні гліфи справляють досить сильне враження на моїх знайомих.

– Охоронні гліфи? – перепитала Джасна. – Я ж бо гадала, що ти хочеш стати вченою, а не поборницею дурного марновірства.

– Я з дитинства веду щоденник, – продовжувала Шаллан, – щоби тренувати свої навички письма.

– Мої вітання, – парирувала принцеса. – Якщо раптом мені знадобиться той, хто вміє написати трактат про іграшкового поні чи звіт про випадкову знахідку чудернацького камінчика, я пошлю за тобою. Ти й справді не можеш запропонувати моїй увазі нічого кращого, щоб довести свою майстерність?

Шаллан зашарілася.

– При всій належній повазі, Ваша Світлосте, у вас є власноруч написаний мною лист, який здався вам достатньою підставою для того, щоб призначити мені цю аудієнцію.

– Приймається, – відказала Джасна, кивнувши. – Щоби написати такого листа, треба довгенько вправлятися. Яку підготовку ти маєш із логіки та суміжних мистецтв?

– Я досконало засвоїла основи математики, – відповіла все ще збентежена Шаллан, – і часто допомагала батьку вести простіші підрахунки. Я прочитала повні зібрання праць Тормас, Нашан, Ніалі Справедливої і, звичайно ж, Ногадона.

– А Плаціні?

Кого?

– Ні.

– А як щодо таких імен: Габратін, Юстара, Маналіне, Сйасікк, Шаука-дочка-Гасвета?

Шаллан збентежено зіщулилася. Останнє ім'я вочевидь було шинським. Невже серед шинів узагалі траплялися фахівці з логіки? І невже Джасна справді очікує від потенційних підопічних обізнаності з такими маловідомими текстами?

– Усе ясно, – мовила Джасна, – ну, а як у тебе з історією?

Історія. Тут Шаллан зіщулилася ще сильніше.

– Я... Це якраз одна з тих галузей, у яких я не маю достатніх знань, Ваша Світлосте. Мій батько так і не зумів підшукати для мене підходящу наставницю. Але я читала історичні праці з його бібліотеки...

– Які саме?

– Головно повне зібрання «Тем» Барлеші Лган.

Джасна зневажливо махнула вільною рукою.

– Вони заледве варті того часу, який пішов на їхнє написання. У кращому разі це просто популярний переказ загальновідомих історичних подій.

– Мені шкода, Ваша Світлосте.

– Це прикра прогалина. Історія – найважливіше з допоміжних літературних мистецтв. І при цьому видається самоочевидним, що твої батьки мали би приділити особливу увагу цій сфері, якщо вже вони збиралися відправити тебе на навчання до історика – наприклад, до мене.

– У мене особливі обставини, Ваша Світлосте.

– У невігластві немає нічого особливого, панянку Давар. Що довше я живу, то чіткіше усвідомлюю, що воно являє собою природний стан людського розуму. Хоч багато хто лягає кістками, захищаючи його недоторканність, і навіть очікує, що його зусилля справлять на когось враження.

Шаллан знову зашарілася. Вона й сама усвідомлювала, що подекуди їй бракувало знань, але ж у Джасни були завищені очікування! Проте змовчала, продовжуючи йти поруч із вищою за неї співбесідницею. У цього коридору взагалі був кінець? Вона так

розхвилювалася, що навіть не помічала картин, повз які проходила. Вони звернули за ріг, усе глибше занурюючись у гірський схил.

– Що ж, перейдемо до природничих наук, – сказала Джасна невдоволеним тоном. – Чим ти можеш похвалитися в цій царині?

– У мене досить ґрунтовні знання з природничих наук як для дівчини мого віку, – відповіла Шаллан дещо менш невимушено, ніж їй би хотілося.

– Тобто?

– Я здатна компетентно висновувати про предмети, пов'язані з географією, геологією, фізикою та хімією. Поглиблено займалася біологією та ботанікою, оскільки в батьковому маєтку я мала змогу студіювати ці дисципліни з дозволеною мірою самостійності. Та якщо ви гадаєте, що я здатна за п'ять хвилин розв'язати головоломку Фабрісан, то, боюся, будете розчаровані.

– Чи не вважаєш, бува, ти, юна панно Давар, що я не маю права висувати певні здійсненні вимоги до своїх потенційних учениць?

– Здійсненні? Ваші вимоги приблизно такі ж здійсненні, як ті, що висунули Десятьом Вісникам у День випробування! При всій належній повазі, Ваша Світлосте, але ви, здається, хочете, щоби пошукачки опіки приходили з готовим ступенем магістра наук. Якщо як слід покопирсатися, цілком можливо, що в усьому місті знайдеться пара вісімдесятирічних подвижників, які – суто теоретично – зуміли би задовольнити ваші очікування. Вони навіть могли би з'явитися на співбесіду, та, боюся, ці претенденти занадто погано чують, щоби як слід відповідати на ваші запитання.

– Зрозуміло, – сказала Джасна. – А зі своїми батьками ти теж розмовляєш з таким зарозумілим зухвальством?

Шаллан здригнулася. Час, проведений у товаристві моряків, відучив її вчасно прикушувати язика. Хіба ж вона подолала весь цей шлях лише для того, щоб образити Джасну? Дівчина згадала про братів, які там, удома, жили в злиднях, з останніх сил удаючи, ніби все гаразд. Невже їй доведеться повернутися до них ні з чим, так нерозважно змарнувавши цю можливість?

– Ні, я не розмовляла з ними так, Ваша Світлосте. І з Вами не мала би. Прийміть мої вибачення.

– Що ж, принаймні ти маєш достатньо смирення, щоби визнавати свої помилки. Та все ж я розчарована. І чого б це твоя мати вирішила, ніби ти готова до учнівства?

– Моя мати померла, коли я була ще зовсім маленькою, Ваша Світлосте.

– І незабаром твій батько одружився вдруге. Здається, із Маліс Гевельмар?

Її обізнаність змусила Шаллан здригнутися. Так, рід Даварів був старовинним, та все ж цілком посереднім з огляду на силу та впливовість. Тож сам факт того, що Джасна знала ім'я її мачухи, промовисто свідчив про те, з ким дівчина мала справу.

– Моя мачуха нещодавно померла. Вона не відправляла мене до вас в учениці. Я сама вирішила зробити такий крок.

– Прийми мої співчуття, – сказала Джасна. – Можливо, тобі варто було би залишатися з батьком, допомагати в управлінні маєтком і втішати його, а не марнувати мій час.

Чоловіки, котрі йшли попереду, звернули в іще один боковий прохід. Джасна й Шаллан не відставали й опинилися в меншому за розміром коридорі, підлогу якого встеляв червоно-жовтий килим з химерними візерунками, а на стінах висіли дзеркала.

Шаллан обернулася до Джасни:

– Батько не потребує моєї допомоги, – (Що ж, адже вона не брехала). – Проте, як ще раз довела сама ця співбесіда, я дуже потребую вашої. Якщо вас так обурює неuczтво, як ви можете зі спокійною совістю не скористатися з можливості позбавити мене від нього?

– Не ти перша, не ти остання, юна панночко Давар. У цьому році ти вже дванадцята претендентка на мою опіку.

«Дванадцята? – подумала Шаллан. – І це за один рік?» А вона ще гадала, що жінки тримаються подалі від Джасни через її вороже ставлення до конгрегацій.

Вони дісталися кінця вузького коридорчика й знову звернули за ріг, як раптом – на превеликий подив Шаллан – наткнулися на місце, де зі стелі обвалився великий уламок скелі. Біля нього стояла з дюжина стривожених на вигляд королівських слуг. Що трапилося?

Висновуючи з усього, основну масу дрібних камінців устигли прибрати, проте дірка, що зияла в стелі, виглядала лиховісно. Крізь неї не проглядало небо, адже вони весь час спускалися, тож, імовірно, тепер перебували глибоко під землею. Важелезний камінь, вищий за зріст середньої людини, обрушився, перекривши приступ до дверей ліворуч від них. Пробратися повз нього та потрапити до кімнати було абсолютно неможливо. Шаллан здалося, що вона чує якісь звуки, що долинали з іншого боку дверей. Король підступив ближче до каменя та щось говорив заспокійливим тоном. Видобувши з кишені хустинку, він витер піт зі свого старечого чола.

– Ось вона – небезпека проживання в будівлі, яка висічена в скелі, – мовила Джасна, виходячи наперед. – Коли це сталося?

Очевидно, її не запрошували до міста спеціально через це – король усього лише вирішив скористатися її присутністю.

– Під час нещодавньої великобурі, Ваша Світлосте, – відповів монарх. Він похитав головою, і його рідкі й обвислі сиві вуса затремтіли. – Придворні архітектори могли б спробувати пробити нові двері до кімнати, та це зайняло би багато часу, а чергова великобуря має грянути вже за кілька днів. Крім того, спроба проробити отвір у стіні може спричинити новий обвал стелі.

– Я гадала, що Харбрант захищений від великобур, Ваша Величносте, – промовила Шаллан, мимоволі змушуючи Джасну виразно поглянути на неї.

– Саме місто захищене, молода панно, – відказав король. – Але кам'яній горі за нашими спинами добряче дістається. Інколи від цього з протилежного боку сходять лавини, і тоді, буває, увесь схил аж дрижить, – він кинув погляд на стелю. – Обвали трапляються дуже рідко, і ми вважали цю частину приміщення цілком безпечною, але...

– Але скеля є скеля, – докінчила за нього Джасна. – І при цьому неможливо встановити, чи не залягає десь під самою її поверхнею слабка жила, – вона оглянула моноліт, що обвалився зі стелі. – Це буде непросто. Найімовірніше, мені доведеться залишитися без дуже цінного фокального самоцвіту.

– Я... – почав був король, знову витираючи чоло. – Якби лишень у нас був Сколкозброець...

Порухом руки Джасна зробила йому знак помовчати.

– Це не було спробою переглянути умови нашої угоди, Ваша Величносте. Доступ до Паланеуму того вартий. Нам знадобляться мокрі ганчірки. І нехай більшість слуг переберуться в інший кінець коридору. Вам варто було б і самому там зачекати...

– Я залишусь тут, – сказав король, спричиняючи численні заперечення з боку його почту, а надто від здорованя у чорній шкіряній кірасі – напевно, охоронця. Монарх звів догори вкриту старечими зморшками руку, і в коридорі запанувала тиша. – Я не ховатимуся, мов боягуз, коли моя внучка опинилась у пастці.

Не дивно, що він був такий схвилюваний. Джасна не стала сперечатися з ним, і з виразу її очей Шаллан зрозуміла, що принцесі було байдуже, ризикував той життям чи ні. Те саме, очевидно, стосувалося й самої дівчини, оскільки Джасна не наказала їй відійти. Тут

з'явилися служники зі зволоженими клаптями тканини й роздали їх присутнім. Принцеса відмовилася взяти один собі. Натомість король та охоронець піднесли ганчірки до облич, затуляючи рот і ніс.

Свій клопоть Шаллан узяла. Але що з ним робити? Через шпарину між каменем і стіною двійко слуг передали кілька вологих ганчірок заблокованим за дверима. Опісля ж усі прислужники спішно попрямували в інший кінець коридору.

Джасна копирсалася, з усіх боків оглядаючи камінь.

– Панно Давар, – звернулася вона до дівчини, – який би метод ти використала, щоби визначити масу цього каменя?

Шаллан кліпнула очима:

– Що ж... Гадаю, я би запитала у Його Величності – адже не випадає сумніватися, що придворні архітектори вже вираховували її.

Джасна схилила голову набік:

– Гідна відповідь. І справді вираховували, Ваша Величносте?

– Так, Ваша Світлосте Холін, – відповів король. – Вона становить близько п'ятнадцяти тисяч кавалів.

Джасна глянула на Шаллан:

– Очко на твою користь, панночко Давар. Учена на те й учена, щоби не гаяти часу, повторно встановлюючи вже відомі істини. Це якраз той урок, який я інколи забуваю.

Від цих слів у Шаллан просто вирости крила. Вона ж бо вже мала змогу переконатися, що у Джасни нелегко заслужити таку похвалу. То, може, вона ще не визначилась остаточно, як бути з дванадцятьою претенденткою?

Джасна підняла вільну руку. На тлі смаглявої шкіри зблиснув Душезаклинач. Шаллан відчула, як удари її серця пришвидшилися. Вона ніколи не бачила процесу Душезаклинання на власні очі. Подвижники за жодних обставин не користувалися фабріалами при сторонніх, тож вона й гадки не мала, що в батька він також був, – аж доки той не знайшовся серед його речей. Звичайно ж, у неробочому стані. У цьому й крилася одна з найголовніших причин, що привели її у Харбрант.

Величезні самоцвіти, якими був оснащений Душезаклинач Джасни, здалися Шаллан чи не найбільшими з усіх, які вона коли-небудь бачила, – і кожен вартував багатьох сфер. Серед

них був димчастий кварц – чистий глянуватий темний камінь. Був діамант. А третім самоцвітом був рубін. Усі вони були ограновані, адже такий камінь здатен усотувати більше Буресвітла, від чого вони набули овальної форми. Їхні численні грані іскрилися.

Джасна заплющила очі й притисла руку до кам'яної брили. Відтак підняла голову та повільно вдихнула. Самоцвіти на тильній стороні її долоні несамовито засіяли – особливо димчастий кварц, яскраве світло якого просто сліпило.

Шаллан затамувала подих. Єдине, на що в неї стало відваги, це частіше кліпати очима, закарбовуючи побачене в пам'яті. Настала довга, немов розтягнута, хвилина, коли нічого не відбувалося.

А тоді Шаллан на мить вловила якийсь звук, низький і монотонний, наче далекий хор голосів тягнув одну-єдину чисту ноту.

Рука Джасни занурилася в камінь.

І камінь зник.

Почувся якийсь сплеск, і в коридорі звився клуб густого чорного диму. Він засліпив Шаллан. Їй здалося, що це був дим тисячі вогнищ, який ніс із собою запах горілого дерева. Вона квапливо піднесла вологу ганчірку до обличчя й повалилася на коліна. З якоїсь дивної причини у дівчини заклало вуха, ніби вона щойно спустилася з великої висоти. Їй довелося зглитнути, щоби позбавитися цього відчуття.

Шаллан міцно заплющила очі, що почали сльозитися, і затримала дихання. У вухах шуміло.

Помалу все минуло. Коли вона знову розплющила очі, то побачила, що зіщулені король та охоронець привалилися до стіни неподалік від неї. Залишки диму все ще клубочилися під стелею, і в коридорі відчувався його різкий запах. Джасна стояла із заплющеними очима, не звертаючи уваги на дим, як і на те, що її одяг та обличчя вкрив наліт сажі, сліди якої залишилися й на стінах.

Шаллан колись читала про таке, та її все ще охоплював благоговійний трепет. Джасна перетворила брилу на дим, а оскільки густина каменю набагато переважає густину диму, то в результаті такої трансформації відбувся його інтенсивний викид – радше навіть вибух.

Отже, це правда: у Джасни дійсно був справний Душезаклинач. Та ще й такий потужний. Дев'ять із десяти Душезаклиначів були придатними лише для обмеженого набору трансформацій: перетворити камінь на воду чи зерно, а повітря чи тканину – на типові однокімнатні кам'яні будинки. Але потужніший фабріал – такий, як у Джасни – міг здійснити будь-яку трансформацію: у буквальному сенсі перетворити що завгодно на що завгодно.

Як же, напевно, дратує подвижників те, що така могутня, така священна реліквія перебуває в руках людини, яка не входить до їхніх лав! Та ще й еретички!

Шаллан звелася на ноги, усе ще притискаючи ганчірку до рота й дихаючи вологим, зате не забрудненим сажею повітрям. Вона знову зглитнула, й у вухах вкотре стрельнуло – це тиск у коридорі повертався до нормальних показників. За мить по тому король прожогом кинувся у приступну тепер кімнату. Маленька дівчинка, а також кілька її няньок та інших придворних слуг сиділи по той бік дверей і заходилися в кашлі. Король схопив дівчинку на руки. Вона була замалою для рукава скромності.

Джасна розплющила очі й одразу ж закліпала ними, немов якусь мить не могла зорієнтуватися, де перебуває. Вона глибоко вдихнула, проте не закашлялася, а всміхнулася, наче запах диму приносив їй задоволення.

Відтак повернулася до Шаллан і вп'ялася у неї поглядом.

– Ти все ще чекаєш на відповідь. Боюся, тобі не сподобається те, що я скажу.

– Але ж ви ще не закінчили перевіряти мою підготовку, – мовила Шаллан, примушуючи себе набратися хоробрості. – Адже доти ви не станете виносити остаточне рішення.

– Не закінчила? – запитала Джасна, спохмурнівши.

– Ви не поставили жодних запитань стосовно жіночих мистецтв. Залишили осторонь живопис і графіку.

– Я завжди вважала їх марною тратою часу.

– Але ж і вони – мистецтва, – сказала доведена до відчаю Шаллан: саме в цій царині її здобутки були найбільшими! – Багато хто вважає, що образотворчі мистецтва – найвитонченіші з усіх. Я принесла свою папку з малюнками. І хотіла би показати вам своє вміння.

Джасна стулила губи.

– Образотворчі мистецтва – вияв легкодумності. Я зважила факти, дитя мое, і прийняти тебе не можу. Мені шкода.

У Шаллан обірвалося серце.

– Ваша Величносте, – звернулася Джасна до короля. – Я хотіла би піти до Паланеуму.

– Просто зараз? – запитав король, притискаючи до грудей онучку. – Але зараз у нас буде

бенкет...

– Я ціную ваше запрошення, – відказала Джасна, – але мені нічого так не бракує, як часу.

– Так, звичайно, – відповів король. – Я особисто вас проведу. Дякую за все, що ви для нас зробили. Коли я довідався, що ви запросили в'їзну візу... – і продовжив базікати, звертаючись до Джасни, яка мовчки йшла вслід за ним по коридору, залишивши Шаллан позад себе.

Та прибрала з обличчя клопоть тканини і притисла до грудей портфель. Шість місяців гонитви – і все заради цього? Від досади вона так стиснула ганчірку, що з-поміж пальців закапала чорна від сажі вода. Їй хотілося плакати. Вона б, напевно, саме так і зробила, якби все ще залишалася тією дитиною, якою була шість місяців тому.

Та відтоді багато що змінилося. А головне – змінилися вона. Якщо в неї нічого не вийде, то й Дім Давар не вистоїть. Шаллан відчула, що її рішучість подвоїлася, хоч вона й не змогла втримати кілька гірких сльозинок, що виступили в куточках очей. Ні, вона не здасться. Принаймні доти, доки Джасна не буде змушена закувати її в кайдани й не вимагатиме від властей, щоби ті вишпурнули її з міста.

На диво твердим кроком вона рушила в тому ж напрямку, у якому зникла Джасна. Шість місяців тому вона посвятила братів у свій продиктований відчаєм план. Вона стане підопічною Джасни Холін – ученої та еретички. Але не заради освіти. Не заради престижу. А для того, щоби дізнатися, де та зберігає свій Душезаклинач.

І тоді Шаллан вкраде його.

6

Міст № 4

«Мені холодно. Мамо, мені холодно. Мамо? Чому я все ще чую дощ? Він припиниться?» – записано вєвішеса 1172 року зі слів приблизно шестирічної світлоокої дитини жіночої статі за 32 секунди до смерті.

Твлакв повипускав із кліток усіх рабів заразом. Тепер він не боявся, що хтось утече чи що невільники піднімуть бунт: позаду в них була гола пустка, а попереду – понад сотня тисяч озброєних солдатів.

Каладін зліз із фургона. Вони перебували в одній зі схожих на кратери формацій, зубчаста стіна якої здіймалася трохи далі на схід. Рослинність була відсутня, і його босі ноги ковзали по гладкій скельній породі. У западинах стояли калюжі дощової води. Повітря було чистим і свіжим, а над головою світило яскраве сонце, хоча через характерну для Сходу підвищену вологість повітря він постійно почувався мокрим.

Довкола виднілися сліди армії, яка давно стоїть на одному місці, адже ця війна точилася від самої смерті короля, тобто майже шість років. Про ту ніч, коли дикуни-паршенді вбили Його Величність Гавілара, ходила сила-силенна чуток.

Повз них проходили загони солдатів, орієнтуючись по дороговказам у вигляді намальованих на кожному перехресті кругів. Хоча табір був напхот напханий довгими кам'яними бункерами, наметів теж було більше, ніж Каладін розгледів зверху. Бо якщо кожне укриття будувати з каменю – Душезаклиначів не настатишся. Після смороду невільничого каравану місцевий запах здавався приемним, особливо до болю знайомі аромати вичиненої шкіри та змащеної зброї. Однак багато хто з солдатів мав неохайний вигляд. Не те щоби вони були брудними, але й над-то дисциплінованими не виглядали: валандалися зграями по табору, порозстібавши мундири. Дехто тицяв у бік рабів пальцями, потішаючись із них. То це й була армія великого князя? Ті елітні підрозділи, що воювали за честь Алеткару? Це до її рядів Каладін так прагнув вступити?

Блут і Таг уважно спостерігали, як Каладін шикувався в шеренгу разом з іншими невільниками, хоч той і не планував жодних вибриків. Момент був невідходячим: він-бо бачив, як поведуться найманці, коли поряд солдати регулярної армії, тож дратувати їх не випадало. Обое щосили грали свою роль, випнувши груди й тримаючись за руків'я зброї. Вони з силою штовхонули кількох рабів на їхні місця, а одному зацідили палицею в живіт, обклавши брудною лайкою.

Але Каладіна не займали.

– Королівське військо, – озвався наступний за ним невільник. Це був той самий чоловік зі смаглявою шкірою, котрий розмовляв із ним про втечу. – Я гадав, нас запроторять працювати в копальнях. А тут буде непогано: прибиратимемо нужники чи ремонтуватимемо дороги.

Дивні амбіції: мріяти про чистку нужників чи роботу під пекучим сонцем! Каладін сподівався чогось більшого. Сподівався. Саме так: як виявилось, він усе ще міг

сподіватися. Потримати спис у руках. Зійтися з ворогом у двобої. Ось яке життя влаштувало б його.

Твлакв розмовляв зі світлоокою жінкою в малиновій сукні, що скидалася на важливу персону. Її темне волосся було зібране доверху та заплетене в складну зачіску, у якій поблискували заряджені аметисти. Вона була дуже схожа на Ларал – принаймні на ту, якою вона стала під кінець. Жінка, ймовірно, належала до четвертого чи п'ятого дану й була дружиною та писаркою одного з офіцерів.

Твлакв почав був нахвалювати свій товар, але жінка звела вгору тендітну руку.

– Я бачу, що купую, – проказала вона з по-особливому плавною, аристократичною вимовою. – Хочу сама їх оглянути.

У супроводі кількох солдатів вона попрямувала вздовж шеренги. Крій її сукні слідував моді алетійської знаті: суцільний відріз шовку – зверху вужчий, підігнаний по фігурі, а знизу елегантні спідниці. Плаття застібалось з боків – від талії до шиї, де його увінчував невеличкий, розшитий золотом комірець. Ліва манжета була довшою і ховала захищену руку. Каладінова мати просто носила рукавичку, що здавалося йому значно практичнішим.

Висновуючи з виразу її обличчя, жінка була не надто вражена вибором.

– Ці люди кволі та змарнілі від голоду, – сказала вона, беручи тоненький жезл, що подала їй молода помічниця. Вона скористалася ним, щоби відкинути волосся з лоба одного з рабів і роздивитися його тавро. – Ти просиш два смарагдові броама за голову?

Твлакв укритися потом.

– Сторгуємося за півтора.

– А нащо вони мені? Замазур на подобу твоїх я і близько не підпушу до їжі, а решту роботи в нас виконують паршмени.

– Якщо ваша милість невдоволені, я запропоную свій товар іншим великим князям...

– Ні, – мовила вона і вдарила раба, бо той злякано відсахнувся, щойно вона взялася оглядати його. – Один із чвертю. Вони валитимуть для нас ліс у північних хащах... – забачивши Каладіна, вона замовкла. – Ти ба. А ця особина значно краща за решту товару.

– Я так і думав, що цей раб вам сподобається, – проговорив Твлакв, підходячи до неї. – Він цілком...

Жінка підняла свій жезл і зробила тому знак замовкнути. На губі у неї була невеличка

виразка. Їй пішов би на користь мелений корінь лай-трави.

– Оголи торс! – наказала вона.

Каладін глянув їй просто в блакитні очі та відчув непоборне бажання плюнути в обличчя цієї жінки. Але ні. Ні, він не міг собі цього дозволити. Не тоді, коли в нього був шанс. Він висмикнув руки зі своєї схожої на мішок одежини, і її верхня частина повисла на поясі, відкриваючи груди.

Попри вісім місяців рабства, його мускулатура була куди кращою, ніж у решти.

– Чимало шрамів як для такого молодого, – задумливо промовила аристократка. – Ти з колишніх солдатів?

– Так.

Спрен підлетіла до жінки й почала вдивлятися в її обличчя.

– Найманець?

– Армія Амарама, громадянин другого нану, – відповів Каладін.

– Колишній громадянин, – миттю втрутився Твлакв. – Він був...

Жінка знову скористалася жезлом, щоби змусити того замовкнути, і гнівно блиснула очима.

Тоді відкинула жезлом Каладінове волосся й оглянула тавро.

– Гліф «шаш», – сказала вона й зацмокала язиком. До неї підскочило кілька ближніх солдатів, ухопившись за руків'я мечів. – У мене на батьківщині рабів, котрі заслуговують на нього, просто страчують.

– Їхне щастя, – відказав Каладін.

– А як ти опинився тут?

– Декого вбив, – відповів Каладін, старанно готуючись брехати. «Будь ласка... – звернувся він подумки до Вісників. – Молю». Чимало води сплигло відтоді, як він востаннє про щось їх просив.

Жінка звела брову.

– Я вбивця, Ваша Світлосте, – продовжив Каладін. – Напився й наробив дурниць. Але списом я орудую не гірше за інших. Візьміть мене до війська вашого ясновельможного. Дозвольте знову воювати.

Вийшло не надто переконливо, та ця аристократка ніколи б не дозволила йому вдруге стати в стрій, якби гадала, що він дезертир. Краще вже зажити слави вбивці з необережності.

«Будь ласка...» – вкотре подумав він. Знову стати солдатом. На мить це здалося йому найбажанішою річчю з усіх, що він коли-небудь хотів. Краще вже загинути в бою, ніж животіти, випорожнюючи нічні посудини.

Обіч нього до світлоокої підступив Твлакв. Він глянув на Каладіна й зітхнув.

– Він дезертир, Ваша Світлосте. Не слухайте його.

«Ні!»

Каладін відчув, як вибух палаючої люті спопеляє його надію. Він простягнув руки до Твлакв. Задушити цю погань, а тоді...

Щось ляснуло його по спині. Він застогнав, втратив рівновагу й завалився на одне коліно. Аристократка відступила назад і стривожено притисла захищену руку до грудей. Один із солдатів ухопив Каладіна й знову підняв на ноги.

– Що ж, – нарешті сказала вона, – шкода...

– Я можу битися, – проричав Каладін, перемагаючи біль. – Дайте мені списа. Дозвольте мені...

Вона підняла свій жезл, роблячи знак замовкнути.

– Ваша Світлосте, – втрутився Твлакв, уникаючи погляду Каладіна. – Я б не довірив йому зброї. Він не лише вбивця, він ще й не виконує наказів і зчиняє бунти проти господарів. Я не можу продати його як закріпаченого солдата. Совість не дозволить, – і трішки помовчавши, додав: – Та й решта невільників з його фургона – чи не збив він їх із пуття своїми балачками про втечу? Моя честь вимагає, щоби я повідомив вас про це.

Каладін заскрипів зубами. Він відчував спокусу звалити з ніг солдата за спиною, вихопити в нього списа й провести останні секунди життя, протикаючи ним огрядне черево Твлакв. Чому? Яке рабовласникові діло до того, як ставитимуться до Каладіна в цій армії?

«Не треба було мені шматувати мапу, – подумав він. – За образу віддячують частіше, ніж

за доброту». Одна із батькових приказок.

Жінка кивнула й рушила далі.

– Покажіть мені, хто їхав із ним, – мовила вона. – Через вашу чесність я все ж візьму їх. Мостовій обслузі бракує людей.

Зрадільий Твлакв з готовністю кивнув. Однак перш ніж рушити з місця, він на мить затримався й нахилився до Каладіна.

– Я не можу покластися на твою хорошу поведінку. І командири цієї армії зроблять винним торговця, який не сказав усього, що знав. Я... мені шкода, – проговорив він і почимчикував геть.

Каладін видав гортанний рик, а тоді вирвався з рук солдатів, однак залишився стояти в шерензі. Так тому й бути. Що рубати дерева, що будувати мости, що служити в армії. Яке це мало значення? Він просто житиме далі. У нього відібрали свободу, родину, друзів і – найдорожче – мрії. Що ще вони могли йому зробити?

Оглянувши товар, аристократка взяла в помічниці дошку для письма й зробила кілька швидких нотаток на прикріпленому до неї папері. Твлакв дав їй бухгалтерську книгу, у якій було зазначено, яку саме частину рабського боргу погасив кожен із невольників. Каладін мигцем побачив, що згідно з записами жоден із них нічого не сплатив. Не інакше, як Твлакв підробив їх. З нього станеться.

Цього разу Каладін збирався погодитися на те, щоб уся його платня йшла на покриття боргу. Нехай покорчаться, коли він нарешті змусить їх викласти карти на стіл. Цікаво, що вони робитимуть, якщо він і справді впритул наблизиться до виплати боргу? Напевно, він так ніколи і не дізнається: залежно від розміру плати мостобудівника, для цього могло знадобитися від десяти до п'ятдесяти років.

Світлоока направила більшість рабів валити ліс. Із півдюжини найбільш охлялих потрапили на роботу в ідальні – всупереч тому, що вона говорила раніше.

– А цих десятиох, – сказала аристократка, вказуючи жезлом на Каладіна та решту рабів із його фургона, – відправте в команди мостонавідників. Скажіть Ламарілу та Газу, що ось цей високий заслуговує на всю повноту їхньої гостинності.

Солдати засміялися, й один із них штурханами погнав невольників уперед по стежці. Каладін стерпів: у цих людей не було причин для ніжності, і він не дасть їм приводу для ще більшої жорстокості, адже якщо солдати-громадяни й ненавиділи когось іще сильніше, ніж найманців, то це дезертирів.

Ідучи, куди вели, він не міг не помітити прапора, що майорів над табором. На його полотнищі був той самий символ, що й на мундирах солдатів: жовтий дигліф у формі башти й молота на темно-зеленому полі. Це було знамено великого князя Садеаса, верховного правителя рідного округу Каладіна. Що ж привело його сюди – іронія долі чи посмішка фортуни?

Солдати байдикували й валандалися без діла – навіть ті, хто, здавалося, був на посту. Вулиці табору вкривали купи сміття. Траплялися численні цивільні: повії, жінки-робітниці, бондарі, свічкарі та доглядачі худоби. Навіть діти бігали по вулицях цього напівміста-напівтабору.

Були й паршмени: носили воду, рили канави, тягали мішки. Це здивувало його. Хіба вони не воювали з паршменами? І хіба ніхто не побоювався, що ті можуть підняти повстання? Здавалося, ні. Ці паршмени працювали з тією ж старанністю, що й ті, яких він бачив у Гартстоуні. Може, вони й мали на свій лад рацію. Алеті воювали проти алеті, коли він служив у армії на батьківщині. То чому б і паршменам не бути по обидва боки конфлікту?

Солдати провели Каладіна аж до північно-східної околиці табору, і такий похід зайняв чимало часу. Хоча всі створені за допомогою Душезаклинача кам'яні казарми виглядали однаково, зовнішня межа укріплення утворювала ламану лінію, мов гірське пасмо. Старі звички спонукали його запам'ятати дорогу. В одному місці височенна кам'яна стіна була зруйнована незліченними великобурями, і з-за неї відкривався широкий вид у східному напрямку. Ця відкрита територія була годящою місциною для зосередження армії перед тим, як вона мала спуститися схилом униз й опинитися на самих Розколотих рівнинах.

З північного краю поля розташовувався окремий, допоміжний табір із кількома дюжинами казарм і складом деревини у центрі, в якому було повно теслярів. Вони валили ті кремезні дерева, що їх Каладін бачив на рівнинах із того боку, знімали з них волокнисту кору й розпилювали на дошки. Інша бригада теслярів складала з цих дощок громіздкі конструкції.

– Ми теж будемо теслярами? – запитав Каладін.

Один із солдатів зареготав.

– Ви будете поповненням для мостонавідників, – відповів він і показав туди, де на камінні в затінку казарми сиділа групка чоловіків жалюгідного вигляду, котрі пальцями брали їжу з дерев'яних мисок і відправляли до рота. Їжа до болю нагадувала баланду, якою годував їх Твлакв.

Один із вояків знову штовхнув Каладіна вперед, і той, спотикаючись, спустився некрутим схилом й опинився біля казарми. За ним надійшла черга решти дев'ятох невірників, яких солдати гнали, мов стадо худоби. Ніхто з тих, що сиділи біля казарми, навіть не глянув на них. На чоловіках були шкіряні жилети й грубі штани. На декотрих ще й нечисті сорочки зі

шнурівкою замість гудзиків, в інших проглядали голі груди. Брудні та жалюгідні, вони недалеко втекли від рабів, хоча їхня фізична форма й була трохи кращою.

– Газе, новобранці! – гукнув один із солдатів.

Чоловік, який ліниво сидів у затінку дещо осторонь від тих, котрі іли, повернув у їхню сторону обличчя – на ньому було стільки шрамів, що борода росла кущиками. Одного ока йому бракувало – наявне було карим, – проте він не завдавав собі клопоту носити пов'язку. Білі аксельбанти на плечах видавали в ньому сержанта, а підтягнута жилавість, як знав Каладін із досвіду, свідчила про те, що на полі бою він почувався як удома.

– Ці здохляки? – кинув Газ, підходячи до них і щось жуючи. – Та стріла нахромить їх і полетить далі!

Ближній до Каладіна солдат стенив плечима й на додаток ще раз штовхнув його в спину.

– Її Світлість Гашал веліла передати, щоби для цього ти вигдав щось особливе. А щодо решти – дивися сам.

Газ обвів невільників очима. Зрештою глянув на Каладіна.

– Я маю військову підготовку, – сказав Каладін. – Отримав в армії ясновельможного Амарам.

– А мені плювати, – урвав його Газ і справді сплюнув убік щось чорне.

Каладін завагався, але продовжив:

– Коли Амарам...

– Знову ти за своє! – гарикнув Газ. – Ну служив ти в якогось пересічного феодала – і що, я маю бути вражений?

Каладін зітхнув. Він стикався з людьми такого типу й раніше – молодшими сержантами без надії на підвищення. Єдиною насолодою в їхньому житті була влада над іншими, ще жалюгіднішими за них. Що ж, будь що буде.

– На тобі тавро раба, – фиркнув Газ. – Сумніваюся, що ти коли-небудь тримав у руках списа. Так чи інак, а доведеться тобі, ваше благороддя, виявити поблажливість і приєднатися до нас.

Каладінова спрен пурхнула донизу й уважно оглянула Газа, а тоді заплющила одне око, передражняючи його. Не знати чому, та, забачивши її, хлопець усміхнувся. Газ невірною

витлумачив його усмішку. Він нахмурився й зробив крок уперед, тицяючи в того пальцем.

У ту ж мить табором рознісся голосний спів сурм. Теслярі попідводили голови, а солдати, котрі супроводжували Каладіна, прожогом кинулися до центру укріплення. Невільники за спиною хлопця схвильовано заозиралися.

– Прародителю бур! – вилаявся Газ. – Мостонавідники! Ану повставали, бовдури! Уперед! – він копняками піднімав тих, хто ще доідав.

Ті відшпурювали свої миски й хутко зводилися на ноги. Замість належних черевиків на них були примітивні сандалії.

– Гей ти, ваше благороддя, – сказав Газ, жестом вказуючи на Каладіна.

– Я не казав...

– А мені плювати, що ти там – поглинь тебе Геена – казав! Ти в команді Четвертого мосту, – він тицьнув пальцем у бік групи чоловіків, які саме кудись направлялися. – Решті ждати он там! Я розподілю вас пізніше. І жвавіше перебирайте ногами, бо я вас за них попідвішую!

Каладін знизав плечима й підтюпцем побіг навздогін своїй команді мостонавідників – одній із багатьох, що висипали з казарм чи виринали з проходів. Схоже, що їх було таки чимало. Близько п'ятдесяти казарм, нехай у кожній чоловіків із двадцять-тридцять, тож виходило... що в цій армії було приблизно стільки ж мостонавідників, скільки й солдатів у всьому Амарамовому війську.

Команда Каладіна перетнула будівельний майданчик, огинаючи штабелі дощок і купи тирси, і підійшла до великої дерев'яної конструкції. Скидалося на те, що вона пережила кілька великобур і побувала в битвах. Дірки та вм'ятини, розкидані по всій її довжині, були підозріло схожими на сліди від стріл. То це і є той «міст», що його вони «наводитимуть»?

«Так», – подумав Каладін. Дерев'яний міст – близько тридцяти футів завдовжки, вісім футів завширшки. Його передня й задня частини мали ухил донизу. Перил не було. Дошки були товстими, а центр укріплювали грубезні балки. І таких мостів стояло сорок чи п'ятдесят у ряд. Напевно, по одному на кожну казарму, тобто по загону на міст? Довкола збиралися близько двадцяти загонів мостової обслуги.

Газ роздобув собі дерев'яного щита й блискучу булаву, але для інших такого спорядження не знайшлося. Він швидко проінспектував групи мостонавідників і спантеличено зупинився біля команди Четвертого мосту.

– А де ваш старший? – запитав він.

– На тому світі, – відказав один з чоловіків. – Кинувся в Безодню Честі вчора ввечері.

Газ вилаявся.

– То у вас команди й на тиждень не затримуються? Буря на ваші голови! Вишикуватися! Я бігиму поряд із вами. Слухати мої команди! Нічого, підберемо вам іншого, щойно з'ясується, хто ж залишиться в живих, – Газ вказав на Каладіна. – Ти, вельможне сім'я, будеш позаду. А решта – ворухіться! Бо я – буря на ваші голови – не збираюся знову отримувати прочухана через таких йолопів, як ви. Пішли! Хутчіш!

Решта взялися й стали піднімати міст. У Каладіна не залишалося вибору, окрім як зайняти своє місце у хвості. Він трохи помилився у своїх розрахунках: скидалося на те, що кожна команда налічувала від тридцяти п'яти до сорока чоловіків. Поперек мосту вистачало місця для п'яти – три під настилом і два по боках, а вздовж – для восьми, хоча в його команді був некомплект.

Каладін долучився до роботи, і міст нарешті підняли. Найвірогідніше, для його спорудження використовували найлегші породи деревини, та все ж готова конструкція була, хай їй буря, важкою. Каладін покректував, піднімаючи її на достатню висоту, а тоді майнув під настил. Решта теж кинулися до своїх місць по всій довжині мосту й помалу опустили його собі на плечі. Добре, що під днищем були хоч спеціальні держакі, за які його можна було тримати.

В інших членів команди плечі жилетів були підшиті м'якою набивкою, яка слугувала для амортизації та вирівнювання різниці у зрості. Каладіну не видали жилета, тож дерев'яний держак тиснув йому на голе плече. Він нічого не бачив: зі спіднього боку настилу була виїмка для голови, і це перекривало огляд у всіх напрямках. Ті, хто стояв скраю, бачили більше: він підозрював, що їхні місця вважалися найбажанішими.

Дерево пахло оліфою та потом.

– Пішли! – долинув приглушений голос Газа, який стояв збоку.

Команда зрушила з місця й побігла підтюпцем. Каладін пихтів. Він не бачив, куди прямує, і лише щосили намагався не перечепитися, коли мостонавідники спускалися східним схилом на Розколоті рівнини. За лічені хвилини Каладін уже обливався потом і лаявся собі під ніс, а деревина натирала йому плече – просто вгризалася в нього. Незабаром із рани засочилася кров.

– Бідолашний дурник, – долинув голос збоку.

Каладін глянув управо, але огляд перекривали держакі.

– Ти... – задихаючись, ледь вимовив він. – Це ти мені?

– Не треба було дратувати Газа, – продовжив чоловік, і його голос звучав ніби з порожнечі.
– Він інколи дозволяє новачкам бігти з зовнішнього боку. Хоч і рідко.

Каладін спробував щось відповісти, та йому вже забило дух. Він гадав, що перебуває в кращій формі, але ж він провів вісім місяців, харчуючись баландою, терплячи побої та перечікуючи великобурі в льохах, що протікали, брудних хлівах або клітках. Навряд чи він був той же, що й колись.

– Глибоко вдихни й видихни, – сказав приглушений голос. – Зосередься на кроках. Рахуй їх. Це допомагає.

Каладін прислухався до поради. Він чув, що поруч біжать інші мостонавідні команди. А ззаду долинали знайомі звуки маршу піхоти та цокання копит по каменю. Армія йшла за ними.

Під ногами весь час траплялися скелебруньки та невеликі пасма сланцекірки, і він спотикався об них. Ландшафт Розколотих рівнин виявився ламаним, нерівним, рваним – часто траплялися місцини, де оголена гірська порода виходила на поверхню. Саме тому мости й не були оснащені колесами: по такій пересіченій місцевості носії пересувалися значно швидше.

Незабаром його ноги перетворилися на суцільну рану. Невже не можна було видати йому черевики? Від болю він міцно стиснув зуби й продовжував бігти. Це просто чергова робота. Він витримає, він не здасться.

Звуки глухих ударів. Він ступає по деревині. Це стаціонарний міст, перекинутий через прірву між двома плато Розколотих рівнин. За лічені секунди Каладінова команда опинилася по інший його бік, і він знову відчув під ногами каміння.

– Ворушіться! Ворушіться! – горлав Газ. – Не знижувати темпу, буря на ваші голови!

І вони бігли вперед, а за їхніми спинами армія ступила на міст: розлігся тупіт сотень чобіт, що ступали по дереву. Збігла ще дещиця часу, і кров з Каладінового плеча заструмувала по тулубу вниз. Дихати стало мукою, у боці болісно кололо. Він чув, як сильно засапалися інші – у тісному просторі під настилом ці звуки здавалися особливо гучними. Що ж, не один він мучиться. Хоч би чимшвидше добутися на місце.

Та ці надії були марні.

Наступна година перетворилася на справжні тортури, гірші за будь-які побої, що їх він

зазнав у дні рабства, і за будь-яку рану, що її він отримав на полі бою. Здавалося, їм просто не буде кінця. Каладін туманно пригадував, що бачив стаціонарні мости, ще коли дивився на ці рівнини з-за ґрат фургона. Вони з'єднували плато там, де прірви були найвужчими, а не там, де було би зручніше подорожнім. А це означало, що їм часто доводилося відхилятися в північному чи південному напрямках, перш ніж продовжити рух на схід.

Члени команди бурчали, лаялися, стогнали, а тоді замовкли. Вони перетинали міст за мостом, одне плато за іншим. Каладін так і не зміг роздивитися жодної прірви. Він просто біг – усе далі й далі. Ніг не відчував. Але біг. Він знав, що варто лишень зупинитися, і його вибатожать. Здавалося, що плече стерлося до кісток. Він пробував рахувати кроки, та був занадто змучений навіть для цього.

Проте не припиняв бігти.

Нарешті Газ змилювався й наказав їм зупинитися. Каладін закліпав очима й зупинився, спотикнувшись і ледь не завалившись додолу.

«Віра!» – проревів Газ.

Мостонавідники підкорилися команді. Руки Каладіна заледве слухалися його – вони ж бо стільки часу пробули в одному положенні, тримаючи настил.

«Майна!»

Чоловіки відійшли вбік, і ті, хто був під днищем, тепер взялися за міст із боків. Було важко й незручно, та, видно, члени обслуги мали достатню практику. Опускаючи, вони зуміли втримати міст, і той не перевернувся.

«Штовхай!»

Розгублений Каладін відступив на крок назад, а решта вхопилися за міст із боків або ззаду. Вони були на краю прірви, над якою не було постійного моста. Обабіч них інші мостонавідні команди теж штовхали свої мости вперед.

Хлопець озирнувся через плече. Це була армія із двох тисяч чоловіків, вбраних у темно-зелене та біле. Дванадцять сотень темнооких списників, кілька сотень кавалеристів на дорогих конях рідкісних порід. За ними великий загін важкоозброєних піхотинців і світлоокі у важких обладунках, з булавами та квадратними сталевими щитами.

Здавалося, вони навмисно обрали місце, де провалля було вузьким, а одне плато – трохи вищим за інше. Міст був удвічі довшим, аніж ширина розколини. Газ вилаяв Каладіна, і той долучився до решти чоловіків, котрі зі скреготом штовхали міст по нерівній кам'янистій

поверхні. Коли міст із глухим звуком вдарився об плато з протилежного боку прірви та став на місце, мостонавідники відступили, даючи дорогу кавалерії, яка на рисях перетнула його.

Каладін був настільки змучений, що навіть не дивився в той бік, а впав на каміння й лежав там горілиць, дослухаючись до звуків солдатських ніг, що гупали по настилу. Тоді повернув голову вбік. Решта мостонавідників також лежали. Між різними командами походжав Газ і, відкинувши щита на спину, хитав головою й бурчав щось про те, які вони всі нікчеми.

Каладін не хотів підводитись: кортіло й далі лежати там, вдивляючись у небо та забувши про все на світі. Але військовий досвід підказував, що це могло спричинити судоми. І тоді зворотний шлях виявиться ще важчим. Той досвід... він належав іншій людині, з іншого життя. Заледве не з днів мороку. Може, Каладін і не був більше тим чоловіком, та він усе ще міг дослухатися до його порад.

А тому, застогнавши, він примусив себе сісти й взявся розтирати м'язи. Солдати перетинали Міст номер чотири, високо тримаючи списи й виставивши вперед щити. Газ дивився на них із неприхованою заздрістю, а навколо його голови танцювала Каладінова спрен. Попри втому, хлопця на мить узяли ревності: чому вона докучала тому пустобреху, а не йому?

За кілька хвилин Газ помітив Каладіна й спідлоба кинув на нього сердитий погляд.

— Він дивується, чому ти не лежиш, — промовив знайомий голос. Чоловік, котрий раніше біг поряд, тепер лежав на землі неподалік і дивився в небо. Він був старшим за Каладіна та мав — на додачу до м'якого, дружелюбного голосу — бите сивиною волосся й видовжене обличчя, обтягнуте загрубілою шкірою. І виглядав не менш змореним, ніж сам Каладін.

Каладін продовжував розтирати ноги, підкреслено не звертаючи уваги на Газа. Потім відірвав кілька шматків від свого мішкуватого лахміття й перев'язав ними ступні ніг і плечі. На щастя, за вісім місяців рабства він звик ходити босоніж, тож ушкодження виявилися не такими вже й страшними.

Коли він упорався, мостом проходили останні солдати. За ними їхало декілька світлооких вершників у сяючих латах. У центрі скакав величного вигляду чоловік у начищеній червоній Сколкозбруї. Вона відрізнялася від тих, які Каладін бачив раніше — вважалося, що кожен такий обладунок був унікальним витвором мистецтва, — проте справляла таке саме враження. Багато оздоблена, зі щільно підігнаних пластин, увінчана красивим шоломом із відкритим забралом.

І все ж видавалася чимось чужорідним. Вона була створена в іншу епоху — у ті далекі часи, коли по землях Рошару ступали боги.

– Це король? – запитав Каладін.

Мостонавідник з обвітраним обличчям стомлено засміявся:

– Авжеж, щоб не часом!

Каладін повернувся до нього й нахмурився.

– Якби це був король, – додав чоловік, – то це означало б, що ми з тобою в армії ясновельможного Далінара.

Каладін невиразно пригадував це ім'я.

– Він великий князь, так? Дядько короля?

– Ага. Найкращий із людей, найшанованіший Сколкозбройний у всій королівській армії. Кажуть, він ніколи не порушував слова.

Каладін презирливо чмихнув носом. Практично те саме говорили й про Амарама.

– Ти, хлопче, повинен мріяти про те, щоби потрапити до війська великого князя Далінара, – сказав старший чоловік. – Там немає мостонавідних команд. А якщо і є, то не такі.

– Годі валятися, крем'ячки! – проревів Газ. – Ану підйом!

Мостонавідники застогнали, через силу зводячись на ноги. Каладін зітхнув. Короткий перепочинок лише виявив, наскільки змореним він був.

– Скоріше б назад, – пробурмотів він.

– Назад? – перепитав чоловік із загрубленим обличчям.

– А хіба ми не повертаємося?

Його новий приятель здавлено засміявся.

– Хлопче, ми ще й близько не на місці. І радій, що ми не там. Бо тоді розпочнеться найгірше.

І кошмар вступив у другу фазу. Вони перетнули міст, втягли його за собою і знову завдали собі на нумуляні, скривавлені плечі. Знову підтюпцем побігли по плато і, досягши протилежного краю, так само опустили міст і навели його через іншу прірву. Армія

пройшла по ньому, й усе треба було починати спочатку.

І так повторювалося з добру дюжину разів. Між перебіжками їм перепало трохи відпочити, та Каладін був такий змучений і спрацьований, що цих коротких перерв не вистачало. Він заледве встигав віддихатися, як його знову змушували піднімати міст.

Вони мали працювати в темпі. Мостонавідники могли відпочивати, доки армія перетинала чергове провалля, але повинні були надолужити цей час завдяки бігу по плато – поминаючи шеренги солдатів, – щоби добутися до наступної розколини раніше за армію. У якийсь момент новий знайомий із загрубілим обличчям попередив його, що в разі, якщо моста не виявиться на належному місці достатньо швидко, після повернення до табору їх відшмагають канчуками.

Газ командував, на чім світ стоїть лаяв мостонавідників, роздавав копняки, якщо ті рухалися надто повільно, але, крім цього, і за холодну воду не брався. Каладін дуже скоро відчув кипучу ненависть до цього кощавого чоловіка з пошрамованим обличчям. Дивно: раніше він не відчував нічого подібного до інших своїх сержантів. Така в них була робота – лаяти солдатів і, як уже можеш, підбадьорювати.

Однак не це обурювало Каладіна. Газ відправив його на завдання без сандалій і жилета. Попри накладені пов'язки, на пам'ять про цей день у нього залишаться шрами. До ранку його тіло настільки задерев'яніє та вкриється синцями, що він навряд чи зможе пересуватися.

Вчинок Газа характеризував того як нікчемного задираку. Він міг втратити мостовика, ризикував успіхом цілої операції – і все через хапливу образу.

«От бурепокидьок», – подумав Каладін, скеровуючи свою ненависть до Газа на те, щоби вона допомогла йому подолати це випробування. Кілька разів після того, як вони штовхали міст уперед на належне місце, Каладін знесилено падав, більше не сподіваючись підвестися. Та коли Газ знову наказував уставати, хлопець якимось дивом зводився на ноги. Бо інакше б Газ переміг.

Чому їм доводилося проходити крізь усе це пекло? Заради чого? Чому вони стільки бігали? Адже вони повинні захищати свій міст, свій вантаж, свою безцінну ношу. Вони повинні тримати на своїх плечах небо й бігти... Вони повинні...

Його свідомість затьмарювалася. Ноги, що біжать. Раз-два, раз-два, раз-два.

– Стій!

Він зупинився.

– Віра!

Він здійняв руки вгору.

– Майна!

Він відійшов убік, а тоді опустив міст.

– Штовхай!

Він штовхнув.

– Умри!

Останній наказ Каладін щоразу подумки віддавав собі сам. Він горілиць повалився на кам'янисту землю, і скелебрунька, що росла поблизу, спішно втягнула своє гудиння, яке той зачепив. Він заплющив очі, не маючи більше сил думати про судоми, – занурився в транс, у напівсон, що пролетів для нього як одна мить.

– Встати!

Він уставав, нетвердо тримаючись на скривавлених ногах.

– Переходь!

Він переходив, не звертаючи уваги на смертоносну прірву під ногами.

– Тягни!

Він хапався за міст і втягував його за собою на інший бік провалля.

– Помінятися місцями!

Каладін розгублено стояв. Він не зрозумів цієї команди: Газ іще ніколи її не віддавав. Військо шикувалося в шеренги, рухаючись із тією сумішшю безтурботної грайливості та позірної розслабленості, яку часто відчувають солдати перед боем. Зі скелі проклянулося кілька спренів очікування – схожих на червоні стрічки, що виростали із землі й майоріли на вітрі, – і загойдалися поміж воїнів.

Битва?

Газ ухопив Каладіна за плече й штовхнув його в напрямку передньої частини мосту.

– Новачки починають свою кар’єру звідси, ваше благороддя, – сказав сержант, злостиво посміхаючись.

Каладін мовчки підняв міст разом з іншими та звів його над головою. Крім стандартних держаків, спереду був ще й пропил якраз на рівні його обличчя, і крізь нього було видно назовні. Усі мостонавідники помінялися місцями: ті, котрі раніше бігли спереду, опинилися ззаду, а ті, що були ззаду – включно з Каладіном і чоловіком із загрубленим обличчям, – перейшли наперед.

Він не питав, нащо це треба. Йому було байдуже. Хоча спереду виявилось краще: тепер він бачив, куди ступає, і бігти стало легше.

Краєвид на плато виглядав типово для важкопрохідних буреземель: там-сям латками траплялася трава, але камінь був занадто твердим, і вона не могла як слід укорінитися. Бульбашкоподібні скелебруньки траплялися частіше: вони вкривали все плато, маскуючись під валуни завбільшки з людську голову. Багато з них порозкривалися, випустивши гудиння, схоже на товсті зелені язика. Декілька навіть цвіло.

Після стількох годин, коли він страждав від задухи в тісному просторі під настилом, бігти спереду було майже насолодою. Чому вони віддали таке чудове місце новачку?

– Таленелат’Елін, страдник зі страдників, – наляканим голосом промовив чоловік праворуч від нього. – Кепські справи. Вони вже вишикувалися! Ох, і дістанеться ж нам...

Каладін примружився, зосереджуючи погляд на щоразу ближчому проваллі. На іншому його боці стояли шеренги воїнів, чия чорна шкіра була вкрита темно-червоними розводами. На них були дивні іржаво-жовтогарячі обладунки, що захищали передпліччя, груди, голови та ноги. Його затуманеному розумові знадобився якийсь час, щоб усвідомити.

Паршенді.

Вони не скидалися на звичайних робітників-паршменів. Ці були набагато м’язистіші, набагато масивніші. Міцної солдатської статури, і в кожного з-за спини виглядала зброя. У декотрих були темно-червоні чи чорні бороди з уплетеними в них камінцями. Обличчя інших – чисто поголені.

Каладін побачив, як воїни з першої шеренги опустили на одне коліно. У їхніх руках були короткі луки з наготованими стрілами й напруженими тятивами. Не довгі, з яких стріляють на далеку відстань, цілячи високо, а короткі, із загнутими вперед кінцями – з них стріляють прямо, швидко й сильно. Якраз годяща зброя для того, щоби перебити обслугу, перш ніж та встигне навести міст.

«Бо тоді розпочнеться найгірше...»

Й ось настав справжній кошмар.

Газ відстав та так і залишився позаду, горлаючи ім звідти, щоби не збавляли темпу. Каладінові інстинкти настирливо підказували, що треба чимшвидше забиратися з лінії вогню, проте сила інерції мосту тягла його вперед – простісінько в роззявлену пащеку звіра, всіяну гострими іклами.

Знемога та біль відступили, і від страху Каладін знову прийшов до тями. Мости неслися вперед, і з-під них лунали крики. Волання тих, хто біг назустріч смерті.

Лучники випустили стріли.

Перший залп поцілив у Каладінового приятеля із загрубілим обличчям, який завалився додолу з одразу трьома стрілами, що стирчали з нього. Чоловік ліворуч від Каладіна також упав – той навіть не встиг роздивитися його обличчя. Опинившись на землі, він заверещав від болю: стріла лише поранила його, та справу довершили ноги мостонавідників. У міру того, як довкола падали люди, міст помітно важчав.

Паршенді спокійно натягнули тятиви й дали другий залп. Боковим зором Каладін помітив, як поруч безсило борсалася інша команда. Здавалося, паршенді зосереджували вогонь на окремих із них, тож цю групу мостонавідників накрив справжній шквал стріл, випущених не одною дюжиною лучників. Люди в перших трьох рядах повалилися за мертво, збиваючи з ніг тих, котрі бігли ззаду. Міст накренився, а тоді пішов юзом, видаючи огидний, навіть нудотний звук: під ним опинилися тіла вбитих і розчавлених.

Повз Каладіна просвистіли стріли та вбили інших двох мостонавідників, котрі були з ним у першій лінії. Ще кілька вп'ялося в деревину зовсім близько від нього, й одна розітнула шкіру на щоді.

Він закричав. Від страху, шоку, болю – від межового сум'яття. Ніколи ще він не почувався таким беззахисним на полі бою. Він наступав на ворожі укріплення, біг уперед під градом стріл, але завжди відчував, що якоюсь мірою контролює ситуацію. Тоді у нього був спис, у нього був меч, він міг дати відсіч.

Але не цього разу. Мостонавідники скидалися на свиней, яких гнали на заріз.

Лучники вистрілили втретє, і ще одна з двадцяти команд опинилася долі. Хмари стріл летіли й з алетійського боку і, приземляючись, потрапляли в паршенді. Команда Каладіна майже впритул наблизилася до прірви. Він бачив чорні очі паршенді по той бік розколини, міг розгледіти риси їхніх худих, крапчастих облич. Усюди довкола нього волали від болю мостонавідники, яких ворожі стріли просто викошували з-під настилів. Із гуркотом

повалився ще один міст – його більше не було кому тримати.

Ззаду долетів викрик Газа:

– Піднімайте й опускайте, ідіоти!

Мостонавідна команда незграбно зупинилася, й у цей момент паршенді дали новий залп. Люди позад Каладіна заволали. Стрільбу перервала хмара стріл, що прилетіли у відповідь з алетійського боку. І хоч від шоку він утратив здатність відчувати, рефлексі підказували йому, що робити. Опустити міст і приготуватися штовхати.

Однак без прикриття залишилися ті мостонавідники, які перебували в задніх рядах і до цього часу почувалися в безпеці. Паршендійські лучники, очевидно, знали про це: вони приготувалися й випустили останній залп. Хвиля стріл обрушилась на міст – із півдюжини чоловіків упало, забризкавши темне дерево кров'ю. З нього несподівано з'явилися страхокузьки – вертляві та фіолетові – і зароїлися в повітрі. Міст накренився: тепер, коли вони раптом втратили стількох людей, штовхати його стало набагато важче.

Каладін перечепився, і міст почав вислизати з рук. Він упав на коліна і відлетів до краю прірви, над якою завис, заледве встигнувши схопитися. Так він і балансував: одна рука розгойдувалася над проваллям, а інша міцно стискала його край. У перенапруженій голові запаморочилося, коли він глянув углиб тієї прямовисної розколини, у темряву внизу. Висота манила його. Він завжди любив лазити по високих скелях разом із Тіеном.

Слідуючи інстинкту, Каладін знову втягнув своє тіло на плато, відповзши назад. Група прикритих щитами піхотинців зайняла їхні місця і штовхала міст. Поки дружні лучники перестрілювалися з ворожими, солдати спромоглися навести міст через прірву, важка кавалерія прогрімкотіла по ньому і врізалася в паршендійські ряди. Чотири мости повалилися, але шістнадцять стояли в ряд, уможливаючи проведення масованої атаки.

Каладін намагався зрушити з місця, відповзти від мосту. Але просто впав там, де й був, оскільки тіло відмовлялось коритися йому. Він не мав навіть сили перевернутися на живіт.

«Я повинен піти... – змучено думав він. – Піти й перевірити – може, чоловік із загрубілим обличчям ще живий... Перев'язати йому рани... Врятувати».

Але не міг. Не міг рухатися. Не міг думати. На його сором, він просто дозволив собі заплющити очі й поринути в забуття.

* * *

– Каладіне.

Він не хотів розплющувати очі. Прокинутися означало повернутися до того жахливого світу болю. Світу, в якому беззахисних, виснажених людей примушували наступати на шеренги лучників. Той світ був кошмаром.

— Каладіне! — жіночий голос звучав м'яко, наче шепіт, та все ж наполегливо. — Вони збираються покинути тебе. Вставай! Ти помреш!

«Немає сил... Немає сил повертатися... Облиш мене».

Щось лягнуло його по обличчю — легенький ляпанець енергії, який ніби жалив. Він зіщулювався. Це було ніщо порівняно з іншими ранами, але чомусь виявилось набагато дієвим. Він підняв руку, відмахуючись. Цього поруху було достатньо, щоби струсити з себе останні рештки заціпеніння.

Каладін спробував розплющити очі. Одне не розплющувалося: туди збігла кров із розрізаної щоки і присохла довкола повіки. Сонце стояло в іншому місці. Сплили години. Він застогнав і підвів тулуб, витираючи з ока кров, що запеклася. Земля довкола нього була всипана тілами. У повітрі стояв запах крові й дечого ще менш запашного.

Двое жалюгідних на вигляд мостонавідників по черзі трясли кожне тіло, шукаючи живих, а тоді стягували з трупів жилети й сандалії, полохаючи крем'ячків, що вже копошилися біля мертвих тіл. Вони б не стали перевіряти Каладіна. На ньому не було нічого, що могло б їх зацікавити. Залишили б його серед трупів на цьому плато, наче човна на міліні.

Каладінова спрен вітру пурхала в повітрі довкола нього, і в її рухах вгадувалася тривога. Він потер щелепу в тому місці, де вона дала йому ляпанця. Більші спрени на зразок неї могли пересувати невеличкі предмети і несильно щипатися зарядами енергії. І цим ще сильніше дратували.

Цього разу це майже напевно врятувало Каладіну життя. Він застогнав, одночасно відчувши біль майже в усьому тілі.

— У тебе є ім'я, духу? — запитав він, через силу зводячись на зранені ноги.

На іншому плато, куди перебралася армія, солдати обнишпорювали трупи паршенді, чогось шукаючи. Може, підбирали спорядження? Скидалося на те, що військо Садеаса перемогло. Принаймні живих паршенді було не видно. Усі вони або загинули, або втекли.

Плато, на якому відбулася битва, здавалося достоту таким самим, як і ті, що їх вони перетнули. Єдине, що вирізняло його, це якась велика грудка... чогось у його центрі. Вона скидалася на велетенську скелебруньку — напевно, якась хризаліда чи мушля у добрих двадцять футів заввишки. З одного боку її розрубали, виставивши напоказ вкриті слизом

нутроші. Він не помітив її під час атаки: тоді його увагу без залишку поглинули лучники.

– Ім'я, – сказала спрен вітру, і в її голосі чулася відстороненість. – Так, у мене є ім'я.

Вона здавалася здивованою, коли глянула на Каладіна.

– А чому в мене є ім'я?

– Звідки мені знати? – відказав Каладін, примушуючи себе зробити крок уперед. Ноги просто горіли від болю. Він заледве кульгав.

Мостонавідники, які були поблизу, здивовано витріщилися на нього, та він не звернув на них уваги й далі шкандибав через плато, доки не знайшов трупа, на якому все ще були жилет і сандалії. Це був той самий чоловік із загрубленим обличчям, який так по-дружньому ставився до нього. Тепер із його шиї стирчала стріла. Хлопець не глянув у його нажахані очі, які безтямно дивилися в небо, а натомість розжився вбранням – шкіряним жилетом, такими ж сандаліями та сорочкою на шнурівці з червоними плямами крові. Каладін відчував відразу до самого себе, але він не збирався розраховувати на те, що одяг видасть Газ.

Він опустився на землю й використав чистіші частини сорочки на те, щоб змінити свої імпровізовані пов'язки, а тоді одягнув жилет і сандалії, намагаючись якомога менше рухатися. Задув легкий вітерець і поніс геть запах крові та голоси солдатів, що перегукувалися між собою. Кавалерія вже шикувалася, ніби не могла дочекатись повернення.

– Ім'я, – сказала спрен, проходячи повітрям і зупиняючись біля його обличчя. Вона знову набула подоби молоді дівчини – з тендітними ніжками та в сукні з вільно спадаючими складками. – Сильфрена.

– Сильфрена, – повторив Каладін, зав'язуючи ремінці сандалій.

– Сил, – сказала дух і схилила голову набік. – От потіха. Схоже, тепер у мене є і пестливе ім'я.

– Мої вітання, – проговорив Каладін і, похитуючись, знову звівся на ноги.

Віддалік, збоку від нього, вперши руки в боки й закинувши щита за спину, стояв Газ.

– Гей, ти! – гукнув він, тицяючи пальцем у Каладіна. І тоді жестом вказав на міст.

– Ви що, жартуєте? – здригнувся Каладін, дивлячись на залишки мостонавідної команди: у ній залишилося менше половини людей, що зібралися довкола мосту.

– Або неси, або залишайся тут, – відрубав Газ. Здавалося, він був чимось сильно роздратований.

«Він гадав, що мене вб'ють, – дійшло до Каладіна. – Тому й не подбав про жилет чи сандалії. Я ж біг у першому ряду». Він був єдиним з усіх мостонавідників переднього краю, хто залишився в живих.

Каладін ладен був сісти й дозволити їм піти без нього. Та перспектива померти від спраги на безлюдному плато теж не видавалася привабливою. І Каладін пошуктильгав до мосту.

– Не бійся, – сказав йому один з мостонавідників. – Тепер нам дозволять іти повільно, частенько зупиняючись перепочити. І дадуть кількох солдат на підмогу: щоби підняти міст, треба щонайменше двадцять п'ять чоловіків.

Каладін зітхнув і зайняв своє місце. Кілька невдах із числа солдатів долучилися до них. Разом вони підняли міст у повітря. Він був страшенно важкий, та все ж вони якось на це спромоглися.

Каладін ішов, відчуючи внутрішнє заціпеніння. Він гадав, що життя нічого більше не могло йому зробити – нічого гіршого, ніж тавро раба з гліфом «шаш», нічого страшнішого, ніж втрата всіх близьких на війні, нічого жахливішого, ніж коли підводиш тих, кого поклявся захищати.

Та виявилось, що він помилявся. Була ще одна річ, яку вони могли йому заподіяти. Остання мука, яку світ приберіг спеціально для Каладіна.

І називалася вона «Міст № 4».

7. Будь-що припустиме

«Вони охоплені полум'ям. Вони горять. Вони приносять із собою темряву, і все, що ти бачиш, – це їхню палаючу вогнем шкіру. Горять, горять, горять...» – записано в палагішеві 1172 року зі слів підмайстра пекаря за 21 секунду до того, як він помер.

Шаллан спішно йшла цеглисто-жовтогогарячим коридором, стеля та верхня частина стін якого були тепер вкриті плямами через проведене Джасною Душезаклинання. Вона лишень сподівалася, що картини на стінах не постраждали.

Попереду з'явилася невелика група паршменів, що несли ганчірки, відра й драбини, лаштуючись відмивати кіптяву. Коли вона проходила повз них, ті мовчки вклонилися. Паршмени вміли говорити, проте рідко користувалися цим умінням. Багато хто справляв враження німих. У дитинстві розводи на їхній схожій на мрамур шкірі здавалися їй красивими. Та це було ще до того, як батько категорично заборонив їй проводити час у їхньому товаристві.

Дівчина зосередила увагу на своєму завданні. Як вона переконає Джасну Холін, одну з найвпливовіших жінок у цілому світі, змінити свою думку щодо її опіки? Адже та вочевидь була вперта: вона роками противилася спробам конгрегацій щодо примирення.

Шаллан знову опинилася в широкій головній печері з її височезною кам'яною стелею та метушливими, гарно вдягненими відвідувачами. Їй було страшно, але мигцем побачений Душезаклинач манив її за собою. За останні роки її родина, Дім Давар, збагатилася й зажила слави. Цим вони передусім завдячували батьковим талантам політика – його багато хто ненавидів, та все ж притаманна йому безжальність дала неабиякі плоди. Свою роль відіграли й статки, отримані внаслідок відкриття кількох багатих покладів мармуру на землях Даварів.

Шаллан ніколи не втаємничували в сімейні справи настільки, щоб у неї з'явилися підозри стосовно того, звідки бралось таке багатство. Щоразу, коли одна з каменоломень виснажувалася, батько йшов разом із маркшейдером і розвідував нові поклади. І лише детально поспілкувавшись з останнім, Шаллан та її брати дізналися правду: використовуючи заборонений Душезаклинач, батько потихеньку створював їх. Не такі великі, щоби викликати підозри, але достатні для забезпечення необхідними коштами на просування його політичних цілей.

Ніхто не знав, звідки він роздобув фабріал, який зараз лежав у її захищеному капшуку. Він був у неробочому стані: отримав пошкодження того страшного вечора, коли помер її батько. «Не думай про це», – зусиллям волі наказала собі дівчина.

Вони занесли Душезаклинач на ремонт до ювеліра, але він так і не запрацював. Їхній дворецький – одна з довірених осіб батька, радник на ім'я Луеш, – умів користуватися цим пристроєм, однак у нього також нічого не вийшло.

Сума батькових боргів і фінансових зобов'язань виявилася просто нечуваною. Вони не мали особливого вибору. У родини залишалось трішки часу – можливо, з рік, – після чого ситуація з простроченими виплатами мала стати катастрофічною, а батькова відсутність – надто помітною. Перший та останній раз у житті самотній родинний маєток у глушині став їхньою перевагою, оскільки його розташуванням можна було пояснити затримки з доставкою кореспонденції. Її брати напускали туману, писали листи від батькового імені та кілька разів з'являлися на публіці, поширюючи чутки, ніби ясновельможний Давар затіває

щось грандіозне.

І все це заради того, щоби дати їй час утілити в життя свій зухвалий план. Розшукати Джасну Холін. Стати її підопічною. Дізнатися, де вона тримає Душезаклинач. А тоді підмінити його несправним.

Маючи фабріал, вони зможуть створювати нові поклади й відновлять сімейні статки. Зможуть створювати їжу, щоби годувати феодалське військо. Маючи на руках достатньо грошей для сплати боргів і роздачі хабарів, вони могли оприлюднити факт батькової смерті й не зазнати краху.

Шаллан трохи затрималася в головному коридорі, обдумуючи свій наступний хід. Те, що вона планувала, було дуже ризикованим. Їй треба буде вчасно втекти, щоб уникнути звинувачень у крадіжці. Хоч вона й багато про це думала, однак усе ще не уявляла, як влаштувати цю справу. Усі знали, що в Джасни багато ворогів. Мав бути якийсь спосіб звалити на них «поломку» фабріала.

Але це буде потім. А поки що Шаллан просто мусила переконати Джасну взяти її під опіку. Будь-який інший результат був неприйнятний.

Шаллан нервово склала руки в жесті, що означав прохання про допомогу: її покрита захищена рука зігнулася поперек грудей, торкаючись ліктя вільної – піднятої догори та з витягнутими пальцями. До неї підійшла повна жінка, вбрана в туго накрохмалену білу сорочку зі шнурівкою та чорну спідницю, за якими можна було безпомилково розпізнати мажордома.

Вона присіла в реверансі.

– Ваша Світлосте?

– У Паланеум, – сказала дівчина.

Та кивнула й повела Шаллан далі, у глибини довгого коридору. У більшості жінок довкола – включно зі служницями – волосся було прибране, і вона відчувала, як впадає в око її власне, розпущене. Його насичений рудий колір змушував дівчину ще сильніше виділятися.

Незабаром довгий коридор став круто спускатися вниз. Та коли минуло ще півгодини, виявилося, що вона все ще чула звук далеких дзвоників у себе за спиною. Напевно, саме за це тутешні люди їх так любили: навіть у підземеллях Конклаву можна було чути зовнішній світ.

Служниця провела Шаллан до дивовижних на вигляд двостулкових сталевих дверей. Тоді

вклонилася дівчині, і та кивком голови відпустила її.

Шаллан не могла не замилюватися красою тих дверей: поверхню покривала різьба у вигляді складних узорів правильної форми – з колами, лініями та гліфами. Це було щось на кшталт мапи, розділеної на дві половини там, де двері відчинялися. На жаль, вона не мала часу роздивитися всі деталі, а тому поминула їх.

За дверима виявилася величезна кімната, від самих розмірів якої перехоплювало подих. Стіни з гладенької скелі спиналися високо вгору: через тьмяне освітлення вона не могла сказати, на яку саме висоту, проте бачила мерехтіння далеких вогників. Їхні вертикальні поверхні вкривали дюжини маленьких балконів, схожих на приватні ложі в театрі. З багатьох лилося м'яке світло. Чутно було лише звуки перегортуваних сторінок і неясний шепіт. Шаллан здійняла захищену руку до грудей: у цих величних покоях вона почувалася крихітною.

– Ваша Світлосте? – звернувся до неї молодий мажордом, підходячи ближче. – Ви щось шукаєте?

– Певно, нове відчуття перспективи, – з відсутнім виглядом сказала Шаллан. – Як...

– Цю кімнату називають Завісою, – тихо пояснив служник. – Вона передує самому Паланеуму. Обое існували ще до того, як було засноване місто. Дехто вважає, що ці покої були висічені в скелі самими Співцями зорі.

– А де книги?

– До Паланеуму вам ось сюди, – жестом вказав служник, підводячи її до ряду дверей з іншого боку кімнати.

Пройшовши крізь них, вона опинилася в меншій залі, поділеній на частини товстими кришталевими перегородками. Шаллан підійшла до найближчої з них і провела рукою. Поверхня кришталю була шорстка, мов тесана скеля.

– Створено за допомогою Душезаклинача? – запитала вона.

Її супутник ствердно кивнув. Позаду нього пройшов ще один слуга, вказуючи дорогу старезному подвижнику. Як і більшість із них, той мав поголену голову й довгу бороду. Його просте сіре вбрання було підперезане коричневим поясом. Слуга провів його за ріг, і Шаллан заледве могла розгледіти їхні силуети з іншого боку – мов тіні, що плавали в кришталі.

Вона ступила крок уперед, але служник стиха кашлянув:

– Мені знадобиться ваш вхідний талон, Ваша Світлосте.

– А скільки він коштує? – вагаючись, запитала Шаллан.

– Тисячу сапфірових броамів.

– Так дорого?

– Численні лікарні Його Величності потребують значних коштів на їхнє утримання, – вибачливо сказав чоловік. – А Харбрант тільки й може торгувати, що рибою, дзвониками й інформацією. На два перші товари в нас навряд чи є монополія. Але третій... що ж, у Паланеумі зберігається найбагатша колекція фоліантів і сувоїв у всьому Рошарі. Навіть більша, ніж у Святому анклаві у Валаті. Як виявив останній підрахунок, наше зібрання налічує понад сімсот тисяч окремих текстів.

У її батька було рівно вісімдесят сім книг. Шаллан перечитала їх усі по кілька разів. Скільки ж усього можуть вмістити сімсот тисяч книжок? Вага такого об'єму інформації приголомшила її. Дівчина відчула сильне бажання пробігти поглядом по тих прихованих полицях. Вона змогла би місяцями просто читати назви.

Але ні. Може, після того, як забезпечить майбутнє братів, як фінансові справи родини покращаться, вона ще повернеться. Можливо.

Вона почувалася так, ніби, помираючи з голоду, відмовлялася від свіжого фруктового пирога.

– Де б я могла зачекати, – запитала вона, – якщо той, хто мені потрібен, зараз усередині?

– Ви можете скористатися однією з ніш для читання, – запропонував служник із полегшенням у голосі. Він, певно, боявся, що та влаштує сцену. – Для цього не потрібен вхідний талон. У нас є носії-паршмени, які можуть підняти вас на вищі яруси, якщо забажаєте.

– Дякую, – сказала Шаллан, повертаючись спиною до Паланеуму. Вона знову відчула себе дитиною, яку замкнули в кімнаті, не дозволяючи побігати в сад через батькову параноїдальну тривожність. – А для її Світлості Джасни вже зарезервована ніша?

– Я можу дізнатися, – відповів служник, ведучи її назад до Завіси з її далекою, невидимою стелею. Він поспішив геть, щоби переговорити з кимось, залишивши Шаллан стояти біля входу до Паланеуму.

Вона могла забігти всередину. Непомітно прослизнути...

Але ні. Брати дражнили її за полохливість, проте не вона втримувала дівчину. Там, поза сумнівом, була охорона, а тому спроба ввірватися всередину неминуче виявилася б не просто марною, а ще й позбавила б її будь-яких шансів змусити Джасну передумати.

Перекопати її, проявити свої таланти. Сама думка про це викликала в неї відразу. Шаллан ненавиділа протистояння. За юних літ вона почувалася крихкою кришталевою статуєю, що зберігається за склом буфета для посуду – дивитися можна, а торкатися – зась. Єдина донька, остання пам'ять про кохану дружину ясновельможного Давара. Їй усе ще здавалося дивним, що саме вона взяла на себе відповідальність після... Після того випадку... Після...

Її обступили спогади. Нан Балат у синцях, його одяг розірваний. Довгий, сріблястий меч у її руці – такий гострий, що розтинає каміння, мов масло.

«Ні, – промайнуло в голові Шаллан. Спершись спиною об кам'яну стіну, вона гарячково стискала у руках портфель. – Ні. Не треба згадувати минуле».

Вона думала знайти розраду в малюванні, і пальці потяглися до портфеля у пошуках паперу й олівців. Та перш ніж устигли їх видобути, повернувся служник.

– Її Світлість Джасна й справді просила, щоби для неї підготували читальну нішу, – сказав він. – Можете почекати там, якщо бажаєте.

– Так, дякую, – мовила Шаллан.

Служник підвів її до затіненої вигородки, де на міцній дерев'яній платформі стояли четверо паршменів. Служник і Шаллан ступили на неї, і ті потягли за мотузки, пропущені через закріплений зверху блок, рухаючи платформу вгору по кам'яній шахті. Єдиним джерелом освітлення були броамові сфери в кожному з кутків стелі ліфта. Аметисти, що давали м'яке, фіолетове світло.

Їй потрібен був план. Джасна Холін не справляла враження людини, яка легко змінює свою думку. Шаллан повинна здивувати, вразити її.

Вони піднялися приблизно на сорок футів над долівкою, і служник махнув паршменам, щоб ті зупинилися. Шаллан прослідувала за мажордомом по темному коридору до одного з невеличких балкончиків, що виступали зі стін уздовж усієї Завіси. Він був круглим, мов башточка, і мав кам'яну загорожу, що сягала їй по пояс й увінчувалася дерев'яними поручнями. Інші зайняті ніші поблискували різними кольорами, оскільки для їхнього освітлення використовувалися сфери. У темряві величезного простору здавалося, що вони просто висіли в повітрі.

У ніші стояли довгий і вигнутий кам'яний стіл, вбудований просто в загорожу балкона, один

стілець і кришталева чаша, яка більше нагадувала кубок. Шаллан вдячно кивнула служникові, і той залишив її саму. Відтак вона видобула жменю сфер і кинула їх у чашу, освітлюючи балкон. Вона зітхнула, сідаючи на стілець і кладучи свій портфель на столик. Тоді розщібнула на ньому ремені, шукаючи собі заняття й намагаючись придумати що-небудь – хоч би там що, – аби переконати Джасну.

«Передусім, – вирішила вона, – мені треба зібратися з думками».

Шаллан витягнула з портфеля пачку цупкого паперу для малювання, набір вугільних олівців різної довжини, кілька пензлів і сталевих пер, чорнило й акварельні фарби. Наостанок дістала свій менший блокнот, переплетений у вигляді книжки, що містив ескізи краєвидів, які вона зробила впродовж тижнів, проведених на борту «Усолоди вітру».

Це були простенькі малюнки, які вартували для неї більше, ніж ціла скриня сфер. Шаллан узяла зі стосу аркуш, тоді обрала п'ятикутний вугільний олівець і повертіла його у пальцях. Вона заплющила очі й викликала в пам'яті образ Харбранта, яким запам'ятала його в ту мить, коли їхній корабель тільки-но пришвартувався. Хвилі, що набігають на дерев'яні палі, запах солі в повітрі, матроси, які лазять по вантах і збуджено перегукуються між собою. І саме місто, що здіймається схилом угору, будинки, які громадаються один на одний, щоб і дешиці землі не пропало марно. А ще далекі дзвоники, чие подзенькування тихо розноситься у повітрі.

За мить вона розплющила очі й взялася малювати. Пальці рухалися самі по собі, спершу накидаючи грубші лінії. Схожа на розпадину долина, у якій розташоване місто. Порт. Тут – квадрати, що стануть будинками, а там – коса лінія, що позначає ту горбисту магістраль, яка веде до Конклаву. Поступово, одну за одною, вона додавала деталі. Тіні на місці вікон. Лінії, щоби промалювати дороги. Подоби людей та екіпажів, щоби передати сум'яття запруджених вулиць.

Колись вона читала, як працюють скульптори. Багато хто бере звичайну кам'яну брилу й спочатку надає їй невиразної форми. Тоді обробляє її знову й знову, за кожним заходом висікаючи все нові елементи. Малювала вона за цим же принципом: спочатку жирні лінії, потім деякі деталі, тоді ще більше – і так до найтонших штрихів. Шаллан ніколи не вчилася графіки: просто робила так, як підказували почуття.

Місто під її рукою набувало форми. Вона умовляла його постати – лінія за лінією, штрих за штрихом. Що б вона без цього робила? Напруження полишало тіло, немов збігало її пальцями, всотуючись в олівець.

За роботою вона забувала про час. Інколи вона ніби впадала в транс, і все довкіл відступало. Її пальці немов рухалися на власний розсуд. Малюючи, набагато легше думалося.

Їй знадобилося не так багато часу, щоби перелити свій Спогад на аркуш. Вона піднесла його до очей – вдоволена, заспокоєна, з ясною головою. Закарбований у пам'яті образ Харбранта зник із її свідомості: вона вивільнила його в ескіз. І в цьому теж було щось від розслаблення. Розум ніби перебував у постійній напрузі, втримуючи Спогади, доки не траплялася нагода використати їх.

Далі вона намалювала Ялба, який стоїть у жилеті на голе тіло й, активно жестикулюючи, втовкмачує щось невисокому рикші, котрий підвіз її до Конклаву. Вона працювала й усміхалася, згадавши привітний голос моряка. Зараз він, напевно, вже повернувся на «Усолоду вітру». Адже дві години минули? Здається, так.

Її завжди більше захоплювало малювати тварин і людей, аніж предмети. Перенесення живої істоти на папір якось бадьорило. Місто складалося з ліній і клітинок, а людина – з кіл і кривих. Чи вдасться їй правильно зобразити ту усмішку на Ялбовому обличчі? Чи зуміє вона передати його ліниву вдоволеність, те, як він залицяється до жінки, набагато вищої від нього за суспільним становищем? І рикшу з його тонкими пальцями та взутими в сандалії ногами, у довгому лапсердаку й мішкуватих штанях. Його дивну мову, проникливий погляд, хитрий план зі збільшення чайових: він ж пропонував не просто поїздки, а цілу екскурсію.

Малюючи, вона відчувала, що працює не лише з вугільним олівцем і папером. При створенні портрета основним інструментом виступала душа. Існують рослини, від яких можна відщипнути крихітний кусочок – листок чи частинку стебла, – посадити його й виростити їхню точну копію. Коли в неї залишався Спогад про людину, вона немов брала садові ножиці та відділяла пагін її душі, а тоді висаджувала і плекала його на альбомному аркуші. З вуглини проростали сухожилля, із товщі паперу – кістки, з чорнила – кров, із шерхлості аркуша – шкіра. Із рухів її пальців поставав ритм, такт, і шкрябання олівця здавалося звуками подиху тих, кого вона зображала.

Біля ватману закопошилися спрени творення, придивляючись до її роботи. Вважалося, що – як і решта спренів – вони завжди поруч, але зазвичай невидимі. Інколи вдавалося принадити їх, а інколи – ні. У малюванні це залежало від майстерності.

Спрени творення були середніх розмірів, завбільшки з її палець, і світилися тьмяним сріблястим світлом. Вони постійно змінювали подобу, набуваючи нових форм – зазвичай тих речей, що їх нещодавно бачили. Вази, людини, стола, колеса, цвяха. Завжди того ж сріблястого кольору, завжди того ж малесенького розміру. Вони точно копіювали форму предметів, але дивно їх пересували. Стіл котився, мов колесо, а ваза розбивалася і склеювалася знову.

Малювання Шаллан назбирало їх із півдюжини: привабило актом творчості – так яскраве полум'я притягує спренів вогню. Вона навчилася не звертати на них уваги. Ті були нематеріальними: варто було лишень торкнутися когось із них рукою, як його фігурка

розмазувалась – розповзалася, мов розсипаний пісок, – а потому знову з'являлася. Проте на дотик не відчувалося нічого.

Нарешті, задоволена, вона підняла аркуш, щоби помилуватися. На ньому пишалися детально промальовані Ялб і рикша, з натыками на метушливе місто позаду. Вона правильно вловила вираз їхніх очей. А це найважливіше. Кожній із Десяти сутностей відповідала певна частина людського тіла: кров – рідині, волосся – дереву тощо. Очі співвідносилися з кришталем і склом, адже вони – вікна в людський розум і душу.

Дівчина відклала аркуш убік. Дехто збирав трофеї. Інші збирали зброю чи щити. Багато хто збирав сфери.

А Шаллан збирала людей. Людей і цікавих істот. Напевно, так сталося через те, що значна частина її юності пройшла неначе в ув'язненні. Вона розвинула в собі звичку запам'ятовувати обличчя, щоби згодом відтворити їх на папері. Це почалося після того, як батько застав її за малюванням садівників. Його дочка? Малює портрети темнооких? Він просто оскаженів – це був один із тих нечастих випадків, коли жертвою його горезвісної вдачі стала донька.

Після того людей вона зображала лише на самоті, а решту часу, не криючись, малювала комах, ракоподібних і рослин, що їх бачила в садах маєтку. Батько не заперечував проти цього (адже зоологія й ботаніка – годящі для жінки заняття) і заохочував її обрати природничу історію своїм Покликанням.

Вона взяла третій незайманий аркуш. Він, здавалося, благав замалювати його. Чистий папір був усього лише потенційною можливістю, від якої ні холодно ні жарко, доки не скористаєшся з неї. Немов повністю заряджена сфера, заслана в монастир капшука без можливості прислужитися своїм світлом.

«Замалюй мене».

Довкола аркуша зібралися спрени творення. Поводились тихо, немовби вичікували, сповнені цікавості. Шаллан заплющила очі й уявила Джасну Холін: вона стоїть перед заблокованими дверима, а на її руці поблискує Душезаклинач. У коридорі напружена тиша, і лиш чутно, як плаче, пошморгуючи носом, дитина. Почет, що затамував подих. Занепокоений король. Безмовне благоговіння.

Шаллан розплющила очі й почала енергійно малювати, цілеспрямовано поринаючи в забуття. Що менше вона буде в «зараз» і що більше в «тоді», то кращим вийде ескіз. Два інші малюнки були підготовчими вправами – цей мав стати шедевром дня. Захищеною рукою вона тримала планшет із закріпленим на ньому аркушем, а права літала над ним, час від часу беручи інший олівець. М'яка вуглина для насиченої, густої чорноти, як-от прекрасне волосся Джасни. Тверда – для світло-сірих відтінків, як-от могутні хвилі світла,

випромінювані самоцвітами Душезаклинача.

На кілька довгих хвилин Шаллан знов опинилася в тому коридорі й спостерігала за тим, чого не мало би бути: як еретичка повеліває однією з найсвятіших сил на всьому білому світі. Силою зміни в чистому вигляді, силою, за допомогою якої Всемогутній створив Рошар. У нього було ще одне ім'я, вимовляти яке могли лише уста подвижників: Елітанатіль – «Той, Що Перетворює».

Шаллан знову вдихала запах цвілі в коридорі. Чула, як скімлить дитина. Відчувала, як гупотить її серце в очікуванні. Скоро брила трансформується. Висмокче Буресвітло з самоцвіту Джасни й поступиться своєю сутністю, ставши чимось новим. У Шаллан перехопило подих.

А тоді спогад розплився – і вона знову опинилася в тихій, м'яко освітленій ніші. Тепер аркуш вкривало бездоганно точне зображення тієї сцени, виконане в чорних і сірих тонах. Горда постать принцеси, котра звернула свій погляд на камінь, вимагаючи скоритися її волі. Це й справді була вона. З інтуїтивною впевненістю художника Шаллан усвідомлювала, що це була одна з найкращих робіт, які їй будь-коли вдавалося створити. На свій дуже скромний лад вона зробила те, на що конгрегації так і не спромоглися, – підкорила Джасну Холін. Тілом пробіг дрозд ейфорії. Навіть якщо ця жінка знову відмовить їй, один факт залишиться незмінним: Джасна Холін стала частиною колекції Шаллан.

Дівчина витерла пальці спеціальною ганчірочкою, а тоді піднесла сторінку перед обличчя. Вона мимохіть помітила, що приманила вже дві дюжини спренів творення. Доведеться покрити аркуш живицею древофанерника, щоб закріпити вугіль і запобігти його розмазуванню, – у портфелі був її невеличкий запас. Та спочатку вона хотіла як слід роздивитися малюнок і зображену на ньому постать. Яка вона – Джасна Холін? Точно не з тих, кого можна залякати. Вона була жінкою аж до самих кісток, магістром жіночих наук, проте аж ніяк не відзначалася тендітністю.

Така жінка оцінить цілеспрямованість Шаллан. Вона вислухає ще одне прохання про опіку, якщо лише подати його належним чином.

Джасна також була раціоналісткою, жінкою, якій ставало сміливості заперечувати існування самого Всемогутнього, базуючись на власних умовиводах. Вона оцінить силу, однак лише якщо в її основі лежатиме логіка.

Шаллан кивнула сама собі, взяла четвертий аркуш і пензель для письма з тонким кінчиком, тоді струснула й відкрила каламар із чорнилом. Джасна вимагала доказів її вмінь з логічного мислення й письма. Що ж, хіба є кращий спосіб продемонструвати їх, аніж викласти своє прохання на папері?

«Ваша Світлосте Джасно Холін, – написала Шаллан, виводячи літери так акуратно й

красиво, як лише вміла. Можна було би скористатися пером з очеретини, але пензель для письма був спеціально призначений для витворів мистецтва, а її лист якраз і мав стати одним із них. – Ви відхилили моє прохання. Я приймаю Ваше рішення. Однак, як відомо кожному, хто має належну підготовку у сфері проведення наукових досліджень, жодне припущення не повинне сприйматися як аксіоматичне». Насправді ця максима зазвичай формулювалася так: «жодне припущення – крім того, що стосується існування Всемогутнього, – не може розглядатися як аксіоматичне». Але її варіант мав більше сподобатися Джасні.

«Учена має бути готовою переглянути свої теорії, якщо результати експериментальних досліджень спростовують їх. Я маю надію, що Ви підходите до ухвалення рішень за цим же принципом: як до попередньо отриманих результатів, що можуть підлягати уточненню у світлі нововідкритих фактів.

Із нашої короткої розмови я зрозуміла, що Ви високо цінуєте наполегливість. Ви похвалили мене за те, що я не припинила розшукувати Вас. Висновуючи з цього, я гадаю, що Ви не сприймете мого листа як ознаку поганого тону. Прошу Вас потрактувати його як доказ мого палкого бажання стати Вашою підопічною, а не як вияв зневаги до висловленого Вами рішення».

Шаллан торкнулася губів верхнім кінчиком пензля, обдумуючи наступну фразу. Спрени творення повільно розтанули й зникли. Вона чула, ніби існують спрени логіки, схожі на крихітні буряні хмарки – їх притягують особливо переконливі аргументи, – проте сама їх ніколи не бачила.

«Ви очікуєте доказів того, що я гідна Вашої опіки, – вела далі Шаллан. – Я б дуже хотіла продемонструвати, що рівень моєї підготовки кращий, ніж виявила наша співбесіда. На жаль, у мене немає підстав апелювати до цього. Моя здатність до розуміння не вільна від недоліків. Це очевидно й не створює жодних розумних засад для дискусій.

Але людське життя – це не звичайна собі логічна головоломка: для прийняття вдалих рішень неоціненним є контекст індивідуального досвіду. Мої знання з логіки не дотягують до Ваших стандартів, однак навіть мені відомо, що в раціоналістів існує правило: не слід залучати логіку в якості абсолютного мірила там, де задіяні люди. Адже ми не тільки мислячі істоти.

З огляду на це суть моєї аргументації зводиться до того, щоби продемонструвати причини мого неуктва. Не тому, що я шукаю собі виправдання, а тому, що хочу пояснити. Ви висловили невдоволення стосовно того, що в особи на кшталт мене такий невідповідний рівень підготовки. Куди дивилася моя мачуха? Де були мої наставниці? Чому моєю освітою опікувалися так недбало?

Факти не дають підстав для того, щоби пишатися ними. Я мала дуже небагато наставниць

і практично не здобула освіти. Мачуха намагалася цьому зарадити, проте їй самій бракувало необхідних знань. Це таємниця за сімома печатями, однак у багатьох провінційних веденських родинах манкірують належним навчанням жінок.

Ще коли я була малою, то мала трьох різних наставниць, проте жодна з них не затримувалася довше, ніж на кілька місяців, після чого залишала дім, посилаючись на батьків важкий характер і невихованість. Тож у плані освіти я опинилася полишеною на власну волю. Що могла, дізнавалася з книг, заповнюючи прогалини завдяки перевагам своєї допитливої вдачі. Та я, звичайно ж, не можу рівнятися ерудицією з тими, хто здобув повноцінну – і недешеву – освіту.

Чому це є аргументом на користь того, щоби Ви прийняли мене? Тому що все, що я засвоїла, дісталось мені ціною величезних особистих зусиль. Те, що іншим подавали на блюдці, я мала виривати з боєм. Гадаю, що з огляду на це моя освіта, якою б обмеженою вона не була, має додаткову цінність. Я поважаю Ваші рішення, але прошу переглянути одне з них. Яку б із підопічних Ви краще воліли мати? Ту, котра здатна повторювати правильні відповіді, тому що їх втлумачила їй щедро оплачувана наставниця, чи ту, якій доводилося боротися за кожную дешицу своїх знань?

Запевняю Вас, що одна з них цінуватиме Ваші уроки куди вище, ніж інша».

Шаллан відняла пензель від аркуша. Тепер, коли вона ще раз обдумала свої аргументи, ті здалися їй непереконливими. Виставила напоказ своє невігластво і чекає, що Джасна схопить її в обійми? Та все ж скидалось на те, що так і треба було діяти, хоча цей лист і був брехнею. Брехнею, зітканою з правд. Насправді вона прибула не для того, щоби долучитися до знань Джасни. Вона збиралася її обікрасти.

Шаллан відчула докори сумління – вона ледь не схопила аркуш і не зіжмакала його. Від кроків у коридорі в неї завмерло серце. Вона скочила на ноги й заметушилася, притискаючи захищену руку до грудей. Гарячково підбирала слова, щоб пояснити Джасні Холін свою присутність.

У коридорі замерехтіло світло, чергуючись із тінями, і в нішу несміливо зазирнула незнайома постать, тримаючи на долоні одну-єдину білу сферу замість ліхтарика. Це була не Джасна. Там стояв чоловік років двадцяти із хвостиком, у простому сірому вбранні. Подвижник. Шаллан дещо заспокоїлася.

Чоловік помітив її. У нього було вузьке обличчя й проникливі блакитні очі. Коротко підстрижена борода прямокутної форми, поголена голова.

– Ой, вибачте, Ваша Світлосте, – проговорив він тоном освіченої та вихованої людини. – Я гадав, що це ніша Джасни Холін.

– Ви не помилилися, – сказала Шаллан.

– Он як. А ви теж її чекаєте?

– Так.

– Ви будете дуже сильно заперечувати, якщо я почекаю разом із вами?

У нього був легкий гердазійський акцент.

– Звичайно, ні, подвижнику.

Вона кивнула йому на знак пошани, а тоді спішно зібрала свої речі, звільняючи для нього місце.

– Я не можу зайняти ваш стілець, Ваша Світлосте! Я принесу собі інший.

Вона підняла руку, протестуючи, але той уже вийшов. Він повернувся за кілька секунд, несучи стілець з іншої ніші. Чоловік був високий і худорлявий, а також – як, дещо знітившись, вирішила Шаллан – досить привабливий. Її батько мав у своєму володінні лише трьох подвижників – і всі як один старенькі. Вони мандрували його землями, навідувалися в села, проповідуючи простолюду та допомагаючи досягти Віх його Слави та Покликань. Їхні обличчя були в її колекції портретів.

Подвижник опустил стілець, але сідати не квапився, поглядаючи на стіл.

– От так-так! – здивовано промовив він.

На якусь мить Шаллан подумала, що той читає її листа, і відчула безрозсудний напад паніки. Але подвижник розглядав три малюнки, що лежали в узголів'ї столу в очікуванні на лак.

– Це ви намалювали, Ваша Світлосте?

– Так, подвижнику, – відповіла Шаллан і потупила очі.

– До чого ці формальності? – сказав той, нахилиючись уперед і поправляючи окуляри, щоби краще роздивитися її роботу. – Можете називати мене брат Кабсал або просто Кабсал. Серйозно, усе гаразд. А вас як звати?

– Шаллан Давар.

– Присягаюся золотими ключами Веделедева, Ваша Світлосте! – сказав брат Кабсал,

опускаючись на стілець. – Це Джасна Холін навчила вас так вправно орудувати олівцем?

– Ні, подвижнику, – сказала вона, так і не сідаючи.

– І знов офіціоз, – проговорив він, усміхаючись до неї. – Скажіть, невже я такий страшний?

– Мене виховували в дусі пошани до подвижників.

– Що ж, особисто я вважаю, що пошана – як гній: нанесіть його помірним шаром – і вруна буйтимуть, та варто перестаратися – і залишиться лише сморід.

Його очі зблиснули.

Це що ж, подвижник – слуга Всемогутнього – тільки-но говорив про гній?

– Подвижник – це представник самого Всемогутнього, – сказала вона. – Виявляти недостатню повагу до вас означає не шанувати і Його.

– Ясно. То як ви б відреагували, якби вам явився тут сам Всемогутній? Протокольним пієтетом і поклонами?

Вона замислилася.

– Гадаю, ні.

– Ага-а. А як би ви відреагували?

– Підозрюю, що водала би від болю, – відказала вона, занадто легко вибовкуючи свою думку. – Адже писано є: «Слава Всемогутнього така, що кожен, хто узрить його, відразу ж спопеліє».

Подвижник засміявся:

– І справді мудрі слова. Але прошу вас, сядьте.

Повагавшись, вона скорилася.

– Здається, ви ще сумніваєтеся, – сказав він, беручи до рук намальований нею портрет Джасни. – Що мені зробити, щоб ви розслабилися? Залізти на цей стіл і станцювати джигу?

Вона здивовано закліпала очима.

– Заперечень немає? – сказав брат Кабсал. – Ну що ж...

Він поклав портрет і став вилазити на стілець.

– Будь ласка, не треба, – мовила Шаллан, виставляючи вперед вільну руку.

– Точно?

Він кинув на стіл оцінювальний погляд.

– Так, – спішно відказала Шаллан, уявляючи собі, як подвижник розгойдується на ньому, оступається, падає з балкона і, пірнувши в порожнечу, опиняється на підлозі за десятки футів під ними. – Будь ласка! Обіцяю більше вас не поважати!

Фиркнувши від сміху, він зістрибнув зі стільця, сів і по-змовницькому нахилився до неї.

– Погроза джигою на столі майже завжди спрацьовує. За весь час мені довелося втілити її в життя лише раз, коли я програв заклад брату Лганіну. Подвижник-настоятель нашого монастиря ледве не зомлів із переляку.

Сама того не бажаючи, Шаллан усміхнулася.

– Але ви подвижник, вам заборонено мати власність. На що ж ви закладалися?

– На два глибокі понюхи аромату чемерника, – відповів брат Кабсал, – і сонячне тепло на шкірі, – він усміхнувся. – Інколи ми досить винахідливі. Роками маринуючись у монастирі, мимоволі таким станеш. Але ж ви збиралися пояснити мені, де навчилися так майстерно володіти олівцем.

– Тренуючись, – сказала Шаллан. – Підозрюю, що, зрештою, всі саме так і вчаться.

– І знову мудрі слова. Я починаю сумніватися, хто ж із нас подвижник. Але ви безперечно вчилися у когось.

– У Дандоса Маслоклятвеного.

– О-о-о, якщо когось і можна назвати великим графіком, то це його. Хм, не те щоб я сумнівався у правдивості слів Вашої Світлості, проте ви заінтригували мене: як же це Дандос Геральдін міг бути вашим наставником із малювання, якщо – наскільки мені відомо – він страждає від хронічного й невиліковного захворювання, яке зазвичай іменують смертю. І то вже цілих триста років.

Шаллан зашарілася.

– У мого батька була книга його повчань.

– І ви навчилися цьому, – сказав Кабсал, знову беручи малюнок зі столу, – по книзі.

– Ну... так... а що?

Він ще раз глянув на портрет.

– Мені варто більше читати.

Шаллан мимоволі засміялася з виразу подвижницького обличчя й залишила собі Спогад про те, як він сидить, розглядаючи її малюнок, потирає одним пальцем заросле підборіддя, а в його рисах проступає суміш здивування й захоплення.

Поклавши картину на стіл, він приємно всміхнувся.

– У вас є лак?

– Є, – відповіла вона, дістаючи з портфеля флакон, оснащений розпилювачем із грушею – на кшталт тих, у яких зазвичай бувають парфуми.

Він узяв цю невеличку пляшечку, повернув затискач на шийці, струснув її і випробував лак на тильній стороні долоні. Тоді вдоволено кивнув і потягнувся до малюнка.

– Неприпустимо наражати такий шедевр на небезпеку бути затертим.

– Я сама можу залакувати його, – мовила Шаллан. – Вам не варто завдавати собі клопоту.

– Це не клопіт, а честь. Крім того, я подвижник. А ми не знаємо, куди себе подіти, якщо не крутимось під ногами в інших і не виконуємо за них роботи, з якою вони й самі могли б упоратися. Краще просто зробити мені цю приємність, – відповів він і взявся наносити лак, акуратно прискаючи на аркуш.

Вона заледве стримувалася, щоб не вихопити малюнка. На щастя, подвижник був обережний, і лак лягав рівномірно. Очевидно, він мав досвід.

– Ви з Джа Кеvedу, правда ж?

– Визначили за волоссям? – запитала вона, підносячи руку до своїх рудих кучерів. – Чи за акцентом?

– За ставленням до подвижників. Веденська церква – найконсервативніша з усіх. Я бував у

вашій чарівній країні двічі, і хоча ваша їжа добре приживається в моєму шлунку, проте всі ті поклони й розшаркування, якими ви осипаєте подвижників, були мені неприємні.

– Можливо, вам варто було кілька разів станцювати на столі.

– Я подумував про це, – сказав він, – але мої брат і сестра в подвижництві, ваші земляки, попадали би мертвими від сорому. Для мене було би нестерпно мати на совісті такий тягар. Всемогутній не виявляє поблажливості до тих, хто вбиває його слуг.

– Гадаю, він з осудом ставиться до вбивства як такого, – відповіла вона, все ще слідкуючи, як той наносить лак. Дивно було бачити, що хтось інший працює над її малюнком.

– А що думає про ваш талант її Світлість Джасна? – запитав він, не припиняючи роботи.

– Гадаю, що їй байдуже, – відповіла Шаллан і скривилася, пригадавши свою розмову з нею. – Не схоже, щоб вона аж надто високо цінувала образотворчі мистецтва.

– І я чув те саме. На жаль, це один з її нечисленних недоліків.

– А інший – та суцця дрібниця, що вона еретичка?

– Точно, – погодився Кабсал, усміхаючись. – Мушу зізнатися, що, заходячи сюди, я очікував не на по-, а на зне-вагу. А як ви потрапили до її оточення?

Шаллан здригнулася, вперше усвідомивши, що брат Кабсал, очевидно, прийняв її за одну з фрейлін принцеси. А може, за підопічну.

– Тьху ти, – прошепотіла вона.

– Перепрошую?

– Схоже, я мимоволі ввела вас в оману, брате Кабсал. Я ніяк не пов'язана з її Світлістю Джасною. Принаймні поки що. Я намагалася домогтися, щоб вона взяла мене під свою опіку.

– Он воно як, – сказав він, закінчуючи лакування.

– Вибачте.

– За що? Ви не зробили нічого поганого, – він дмухнув на малюнок, а тоді повернув його, показуючи їй. Лак був нанесений ідеально, без єдиного патьоку. – Чи не могли би ви дещо зробити для мене, дитя моє? – попросив він, відкладаючи аркуш убік.

– Так, будь-що.

Почувши це, той здивовано звів брову.

– Будь-що припустиме, – виправилася дівчина.

– І хто ж це припускати?

– Гадаю, що я.

– Шкода, – сказав він, підводячись. – Доведеться обмежити себе. Чи не були б ви така люб'язна повідомити її Світлість Джасну, що я заходив, але не дочекався її?

– Ви з нею знайомі?

І які ж це справи могли бути у гердазійського подвижника та Джасни, несосвітеної безбожниці?

– Ну, я б так не сказав, – відповів той. – Хоча сподіваюся, їй знайоме моє ім'я, оскільки я неодноразово просив аудієнції.

Шаллан кивнула, підводячись.

– Гадаю, ви хочете спробувати навернути її?

– Вона просто унікальний екземпляр – по-справжньому міцний горішок. Не думаю, що зміг би жити в мирі з собою, якби хоча б не спробував переконати її.

– Нам хотілося б, щоб ви все ж таки жили, – зауважила Шаллан, – бо інакше ми знову зіткнемося з вашою бридкою звичкою замалим не вбивати подвижників.

– Це точно. У будь-якому разі я гадаю, що особисто передане вами повідомлення може виявитися дієвим там, де письмові звернення залишилися без уваги.

– Я... сумніваюся...

– Ну, якщо вона відмовиться, то це лише означатиме, що я повернусь, – усміхнувся він. – І сподіваюся, з цього також впливатиме, що ми зустрінемося знову. Тож я з нетерпінням чекаю на це.

– Як і я. І ще раз вибачте за непорозуміння.

– Ваша Світлосте! Прошу – не беріть на себе відповідальності за мої припущення.

Шаллан теж усміхнулася:

– Я не ризикну брати на себе відповідальність за вас, брате Кабсал, – у жодній мірі і з жодного приводу. Та все ж почуваюся якось не дуже.

– Минеться, – відказав він, зблиснувши блакитними очима. – Та все ж я зроблю все від мене залежне, щоби ви, так би мовити, «одужали». Скажіть, що ви любите? Крім, звичайно, вшанування подвижників і малювання чудових картин.

– Варення.

Він схилив голову набік.

– Воно смачне, – пояснила дівчина, знизавши плечима. – Ви запитали, що я люблю. Ну от, варення.

– Отже, домовилися.

Подвижник ступив у темний коридор, копирсаючись у кишені мантиї в пошуках сфери, щоб освітити шлях. За кілька секунд він зник з-перед очей.

Чому він не дочекався повернення Джасни? Шаллан похитала головою. Тоді залакувала два інші малюнки. Щойно ті просохли й вона спакувала їх у портфель, як у коридорі знову почулися кроки, і дівчина впізнала голос Джасни.

Залишивши лист на столі, Шаллан поспішливо зібрала свої речі і відійшла в бокову частину ніші, де й вирішила чекати. За мить увійшла Джасна Холін у супроводі невеликої групи служників.

Вигляд у неї був невдоволений.

8. Ближче до вогню

«Перемога! Ми стоїмо на верхів'ї гори! Вони розбігаються перед нами! Їхні домівки стають нашими вертепами, а їхні землі тепер – наші мизи! І вони горітимуть, як колись ми, там, де порожнеча й пуста», – записано ішашана 1172 року зі слів світлоокої старої діви восьмого дану за 18 секунд до того, як вона померла.

Побоювання Шаллан підтвердилися, щойно Джасна глянула прямо на неї, а тоді вперлася захищеною рукою у бік, демонструючи роздратування.

– Отже, ти все ж тут.

Шаллан зіщулилася.

– Вам слуги сказали, так?

– Ти ж не думала, що вони залишать когось у моїй ніші, не попередивши мене?

У коридорі за її спиною загаялася невелика група паршменів, кожен із яких тримав у руках стіс книжок.

– Ваша Світлосте Холін, – проговорила Шаллан, – я лише...

– Я вже змарнувала на тебе досить часу, – перебила її Джасна, злютовано поблизкуючи очима. – Зараз ти підеш геть, панно Давар. І ми не побачимося знову, допоки я залишатимусь тут. Я ясно висловилася?

Надії Шаллан пішли прахом. Вона зіщулилася ще сильніше. Джасна Холін вміла бути переконливою. Їй не можна було перечити. Досить було просто глянути в її очі, щоб зрозуміти це.

– Вибачте, що потурбувала вас, – прошепотіла Шаллан, стискаючи портфель. Відтак дівчина полишила нішу з усією гідністю, на яку лишень спромоглася. Вона швидко йшла коридором, заледве стримуючи сльози прикrostі й розчарування, і почувалася цілковитою дурепою.

Вона дісталася шахти підйомника, але паршмени, які щойно доправили Джасну, вже повернулися вниз. Шаллан не стала смикати за шнур дзвоника, щоб знову викликати їх, а сперлася спиною об стіну і сповзла дoдoлу. Вона підігнала коліна до грудей, притиснувши ними й портфель, обвила руки навколо щиколоток, через тканину манжети обхопивши вільною рукою захищену, і заледве дихала.

Сердиті люди вибивали її з колії. Вона мимоволі згадувала батькові філіппіки, знову чула гарикання, крики та скімлення. Може, вона була слабкою через те, що протиборство так негативно впливало на неї? Їй здавалося, що так.

«От дурне дівчисько, – подумала вона, і зі стіни поряд з її головою виповзло кілька болекузьок. – І чому ти вирішила, що в тебе вийде? Та ти ж за все життя була далі рідного маетку щонайбільше з півдужини разів! Ідіотка, ідіотка, ідіотка!»

А вона ще й переконала братів вірити в неї, покласти надії на її сміховинний план. І чого вона досягла? Змарнувала шість місяців, упродовж яких їхні вороги підібралися ближче.

– Ваша Світлосте Давар? – пролунав невпевнений голос.

Шаллан звела погляд угору, усвідомивши, наскільки сильно занурилася в своє горе, – навіть не бачила, як підійшов служник. Це був молодий іще чоловік, одягнений у чорну уніформу, але без емблеми на грудях. Не мажордом, а, ймовірно, стажист.

– Її Світлість Холін хотіла би поговорити з вами, – молодий чоловік жестом вказав углиб коридору позад себе.

«І далі паплюжити мене?» – подумала Шаллан, і на її обличчі проступила гримаса образи. Але ж така можновладна пані, як Джасна, завжди отримує те, чого хоче. Шаллан зусиллям волі вгамувала дрож і звелася на ноги. Вона хоча би спромоглася не розплакатись, тож з її макіяжем було все гаразд. Дівчина пішла за служником назад до освітленої ніші, виставивши перед собою портфель, немов щит на полі бою.

Джасна Холін сиділа на тому ж стільці, що й Шаллан незадовго до того, а на столі лежали стоси книг. Вільною рукою принцеса потирала чоло. На тильній стороні її долоні так само красувався Душезаклинач, але вставлений у нього димчастий кварц потемнів і розтріскався. Хоча Джасна виглядала стомленою, вона трималася ідеально прямо; її сукня з тонкого шовку сягала до землі, а захищена рука лежала на колінах.

Джасна зосередила погляд на Шаллан й опустила вільну руку.

– Панно Давар, мені не слід було так гніватись на тебе, – промовила вона стомленим голосом. – Ти просто проявила наполегливість, а це та риса, яку я зазвичай заохочую. Грім і блискавка, я й сама нерідко хибую на впертість. Інколи найважче прийняти в інших якраз те, що плекаєш у собі. Моїм єдиним виправданням може слугувати те, що останнім часом я занадто перенапружувала свої сили.

Шаллан вдячно кивнула, хоча почувалася страшенно ніяково.

Джасна повернулася й виглянула з ніші у темний простір Завіси.

– Я знаю, що про мене говорять. Насмілюся сподіватися, що я не така безсердечна, як дехто вважає, хоча жінка може зажити й куди гіршої слави, ніж репутації мегери. Вона хоча би може стати в пригоді.

Шаллан через силу стримувала нервові тремтіння. Може, їй варто піти?

Джасна похитала головою сама до себе, та Шаллан не могла здогадатися, які ж саме думки спричинили цей несвідомий жест. Врешті-решт вона повернулася до дівчини й махнула рукою у бік великої, схожої на кубок, чаші, яка стояла на столі. У ній так і залишилося з дюжину її сфер.

Нажахана Шаллан затисла вільною рукою рот. Вона зовсім забула про гроші! Дівчина вдячно вклонилася Джасні, а тоді покvapливо зібрала сфери.

– Ваша Світлосте, доки не вилетіло з голови: обіцяла вам передати, що коли я тут чекала, до вас заходив подвижник, брат Кабсал. Він просив переказати вам, що хоче поговорити.

– Я не здивована, – відказала Джасна. – А ти, здається, і думати забула про сфери, панно Давар. Я гадала, що ти чекаєш у коридорі, щоб забрати їх. Хіба не через це ти залишалася поблизу?

– Ні, Ваша Світлосте. Я просто намагалася вгамувати нерви.

– А-а-а...

Шаллан прикусила губу. Здавалося, принцеса відійшла від нещодавнього нападу гніву. Можливо...

– Ваша Світлосте, – запитала вона, зіщулившись від власного нахабства, – вам сподобався мій лист?

– Лист?

– Я... – дівчина глянула на стіл. – Під ось цим стосом книг, Ваша Світлосте.

Служник миттю відсунув книги вбік. Напевно, паршмени поклали їх на папір, самі цього не помітивши. Здійнявши брову, Джасна взяла лист, а Шаллан похапцем розщібнула портфель і сховала сфери у гаманець. А потому вилаяла себе за цю похапливість, позаяк не мала більше чого робити, окрім як стояти, чекаючи, доки Джасна закінчить читати.

– Це правда? – запитала Джасна, піднімаючи погляд від аркуша. – Ти здобула освіту самотужки?

– Так, Ваша Світлосте.

– Що ж, це вражає.

– Дякую, Ваша Світлосте.

– І твій лист – удалий хід. Ти правильно припустила, що я дам відповідь на письмове звернення. Ти продемонструвала вміння володіти словом, а риторика листа доводить твою здатність мислити логічно й підбирати влучні аргументи.

– Дякую, Ваша Світлосте, – мовила Шаллан, відчуючи ще один приплив надії, змішаної з утомою. За останні кілька годин її нерви аж надто часто смикали взад-вперед, немов канат на змаганні з перетягування.

– Тобі слід було залишити для мене цю записку й піти ще до мого повернення.

– Але тоді вона б загубилася під стосом книг.

У відповідь Джасна здійняла брову, немов показуючи, що не любить, коли її виправляють.

– Що ж, гаразд. Життєві обставини окремої людини і справді важливі. У твоєму конкретному випадку вони не можуть слугувати виправданням за брак знань з історії та філософії, але я виявлю поблажливість. Ти отримаєш дозвіл повторно звернутися до мене пізніше, а це привілей, з якого ще ніколи не користувалася жодна претендентка на мою опіку. Щойно отримаєш достатню підготовку з цих двох предметів, прибудеш до мене знову. І якщо виявиш достатні успіхи, я прийму тебе.

У Шаллан обірвалося серце. Пропозиція Джасни й справді була щедрою, але щоби задовольнити її вимоги, знадобляться роки навчання. До того часу Дім Давар упаде, його землі розділять між кредиторами, а братів і її саму позбавлять титулу та, вірогідно, продадуть у рабство.

– Дякую, Ваша Світлосте, – сказала Шаллан, вклоняючись.

Принцеса кивнула, даючи зрозуміти, що питання вичерпане. Шаллан залишила її, тихо пройшла по коридору й смикнула за шнур дзвінка, викликаючи ліфтерів.

Джасна – ні багато ні мало – пообіцяла прийняти її пізніше. Для більшості претенденток це була би величезна перемога. Навчання у Джасни Холін, яку багато хто вважав найталановитішою серед учених-сучасниць, забезпечило б Шаллан осяйне майбутнє. Вона би дуже вдало вийшла заміж – напевно, за сина великого князя, – і перед нею би відкрилися двері до нових соціальних кіл. Власне, якби в Шаллан було доволі часу, щоби вчитись у Джасни, сама лишень престижність такого зв'язку з принцесою Холін могла би виявитися достатньою, щоб урятувати її родину.

Якби ж.

Зрештою Шаллан вийшла з Конклаву. Воріт перед будівлею не було – лише колони біля входу до її роззявленої пащі. Вона здивувалася, помітивши, що вже сутеніло. Дівчина

стомлено спустилася великими сходами й звернула на вужчу й більш доглянуту бокову доріжку, де вона нікому не заважала. Уздовж алеї тяглися невисокі пасма декоративної сланцекірки, і деякі її види випустили свої схожі на віяла вусики, які погойдував вечірній вітерець. Кілька життекузюк, що нагадували світні зелені порошинки, ліниво перепурхували з гілки на гілку.

Шаллан сперлася спиною на одну з цих кам'янистих рослин, і та відразу ж втягнула й заховала свої вусики. З цього місця їй було видно весь Харбрант, вогні якого світилися внизу, немов вогненний каскад, що струмував униз по схилу стрімчака. У неї та її братів залишався єдиний вихід – втеча. Покинути напризволяще родинний маєток у Джа Кеведі й шукати притулку. Але де? Хіба ж залишалися ще старі союзники, яких її батько не відштовхнув?

А ще той дивний набір мап, який вони знайшли в його кабінеті. Що він означав? Батько рідко коли відкривав дітям свої плани. Навіть його радники знали дуже небагато. Геларану, її найстаршому братові, було відомо більше, проте він зник понад рік тому, і батько оголосив його мертвим.

Як і завжди, від згадки про батька їй стало недобре, і груди стиснув біль. Вона піднесла вільну руку до голови, відчувши раптове знесилення від усієї серйозності ситуації, в якій опинився Дім Давар, її ролі в цій ситуації та тієї таємниці, яку вона зберігала, ховаючи за десятьма ударами серця.

– Агов, паняно! – пролунав чийсь голос. Вона обернулась і з подивом побачила Ялба, котрий стояв на скелястому пагорку недалеко від входу до Конклаву. Група чоловіків у формі вартових сиділи довкола нього.

– Ялб? – приголомшено витиснула із себе Шаллан: він уже давно мав повернутися на корабель. Вона швидко наблизилася до нього й стала під невисоким виступом оголеної породи. – Чому ти все ще тут?

– Та, – сказав він, усміхаючись, – я ось прилаштувався грати в кабер із цими чесними й достойними панамі з міської варти. Зметикував, що стражі правопорядку навряд чи мене обмахлюють, тож ми затіяли джентльменську гру, допоки я чекав.

– Але ти не повинен був чекати.

– Вигравати у цих добродіїв вісімдесят світлоскалок мене теж ніхто не примушував, – зі сміхом відказав Ялб. – Але я зробив і те, і друге!

Чоловіки, які сиділи довкола нього, виглядали куди менш життєрадісними. Їхня форма – лицарські плащі жовтогарячого кольору, підперезані білими крамними поясами.

– Що ж, гадаю, мені саме час вести вас назад на корабель, – мовив Ялб, знехотя ховаючи сфери, що купкою лежали біля його ніг. Вони переливалися різноманітними відтінками. Світло було слабким – там були самі лише світлоскалки, – проте це був неймовірний виграш.

Шаллан відступила, і Ялб зістрибнув з пагорка. Його партнери запротестували, та він жестом вказав на Шаллан:

– Ви що, хочете, щоб я дозволив світлоокій жінці її суспільного стану самій добиратися на корабель? А я був гадав, що ви – люди честі!

Протести стихли.

Ялб придушено хихикнув сам до себе, вклонився Шаллан і повів її далі вздовж алеї. Його очі блищали.

– Прародителю бур, ну й сміхота: залишив законників без штанів. Щойно ця чутка розповзеться містом – і в усіх портових генделиках мені наливатимуть за рахунок закладу.

– Тобі не слід грати в азартні ігри, – сказала Шаллан, – не слід намагатися вгадати майбутнє. Я дала тобі ту сферу не для того, щоби ти змарнував її на такі безпутства.

Ялб засміявся:

– А хіба ж це азартна гра, якщо наперед знаєш, що виграєш?

– Ти махлював? – нажахано прошипіла вона, оглядаючись на вартових, які знову посідали, збираючись продовжити гру при світлі сфер, розкладених на каменях перед ними.

– Не треба так кричати, – тихо проговорив Ялб. Однак скидалося на те, що він був дуже вдоволений із себе. – Пошити в дурні чотирьох вартових – це вам не абищо. І досі не віриться, що я це зробив!

– Ти розчарував мене. Так поводитись не годиться.

– Ще й як годиться, якщо ти моряк, юна панно, – стенив той плечима. – Вони від мене саме цього й чекали. Слідували за кожним моїм рухом, немов приборкувачі небесних мурен, – а як же інакше? Адже справа була не в картах: вони намагалися збагнути, як саме я махлюю, а я намагався не дати їм вивести мене на чисту воду. Ох, попсували би вони мені шкіру, якби вчасно не з'явилися ви!

Однак було схоже, що така перспектива його не надто лякала.

О цій порі дорога до порту й близько не була такою запрудженою, як раніше, проте довкола все ще снувала напрочуд велика кількість людей. Вулиця освітлювалася масляними ліхтарями – бо сфери швидко потрапили б у чийсь гаманець, – але багато перехожих мали з собою сфероліхтарики, заливаючи бруківку веселкою кольорового світла. Люди були майже як спрени – кожен окремого кольору – і рухалися хто куди.

– То як, молода панно? – запитав Ялб, обережно ведучи її через людський потік. – Ви й справді хочете повернутися? Я ж бо сказав те, що сказав, лиш би виплутатися з тієї гри.

– Так, я дійсно хочу назад на корабель.

– А як справи з вашою принцесою?

– Наша зустріч... не дала сподіваних результатів, – скривилася Шаллан.

– Вона не прийняла вас? Та що з нею таке?

– Хронічне всезнайство, гадаю. Вона досягла такого успіху в житті, що тепер висуває нереальні вимоги до інших.

Ялб нахмурився, допомагаючи Шаллан оминати групу гульвіс, котрі, спотикаючись, пленталися по дорозі. Чи не зарано було для таких розваг? Ялб випередив її на кілька кроків, тоді повернувся і попрямував задом наперед, весь час поглядаючи на неї.

– Але ж це якесь безглуздя, панянку. Чого ж їй іще може кортіти, якщо не вас?

– Очевидно, куди більшого.

– Але ж ви – сама досконалість! Даруйте, що кажу вам це прямо в обличчя.

– Це тому, що ти йдеш задом.

– Зате повторюю без задньої думки: ви, панянку, виглядаєте хоч куди – з якого боку не подивись.

Вона мимоволі всміхнулася. Матроси капітана Тозбека були про неї аж надто високої думки.

– З вас би вийшла ідеальна підопічна, – вів далі Ялб. – Гарна, шляхетна, з вишуканими манерами і таке інше. Мені не надто до душі ваша думка про азартні ігри, але цього варто було очікувати. Бо ж яка пристойна жінка через це не сваритиметься?! Це все одно, якби сонце перестало світити чи море побіліло.

– Або Джасна Холін усміхнулася.

– Точно! У будь-якому разі ви просто бездоганна.

– Ти дуже люб'язний.

– Але ж це правда, – сказав він і зупинився, вперши руки в боки. – То, значить, на цьому й усе? Ви збираєтесь здатися?

Вона спантеличено глянула на нього. Той стояв серед метушливої вулиці, облитий жовтогарячим світлом ліхтаря, що падало зверху: руки в боки, білі брови тайлена звисають уздовж щік, із розхристаного жилета виглядають голі груди. У маєтку її батька такої пози не наважувався прибрати жоден громадянин – хоч якого високого рангу.

– Але ж я зробила все можливе, щоб переконати її, – відказала Шаллан, заливаючись рум'янцем. – Пішла до неї вдруге, і вона знову відмовила мені.

– Дві спроби, так? Коли граєш у карти, треба обов'язково зробити й третю. Вона найчастіше виявляється виграшною.

Шаллан нахмурилася:

– Але ж це неправда. Закони ймовірності та статистики...

– Я мало що петраю в математиці, побий її грім, – мовив Ялб, схрестивши руки на грудях, – але дещо тямлю в Пристрастях. Виграш приходить саме тоді, коли він конче потрібен – ось у чім річ.

Пристрасті. Поганське марновірство. Проте Джасна говорила те саме й про охоронні гліфи, тож, напевно, усе залежить від того, з якого боку глянути.

Спробувати втретє... Шаллан здригнулася від самої думки про те, яким гнівом спалахне Джасна, якщо потурбувати її ще раз. Не випадало сумніватися, що вона візьме назад свою пропозицію щодо навчання у неї в майбутньому.

Але ж Шаллан усе одно ніколи не зможе скористатися нею. Це ніби скляна сфера, всередині якої немає самоцвіту. Гарненька дрібничка, яка нічого не варта. Тож чи не краще було натомість скористатися з останнього шансу посісти місце, якого вона потребувала негайно?

Нічого не вийде. Джасна висловилася чітко й недвозначно: поки що Шаллан бракує знань.

Поки що бракує знань...

У голові Шаллан спалахнула ідея. Приклавши захищену руку до грудей, вона стояла посеред дороги, зважуючи всю зухвалість свого задуму. Найімовірніше, її вишпурнуть із міста на вимогу Джасни.

З другого боку, якщо вона повернеться додому, не вичерпавши всіх можливостей, то чи стане їй духу глянути братам у вічі? Вони залежали від неї. Уперше в житті вона була комусь потрібна. Ця відповідальність спонукала її до дії. І лякала її.

— Мені би розшукати торговця книгами, — мимоволі проговорила вона, і її голос ледь затремтів.

У відповідь Ялб звів брову.

— Третя спроба — найчастіше виграшна. Як гадаєш, ти зможеш знайти для мене торговця книгами, чия крамниця ще відкрита о цій порі?

— Харбрант — велике портове місто, панночко, — відповів той зі сміхом. — Крамниці тут відкриті допізна. Просто почекайте на мене тут.

Він ринувся у вечірній натовп, залишивши її в тривожному очікуванні та з невисловленим протестом на вустах.

Зітхнувши, вона скромно присіла на кам'яний цоколь ліхтарного стовпа. Там мало бути безпечно. Вона бачила інших світлооких жінок, котрі проходили вулицею, хоча нерідко їх несли в паланкінах чи везли в уже знайомих їй маленьких ручних візках. Час від часу вона навіть бачила справжні екіпажі, хоча лише дуже багаті люди могли дозволити собі тримати коней.

За кілька хвилин, немов матеріалізувавшись нізвідки, з натовпу вискочив Ялб і заклично махнув їй рукою. Вона підвелася й поспішила до нього.

— Може, візьмемо візника? — запитала Шаллан, йдучи за ним у напрямку широкого провулка, що вів кудись убік по схилу, на якому стояло місто. Ступала вона обережно: її спідниця була досить довга, і дівчина боялася подерти поділ об каміння. Оторочку на ній неважко було замінити, проте Шаллан не могла дозволити собі марнувати сфери на такі витребеньки.

— Не-е, — відповів Ялб, — це зовсім поруч.

Він вказав рукою кудись углиб іще однієї бічної вулиці. На ній стояла ціла низка крамниць, що здиралися крутим схилом угору, і над входом до кожної з них красувалася вивіска з дигліфом, що означав «книга». Причому гліфи, які утворювали його, нерідко бували ще й

стилізованими під те, що позначали, щоб неписьменні слуги, котрих відправили по покупки, могли без проблем їх розпізнати.

– Торговці однаковим товаром чомусь люблять триматися купи, – пояснив Ялб, потираючи підборіддя. – Дурість, як на мене, та, видно, гendлярі – вони як риби: де клюнула одна, там і решту лови.

– Те саме можна сказати про ідеї, – мовила Шаллан, рахуючи. Шість різних крамниць. Вітрини кожної були залиті Буресвітлом – рівним і холодним.

– Третій зліва, – сказав Ялб, указуючи рукою. – Торговця звати Артмирн. За моїми даними, він найкращий.

Це було тайленське ім'я. Схоже, Ялб розпитував своїх земляків, і ті направили його сюди.

Дівчина кивнула морякові, і вони помалу видряпалися крутою кам'янистою вулицею, діставшись до магазину. Ялб не став заходити: вона помітила, що багато хто з чоловіків почувався ніяково, щойно справа доходила до книжок і читання – навіть ті, хто не визнавав воринізму.

Вона протиснулася крізь двері – масивні, дерев'яні, з двома кришталевими панелями – й опинилася в теплій кімнаті, не знаючи, чого очікувати. Шаллан ніколи не ходила до крамниці, щоби що-небудь купити: або посидала слуг, або торговці приходили до неї.

Приміщення виглядало дуже привабливо. Два великі, зручні крісла стояли біля каміна, довкола палаючих головешок якого танцювали вогнекузьки. Підлога була дерев'яною. Суцільне дерево – без жодних швів між дошками. Напевно, її створили за допомогою Душезаклинача просто з кам'яного фундаменту. Що ж, і справді на широку ногу.

У задній частині кімнати за прилавком стояла жінка. На ній були вишита спідниця й блузка, а не глянсувата шовкова сукня-хава, яку носила Шаллан. Хоч та й була темноокою, та гроші в неї явно водилися. У воринському королівстві вона б належала до першого чи другого нану. У тайленів був власний табель про ранги. Вони хоча б не були цілковитими язичниками: з повагою ставилися до кольору очей, а захищена рука жінки була затаєна в рукавичку.

Книжок там було небагато. Кілька на прилавку й одна на пюпітрі біля крісел. На стіні цокав годинник, до якого знизу було підвішено з дюжину мерехтливих срібних дзвоників. Кімната радше справляла враження чиеїсь домівки, ніж крамниці.

Жінка сунула в книжку закладку і всміхнулася до Шаллан. Улєслива, нав'язлива посмішка – ледь не хижка.

– Прошу, Ваша Світлосте, сідайте, – сказала вона, махнувши рукою в сторону крісел.

Її довгі білі брови тайленки були звиті й звисали з обох боків обличчя, наче буклі зачіски.

Шаллан несміливо сіла, а жінка задзвонила у дзвоник, захований під прилавком. Незабаром до кімнати перевальцем зайшов огрядний чоловік, убраний у жилет, який, здавалося, от-от мав луснути під натиском черева. Його волосся вкривала сивина, а брови були залізні назад, за вуха.

– Ах, – сказав він, сплеснувши пухкими руками, – мила юна панно. Ви шукаєте цікавий роман? Таке собі, знаєте, легке читиво, щоб заповнити жорстокі години розлуки з утратеним коханням? Чи, може, книгу з географії, що містила би детальний опис екзотичних країв?

Він звертався до Шаллан її рідною веденською, але в тоні вчувалася певна поблажливість.

– Я... Ні, дякую. Мені потрібна розлога добірка книг з історії та три праці з філософії, – вона задумалася, намагаючись пригадати імена, які згадувала Джасна. – У вас є Плаціні, Габратін, Юстара, Маналіне та Шаука-дочка-Гасвета?

– Нелегкий перелік для такої молоді особи, – зауважив чоловік, кивнувши жінці, яка, напевно, доводилася йому дружиною.

Та зникла в задній кімнаті. Її допомога була необхідною, щойно треба було щось прочитати, адже навіть якщо торговець і сам це вмів, він не став би ображати відвідувачів, займаючись таким неподобством у їхній присутності. Його справою були гроші: у більшості випадків торгівля вважалася чоловічим мистецтвом.

– Але чому така квітка, як ви, паняно, переймається такими темами? – запитав продавець, опускаючись у крісло навпроти неї. – Чи не можу я зацікавити вас милою романтичною історією? Моя крамниця якраз спеціалізується на них. Молоді дами з усього міста звертаються до мене й завжди знаходять тут найкращий вибір.

Його тон дратував Шаллан. Їй і так було неприємно усвідомлювати, що вона – гіперопікувана дитина. Невже існувала гостра необхідність іще й нагадувати їй про це?

– Романтичною історією? – повторила вона, тримаючи портфель ближче до грудей. – А чого ж, непогана ідея. Чи не знайдеться у вас раптом примірничка «Ближче до вогню»?

Торговець закліпав очима. «Ближче до вогню» була написана від імені чоловіка, який повільно сповзає у божевільня, ставши свідком голодної смерті власних дітей.

– А ви впевнені, що бажаєте чогось аж настільки... хм... амбітного?

– А ви вважаєте амбіції аж такою неналежною для молоді жінки річчю?

– Ні, ну що ви, аж ніяк, – він знову всміхнувся – тією густо намазаною, зубатою посмішкою, якою часто всміхаються гендлярі, намагаючись улестити клієнта. – Бачу, що ви – дама з перебірливим смаком.

– Саме так, – твердо вимовила Шаллан, хоч її серце злякано тріпотіло. Невже їй судилося вступати в суперечку з кожним зустрічним? – Завжди вимагаю, щоб їжу для мене готували вкрай ретельно, і, трапляється, перебираю харчами, бо мої смакові рецептори дуже чутливі.

– Даруйте. Я мав на увазі, що у вас перебірливий смак щодо книг.

– От чого не куштувала, того не куштувала.

– Гадаю, Ваша Світлість зволить кепкувати з мене.

– Поки що ні. Я ще до пуття й не починала.

– Я...

– Втім, – вела далі Шаллан, – ви мали рацію, порівнюючи розум зі шлунком.

– Але ж...

– Дуже багато хто з нас, – знову перебила вона торговця, – аж надто переймається тим, що кладе собі в рот, і набагато менше – тим, чим наповнює свої вуха й очі. Хіба не так?

Він кивнув, очевидно, не сподіваючись, що відвідувачка дасть йому відповісти і в черговий раз не переб'є. Десь у глибині душі Шаллан відчувала, що дозволяла собі аж надто багато, та що причиною цього були знервованість і роздратування після зустрічей із Джасною.

Проте в той момент її це не цікавило.

– Перебірливий, – повторила вона, немов пробуєючи на смак. – Не впевнена, що можу погодитися з вашим вибором слів. Перебирати означає мати упередження проти чогось, прагнути до винятковості. Та хіба ж можна дозволити собі прагнути до винятковості там, де, навпаки, йдеться про те, щоби щось вкладати? Хоч їжу, хоч думки?

– Гадаю, так, – відповів торговець. – Адже ви сама це щойно сказали.

– Я сказала, що ми маємо вдумливо обирати те, що читаємо чи їмо. Та я не говорила про

винятковість. Скажіть, що, на вашу думку, станеться з людиною, яка їсть лише солодощі?

– Мені це добре відомо, – відказав той. – У моєї своячки час від часу трапляються розлади травлення саме з цієї причини.

– От бачите, це тому, що вона аж надто перебірлива. Щоб залишатися здоровим, тіло потребує багато різної їжі. А розуму потрібні багато різних ідей, щоб залишатися гострим. Хіба не правда? А отже, якби я читала лише ті нісенітні любовні романи, якими, на вашу думку, мають обмежуватися мої амбіції, мій розум відчував би ту ж нудоту, що й шлунок вашої своячки. Тож я гадаю, що ваша метафора дуже влучна. Ви розумна людина, пане Артмирн.

На обличчі торговця знову з'явилася посмішка.

– Звісно, – зауважила вона, не всміхаючись у відповідь, – коли з тобою розмовляють зверхньо, це шкодить як розуму, так і шлунку. Тому дуже мило з вашого боку, що ви доповнили свою блискучу метафору ще й таким переконливим наочним прикладом. Ви з усіма відвідувачами так розмовляєте?

– Ваша Світлосте... гадаю, ви сповзаєте в сарказм.

– Кумедно. А я гадала, ніби щодуху мчу до нього та ще й щосили волаю.

Він почервонів і підвівся.

– Піду допоможу дружині.

І спішно вийшов.

Шаллан відкинулася на спинку крісла й усвідомила, що сердиться на себе, бо дозволила своєму роздратуванню вихлюпнутися назовні. Саме від цього її й застерігали гувернантки. Молода жінка повинна ретельніше підбирати слова й думати, що говорить. Нестриманий язик її батька вже й так здобув їхньому дому прикру репутацію. Невже вона прагне її укріпити?

Заспокоївшись, Шаллан насолоджувалася теплом і милувалася танком вогнекузьок, аж доки торговець із дружиною не повернулися, несучи кілька стосів книжок. Чоловік знов опустився в крісло, а жінка, підтягнувши для себе стільця, поклала томи на підлогу, а тоді по одному показувала їх, поки той говорив.

– Що стосується історії, то тут у нас є два варіанти, – проказав торговець, і з його голосу кудись зникли як зверхність, так і дружелюбність. – Ось Ренкальт, «Часи і їхне проминання» – однотомник, що містить огляд історії Рошару після Ієрократії.

Жінка підняла вгору червоний том у крамній палітурці.

– Я говорив дружині, що ви, ймовірно, будете ображені, якщо запропонувати вам таку поверхову працю, але вона наполягала.

– Дякую, – сказала Шаллан, – я не ображена, проте мені й справді потрібно щось ґрунтовніше.

– Тоді, можливо, вам стане в пригоді «Етернатіс», – мовив він, а жінка підняла блакитно-сірий чотиритомник. – Це філософська праця, у якій розглядається той самий період, та акцент робиться винятково на взаємовідносинах п'яти воринських королівств. Як бачите, це вичерпне дослідження.

Кожен із чотирьох томів був товстим. П'ять воринських королівств? Вона завжди вважала, що їх існує лише чотири: Джа Кевед, Алеткар, Харбрант і Натанатан. Об'єднані спільністю релігії, вони були вірними союзниками впродовж багатьох років після Ренегатства. Яке ж королівство було п'ятим?

Ці томи заінтригували її.

– Я беру їх.

– Чудово, – відказав продавець, і в його очах знову проглянула дециця колишнього блиску. – Що стосується перелічених вами філософських робіт, то в нас немає нічого за авторством Юстари. Є по одній праці Плаціні й Маналіне, але обидві вони являють собою збірки уривків із найвідоміших їхніх творів. Мені читали книгу Плаціні – вона досить глибокодумна.

Шаллан кивнула.

– Що ж до Габратіна, – вів далі торговець, – то в нас знайшлося чотири різні томи. Ну й ну, але ж і плідним він був! А, і ще є одна книга Шауки-дочки-Гасвета, – його дружина здійняла тоненький зелений томик. – Мушу зізнатися, мені ніколи не читали жодної з її робіт. Я й гадки не мав, що серед шинів трапляються варті уваги філософи.

Шаллан глянула на чотири книги Габратіна. Вона й близько не уявляла собі, яка з них була їй потрібна, тож вирішила залишити це питання осторонь, вказавши на дві збірки, згадані першими, і єдиний наявний томик Шауки-дочки-Гасвета. Філософ з далекого Шиновару, де люди жили в багнюці й поклонялися камінню. Чоловік, який майже шість років тому вбив батька Джасни, спричинивши війну проти паршенді в Натанатані, був шином. Убивця в білому – ось як його називали.

– Я беру ось ці три, – сказала Шаллан, – і чотиритомник з історії.

– Чудово! – повторив продавець. – За гуртову покупку я зроблю вам хорошу знижку. Скажімо, десять смарагдових броамів?

Шаллан ледь не задихнулася. Смарагдовий броам був сферою найбільшої цінності й дорівнював тисячі діамантових скалок. Тож десять таких сфер складали суму в кілька разів більшу, ніж вартість її подорожі до Харбранта!

Вона відкрила портфель і зазирнула в свій гаманець. Там залишалося близько восьми смарагдових броамів. Очевидно, їй доведеться взяти менше книг, але які ж потрібніші?

Раптом двері з грюкотом відчинилися. Шаллан аж підстрибнула від несподіванки й здивувалася, побачивши, що там стоїть схвильований Ялб, тримаючи в руці шапку. Він кинувся до її крісла й опустився на одне коліно. Вона була аж надто приголомшена, щоби щось сказати. Чому він такий стурбований?

– Ваша Світлосте, – проказав він, схиливши голову, – мій хазяїн просить вас повернутися. Він обміркував вашу пропозицію. Щиро кажучи, ми можемо пристати на вашу ціну.

Шаллан відкрила було рота, проте оніміла від здивування.

Ялб глянув на торговця.

– Ваша Світлосте, не купуйте в цього чоловіка. Він брехун і шахрай. Мій хазяїн продасть вам набагато кращі книги за вигіднішою ціною.

– Це ще що таке? – насилу видобув Артмирн, підводячись. – Як ти смієш! Хто твій хазяїн?

– Бармест, – Ялб не збирався здаватися.

– То цей пацюк посилає помічника в мою крамницю, щоби переманити мого покупця? Нечувано!

– Вона спочатку прийшла до нас! – гнув своє Ялб.

Шаллан нарешті оговталася від здивування. «Прародителю бур! Та він справжній актор».

– У вас був шанс, – сказала вона Ялбові. – Біжи назад і передай своєму хазяїнові, що я не дозволю, щоб мене ошукали. Я обійду всі крамниці в місті, але знайду розсудливого книготорговця.

– Тоді вам не до Артмирна, – процідив Ялб і сплюнув убік.

Злютований продавець витріщив на нього очі.

– Побачимо, – відказала Шаллан.

– Ваша Світлосте, – звернувся до неї зчервонілий Артмирн, – правда ж, ви не вірите в ці висмоктані з пальця звинувачення!

– А скільки ти збирався з неї здерти?

– Десять смарагдових броамів, – сказала Шаллан, – за ось ці сім книжок.

Ялб зареготав:

– І ви не розвернулися й не пішли геть! Адже ви майже домовилися з моїм хазяїном, а він пропонував вам кращу ціну! Ваша Світлосте, прошу, ходімо зі мною. Ми навіть готові...

– Десять була стартова ціна, – втрутився Артмирн. – Я й не очікував, що вона погодиться, – він перевів погляд на Шаллан. – Звичайно ж, вісім...

Ялб знову засміявся:

– Я впевнений, що в нас є точно такі самі книги, Ваша Світлосте. І б'юся об заклад, що мій хазяїн віддасть вам їх за два.

Артмирн аж збагрянів і забурмотів:

– Ваша Світлосте, адже ви не потуратимете людині, котрій стало безпардонності послати помічника в чужу крамницю, щоби красти чужих покупців!

– А чому б і ні? – парирувала Шаллан. – Принаймні він був кращої думки про мої розумові здібності.

Артмирнова дружина люто зиркнула на чоловіка, і той почервонів іще дужче.

– Два смарагдові й три сапфірові. Більше скинути я не можу. Якщо шукаєте ще дешевше, йдіть до цього мерзотника Барместа. Але приготуйтеся до того, що в книжках бракуватиме сторінок.

Шаллан завагалася і глянула на Ялба. Той захоплено грав свою роль, кланяючись і плазуючи. Їхні погляди зустрілися, і він неначе стенив плечима.

– Домовилися, – сказала вона торговцю, і з вуст Ялба вирвався стогін. Він вислизнув з

крамниці, супроводжуваний прокльонами Артмирової дружини. Шаллан встала й відрахувала належні сфери – ті самі смарагдові броаи, які видобула із захищеного капшука.

Незабаром вона вийшла з крамниці, несучи важку полотняну сумку. Дівчина спустилася крутою вулицею і побачила Ялба, котрий ліниво стояв біля ліхтарного стовпа. Вона всміхнулася, коли той взяв у неї ношу.

– Звідки ти дізнався, скільки насправді коштує книга? – запитала вона.

– Скільки коштує? Книга? – повторив той, завдаючи сумку собі на спину. – І гадки не маю. Я просто змикитив, що він намагатиметься здерти з вас, скільки зможе. Тож попитав у людей по сусідству, хто його найбільший конкурент, і повернувся, щоби допомогти вам зробити того гендляря розсудливішим.

– А що, було настільки очевидно, що я дам себе ошукати? – запитала вона, заливаючись рум'янцем, коли вони якраз виходили з бічної вулиці.

Ялб хихикнув:

– Ну, може зовсім трішки. Так чи інак, а пошити в дурні типчика на подобу цього – розвага не згірша, ніж обмахлювати вартових. Гадаю, ви могли б іще збити ціну: варто було лишень піти зі мною, а дещо пізніше повернутися й дати йому другий шанс.

– Звучить аж надто складно.

– Гендлярі – що найманці, як казала моя старенька хрещена. Єдина різниця в тому, що вони знімуть з тебе голову, проте все одно вдаватимуть друзів.

І це говорив чоловік, який провів вечір, дурячи вартових за грою в карти...

– Що ж, як би там не було, а я тобі дуже вдячна.

– Та нема за що. Було весело, хоч я й досі не можу повірити, що ви заплатили йому такі гроші. Адже це просто в'язка дров. Я ось теж можу назбирати плавнику та нашкрятати на ньому кілька кумедних закарлючок – і що, ви й мені сферами заплатите?

– Боюся, що ні, – відповіла вона, копирсаючись у портфелі, і незабаром видобула звідти малюнок, що зображував Ялба та рикшу. – Але прошу, візьми ось це на знак моєї вдячності.

Ялб узяв аркуш і став під світло ближнього ліхтаря, щоби роздивитися його. Він засміявся, схиливши голову набік. Тоді широко всміхнувся:

– Прародителю бур! Оце так-так. Просто як живий – немов бачу себе в начищеній тарілці. Я не можу прийняти цього, Ваша Світлосте.

– Будь ласка. Я наполягаю.

Шаллан знову кліпнула очима, залишивши Спогад про те, як він стоїть під ліхтарем, обхопивши рукою підборіддя, і роздивляється свій портрет. Вона ще раз намалює його пізніше. Після того, що він для неї зробив, їй дуже хотілося мати його в своїй колекції.

Ялб акуратно вклав малюнок між сторінок книги, підняв сумку й рушив далі. Вони знову були на головній вулиці. Щойно зійшов Номон – середній місяць – і залив місто блідо-блакитним світлом. У батьковому домі їй рідко коли випадала можливість не лягати аж так пізно, проте здавалося, що міщани довкола них навряд чи помічають, котра година. Ну й дивне місто це було.

– То що, назад на корабель? – запитав Ялб.

– Ні, – відповіла Шаллан, глибоко вдихнувши. – Назад до Конклаву.

Він здійняв брову, однак повів її назад. Добувшись туди, вона попрощалася з Ялбом і нагадала йому, щоби забрав малюнок. Він так і зробив і побажав їй успіху, перш ніж поспішити геть від Конклаву, певно, побоюючись зустрічі з вартовими, яких раніше обмахлював.

Шаллан віддала книги служникові, щоби той ніс їх замість Ялба, і пройшла коридором назад до Завіси. Щойно поминувши вишукано прикрашені залізні двері, вона підкликала до себе мажордома.

– Так, Ваша Світлосте? – запитав чоловік. О цій порі у більшості ніш було темно, і служники терпляче повертали томи в безпечне місце за кришталевиими стінами.

Струснувши з себе втому, Шаллан порахувала ряди. У ніші Джасни все ще світилося.

– Я би хотіла скористатися ось цією нішею, – відказала вона, вказуючи на балкон, сусідній із принцесиним.

– У вас є вхідний талон?

– Боюся, що ні.

– Тоді вам доведеться орендувати її, якщо ви плануєте користуватися нею регулярно. Дві небомарки.

Зачувши таку ціну, Шаллан здригнулася, проте видобула належні сфери й заплатила. Її гаманці худшали з гнітючою швидкістю. Ліфтери-паршмени підняли її на потрібний ярус, і вона тихо пройшла до своєї ніші. Діставшись туди, дівчина переклала всі сфери, які ще залишалися в неї, до здорового кубка, що правив за настільну лампу. Щоби стало достатньо видно, вона змушена була скористатися сферами всіх дев'яти кольорів та всіх трьох розмірів, тож освітлення вийшло строкатим і різнобарвним.

Шаллан нишком глянула поверх перил своєї ніші на сусідній балкон. Джасна сиділа, занурена в роботу, не звертаючи уваги на пізню годину, і її кубок був по вінця наповнений чистими діамантовими броамами. Вони найкраще підходили для освітлення, проте не надто годилися для Душезаклинання, тому не вважалися аж такими цінними.

Шаллан відсахнулася. Із самого краєчка стола в її ніші було місце, де вона могла сидіти, прихована від Джасни стіною, тож там вона й розташувалася. Можливо, їй варто було обрати нішу на іншому ярусі, та вона хотіла наглядати за принцесою. Дівчина сподівалася, що та проведе тут декілька тижнів, заглибившись у дослідження. А це залишало їй досить часу, щоб несамовито взятися за зубріння. Її здатність запам'ятовувати образи та сцени не поширювалася на тексти, проте вона могла заучувати списки й факти зі швидкістю, яку її наставниці вважали вартою подиву.

Вона опустилася на стілець, дістала книги та розклала їх. Тоді потерла очі. Було вже й справді пізно, та не можна було гаяти часу. Джасна сказала, що Шаллан може знову звернутися до неї з клопотанням, щойно заповнить прогалини в своїх знаннях. Що ж, Шаллан збиралася ліквідувати згадані прогалини за рекордно короткий час, а тоді знову постати перед нею. Вона зробить це, коли Джасна збереться залишити Харбрант.

Це була її остання, розпачлива надія – настільки примарна, що більш-менш істотний спротив несприятливих обставин цілком міг зруйнувати її. Глибоко вдихнувши, Шаллан відкрила першу з книг історичного чотиритомника.

– Я ніколи тебе не здихаюся, так? – пролунав тихий жіночий голос.

Та підстрибнула від подиву й ледь не скинула на підлогу книг, повертаючись до дверей. Там стояла Джасна Холін. Темно-блакитна сукня принцеси була розшита сріблом, і в її шовковому полиску відбивалося світло сфер Шаллан. Душезаклинач був прикритий чорною рукавичкою без пальців, щоби приховати яскраві самоцвіти.

– Ваша Світлосте, – мовила Шаллан, піднімаючись і роблячи реверанс із незграбною покvapливiстю, – я не хотіла потурбувати вас. Я...

Помахом руки Джасна зробила їй знак замовкнути. Тоді відступила вбік, і до ніші Шаллан увійшов паршмен, несучи стілець. Він залишив його біля столу. Джасна пропливла нішею й

опустилася на нього.

Шаллан намагалася збагнути, у якому вона настрої, та емоції цієї жінки неможливо було прочитати.

– Я й справді не хотіла вас турбувати.

– Я підкупила слуг, щоби вони повідомили мене, якщо ти повернешся до Завіси, – з відсутнім виглядом відказала Джасна, беручи зі столу один із томів і читаючи назву. – Не хотіла, щоб мені знову заважали.

– Я... – Шаллан потупила очі й залилася густим рум'янцем.

– Не трать часу на вибачення, – мовила Джасна. Вона виглядала стомленою – навіть більш змученою, ніж Шаллан. Тоді перебрала книги. – Вдала добірка, розумне рішення.

– Насправді мені не надто було з чого обирати, – сказала Шаллан. – Це мало не все, що знайшлось у продавця.

– Гадаю, ти збиралася швидко простудіювати їх? – у задумі запитала Джасна. – І зробити останню спробу вразити мене, перш ніж я залишу Харбрант?

Шаллан повагалася й кивнула.

– Хід конем. Мені варто було накласти часове обмеження на твоє повторне клопотання, – вона окинула дівчину поглядом. – Ти дуже наполеглива й цілеспрямована. Це добре. І я знаю, чому ти так відчайдушно прагнеш стати моею підопічною.

Шаллан здригнулася. Вона знала?

– У твоєї родини багато ворогів, – вела далі Джасна. – А твій батько – схильний до самотництва. Тобі непросто буде вдало вийти заміж без тактично грамотного альянсу.

Шаллан заспокоїлася, хоча й намагалася не виказувати цього.

– Покажи, що у тебе в портфелі, – попросила Джасна.

Шаллан насупилася, ледь переборюючи бажання присунути його до себе.

– Ваша Світлосте?

Джасна простягла руку.

– Ти пригадуєш, що я говорила щодо повторення своїх слів?

Шаллан неохоче подала їй портфель. Принцеса обережно видобула весь його вміст, акуратно розклавши в рядочок пензлі, олівці, ручки, флакончик лаку, чорнило й розчинник. Тоді так само впорядковано розташувала на столі стоси паперу, записники й готові малюнки. Потім дістала гаманці, з подивом помітивши, що вони порожні. Глянула на лампу-кубок, прикидаючи, скільки там сфер, і здійняла брову.

Далі взялася проглядати малюнки дівчини. Спочатку ті, що на окремих аркушах, серед яких затримала погляд на власному портреті. Шаллан слідувала за її обличчям. Що проступало на ньому? Вдоволеність? Подив? Осуд через те, що дівчина провела стільки часу, малюючи матросів і служниць?

Нарешті надійшла черга блокнота, заповненого малюнками рослин і тварин, яких побачила Шаллан за час своєї подорожі. Джасна роздивлялася його найдовше, читаючи кожну замітку.

– Чому ти зробила всі ці ескізи? – зрештою запитала вона.

– Чому, Ваша Світлосте? Ну, тому що... мені цього хотілося.

Дівчина скривилася. Може, їй варто було натомість сказати щось глибокодумне?

Джасна повільно кивнула. Тоді підвелася.

– Я маю у своєму розпорядженні апартаменти в Конклаві, які надав мені король. Збирай свої речі й ходімо туди. Ти виглядаєш втомленою.

– Ваша Світлосте? – запитала Шаллан, встаючи, й одразу ж відчула, як тілом пробігає дроз хвилювання.

Джасна затрималася в дверях.

– Під час першого знайомства я прийняла тебе за провінційну кар'єристку, яка просто прагне використати мое ім'я, щоби поправити свої статки.

– А тепер змінили свою думку?

– Ні, – відказала Джасна. – У тобі безперечно є щось від неї. Проте всі ми занадто різні, кожен несхожий на інших, а про людину багато що можуть сказати речі, які та із собою носить. Висновуючи з цього записника, у свій вільний час ти займаєшся дослідженнями просто заради задоволення. А це вселяє оптимізм. І є чи не найкращим аргументом на твою користь, який ти лише могла б навести. Тож якщо я не можу здихатися твоєї

присутності, – вела далі принцеса, – варто хоча б скористатися з неї. Йди і відпочинь. Нам завтра рано вставати. Ми розподілимо твій час між навчанням і допомогою мені у проведенні досліджень.

Сказавши це, Джасна пішла.

Приголомшена Шаллан сиділа, стомлено кліпаючи очима. Вона видобула аркуш паперу й нашвидку нашкрябала подячну молитву, яку збиралася спалити пізніше. Тоді похапцем збрала книги й подалася шукати служника, щоби послати на «Усолоду вітру» по її багаж.

У неї видався дуже, дуже довгий день. Проте вона виграла. Перший крок було зроблено.

Тепер починалося її справжнє завдання.

9. Геена

«Десять чоловіків із сяючими Сколкозбройцями стоять перед чорно-біло-червоною стіною», – записано в есачев 1173 року зі слів одного з наших подвижників, якого підслухали в останні миті його життя – за 12 секунд до того, як він помер.

Те, що Каладіна призначили в команду Четвертого мосту, не було звичайною випадковістю. З-поміж усіх обслуг саме там були найвищі втрати особового складу. Це заслуговувало на увагу ще й тому, що під час однієї-єдиної атаки середньостатистична команда зазвичай втрачала від третини до половини своєї чисельності.

Обіпершись спиною об стіну казарми, Каладін сидів знадвору, під бризками дощу. Не великобурі, а звичайного собі тихого весняного дощику – бідного родича стихій.

Сил сиділа в нього на плечі. Чи нависала над ним. Яка різниця?! Він усе одно не відчував її ваги. Каладін сидів, зсутулившись, звісивши підборіддя на груди, і дивився на западину в землі, яка повільно заповнювалась водою.

Йому варто було би перебратися всередину відведеної їм казарми. Вона була холодною й

необладнаною, та все ж захищала від дощу. Але він... нездатен був перейматися. Скільки вже він пробув у команді? Два тижні? Три? Вічність?

Із тих двадцяти п'яти чоловіків, котрі пережили перше у його житті мостонаведення, двадцяти трьох уже не було в живих. Двох із них перевели до інших команд, бо вони зуміли якось підлеститися до Газа, проте це їм не допомогло. Залишилися тільки Каладін і ще один чоловік. Двоє з майже сорока.

Особовий склад команди поповнювали новими нещасними, і більшість із них теж гинула. Їх замінювали знову. І багато з тих, хто приходив на заміну, ізнов помирали. Вибирали й переобирали одного командира за іншим. Це мала би бути вигідна посада – той завжди біг там, де було найбезпечніше. Та у випадку з Мостом № 4 вона нічого не давала.

Деякі з вилазок бували не такими й поганими. Якщо алеті випереджали паршенді, мостонавідники не гинули. А якщо вони спізнювалися, то, траплялося, там уже була армія іншого великого князя. І тоді Садеас не допомагав: він розвертав військо й подавався назад до табору. Навіть у разі нещасливої вилазки паршендійські лучники нерідко зосереджувалися на обстрілі окремих команд, намагаючись перебити їх по одній. Бувало, обслуга гинула дюжинами, а Міст № 4 не втрачав жодної людини.

Але таке траплялося рідко. З невідомої причини їхня команда завжди потрапляла під удар. Каладін не завдавав собі клопоту запам'ятовувати імена товаришів. Та й жоден інший мостонавідник цього не робив. А навіщо? Вивчиш чиєсь ім'я, а до кінця тижня один із вас загине. Є всі шанси, що й обидва. А може, і варто їх запам'ятовувати? Тоді йому буде з ким перекинутися словом у Геені. Вони зможуть згадувати, яким жахливим було життя в команді Четвертого мосту, і підтакувати один одному, що вічні муки куди приємніші.

Він невесело всміхнувся, так само вдивляючись у кам'янисту землю перед собою. Скоро по них прийде Газ і відправить на роботу. Драїти сортири, мести вулиці, чистити стайні, збирати каміння. Куди завгодно, лиш би менше думали про свою долю.

Він так і не знав, за що вони воюють на цих – побий їх грім – плато. Не обійшлося тут без тих великих коконів-хризалід. Не інакше, як всередині у них самоцвіти. Але як це пов'язане з Пактом помсти?

Поруч лежав іще один мостонавідник – молодий веден із біляво-рудуватим волоссям – і дивився в небо, що обпльовувало його. Дощова вода збиралася в кутиках карих очей, а тоді збігала по обличчю. Він не моргав.

Утекти вони не могли. З їхнього табору вийшла би цілком пристойна в'язниця. Мостовій обслугі дозволялося ходити до маркітантів, щоб витратити свої жалюгідні заробітки на дешеве вино та повій, але категорично заборонялося полишати табір. Його периметр надійно охоронявся. Почасти це робилося для того, щоби віднайти солдатів з інших

таборів: коли армії контактували, це неминуче породжувало суперництво. Та головним завданням караульних було не дати мостонавідникам і рабам розбігтися.

Чому? Чому все це мало бути таким жахіттям? Та ще й настільки безглуздим. Чому б не дозволити кільком мостонавідникам бігти попереду, прикриваючи решту щитами? Адже це захистило би від стріл. Він запитав, і йому відповіли, що це занадто їх уповільнить. Він запитав знову, і йому сказали, що якщо він не стулить пельку, його виставлять біля ганебного стовпа.

Світлоокі поводитися так, немов увесь цей розгاردіяш був якоюсь грандіозною грою. Якщо й так, мостонавідники не знали її правил, достоту як фігурки на дошці не мають навіть приблизного уявлення про обрану гравцем стратегію.

— Каладіне? — звернулася до нього Сил, спускаючись нижче й сідаючи йому на ногу, все ще у подобі дівчини в довгій сукні, поділ якої перетворювався на імлу. — Каладіне? Ти мовчиш уже не перший день.

Зсутулившись, він так само дивився в нікуди. Існував один вихід. Можна було піти до найближчої від табору прірви. Правилами таке суворо заборонялося, та караульні заплющували на них очі. Вважалося, що це єдина милість, на яку заслуговують мостонавідники.

Жоден із тих, хто проходив цією стежкою, не повертався.

— Каладіне, — промовила Сил тихим, стривоженим голосом.

— Мій батько колись казав, що на світі є два типи людей, — хрипко прошепотів Каладін, — ті, що забирають життя, і ті, що їх рятують.

Сил насупилася, схиливши голову набік. Такі розмови збивали її з пантелику: вона не сприймала абстрактних понять.

— Раніше я думав, що він помилявся. Гадав, що існує й третя група: ті, хто вбиває, щоби врятувати, — продовжив він, похнюпившись. — Я був дурний. Є третя група, та ще й немаленька. Але не така, як я вважав.

— Яка група? — запитала вона, наморщивши чоло, і сіла йому на коліно.

— Люди, які існують для того, щоб їх урятували чи вбили. Група посередині. Ті, що не можуть нічого іншого, окрім як померти чи потрапити під захист. Жертви. І я серед них.

Піднявши голову, він окинув поглядом мокрий складський двір. Теслярі порозходилися, накривши необроблений матеріал брезентом і забравши інструменти, що могли

поіржавіти. Казарми мостонавідників тяглися вздовж західної та північної околиць складу. Команда Мосту № 4 була розміщена дещо осторонь від решти, немов невезіння – у край заразна хвороба. Небезпека контактного інфікування, як сказав би Каладінів батько.

– Ми існуємо, щоб загинути, – промовив Каладін. Змигнувши очима, він кинув погляд на кількох інших членів обслуги Четвертого мосту, котрі байдужливо сиділи під дощем. – Якщо ми вже не мертві.

* * *

– Не можу тебе таким бачити, – сказала Сил, снуючи навколо Каладінової голови, поки його команда втягувала на склад колоду. Паршенді нерідко підпалювали найбільш віддалені стаціонарні мости, тож інженери й теслярі великого князя Садеаса без роботи не сиділи.

Колишній Каладін, напевно, здивувався б, чому армії не спрямовували належних зусиль на те, щоб захистити мости.

«Щось тут не те! – підказував йому внутрішній голос. – Ти упускаєш якусь деталь цієї головоломки. Вони марнують ресурси й життя мостонавідників. Схоже, їх зовсім не турбує необхідність просування вперед чи масованої атаки на паршендійські позиції. Вони просто сходяться в поодиноких битвах на плато, а тоді повертаються до таборів і святкують. Чому? ЧОМУ?»

Проте він не звертав на цей голос уваги. Той голос належав людині, якої більше не було.

– Колись ти був сповнений сил, – мовила спрен. – Так багато людей дивилося на тебе з повагою та захопленням. Солдати з твого загону. Вороги, з якими ти бився. Інші раби. Навіть деякі світлоокі.

Наближався час обіду. Після нього він міг поспати, доки командир не дасть копняка й не відправить на пообіднє несення служби.

– Я спостерігала, як ти б'єшся, – вела далі Сил. – Хоч і заледве пригадую це. Мої спомини про той час розпливчасті, наче я дивлюся на тебе крізь суцільну завісу дощу.

Чекай-но. Це щось дивне. Сил причепилася до нього вже після того, як його витурили з армії. Та й то спочатку поводитися як звичайний спрен вітру. Загаявшись, він заробив від доглядача прокльон та удар батоном по спині.

Каладін знову взявся тягти. Мостонавідників, котрі були загайними в роботі, батожили, а тих, котрі були загайними на вилазках, страчували. Із цим в армії було суворо. Відмовишся

наступати на паршенді, спробуеш відстати від інших команд – і позбудешся голови. Власне, така доля була уготована лише за цей конкретний злочин.

Існувало багато видів покарання, на які наражався мостонавідник. Могли дати позачерговий наряд на роботу, висікти канчуками, урізати платню. Того, хто надто сильно проштрафився, прив'язували до стовпа чи стіни й залишали там під час великобурі – «виставляли на суд Прародителя бур». Але, власне кажучи, стратити могли лише за одне – за відмову бігти на штурм паршендійських позицій.

Розрахунок був простий: беручи участь у вилазці, мостонавідник міг загинути, та якщо відмовлявся – гинув напевне.

Каладін і його команда підняли колоду й поклали її у штабель до решти, тоді відчепили буксири та знову подалися до дальньої межі складу, де на них чекала нова.

– Газе! – гукнув чийсь голос. На краю відведеної обслузі території стояв високий вояк із біляво-чорним волоссям, а за його спиною купчилася групка жалюгідних на вигляд чоловіків. Це був Лареш – один із тих солдатів, які чергували в наметі днювальних. Він привів нових мостонавідників на заміну загиблим.

День був ясний, у небі – ані хмаринки, і сонце припікало Каладінову спину. Газ поспішив приймати поповнення, а Каладін та інші якраз рушили в тому напрямку по чергову колоду.

– Ну й здохляки, – сказав Газ, оглядаючи новобранців. – З другого боку, якби тут було на що дивитися, їх би сюди й не направили.

– Це точно, – відповів Лареш. – Ось ці десятеро в першому ряду – контрабандисти. Ти знаєш, що треба робити.

Нові мостонавідники були завжди потрібні, але й людської худоби, щоби гнати на забій, ніколи не бракувало. Часто присилали рабів, але не зрідше й злодіїв та інших злочинців з-поміж того наброду, який тінню ходив за табором. Але паршменів – ніколи. Вони були занадто цінні, та ще й доводилися паршенді якоюсь далекою ріднею. Тож краще було, щоб ці трудяги зайвий раз не бачили, як їхніх родичів убивають алеті.

Інколи до мостових команд могли запроторити й солдата. Але тільки коли він скоїв щось нечуване – наприклад, вдарив офіцера. За що в більшості армій вішали, тут відправляли в мостонавідники. Вважалося, що того, хто вціліє після сотні вилазок, повинні відпустити. І навіть ходили чутки, ніби раз чи два таке траплялося. Та, найімовірніше, то були легенди, покликані дати їм хоч крихітну надію на виживання.

Потупивши очі, Каладін та його команда пройшли мимо новачків і взялися кріпити буксири до наступної колоди.

– В обслузі Четвертого мосту бракує людей, – мовив Газ, потираючи підборіддя.

– Їх там завжди бракує, – відказав Лареш. – Не турбуйся. Для Четвертого у мене спеціальна поставка, – і кивнув у бік іншої партії поповнення, ще більш різношерстої, що якраз наближалася.

Каладін повільно випрямився. Одним із в'язнів у групі новоприбулих був парубійко, якому заледве виповнилося чотирнадцять чи п'ятнадцять. Низькорослий, худий, кругловидий. «Тіен?» – прошепотів Каладін, ступаючи крок уперед.

Він зупинився й струснув головою. Тіен був мертвий. Але цей новачок із його наляканими карими очима здавався таким знайомим. Каладінові захотілося захистити хлопчину. Оберігати його.

Але... у нього це не виходило. Усі, кого він намагався захистити – від Тіена до Ценна, – зрештою гинули. Тож який сенс?

І він знову взявся тягти колоду.

– Каладіне, – сказала Сил, опускаючись на неї. – Я збираюся полишити тебе.

Він ошелешено закліпав очима. Сил. Полишити його? Але ж... вона останнє, що в нього є.

– Ні, – прошепотів він. Вийшло щось середнє між кумканням і карканням.

– Я намагатимуся повернутись. Але не знаю, що станеться, коли я полишу тебе. Усе це так незвично. У мене дивні спогади. Ні, це навіть не спогади – інстинкти. Й один із них підказує мені, що, полишивши тебе, я можу загубити себе.

– Тоді не йди, – мовив він, жахаючись.

– Мушу, – зіщулившись, відказала вона. – Не можу більше на це дивитися. Я спробую повернутись.

Вона виглядала засмученою.

– Прощавай, – і з цим спурхнула в повітря – немов вихорець прозорих листочків, що опадають.

Заціпенілий Каладін провів її очима.

Тоді знову взявся тягти колоду. А що йому залишалося робити?

* * *

Хлопчина, котрий нагадав йому Тіена, загинув у наступній же вилазці.

Вона була дуже нещасливою. Паршенді завчасно зайняли позиції, чигаючи на Садеаса. Каладін штурмував провалля й навіть не здригався, коли довкола падали вбиті. Його гнала вперед не відвага. І навіть не жага того, щоб одна зі стріл нарешті вцілила у нього та поклала всьому край. Він просто біг. Оце й усе, що він робив. Мов камінь, що котиться з гори, чи дощ, що падає з неба. У них нема вибору. І в нього не було. Він був не людиною – річчю, а речі просто функціонують.

Обслуга навела мости щільно в ряд. Чотири команди загинули. Підрозділ Каладіна зазнав критичних втрат і ледь не зупинився.

Навівши міст, Каладін відвернувся. Тепер настилом проходила армія, щоб розпочати справжню битву. Він пошкунтильгав назад по плато. За кілька хвилин він знайшов, що шукав. Труп того парубійка.

Вітер торгав його волосся, а Каладін стояв і дивився на тіло. Воно лежало горілиць у невеличкій западині в камені. Він згадав, як уже лежав у схожій вибоїні, тримаючи на руках схожий труп.

Неподалік упав ще один мостонавідник, наїжачившись стрілами. Це був той самий чоловік, котрий пережив першу в житті Каладіна вилазку всі ці тижні тому назад. Він завалився набік і лежав на пласті оголеної породи десь на фут вище за парубійка. Із вістря стріли, що стирчало з його спини, скрапувала кров. Рубінові краплі падали одна за одною і потрапляли в широко відкрите, безживне око хлопчини. З одного боку обличчя збіг невеличкий патьок червоної рідини. Мов пурпурові сльози.

Тієї ночі Каладін, зіщулившись, лежав у казармі та дослухався, як великобуря трощила стіну. Він скрутився калачиком на холодному камені. Надворі перекоти грому розколювали небо.

«Я більше не можу, – подумав він. – Я мертвий усередині, неначе спис прохромив мені шию».

Буря продовжувала свою гнівну тираду. І вперше за рік Каладін відчув, що плаче.

10. Оповідки про лікарів

За дев'ять років до того

Кел увірвався в операційну, і крізь відчинені двері разом із ним проникло сонячне світло. У його десять років по ньому вже було видно, що хлопець виросте високий і худий. Він завжди надавав перевагу своєму зменшувальному імені, Кел, перед повним – Каладін. Коротше ім'я більше йому пасувало. «Каладін» звучало немов ім'я якогось світлоогого.

– Вибач, батьку, – сказав він.

Келів батько, Лірін, обережно затягнув ремінь довкола зап'ястка молоді дівчини, прив'язаної до вузького операційного столу. Її очі були заплющені: Кел пропустив момент, коли їй вводили знеболювальне.

– Про твоє запізнення поговоримо пізніше, – відповів Лірін, фіксуючи іншу руку пацієнтки. – Зачини двері.

Кел зіщулювався й зробив, що веліли. Вікна були затемнені та забрані віконницями, тож єдиним джерелом освітлення була велика кругляста емність, наповнена зарядженими Буресвітлом сферами. Кожна із них являла собою броам, і їхня сукупна кількість становила неймовірну суму, отриману в безстрокову позику від градоправителя Гартстоуна. Каганці мерехтіли, а Буресвітло завжди давало рівне сяйво. Це рятувало людські життя, говорив батько Кела.

Схвильований хлопець підійшов до столу. Молода дівчина, Сані, мала лиску чорне волосся, без єдиного шатенового чи білявого пасемця. Їй було п'ятнадцять, і її вільну руку вкривала подерта, закривавлена пов'язка. Кел скривився, помітивши, як невміло її наклали: скидалося на те, що смугу тканини відірвали від чиеїсь сорочки й нашвидку намотали.

Голова Сані відкотилася вбік, і дівчина пробурмотіла щось крізь наркотичний транс. На ній була лише біла бавовняна сорочка, і її захищена рука залишалася неприкритою. Старші хлопці з містечка розповідали, масно хихикаючи, як їм вдавалося – так принаймні виходило з їхніх слів – підглядіти за дівчатами в самих сорочках, та Кел не розумів причин такого збудження. Він хвилювався за Сані. Він завжди хвилювався, коли хтось був поранений.

На щастя, рана не здавалася аж надто жакливою. Якби вона загрожувала життю, батько вже розпочав би операцію, а Келова мати – Гесіна – асистувала б йому.

Лірін підійшов до медичної шафи і дістав кілька маленьких прозорих пляшечок. Він був

невисокий і, попри відносну молодість, лисів. На ньому були окуляри, які він називав найдорожчим подарунком із усіх будь-коли отриманих. Він рідко коли діставав їх, окрім як для операцій, адже ті були надто цінними, щоби носити кожного дня. А раптом подряпаються чи поб'ються? Гартстоун був чималим містечком, але його віддалене розташування на півночі Алеткару перетворило б заміну окулярів на проблему.

Кімнату утримували в порядку, щоранку миючи полиці та стіл, і кожна річ незмінно лежала на своєму місці. Лірін говорив, що про людину багато чого можна сказати, висновуючи з вигляду її робочого місця. Воно акуратне чи занехаяне? До інструментів виявляють повагу чи залишають їх розкиданими там і сям? На конторці стояв єдиний у містечку фабріаловий годинник. По центру цей маленький пристрій був оснащений циферблатом, посередині якого світився димчастий кварц – його треба було заряджати, щоб годинник ішов. Ніхто в цілому містечку не переймався через хвилини й години більше, ніж Лірін.

Кел підсунув стільчик, щоби залізти на нього й краще роздивитися. Скоро це йому не знадобиться: день за днем він невпинно підростав. Хлопчик уважно оглянув руку Сані. «З нею все буде добре, – сказав він собі, повторюючи батькові слова. – Хірург має зберігати спокій. Хвилюватися – це тільки гайнувати час».

Такої поради було нелегко дотримуватися.

– Руки, – сказав Лірін, не обертаючись, і продовжував готувати інструменти.

Зітхнувши, Кел зістрибнув зі стільчика й поспішив до таза з теплою та мильною водою, що стояв біля дверей.

– Навіщо це потрібно?

Він хотів чимшвидше взятися до роботи, щоб допомогти Сані.

– Мудрість Вісників, – неухважно відказав Лірін, знову повторюючи повчання, яке Кел мав би вже й запам'ятати. – Спрени смерті та спрени гниття ненавидять воду. Це відлякає їх.

– А Геммі каже, що це дурня, – мовив Кел. – І що спрени смерті дуже-дуже добре вміють убивати людей. Тож чого б це вони злякалися якоїсь там водички?

– Мудрість Вісників перевершувала нашу здатність до розуміння.

Кел скривився:

– Але, батьку, вони демони. Я чув це від того подвижника, який приходив проповідувати минулої весни.

– Це стосувалося Променистих, – різко поправив Лірін. – Ти знову їх переплутав.

Кел зітхнув.

– Вісників послали вчити людство, – вів далі його батько. – Вони повели нас на бій проти Спустошувачів після того, як ми були скинуті з небес. А Променисті – це лицарські ордени, що вони заснували.

– Які були демонами.

– Які зрадили нас, щойно Вісники пішли, – сказав Лірін, здійнявши палець. – І були вони не демонами, а звичайними людьми, у яких виявилось забагато влади й недостатньо розуму. Так чи інак, а ти повинен завжди мити руки. Хоча спренів смерті й не видно, та все ж ти сам бачиш вплив, який це справляє на гнилокузьок.

Кел іще раз зітхнув і зробив, що сказано. Лірін знову підійшов до столу, несучи тацю з маленькими скляними пляшечками й акуратно розкладеними ножами. Його слова не трималися купи: хоча Лірін турбувався про те, щоби син не плутав Вісників із Загубленими Променистими, Кел на власні вуха чув, як його батько висловлював думку, ніби Спустошувачів не існує. Сміховинно. А хто ж іще винен, коли вночі пропадають речі або на врожай нападають черви-копачі?

Решта жителів містечка вважали, що Лірін проводить забагато часу з книжками та хворими, тому-то й став таким дивним. У його товаристві вони почувалися ні в сих ні в тих – а заодно й у синовому. Кел лише починав усвідомлювати, наскільки болісним бувало відчуття несхожості на інших.

Помивши руки, він застрибнув назад на стільчик. І знову почав хвилюватися, хоч і сподівався, що все пройде добре. За допомогою дзеркала батько сфокусував світло сфер на руку Сані, а тоді обережно розрізав імпровізовану пов'язку хірургічним ножом. Рана не загрожувала життю, але рука й справді була скалічена досить серйозно. Коли два роки тому батько розпочинав навчати його, від таких видовищ хлопця нудило. Але тепер він звик до пошматованої плоті.

От і добре. Кел гадав, що це стане йому в пригоді, коли одного дня він подасться на війну, щоби битися за свого великого князя та світлооких.

Три пальці Сані були зламані, а шкіра на руці – розсічена й подряпана. До рани потрапили скіпки та бруд. Середній палець постраждав найбільше: він був роздроблений і неприродно вивернутий, а з-під шкіри стирчали осколки кістки. Кел обмацав його по всій довжині, вивчаючи поламані фаланги та синці на шкірі. Він обережно витер вологою ганчіркою засохлу кров та бруд і вибрав скалки каменя та скабки, доки батько нарізав нитки для зашивання.

– Середній палець доведеться відтяти, правда? – запитав Кел, перетягуючи його джгутом, щоб зупинити кров.

Батько кивнув, і на його обличчі промайнула тінь усмішки. Він чекав, що Кел це зрозуміє. Лірін часто повторював, що мудрий хірург знає, що відрізати, а що лікувати. Якби ще цей середній палець із самого початку належно вправили... а так – тепер його було не врятувати. Пришити його на місце означало би залишити гноїтися та відмирати.

Саму ампутацію проводив батько. У нього була обережна й точна рука. Підготовка хірурга займала більше десяти років, тож мало сплисти ще чимало часу, перш ніж Лірін дозволив би сину взяти до рук ножа. Натомість Кел витирав кров, подавав батькові інструменти й притримував сухожилля, щоб не плуталися, доки той зашивав рану. Наскільки це було в їхніх силах, вони склали поламані кості, працюючи швидко, проте акуратно.

Батько Кела закінчив накладати останній шов, вочевидь задоволений із того, що йому вдалося врятувати інші чотири пальці. Але батьки Сані сприймуть це інакше. Вони будуть зовсім не в захваті від того, що рука їхньої красуні-доньки залишиться понівеченою. Так бувало майже завжди: спочатку спричинений пораненням страх, а тоді злість на лікаря через його неспроможність творити чудеса. Це тому, казав Лірін, що люди в містечку звикли до його наявності. Для них лікування стало рутинною, а не рідкісною перевагою.

Проте батьки Сані були хорошими людьми. Вони зроблять невелике пожертвування Келовій родині – батькам, йому самому та молодшому братику Тієну, – і їм буде за що купити харчів. Здавалося дивним, що вони виживали завдяки нещастю інших. Можливо, почасти саме через це їх не любили інші жителі містечка.

Тоді Лірін узяв маленький розжарений прутик і припік рану в тих місцях, де швів, на його думку, могло виявитись недостатньо. І наостанок змазав усю руку різким на запах лістеровим жиром, щоб запобігти зараженню: цей жир відлякував гнилокузьок навіть краще, ніж вода та мило. Кел обережно наклав чисту пов'язку, стараючись не змістити поламаних фаланг.

Лірін позбувся ампутованого пальця, і Кел трохи заспокоївся. З нею все буде добре.

– Тобі все ще треба працювати над своїми нервами, синку, – м'яко сказав лікар, відмиваючи руки від крові.

Кел потупив очі.

– Не залишатися байдужим – добре, – вів далі Лірін, – але, як і будь-що інше, це може стати проблемою, якщо заважатиме тобі робити операції.

«Бути аж надто небайдужим – проблема? – подумки огризнувся Кел. – А як щодо патологічної безкорисливості, яка не дозволяє брати гроші за роботу?» Однак сказати це вголос він не наважився.

Тепер треба було навести лад в операційній. Скидалося на те, що Кел проводив півжиття, прибираючи в ній, та Лірін не дозволив би йому піти, доки цього не було зроблено. Він хоча б відчинив віконниці, впускаючи потік сонячного світла. Сані не прокидалася: дози зимника лікарського мало вистачити, щоби тримати її непритомною впродовж іще кількох годин.

– То де ти був? – запитав Лірін, і пляшечки з жиром і спиртом, які він розставляв по місцях, дзенькнули одна об одну.

– Із Джамом.

– Джам на два роки старший за тебе, – мовив лікар, – і я сумніваюся, що він охоче проводить час із хлопцями, набагато меншими за нього.

– Батько взявся тренувати його орудувати палицею, – покvapливо проказав Кел, – тож ми з Тіеном ходили подивитися, чому він навчився, – і зіщулилися в очікуванні нотації.

Та Лірін і далі робив своє: по черзі протирав кожен ланцет спочатку спиртом, а тоді жиром, як і заповідала стародавня традиція. Він не обернувся до Кела.

– Батько Джама був солдатом в армії ясновельможного Амарама, – обережно додав Кел.

Ясновельможний Амарам! Шляхетний світлоокий генерал, який оберігав спокій північного Алеткару. Кел так хотів побачити справжнього світлоокого, а не старого шкарбана Вістіова. Воїна, чие ім'я в усіх на устах, про якого складають легенди.

– Мені відома історія Джамового батька, – мовив Лірін. – Я вже тричі оперував його скалічену ногу – сувенір на згадку про славне солдатське минуле.

– Але нам потрібні солдати. Ти що, хочеш, щоби тайлени зазіхали на непорушність наших кордонів?

– Тайлена – острівне королівство, – спокійно відказав Лірін, – і воно з нами не межує.

– Отже, вони можуть напасти з моря!

– Там здебільшого живуть купці та ремісники. Кожен тайлен, із яким я мав справу, намагався ошукати мене, та це не зовсім те саме, що й загарбання.

Усі хлопці любили розказувати історії про далекі краї. Та в Кела весь час вилітало з голови,

що його батько – єдиний житель містечка, котрий належав до другого нану – замолоду побував аж у Харбранті.

– Ну, з кимось же ми воюємо, – не здавався Кел, беручись мити підлогу.

– Так, – помовчавши, відповів його батько. – Король Гавілар завжди знаходить для нас супротивника. Тут ти маєш рацію.

– Тож нам потрібні солдати, як я й казав.

– Але лікарі потрібніші, – промовив Лірін і, гучно зітхнувши, обернувся від шафки до Кела. – Синку, ти ледь не плачеш щоразу, як до нас доправляють пацієнта, і скрегочеш зубами від хвилювання навіть під час простих процедур. Звідки ти взяв, що зможеш заподіяти комусь біль?

– Я переборю себе.

– Це чиста дурість. Хто втовкмачив тобі в голову ці думки? З якої такої причини тобі закортіло вчитися, як гамселити інших дрючком?

– Заради честі, батьку, – відповів Кел. – Їй-Всемогутній, хто ж складає легенди про лікарів?!

– Діти тих чоловіків і жінок, чий життя ми рятуємо, – рівним тоном проказав Лірін, дивлячись Келові в очі. – Ось хто розповість про нас. І не легенди, а правдиві оповідки.

Кел почервонів і зіщулився, а тоді знову взявся скребти підлогу.

– На цьому світі є два типи людей, сину, – суворо мовив батько. – Ті, що рятують життя. І ті, що їх забирають.

– А як щодо тих, хто захищає й обороняє? Хто рятує життя, забираючи їх?

Його батько фиркнув:

– Це все одно, що пробувати зупинити бурю, передмухавши її. Сміховинно. Не можна захистити, вбиваючи.

Кел мовчки скріб підлогу.

Зрештою батько зітхнув, підійшов до нього й, опутившись на коліна, став допомагати.

– Перерахуй властивості зимника лікарського.

– Гіркий смак, – миттю випалив Кел. – Через це його безпечніше зберігати, оскільки зменшується ризик помилково вжити в їжу. Висушену рослину треба розтовкти на порошок, змішати з олією й давати з розрахунку одна ложка на десять цегломас ваги пацієнта, якому даєш знеболювальне. Спричиняє глибокий сон упродовж близько п'яти годин.

– А як розпізнати хворого на скрипалеву віспу?

– Нервові збудження, – відказав Кел, – спрага, проблеми зі сном і набряки під пахвами.

– Сину, у тебе така світла голова, – тихо мовив Лірін. – Мені знадобилися роки, щоби вивчити те, що ти засвоїв за лічені місяці. Я відкладаю гроші. Коли тобі виповниться шістнадцять, хочу відправити тебе в Харбрант – учитися в справжніх медиків.

Кел відчув приплив збудження. Харбрант? Та це ж у зовсім іншому королівстві! Його батько побував там як кур'єр, проте медичної освіти не здобував. Вчився у старого Вата з Шорсбруна – найближчого населеного пункту, що за бажанням міг вважатися містечком.

– Ти отримав свій дар від самих Вісників, – сказав Лірін, кладучи руку Келові на плече. – І можеш стати в десять разів кращим хірургом, аніж я. Не плекай тих самих дріб'язкових мрій, що й інші. Наші діди-прадіди важкою працею та великими грішми пробивалися до другого нану, щоби ми з тобою були повноправними громадянами й мали привілей подорожувати. Не марнуй цього на вбивства.

Кел завагався, проте незабаром відчув, що згідливо киває.

11. Краплинки

«Трое з шістнадцяти правил, але тепер володарює Розбитий», – записано в чачанан 1173 року зі слів кишенькового злодюжки, хворого на змарноти, за 84 секунди до того, як він помер.

Зрештою великобуря вщухла. Впали сутінки того дня, коли загинув хлопчина і коли його полишила Сил. Каладін натягнув сандалії – ті самі, які зняв із чоловіка з загрубілим обличчям у перший день – і підвівся. Пройшов через напхом напхану казарму.

Ліжок не було: мостонавідника належало забезпечити лише тоненькою ковдрою. Кожен сам вирішував, як скористатися нею, – щоби стало м'якше чи тепліше. Хочеш – відлежуй

боки, а не хочеш – мерзни. Оце й увесь вибір. Хоча дехто знаходив своїй ковдрі ще й третє застосування. Нею обмотували голову, наглухо ізолюючи очі, вуха та носи. Грали в піжмурки зі світом.

Проте світ усе одно їх знаходив. У цій грі рівні йому не було.

Надворі лило мов із відра, і все ще дув сильний вітер. На західному обрії спалахували блискавки: туди змістився епіцентр бурі. До «позбувайла» залишалося ще з годину, проте той, хто хотів, уже міг спробувати полишити укриття.

Тобто хотіти вийти назовні у великобурю не бажав ніхто. Проте надійшла та найперша мить, коли зробити це стало безпечно. Блискавка більше не була, а вітер не валив із ніг.

Згорбившись від вітру, Каладін пройшов темним складом деревини. Кругом валялися гілляки, наче кості у лігві білошипника, а шорсткі стіни казарми були обклеєні шаром розмоклого листя. Він брьохав по калюжах. Це так студило йому ноги, що він більше не відчував їх. От і добре – адже вони все ще боліли після денної вилазки.

Хвилі крижаного дощу вирували довкола нього: струмені води стікали з волосся, збігали по обличчю й ховалися в кошлатій бороді. Він ненавидів її – особливо те, як чухмарилося від неї в куточках рота. Бороди – мов ті цуценята сокирогончих. Хлопчики мріяли про той день, коли й собі таке заведуть, навіть не підозрюючи, як сильно воно може дратувати.

– Гуляти зволимо, ваше благороддя? – пролунав голос.

Каладін підняв голову й побачив Газа, який зібгався в проході між двома казармами неподалік. І що він шукав під дощем?

А-а, он воно що. До підвітряної стіни однієї з казарм був причеплений невеликий металевий козуб, і звідти лилося м'яке, яскраве світло. Не інакше, як Газ залишав там свої сфери, щоб ті підзарядилися під час великобурі, а тепер загодя вийшов забрати їх.

Він ризикував. Навіть прив'язаний у захищеному місці, кошик цілком міг зірвати вітер. Дехто вірив, що тіні Загублених Променистих бродять у бурю, крадучи сфери. Може, це була й правда. Та за часів служби в армії Каладін не раз стикався з тим, як люди отримували поранення, у розпал бурі шастаючи околицями в пошуках сфер. Тож не випадало сумніватися, що марновірство зародилося не без допомоги крадіїв із плоті та крові.

Існували й безпечніші способи зарядити сфери. Міняйли брали тьмяні сфери в обмін на заряджені. Або можна було заплатити їм і зарядити свої власні в одному з їхніх потаємних кубел, що надійно охоронялися.

– Що ти тут робиш? – вимогливо допитувався Газ. Цей одноокий непомірно притис свій козуб до грудей. – Якщо ти вкрав чужі сфери, я тебе за ноги підвішу.

Каладін відвернувся від нього.

– Буря на твою голову! Підвішу, якщо й не крав! Не думай, що зможеш утекти: вартіві стоять навіть у таку погоду. Ти...

– Я йду до Безодні Честі, – тихо відповів Каладін. Через бурю його голос був заледве чутний.

Газ стулив пельку. Безодня Честі. Він опустив свою металеву корзинку й нічого більше не сказав. Людям, які йшли тією дорогою, віддавали щось на кшталт останньої шани.

Каладін продовжив свій шлях внутрішнім двором.

– Гей, вельможне сім'я, – гукнув Газ.

Каладін обернувся.

– Залиш сандалії та жилет, – сказав сержант. – Не хочу потім посилати когось униз, щоб забрав їх.

Каладін через голову стягнув шкіряний жилет і жбурнув на землю, здійнявши хмару бризок. Тоді в калюжі опинилися сандалії. На ньому залишилися тільки брудна сорочка та коричневі штани з цупкої тканини – одне й друге зняте з покійника.

Каладін ішов крізь бурю до східної околиці складу. Із заходу долинали низькі перекоти грому. Стежка, що спускалася на Розколоті рівнини, була йому тепер добре знайома. Разом із мостовою обслугою він пробігав у цьому напрямку дюжину разів. Битви траплялися не щодня – може, разів зо три на тиждень, – і не всі команди брали участь у кожній вилазці. Але багато штурмів були настільки спустошливими, настільки жахливими, що мостонавідники залишалися в ступорі й решту днів, майже не реагуючи на зовнішні подразники.

У багатьох з них починалися проблеми з ухваленням рішень. Те саме траплялось із солдатами, які переживали шок на полі бою. Каладін на собі відчув наслідки цього. Навіть рішення прийти до прірви далось йому нелегко.

Але кровоточиві очі того безіменного хлопчини не давали йому спокою. Він не стане змушувати себе пройти через щось подібне знову. Не може.

Каладін дістався до підніжжя схилу. Підхоплені вітром потоки дощу шмагали його по

обличчю, немов намагаючись загнати назад до табору. Проте він уперто йшов уперед, простуючи до найближчої прірви – Безодні Честі, як називали її мостонавідники, оскільки саме в цьому місці вони могли ухвалити для себе те єдине рішення, яке ще залежало від них. «Почесне» рішення. Смерть.

Не схоже було, щоби тутешні розколини мали природне походження. Конкретно ця спочатку була вузькою, але, тягнучись далі на схід, ширшала – і глибшала – у неймовірному темпі. Усього за десять футів від початку вона була вже такою широкою, що перестрибнути її ставало важко. Прикріплені до виступів у скелі, тут висіли шість мотузяних драбин із дерев'яними щаблями, по яких мостонавідники зазвичай спускалися вниз, щоби роздягти трупи тих, хто падав у такі прірви під час вилазок.

Каладін окинув поглядом рівнини, проте через темряву й дощ він мало що побачив. Ні, це місце явно виглядало неприродно. Земля тут була розламана. І тепер ламала людей, що на неї прийшли. Каладін проминув драбини й пройшов трохи далі вздовж краю провалля. Тоді сів, звівши туди ноги, і задивився вниз. Довкола так само падав дощ, і його краплі пірнали в темну глибину.

Обабіч нього найметкіші з крем'ячків уже повилазили зі своїх нірок і копошилися довкола, об'їдаючи рослини, що всотували вологу. Лірін колись пояснював, що великобуряні дощі багаті на поживні речовини. Буревартівники з Холінара та Веденара довели, що рослини, які поливалися дощовою водою, випереджали в рості тих, що зрошувалися з річки чи озера. І чому вчені так носяться з відкриттями, що давно відомі нескінченним поколінням селян?

Каладін спостерігав, як краплинки води летіли до забуття на дні розколини. Маленькі стрибуні-самогубці. Тисячі за тисячами. Мільйони за мільйонами. Хтозна, що чекає на них там, у темряві? Її не видно, її не досягнути, доки не долучишся до них. Не зістрибнеш у порожнечу, щоби вітер поніс тебе вниз...

– Ти мав рацію, батьку, – прошепотів Каладін, – неможливо зупинити бурю, передмухавши її. Не можна рятувати одних, убиваючи інших. Нам усім треба стати лікарями. Усім до останньої людини...

Він немовби марив. Але дивним чином його свідомість була ясніша, ніж будь-коли за всі останні тижні. Напевно, так впливала ясність перспективи. Багато хто проводив усе життя, силкуючись зазирнути в майбутнє. Що ж, у його майбутньому нічого більше не було. Тож він оглядався назад, думаючи про батька, про Тіена, про рішення.

Колись його життя здавалося простим. Це було ще до того, як він втратив брата, до того, як його зрадили у війську Амарама. Чи повернувся б Каладін назад у ті наївні дні, якби лишень міг? Чи волів би краще вдавати, що все довкола – просто?

Ні. До свого падіння він ішов не так легко, як ці крапельки. Його тіло вкривалося шрамами. Він бився об стіни, кривавлячи обличчя й руки. Сам того не бажаючи, убивав невинних людей. Ходив поруч із тими, чиї серця чорні, мовби вуглини, і захоплювався ними. Він брався й видирався, спотикався й падав.

І ось де опинився. Сягнув кінця всього цього. Розуміючи незмірно більше, та чомусь не відчуваючись мудрішим. Каладін звівся на ноги на краю тієї прірви і відчув, як батькове розчарування нависає над ним, немов грозняні хмари над головою.

Він заніс одну ногу над порожнечею.

— Каладіне!

Цей м'який, але пронизливий голос змусив його завмерти. Тріпочучи вверх-униз у повітрі, крізь дощ, який усе слабшав, до нього наближалася напівпрозора постать. Вона стрімко рвалася вперед, тоді йшла на приземлення, потім знову піднімалася вище, немовби несла щось важке. Каладін опустив ногу назад і простягнув руку. Сил безцеремонно всілася на неї — цього разу в образі небесної мурени, яка стискала в пащі щось темне.

Спрен набула знайомої подоби молоді дівчини. Її поділ майорів на вітрі, звиваючись навколо ніг. У руках вона тримала вузький густозелений листок-трійчатку. Чорнотруйник.

— Що це? — запитав Каладін.

Вона виглядала втомленою.

— А ці штуки важкі! — відказала вона, піднімаючи листок. — Я принесла його для тебе.

Каладін узяв листок двома пальцями. Чорнотруйник. Трутизна.

— Навіщо ти принесла це мені? — різко запитав він.

— Я гадала... — промовила Сил, сахаючись. — Ну, ти тоді так беріг ті інші листочки. А потім загубив їх, коли намагався допомогти тому чоловікові з невільничого каравану. Тож я подумала, що ти дуже зрадієш, якщо я принесу тобі інший.

Каладін ледь не засміявся. Вона й гадки не мала, що зробила, принісши йому листок однієї з найбільш смертоносних отруйних рослин в усьому Рошарі, бо хотіла, щоби він зрадів. Це було сміховинно. І мило.

— Усе пішло шкереберть після того, як ти загубив ті листки, — тихо сказала Сил. — До того ти боровся.

– Я зазнав поразки.

Спрен опустилася на коліна й зіщулилася на його долоні. Імлиста спідниця обвила її ніжки. Краплі дощу проходили крізь її тіло, і воно ледь-ледь брижалося.

– То він тобі не подобається? А я так далеко літала... Заледве не загубила себе. Але я повернулася. Я повернулася, Каладіне.

– Чому? – благально запитав він. – Чому тобі не байдуже?

– Тому що, – мовила вона, схиливши голову набік. – Знаєш, а я слідувала за тобою. Ще в тій армії. Ти завжди знаходив молодих, недосвідчених новобранців і захищав їх, хоч і сам наражався на небезпеку. Я пам'ятаю. Дуже туманно, та все ж.

– Я підвів їх. І тепер вони мертві.

– Без тебе вони загинули б іще швидше. Ти зробив так, що в армії у них з'явилася родина. Я пам'ятаю їхню вдячність. Вона мене передовсім і привабила. Ти допоміг їм.

– Ні, – відказав він, стискаючи в пальцях чорнотруйник. – Усе, чого я торкаюся, чахне й помирає.

Каладін балансував на краю провалля. Удалині пролунав перекіт грому.

– Усі ці люди в мостонавідній команді, – прошепотіла Сил. – Ти міг би допомогти їм.

– Занадто пізно, – він заплющив очі, згадавши хлопчину, який загинув удень. – Занадто пізно. Я не зміг. Вони мертві. Усі вони помруть, і виходу немає.

– То чому б не зробити ще одну спробу? – її голос був тихий, але чомусь перекривав шум бурі. – Адже гірше не стане.

Мостонавідник мовчав.

– Цього разу ти не можеш програти, Каладіне. Ти ж сам так сказав. Усі вони й так загинуть.

Він згадав Тієна і його мертві очі, що дивилися в небо.

– Зазвичай я не розумію, що ти маєш на увазі, коли говориш, – сказала вона, – у мене думки плутаються. Та якщо ти хвилюєшся, щоби не заподіяти людям шкоди, тобі, гадаю, не варто боятися допомагати мостонавідникам. Хіба їх можна ще більше занепастити?

– Я...

– Ще одну спробу, Каладіне, – прошепотіла Сил. – Будь ласка.

Ще одна спроба...

Скупчені в казармі люди, які й ковдру навряд чи можуть назвати своєю. Налякані бурею. Налякані один одним. Налякані тим, що готує наступний день.

Ще одна спроба...

Він згадав, як оплакував смерть незнайомого хлопчини. Парубійка, якому навіть не спробував допомогти.

Ще одна спроба...

Каладін розплющив очі. Він замерз і змок, але відчував, як усередині нього спалахнув крихітний теплий вогник рішучості. Каладін стиснув руку, розчавлюючи в кулаці лист чорнотруйника, а тоді викинув його в прірву. Й опустив іншу руку, на якій сиділа Сил.

Та схвильовано спурхнула в повітря.

– Каладіне?

Він попрямував геть від провалля, ляскаючи босими ногами по калюжах і необачно наступаючи на гудиння скелебруньок. Схил, яким він недавно спустився, був укритий плоскими, сланцеподібними рослинами, які, наче книжки, порозгорталися назустріч дощу. Їхні «палітурки» з'єднувало мереживно-гофроване червоне й зелене листя. Життекузьки – малесенькі зелені цятки мерехтливого світла, яскравіші за Сил, але крихітні, мовби спори – танцювали між рослинами, ухиляючись від дощових крапель.

Каладін крокував уверх, а вода стікала мимо нього невеличкими струмочками. Добувшись на вершину, він повернувся до мостового двору. Там усе ще нікого не було, окрім Газа, котрий прив'язував на місце розірваний брезент.

Каладін пройшов половину відстані, що розділяла їх, доки Газ помітив його. Жилавий сержант нахмурився:

– Що, ваше благороддя, сили в пупі нема довести справу до кінця? Але якщо ти гадаєш, що я віддам...

Раптом слова змінились муканням, неначе його рот заткнули кляпом: це Каладін ринувся вперед і схопив Газа за горло. Сержант здивовано підняв руку, але нападник відбив її та підсік його, зваливши з ніг на кам'янистий ґрунт, від чого в повітря здійнялася хмара

бризок. Очі Газа широко розкрилися від страху та болю, а сила Каладінового хвату на горлі не давала йому дихати.

— Світ щойно змінився, Газе, — сказав Каладін, нахилиючись ближче. — Я знайшов свою смерть на дні того провалля. І тепер тобі доведеться мати справу з моїм мстивим духом.

Корчачись, Газ несамовито озирався довкола в пошуках підмоги, якої не було. Каладін завиграшки втримував його на землі. Служба мостонавідника вирізнялася однією особливістю: якщо ти досить довго залишався в живих, то м'язи твої неодмінно міцніли.

Каладін трохи послабив тиск на Газову шию, даючи тому вхопити повітря, а відтак нагнувся ще ближче:

— Ми все почнемо спочатку, ти і я. Із чистого аркуша. І я хочу, щоби ти одразу ж дещо затамив. Я уже мертвий. Ти не можеш завдати мені болю. Ясно?

Газ повільно кивнув, і Каладін дав йому зробити ще один ковток холодного й вологого повітря.

— Міст № 4 — мій, — вів далі Каладін. — Ти можеш ставити перед нами завдання, але командуватиму я. Сьогодні якраз загинув мій попередник, тож тобі все одно треба шукати когось на його місце. Уторопав?

Газ знову кивнув.

— Ти швидко вчишся, — мовив Каладін, даючи сержантові змогу безперешкодно дихати. Він зробив крок назад, і Газ несміливо зіп'явся на ноги. У його очах проглядала прихована ненависть. Здавалося, він був чимось стурбований — чимось серйознішим за Каладінові погрози.

— Я хочу припинити виплату свого рабського боргу, — продовжив Каладін. — Скільки заробляють мостонавідники?

— Дві світломарки на день, — відказав Газ, спідлоба зиркаючи на нього й потираючи шию.

Отже, платня раба має складати половину цієї суми. Одну діамантову марку. Жалюгідні гроші, та Каладін потребуватиме і їх. Йому також необхідно буде тримати Газа на гачку.

— Я отримуватиму свою платню на руки, — мовив Каладін, — але кожна п'ята марка діставатиметься тобі.

Газ здригнувся й кинув на нього швидкий погляд при тьмяному світлі затягнутого хмарами неба.

– За твої труди, – додав Каладін.

– Які труди?

– Праведні: адже ти – поглинь тебе Геена – не плутатимешся в мене під ногами.

Газ знову кивнув, і Каладін пішов геть. Йому до болю шкода було витратити гроші на хабар, але сержант потребував невинного й послідовного нагадування, чому Каладін повинен залишатися в живих. Одна марка що п'ять днів не надто підходила для такої справи, але для людини, готової ризикнути та вийти надвір у розпал великобурі, лиш би вбезпечити свої сфери, її могло виявитись достатньо.

Каладін попрямував назад до тісної казарми Четвертого мосту й відчинив масивні дерев'яні двері. Усередині скупчилися люди – точнісінько такі, як він їх і залишав. Але щось змінилось. Невже вони завжди виглядали настільки жалюгідно?

Так. Виглядали. Це Каладін змінився, а не вони. Він відчув дивне жамевю, немовби дозволив собі забути – хоча б почасти – останні дев'ять місяців. Немов озирнувся назад крізь час і тепер уважно розглядав чоловіка, яким колись був. Того, котрий усе ще бився – і бився на славу.

Каладін не міг знову стати ним – не міг позбутися шрамів, – проте міг учитися в того чоловіка, як-от новий командир відділення вчився у звияжних генералів минулого. Каладін Буремлагословенний був мертвий, але Каладін Мостонавідник був його кривним. Багатообіцяльним нащадком.

Каладін підійшов до найближчого скоцюрбленого тіла. Чоловік не спав: хіба ж можна було спати у великобурю? Він зіщулювався, коли той опустився на коліна біля нього.

– Як тебе звати? – запитав Каладін, а Сил пурхнула донизу й стала вдивлятися в чоловікове обличчя. Той не міг її побачити.

Він був уже в літах, з обвислими щоками, карими очима та коротко підстриженим, битим сивиною волоссям. Його борода була короткою, а на лобі не стояло тавро раба.

– Як тебе звати? – рішучим тоном повторив Каладін.

– Іди ти в бурю, – відказав чоловік і перевернувся на інший бік.

Каладін завагався, а тоді нахилився ближче й тихо проговорив:

– Слухай-но сюди, друже. Або ти скажеш своє ім'я, або я й далі докучатиму тобі.

Продовжиш упиратися, і я витягну тебе в таку бурю надвір і підвішу за одну ногу над прірвою – аж доки не скажеш.

Чоловік озирнувся через плече. Каладін повільно кивнув, витримавши його погляд.

– Тефт, – зрештою сказав той. – Мене звати Тефт.

– От бачиш – і зовсім не страшно, – мовив Каладін, простягаючи тому руку. – А я Каладін. Твій командир.

Чоловік повагався, та все ж потиснув простягнуту руку, розгублено наморщивши чоло. Каладін туманно пригадував його. Він уже провів у їхній команді якийсь час, щонайменше кілька тижнів. А до того входив до іншої групи обслуги. Одним із покарань за порушення мостонавідниками табірної дисципліни було переведення до Мосту № 4.

– Відпочинь, – сказав Каладін, відпускаючи Тефтову руку. – Завтра в нас буде важкий день.

– Звідки ти знаєш? – запитав Тефт, потираючи заросле щетиною підборіддя.

– Тому що ми – мостонавідники, – відповів Каладін, підводячись. – У нас кожен день – тяжкий.

Тефт помовчав, а тоді мляво всміхнувся:

– Келек свідок, що так воно і є.

Полишивши його, Каладін рухався далі вздовж ряду скупчених постатей. Він обходив кожного й штурханами чи погрозами змушував називатися. Жоден не відповів одразу ж. Імена були немов останньою їхньою власністю, якої ніхто не хотів позбуватися задешево, хоч вони й виглядали здивованими – а може, навіть підбадьореними – через те, що комусь було до цього діло.

Він хапався за ці імена, кожне подумки повторював, поводячись із ними так, немов ті були коштовними самоцвітами. Ці імена мали значення. Ці люди мали значення. Каладін міг загинути під час наступної вилазки чи не витримати непосильного навантаження й дозволити Амараму здобути остаточну перемогу. Проте, вмостившись на долівці, щоб обміркувати свій план, він відчув, як, випромінюючи тепло, усередині рівно горить той крихітний вогник.

Це було тепло ухвалених рішень і поставленої цілі. Це була відповідальність.

Коли він сидів, пошепки повторюючи імена мостонавідників, Сил опустилася йому на ногу.

Вона виглядала підбадьореною. Веселою. Щасливою. Він же почувався зовсім не так – був похмурим, стомленим і мокрим. Він кутався у відповідальність, яку взяв на себе, – відповідальність за цих людей. Тримався за неї так, як скелелаз, котрий, зависнувши над прірвою, хапається за останній прискалочок.

Він знайде спосіб їх захистити.

Кінець першої частини

Інтерлюдії

Ішикк / Нан Балат / Сет

I-1. Ішикк

Тихо насвистуючи, Ішикк чалапав на зустріч із дивними чужинцями. На плечах у нього лежала жердина, з обох кінців якої звисало по відру. На його занурених у воду ногах були озерні сандалії, а вище – бриджі до колін. Сорочки він не носив. Ну Ралік борони! Справжній чистозерець ніколи не покриває плечей, коли світить сонце. Якщо не отримувати достатньо сонячного світла, то й до хвороби недалеко.

Він насвистував, але не тому, що в нього видався хороший день. Власне, день, який послав Ну Ралік, був ледь не жахливим. У відрах Ішикка плавало лише п'ять рибин, четверо з яких належали до того найменш цінного різновиду, що зустрічався найчастіше. Припливи й відпливи траплялися нерегулярно, немов саме Чистозеро було не в гуморі. Погані близилися дні, ой погані, – це ж ясно, як сонце та приплив.

Чистозеро на сотні миль простягалося в усі сторони, і його скляниста поверхня була ідеально прозорою. У найглибших місцях від мерехтливої гладі до дна було не більше шести футів, але зазвичай тепла, лінива вода сягала лишень до середини литки. У воді аж кишіло маленькими рибками, різноколірними крем'ячками та схожими на вугрів річковими спренами.

Чистозеро було самим життям. Колись на цю землю зазіхнув король. Села Талес – так називалася його держава, одне з королівств Епохи. Що ж, нехай називають, як хочуть, та Ну Ралік знав, що природні межі були куди важливішими за кордони країн. Ішикк був чистозерцем. Передусім і хай там що. Приплив і сонце тому свідки.

Він упевнено йшов бродом, хоча на дні подекуди траплялися сюрпризи. Приємно теплувата вода хлюпотіла об його ноги трошки нижче колін, і він крокував майже без сплесків. Ішикк пам'ятав, що рухатися треба повільно й обережно, не опускаючи всієї маси тіла на ногу, доки не переконаєшся, що не наступиш на шипогрива чи гострий кам'яний виступ.

Попереду нього склянисту ідилію порушувало селище Фу Абра – групка будівель, що примостилися на сідалах зі схованих під водою брил. Округлі дахи робили їх схожими на скелебруньки, що повиростали з дна, і лише вони порушували гладінь Чистозера на багато миль довкола.

Поряд траплялися й інші люди, які пересувалися тією ж повільною ходою. По воді можна було бігти, але рідко коли з'являлася на те причина. Що могло бути аж таким важливим, щоби поспішати до нього з шумом і бризками?

Ця думка змусила Ішикка похитати головою. Лише чужинці були такими квапливими. Він кивнув Таспіку – смаглявому чоловікові, який порівнявся з ним, тягнучи за собою невеличкого плота. На ньому були складені кілька стосів білизни, яку той, напевно, носив прати.

– Агов, Ішикку, – гукнув сухорлявий чоловік. – Як риболовля?

– Жахливо, – крикнув той у відповідь. – Сьогодні Вун Макак добряче зіпсував мені життя. А в тебе як справи?

– Загубив сорочку, поки прав, – відказав Таспик приємним голосом.

– Ох, таке воно життя. А мої чужинці тут?

– Звісно. Вони в хижі Маїб.

– Дай Вун Макак, щоби вони геть-чисто всього в неї не вижерли, – промовив Ішикк, ідучи далі. – Та ще й не заразили її своїми постійними клопатами на додачу.

– Дай цього сонце і приплив, – хихикнувши, додав Таспик, рухаючись уперед.

Хижа Маїб була майже в центрі селища. Ішикк не міг сказати, чого б це вона захотіла в ній

жити. Особисто він проводив більшість ночей на плоту й чудово висипався. На Чистозері ніколи не бувало холодно, хіба що у великобурі, а їх, з Ну Раліковою допомогою, цілком можна було пережити.

Коли вони налітали, води Чистозера стікали в ями й западини, тож треба було просто загнати свій пліт в ущелину між двома кам'яними пасмами та зібгатися під цим прихистком, ховаючись від шалу стихії. Тут бурі були не такими страшними, як на Сході, де вони жбурляли валуни та здували будинки. Ох, і наслухався він розповідей про таке життя! Не дай Ну Ралік, щоби йому колись довелося опинитись у такому жахливому місці.

Крім того, там, напевно, було холодно. Ішиккові було шкода тих, кому доводилося жити в холоді. Чому б їм просто не перебратися на Чистозеро?

«Не дай Ну Ралік», – подумав він, підходячи до хижі Маїб. Якби кожен знав, як добре живеться на Чистозері, то всі вони неодмінно захотіли б жити тут, і тоді не можна було би ступити й кроку, не перечепившись об якогось чужинця!

Він піднявся в приміщення, підставляючи свої литки повітря. Долівка була досить низькою, щоби її все ще вкривали кілька дюймів води: у чистозерців було так прийнято. Це дозволяло їм почуватися природно, хоча коли вода спадала, будинки іноді осушувалися.

Біля пальців його ніг носилась риб'яча дрібнота. Поширені види, які нічого не варті. Маїб, яка стояла всередині, чаклуючи над казанком рибної юшки, кивнула йому. Це була повна жінка, котра роками полювала на Ішикка, намагаючись заманити його до шлюбу своїми кулінарними талантами. Може, одного дня він і згодиться стати її трофеєм.

Чужинці сиділи в кутку, за столом, який лише вони й могли обрати: трішки вивищеним над долівкою та з підставкою для ніг, щоб нетутешні їх, бува, не замочили. «Ну Раліку мій, ну й дурні! – подумав він із веселим подивом. – Ховаються від сонця в приміщенні, носять сорочки, щоби захиститись від його тепла, і тримають ноги сухими. Не дивно, що в голові у них таке робиться».

Кивнувши Маїб, він опустил відра на підлогу.

Вона глянула на нього.

– Добре порибалив?

– Жахливо.

– Ну що ж, Ішикку, тоді юшка для тебе сьогодні безкоштовна. Це тобі компенсація за прокляття Вун Макака.

– Красно дякую, – відказав він, беручи з її рук паруючу миску.

Жінка всміхнулася. Тепер він був її боржником. Скоро таких мисок назбирається достатньо, і йому доведеться одружитися з нею.

– Там у відрі на тебе чекає колгріл, – кинув він. – Спіймав сьогодні вранці.

На її повнуватому обличчі проступила розгубленість: колгріл – це дуже щасливий улов. З'ївши цю рибу, можна було на добрий місяць забути про болі в суглобах, а інколи ще й заздалегідь дізнаватися за формою хмар, коли у тебе загостюють друзі. Маїб була до колгрілів дуже охоча через болі в пальцях, що послав їй Ну Ралік. Один колгріл вартував двох тижнів юшки, тож тепер вона ставала його боржником.

– Щоб Вун Макак очей із тебе не зводив, – роздратовано пробурмотіла вона, підходячи й заглядаючи у відро. – А він нічогенький. І як би це мені коли-небудь зловити тебе, чоловіче?

– Я рибалка, Маїб, – відказав він, відсorbнувши юшки: миска мала годящу форму, і пити можна було відразу з неї. – А рибалку нелегко впіймати. І ти це знаєш.

Ішикк пирснув сміхом і підійшов до своїх чужинців, поки Маїб виловлювала колгріла з відра.

Їх було троє. Два з них – темношкірі макабаки, хоч вони були найдивнішими з усіх макабакі, яких він коли-небудь бачив. Один жилий і широкий у кості, хоча його одноплемінники зазвичай бували мініатюрними й тендітними, та ще й голомозий, наче коліно. Інший був вищий, мав коротке темне волосся, нерозвинені м'язи та широкі плечі. Ішикк подумки називав їх Буркотуном та Хамлом, маючи на увазі їхні особистісні риси.

Шкіра третього була помірно смаглявою – як-от в алетійця. Проте й у ньому проглядало щось не те: розріз очей не такий, як треба, та й акцент був аж ніяк не алетійським. Селайською він говорив гірше за інших двох, і зазвичай мовчав. Хоча виглядав зануреним у думки. Ішикк називав його Мислителем.

«Цікаво, як він заробив той шрам через усю голову», – подумав Ішикк. Життя за межами Чистозера було повне небезпек. Увесь час в?йни, особливо у східному напрямку.

– Ти запізнився, подорожній, – мовив високий, суворий на вигляд Хамло. У нього були статура й вигляд солдата, хоча жоден із трійці не мав при собі зброї.

Ішикк насупився й сів, неохоче витягаючи ноги з води:

– А хіба сьогодні не варлі-день?

– День правильний, друже, – відказав Буркотун. – Але ми домовлялися зустрітись опівдні. Розумієш, про що я?

– Більш-менш так і вийшло, – мовив Ішикк. Ні, ну чесне слово. Кому яке діло до того, котра зараз година? Чужинці. Завжди їм ніколи.

Буркотун тільки похитав головою, і Маїб принесла їм юшки. В усьому селищі лише її хижа чимось віддалено скидалася на трактир. Вона подала Ішикку м'яку матер'яну серветку та чималу чашу вина, намагаючись чимшвидше врівноважити ефект від його рибини.

– Що ж, – мовив Буркотун, – давай заслухаємо твій звіт, друже.

– Цього місяця я побував у Фу Раліс, Фу Намір, Фу Альбаст і Фу Мурін, – сказав Ішикк, відсorbнувши юшки. – Ніхто не бачив того, кого ви шукаєте.

– А ти ставив правильні запитання? – втрутився Хамло. – Упевнений?

– Ще б пак, – відказав Ішикк, – адже я цим уже Ну Ралік зна відколи займаюся.

– П'ять місяців, – виправив його Хамло, – і то без жодних результатів.

Ішикк стенив плечима:

– А ви хочете, щоби я казки вам розповідав? Вун Макак був би мною вдоволений.

– Ні, друже, казок не треба, – кинув Буркотун. – Ми хочемо чути лише правду.

– Що ж, якраз її я вам щойно і виклав.

– І готовий заприсягтися Ну Раліком, цим вашим божком?

– Цитуйте! – зашипів Ішикк. – Не вимовляйте його імені. Ви що, ідіоти?

Буркотун насупився.

– Але ж він ваш бог. Так? Чи це ім'я священне? І його не можна вимовляти?

Але ж і дурноверхими були всі чужинці. Звісно, що Ну Ралік був їхнім богом, але ж кожен із них прикидався, що це не так. Вун Макак – його молодший, злостивий брат – мав думати, що поклоняються йому, бо інакше його брали заздрощі. Про такі речі можна було говорити лише в священному гроті.

– Присягаюся Вуном Макаком, – сказав Ішикк, особливо підкреслюючи це ім'я. – Хай охороняє він мене та проклинає, скільки йому завгодно. Шукав я старанно. Жоден чужинець, схожий на того, що ви описуєте – білоголовий, гострий на язик та з клиноподібним обличчям, – там не з'являвся.

– Інколи він фарбує волосся, – мовив Буркотун, – і змінює зовнішність.

– Я розпитував, згадуючи ті імена, які ви назвали, – відказав Ішикк. – Його ніхто не бачив. Тож тепер я, напевно, міг би знайти рибу, щоб з'ясувати, де він перебуває, – він потер своє щетинисте підборіддя. – Б'юсь об заклад, що товстопузому корту це було би цілком під силу. Хоча мені може знадобитися час, щоб зловити його.

Уся трійця глянула на нього.

– А знаєте, можливо, в усіх цих рибах щось і є, – сказав Хамло.

– Марновірство, – парирував Буркотун. – Ти завжди їх шукаєш, Вао.

«Вао» не було справжнім ім'ям того чоловіка, Ішикк був упевнений, що всі вони користувались вигаданими. От чому він сам попридумував ім імена. Якщо вони збирались називатися фальшивими йменнями, то й він відповість тим же.

– А сам ти, Темпо? – огризнувся Хамло. – Ми не можемо просто собі просторікувати, коли йдеться про...

– Панове, – втрутився Мислитель. Він кивнув у бік Ішикка, який усе ще посьорбував юшку. Усі троє перейшли на іншу мову й продовжили суперечку.

Ішикк слухав у піввуха, намагаючись визначити, якою мовою вони говорили. Він ніколи не мав хисту до інших мов. А навіщо вони йому? Ані ловити, ані продавати рибу це не допомагало.

Він і справді шукав того чоловіка. Чимало попоходив, побував багато де по всьому Чистозеру. Це була одна з причин, чому він не хотів, щоб Маїб його впіймала. Йому довелося б осісти, а це погано позначилося б на улові. Принаймні особливо рідкісних риб.

Він не завдавав собі клопоту цікавитися, навіщо ім здався цей Гойд, хто би він не був. Чужинці завжди шукали щось, чого не могли мати. Ішикк відкинувся назад, бовтаючи у воді пальцями ніг. Ах, яке чудове відчуття! Зрештою вони скінчили свою суперечку. Дали йому ще деякі інструкції, вручили капшук зі сферами й ступили у воду.

Як і більшість чужинців, вони були взуті в чоботи з грубої шкіри, що сягали колін. Бризкаючи водою, трійця пішла до виходу. Ішикк подався за ними, махнувши рукою Маїб і

прихопивши свої відра. Він збирався повернутися пізніше, щоби повечеряти.

«А може, варто дозволити їй упіймати мене, – подумав він, знову вийшовши під промені сонця й полегшено зітхнувши. – Ну Ралік свідок, що я старію. Може, й непогано було би розслабитися».

Його чужинці чалапали вглиб Чистозера. Буркотун ішов останнім. Він здавався дуже невдоволеним.

– Гей, Волоцюго, ти де? Що за дурні пошуки... – а тоді додав рідною мовою: – Алаванта камалу кайяна.

І почалапав услід за товаришами.

– Що стосується «дурних», то тут твоя правда, – сказав Ішикк, усміхаючись, а тоді звернув у потрібний йому бік і подався перевіряти верші.

I-2. Нан Балат

Нану Балату подобалося вбивати.

Не людей. Їх – ні. А от тварин – тих він міг убивати.

Особливо маленьких. Він і сам не знав, чого йому від цього кращало, просто так він почувався.

Він сидів на веранді свого особняка, по одній висмикуючи ніжки невеликого краба. Відривати їх було приємно: спочатку легенько тягнув за кінцівку, й істота залякала. Тоді шарпав сильніше, і вона починала корчитися. Зв'язка натягувалася і, не витримуючи, рвалася з коротким тріском. Краб продовжував сіпатися, а Нан Балат піднімав ніжку вгору, стискаючи тварючку двома пальцями іншої руки.

Хлопець удоволено зітхав: висмикуючи ніжку, він заспокоювався, і болі в його тілі відступали. Тоді кидав її через плече та брався до нової.

Балат не любив розмов про цю свою звичку. Навіть з Ейлітою цього не обговорював. Так йому хотілося – і на тому край. Кожен сам шукає, як не з'їхати з глузду.

Покінчивши з ніжками, він підвівся, спираючись на ціпок, і, виглянувши надвір, окинув

поглядом сади Даварів – кам'яні стіни, увиті різними видами ліан. Вони були гарними, хоча по-справжньому їхню красу цінувала лише Шаллан. Ця частина Джа Кеведу – височина на південний захід від Алеткару, перетята горами на кшталт Піків рогоїдів – славилася своїми ліанами. Вони росли всюди: вкривали будинок, обплутували східці. У дикій природі ліани звисали з дерев, увивали кам'яністі пустища й були такими ж всюдисущими, як трава в інших частинах Рошару.

Балат підійшов до краю веранди. Удалині чулися рулади диких співунців, які видавали звуки, шкрябаючи свої гребенясті панцирі. Кожен виконував власний приспів у власному темпі, хоча назвати це мелодіями було важко. Мелодії породжують люди, а не тварини. Та все ж кожен з них і справді був піснею. Інколи здавалося, що вони переспівуються між собою.

Обережно, сходянка за сходянкою, Балат спускався вниз, і ліани, погойдуючись, розповзалися з-під його ніг. З від'їзду Шаллан минуло майже шість місяців. Цього ранку вони отримали від неї звістку по телестилеграфу й дізналися, що та успішно реалізувала першу частину свого плану, ставши підопічною Джасни Холін. А отже, його маленька сестричка – яка до цього ніколи не полишала маетку – готувалася пограбувати найвпливовішу жінку світу.

Спускатися східцями було для нього гнітюче важко. «Лише двадцять три роки, – подумав він, – і вже каліка». Він усе ще відчував постійний ниючий біль. Перелом був складний, і хірург заледве не вирішив відтяти всю ногу. Напевно, йому варто було би радіти, що такої необхідності все ж не виникло, хоча він і ходитиме з ціпком до кінця своїх днів.

Скрак гралася з чимось на газоні, де вирощували культурну траву, борючись з ліанами. Притиснувши вусики до голови, велика сокирогонча качалася та щось гризла.

– Скрак, – гукнув Балат, шкутильгаючи ближче, – що це там у тебе, дівчинко?

Сокирогонча звела очі на хазяїна й настовбурчила вусики. Двома голосами, що озивалися луною, накладаючись один на одного, вона видала трубний звук і знову повернулася до гри.

«От бісова тварина, – з любов'ю подумав Балат, – ніколи до пуття не слухається». Він розводив сокирогончих ще з юних літ і з'ясував – як і багато хто до нього, – що чим розумнішою була тварина, тим більше схильною до непослуху. Ні, Скрак була вірною, але відмовлялася коритися в дрібницях. Мов мала дитина, що намагається довести свою незалежність.

Підійшовши ближче, він побачив, що Скрак вдалося впіймати співунця. Ця істота завбільшки з кулак за формою нагадувала загострений диск, з ребра якого стирчали чотири верхні кінцівки, що й видобували звуки, шкрябаючи вздовж горішнього боку

панцира. Чотирма нижніми кінцівками з протилежної сторони вона зазвичай чіплялася за кам'яну стіну, але Скрак їх уже відгризла. Відірвала й дві верхні, а також примудрилася розколоти панцир. Балат ледь не відібрав у неї здобич, щоб самому відірвати решту, але вирішив, що краще було дати Скрак побавитися.

Та облишила співунця й глянула на Балата, запитливо звівши вусики. Її підтягнуте тіло лиснілося, і, припавши на задок, вона витягнула перед собою всі шість кінцівок. У сокирогончих немає панцира чи шкіри, натомість їхнє тіло вкрите чимось середнім між першим і другим, гладким на дотик та еластичнішим за справжній панцир, але цупкішим за шкіру й утвореним зі щільно з'єднаних пластин. Кутасте обличчя тварини, здавалося, виражало цікавість. Глибокими чорними очима вона уважно дивилася на Балата. Відтак тихо засурмила.

Балат усміхнувся і, нахилившись, почухав сокирогончу за вушними отворами. Тварина притулилася до нього. Вона, напевно, важила стільки ж, як і він. Великі сокирогончі сягали людині до пояса, але Скрак була іншої породи – дрібнішої та прудкішої.

Співунець почав смикатися, і Скрак жадібно накинулася на нього, трощачи панцир своїми сильними зовнішніми жувальцями.

– Скажи, Скрак, я – боягуз? – запитав Балат, опускаючись на лаву. Він відклав убік ціпок й ухопив маленького краба, що ховався на боковій поверхні лави. Його панцир забарвився у білий колір, зливаючись із каменем.

Він підняв тваринку, що гарячково перебирала ніжками. Траву газону спеціально вивели менш полохливою, і вона повизирала зі своїх нірок уже через кілька секунд після того, як він пройшов. Розцвітали інші екзотичні рослини, визираючи зі скойок чи шпаринок у землі, і скоро довкола нього вітер погойдував червоні, жовтогарячі та блакитні пасма. Хоча простір біля сокирогончої залишався голим. Скрак настільки захопилася своєю здобиччю, що навіть культурні рослини сиділи через неї по норах.

– Я не міг податися навздогін Джасні, – сказав Балат, беручись висмикувати краб'ячі ніжки. – Лише жінка могла би підібратися до неї достатньо близько, щоби вкрати Душезаклинач. Ми це обговорили. Крім того, треба ж комусь залишатися тут, дбаючи про маєток.

Жалюгідні відмовки. Він і справді почувався боягузом. Балат висмикнув іще кілька ніжок, та це не принесло задоволення. Краб був замалим, і вони відривалися надто легко.

– Імовірно, цей план навіть не спрацює, – вів далі він, закінчуючи з ніжками. Дивне враження справляє така істота, коли кінцівок у неї більше нема. Краб був усе ще живий. Хоча звідки це відомо? Без ніжок, якими можна було би ворушити, тварючка здавалася такою ж мертвою, як і камінь.

«Руки, – подумав він, – ми розмахуємо ними, щоби здаватися живими. Ось яка від них користь». Він просунув пальці між половинками краб'ячого панцира і взявся виважувати їх, беручи на злам. Так йому хоча би приємно було відчувати спротив.

Їхня родина була зруйнована. Роками терплячи жорстоку вдачу батька, Аша Джушу погруз у розпусті, а Тет Вікім упав у відчай. Лише Балат залишився неушкодженим. Балат і Шаллан. Батько дав їй спокій і ніколи не зачіпав. Інколи Балат ненавидів її за це, та хіба ж можна по-справжньому ненавидіти когось на подобу Шаллан? Сором'язливу, тиху, тендітну.

«Мені не слід було відпускати її, – подумав він. – Мав знайтися інший шлях». Сама вона нізащо не впорається – напевно, страшенно налякана. Чудом було вже те, що їй вдалося аж стільки зробити.

Він пожбурих половинки краба через плече. «Якби лише Геларан був живий!» Їхній брат – тоді його називали Нан Геларан, оскільки він був найстаршим сином – не раз давав батькові відсіч. Що ж, тепер він, як і батько, мертвий. А після них залишилася сім'я калік.

– Балате! – гукнув чийсь голос. На веранді з'явився Вікім. Здавалося, у молодшого брата минув нещодавній напад меланхолії.

– Що? – запитав той.

Вікім метнувся східцями вниз і спішно попростував до нього, тож ліани – а потому й трава – ховалися від його кроків.

– У нас проблема.

– Наскільки серйозна?

– Я б сказав, достатньо серйозна. Ходімо.

I-3. Тріумф невідання

Сет-син-сина-Валлано, Заблудлий із Шиновару, сидів на дерев'яній підлозі таверни, і лавісове пиво повільно просочувало його коричневі штани.

Брудний, заношений та обтріпаний, його одяг сильно відрізнявся від того простого, проте

елегантного білого вбрання, яке він носив понад п'ять років тому, коли вбив короля Алеткару.

Голова опущена, руки на колінах, зброї немає. Він роками не прикликав Сколхозбройця і, здавалося, стільки ж не мився. Сет не скаржився. Якщо виглядаєш наче лайдак, то й довколишні ставляться до тебе як до лайдака. А лайдаків не посилають убивати людей.

– То, кажеш, він виконає все, що ти забажаєш? – запитав один із шахтарів, які сиділи за столом. Його одяг був ненабагато кращий від Сетового: вкритий таким шаром бруду й пилу, що складно було сказати, де закінчувалася брудна шкіра й починалася брудна тканина. Їхня компанія складалася з чотирьох чоловіків із глиняними кухлями в руках. У кімнаті смерділо тванню та потом. Стеля була низька, вікна – і то лише з підвітряної сторони – просто щілинами. Стіл був на живу нитку скріплений кількома шкіряними ремнями, позаяк стільниця посередині розкололася надвое.

Тук, нинішній Сетів господар, поставив свій кухоль на похилий край столу, що просідав під вагою його руки.

– Угу, зробить що завгодно. Гей, курпе, ану глянь сюди.

Сет звів очі. На місцевому бавському діалекті курп означало «дитина». Він звик до таких зневажливих кличок. Хоча йому йшов тридцять п'ятий рік – і сьомий, відколи його оголосили Заблудлим, – однак через властиві шинам великі, круглі очі, невисокий зріст і схильність до облісіння жителі Сходу твердили, що ті схожі на дітей.

– Встань, – наказав Тук.

Сет підкорився.

– Пострибай.

Сет виконав наказ.

– Вилий Тонове пиво собі на голову.

Сет потягнувся за кухлем.

– Гей, ти! – крикнув Тон, відсовуючи глиняну посудину. – Ану припини! Я ж іще не допив!

– Бо якби допив, – відказав Тук, – то як би він вилив його собі на голову?

– Нехай зробить щось інше, – пробурчав Тон.

– Що ж, можна, – Тук витягнув з-за халяви ножа й кинув його Сетові. – Курпе, поріж собі руку.

– Туку... – гугнявим від застуди голосом промовив інший чоловік на ймення Амарк, – так не робиться, і ти це знаєш.

Тук не скасовував наказу, тож Сет виконав його: підхопивши ніж, узявся різати руку. З-під брудного леза сочилася кров.

– Переріж собі горлянку, – сказав Тук.

– Туку, облиш! – знову втрутився Амарк, підводячись. – Я не...

– Цить уже, – кинув Тук. Тепер за ними спостерігали й іще кілька компаній, що сиділи за іншими столами. – Зараз усе зрозумієш. Курпе, переріж собі горлянку.

– Я не маю права зазіхати на власне життя, – тихо проговорив Сет бавською мовою. – Оскільки я Заблудлий, природа мого страждання полягає в забороні пізнати смак смерті від власної руки.

Із дурнувтим виглядом Амарк опутився на місце.

– Прародителько праху, – сказав Тон, – він що, завжди так балакає?

– Так – це як? – запитав Тук, зробивши великий ковток із кухля.

– Гладко, складно, правильно – немов світлоокий.

– Ага, – відказав Тук. – Він як раб, тільки кращий, бо він – шин. Не втікає, не огризається – нічого такого. І платити йому не треба. Як паршмен, але розумніший. Вартує цілої купи сфер, я б сказав, – він обвів присутніх поглядом. – Могли б узяти його з собою горбатитися в шахті, а платню забирали б собі. Він робив би те, чого ви не хочете. Чистив убиральню, білив хату. Словом, приносив би користь.

– І де ж ти його такого надібав? – запитав один із присутніх, чухаючи підборіддя. Тук був перекотиполем, і тинявся від одного містечка до іншого в пошуках роботи. Показуючи Сета, він швидко заводив друзів.

– О, та це ціла історія, – відповів Тук. – Ішов я якось горами, що на південь звідси, і почув якесь, знаєте, дивне завивання. Не таке, як-от, бува, вітер... Ну і...

Його розповідь була чистісінькою вигадкою. Попередній господар Сета – хлібороб з одного із ближніх сіл – віддав його Тукові за мішок насіння. А селянину він дістався від

мандрівного купця, який роздобув його у шевця, а той виграв його в підпільну азартну гру. А до нього були ще кілька дюжин.

Спочатку темноокому простолюду подобалося це нове для них відчуття – мати у власності людину.

Більшості з них раби були не по кишені, а паршмени коштували ще дорожче. Тож завести когось на кшталт Сета й помикати ним і справді було новинкою. Він мив підлогу, пиляв дрова, допомагав у полі, переносив вантажі. Дехто ставився до нього добре, а дехто – ні.

Та зрештою вони завжди здихувалися його.

Напевно, нутром відчували правду: він був здатен на значно більше, ніж те, що вони насмілювалися йому доручати. Мати власного раба – це одна справа. Та якщо цей раб говорив, мов світлоокій, і знав більше за господаря? Це змушувало їх ніяковіти.

Сет намагався грати свою роль, пробував прикинутися менш вишуканим. Це давалося йому дуже важко. Виявилось майже неможливим. Що б сказали ці люди, якби дізналися, що той, хто випорожнює їхні нічні посудини, – Сколкозбройний і Приборкувач сплесків? Вітробігун, наче Променисті за старожитніх часів? Що коли він прикликає свого Клінка, його очі з темно-зелених стають світло-сапфіровими і ледь не світяться – такий унікальний ефект породжує його меч?

І як же добре було, що вони не довідалися! Сет тріумфував: його таланти не знаходили застосування. Кожен день, коли йому наказували прибирати чи копати, замість того щоб убивати, ставав перемогою. Той вечір п'ятилітньої давнини все ще не давав йому спокою. Йому й до того наказували вбивати, але завжди потайки, тишком-нишком. Ще ніколи йому не давали таких цілеспрямовано жажливих інструкцій.

«Убивай, винищуй, мечем проклади собі шлях до короля. Нехай при цьому тебе побачать. Залишай свідків. Пораних, але живих...»

– ...ось тоді-то він і присягнувся служити мені впродовж усього мого життя, – закінчив свою розповідь Тук. – І з того часу він зі мною.

Слухачі обернулися до Сета.

– Це правда, – мовив він, виконуючи попередньо отриманий наказ. – Від першого до останнього слова.

Тук усміхнувся. Він не почувався збентеженим через Сета: видно, вважав само собою зрозумілим, що той його слухається. Можливо, через це він залишатиметься його господарем довше, ніж інші.

– Що ж, – сказав Тук, – мені час іти. Завтра рано вирушати в путь. Побачити нові краї, пройти незвіданими дорогами...

Він любив удавати з себе бувалого у бувальцях мандрівника, хоча, наскільки Сет міг виснувати, той просто переміщувався в межах великого кола. У цій частині Бавландії було багато невеличких копалень – і, відповідно, невеличких селищ. Мабуть, Тук уже бував у цьому самому містечку кілька років тому, але на шахтах знаходилася робота для багатьох тимчасових працівників. Було мало ймовірно, що його запам'ятають, якщо лише хтось не зверне уваги на просто жажливі перебільшення в його розповідях.

Жажливі чи ні, та все ж схоже було, що шахтарям кортіло добавки. Вони всіляко заохочували його, пропонували нову порцію випивки, і той скромно погодився.

Сет тихо сидів, підібгавши ноги й поклавши руки на коліна. По одній із них стікала кров. Чи знали паршенді, на що прирікали його, викинувши геть його присяжний камінь тієї ночі, коли втікали з Холінара? Сет повинен був знайти його, а тоді стояти там, при дорозі, гадаючи, чи не знайдуть і його та не стратять – сподіваючись, що знайдуть і стратять, – доки проїжджий купець не зацікавився ним, запитавши, у чому річ. На той момент Сет залишився в самій лише пов'язці на стегнах. Честь змусила його викинути біле вбрання, оскільки воно полегшило б його упізнання. Він мав берегти себе, щоб і далі страждати.

Після короткого пояснення, що залишало остеронь викривальні деталі, Сет опинився на задку купцевого воза. Цей торговець – його звали Авадо – був досить розумним, щоби збагнути, що внаслідок смерті короля чужинці могли стикнутися з поганим ставленням до себе. Тож він подався до Джа Кеведу, навіть не підозрюючи, що взяв собі за слугу вбивцю Гавілара.

Алеті не шукали його. Вони виходили з того, що він, горезвісний «Убивця в білому», відступив разом із паршенді, і, напевно, очікували знову зустрітися з ним десь посеред Розколотих рівнин.

Зрештою шахтарі втомилися від усе більш маловрозумливих розповідей Тука. Вони попрощалися з ним, залишаючи без уваги прозорі натяки, що ще один кухоль пива міг би спонукати його розказати найкращу свою історію – із тих часів, коли він бачив саму Охоронницю ночі та вкрав сферу, що світилася чорним уночі. Ця історія завжди викликала в Сета неприємні асоціації: він пригадував ту дивну чорну сферу, яку дав йому Гавілар. Він надійно заховав її у Джа Кеведі. Сет не знав, що воно таке, але не хотів ризикувати тим, щоб котрийсь із хазяїв забрав її в нього.

Коли ніхто не запропонував Тукові знову пригостити його, він нетвердо й неохоче підвівся зі стільця та махнув Сетові, щоби той ішов услід за ним із таверни. Надворі панувала темінь. У цьому містечку, що звалося Айронсвей, була справжня центральна площа, кілька

сотень будинків і три різні таверни. Тож воно було фактичною столицею Бавландії – маленької та здебільшого занехаяної смужки землі прямо на південь від Піків рогоїдів. Строго кажучи, ця територія належала Джа Кеведу, але навіть у його великого князя рідко коли доходили до неї руки.

Сет ішов услід за господарем вулицями, що вели до бідних кварталів містечка. Тук був занадто скупий, щоб заплатити за кімнату в його пристойній чи хоча б скромній частинах. Сет озирнувся через плече, воліючи, щоби Старша сестра – яку тут, на Сході, називали Номон – нарешті зійшла й від цього стало трошки світліше.

Підпилий Тук шкандибав, спотикаючись, а тоді впав просто посеред вулиці. Сет зітхнув. Це була не перша ніч, коли йому доводилося нести хазяїна додому в ліжко. Він опустився на коліно, щоби підняти Тука.

Але застиг. Під тілом господаря калюжею розтікалася якась тепла рідина. І лише тоді він помітив ніж, що стирчав із Тукової шиї.

Він миттю насторожився, і нараз із провулка вислизнула шайка розбійників. Один із них здійняв руку, і в зоряному світлі зблиснув затиснутий у пальцях ніж, що його він збирався метнути в Сета. Той напружився. У Туковому капшуку лежали заряджені сфери, з яких можна було всотати Буресвітло.

– Зажди, – прошипів один з розбійників.

Чоловік із ножем зупинився. Ще один підійшов ближче й уважно оглянув Сета.

– Та він шин. Такий і крем'ячка не скривдить.

Решта потягли труп у провулок. Чоловік із ножем знову здійняв зброю.

– Та все ж може закричати.

– То чому й досі мовчить? Кажу вам, вони сумирні. Майже як паршмени. Ми можемо продати його.

– Може, й так, – мовив інший. – Він нажаханий. Ти лише глянь на нього.

– Йди сюди, – сказав перший розбійник, махнувши Сетові рукою.

Він підкорився та зайшов у провулок, який раптом освітився, щойно решта нападників розв'язали Тукового капшука.

– Келеку мій, – сказав один із них. – Вважай, даремно старалися. Жменя скалок і дві марки

– ні однісінького тобі броама.

– Повторюю вам, – знову втрутився перший розбійник. – Можна продати цього хлопця в рабство. Слуги-шини користуються попитом.

– Та він же зовсім жовторотий.

– Та ні-і. Вони всі так виглядають. Гей, а що це там у тебе? – і вихопив з руки чоловіка, який рахував здобич, мерехтливий уламок скелі завбільшки зі сферу. На вигляд звичайнісінький, нічим не примітний камінець з кількома кристалами кварцу й іржавою залізною жилою з одного боку. – І як це розуміти?

– Мотлох якийсь, – кинув один із розбійників.

– Мушу сказати вам, – тихо мовив Сет, – що ви тримаєте в руці мій присяжний камінь. Допоки він у вас, ви мій господар.

– Що-що? – запитав один із нападників, підводячись.

Перший розбійник затиснув камінь у кулаці й обвів решту ватаги настороженим поглядом. Тоді знову глянув на Сета:

– Твій господар? І що ж саме це означає, розтлумач-но мені до пуття?

– Я мушу коритися вам в усьому, – сказав Сет, – за винятком наказу вбити себе, – він також не виконав би наказу віддати свій Клинок, але згадувати про це саме тепер було ні до чого.

– Ти коритимешся мені? – перепитав розбійник. – Тобто робитимеш, як я скажу?

– Так.

– Що б я не сказав?

Сет заплющив очі:

– Так.

– Що ж, а це вже цікаво, – задумливо проказав чоловік. – Дуже й дуже цікаво...

Частина друга

Осяйні бурі

Далінар / Каладін / Адолін

12. Єдність

Старий друже, сподіваюся, що це послання застане тебе в доброму здоров'ї. Хоча – оскільки ти тепер, по суті, безсмертний – підозрюю, що здоров'я стало для тебе звичною даністю.

– Сьогодні чудовий день, щоби вбити бога, – проголосив король Елгокар, ідучи верхи під чистим блакитним небом. – Хіба не так?

– Поза сумнівом, Ваша Величносте, – миттю відповів Садеас із улесливою, проникливою посмішкою. – Можна навіть сказати, що богам узагалі варто остерігатися алетійської знаті. Принаймні більшості з нас.

Адолін трохи сильніше стиснув вуздечку: він дратувався щоразу, коли говорив великий князь Садеас.

– Нам конче треба бути тут, у перших рядах? – пошепки запитав Ренарін.

– Я хочу послухати, – тихо відказав Адолін.

Вони з братом їхали в голові кавалькади, поряд із королем і великими князями. Позад них розтяглася велична процесія: тисячі солдатів у синіх мундирах – кольору династії Холін, – дюжини слуг і навіть жінки в паланкінах, які мали вести хроніки полювання. Потягнувшись за флягою, Адолін окинув поглядом усю цю валку.

На ньому була Сколкозбруя, тож флягу доводилося брати обережно, щоб не розчавити. У цьому обладунку м'язи реагували швидше, ставали сильнішими та спритнішими, й

освоєння його потребувало практики. Час від часу Адолін усе ще давав маху, хоча й отримав ці лати – успадковані по материнській лінії роду – на свій шістнадцятий день народження. Тобто сім років тому.

Він повернувся і зробив затяжний ковток теплуваті води. Садеас скавав ошую від короля, а міцна постать Далінара – Адолінового батька – височіла в сідлі одесною монарха. Вама, ще один великий князь, який брав участь у полюванні, до Сколкозбройних не належав.

У своїй золотій Сколкозбруї король був просто осяйний – що й казати, такі лати будь-кому надавали монаршого вигляду. Навіть закований у багрянню Збрую Садеас здавався величним, хоча товсті щоки та червонуватий колір обличчя дещо псували цей ефект. Садеас і король вочевидь хизувалися своїми Збруями. І... що ж, Адолін, напевно, теж. Свій обладунок він наказав пофарбувати в синій колір, а до шолома й наплічників приварити кілька прикрас, щоби здаватись іще грізнішим. А як можна не випендрюватись, коли на тобі щось настільки величне, як Сколкозбруя?

Адолін зробив ще один ковток, прислухаючись, як король говорив про свій запал до полювання, що от-от мало розпочатися. Лише один Сколкозбройний у кавалькаді – власне, єдиний у всіх десяти арміях – не фарбував і не прикрашав своєї Збруї. Далінар Холін. Адолінів батько волів, щоб його обладунок зберігав свій природний аспідно-сірий колір.

Похмурий Далінар скавав поруч із королем. Його шолом був приторочений до сідла, залишаючи відкритим квадратне обличчя, увінчане коротким чорним волоссям, що на скронях узялося сивиною. Небагато жінок вважали Далінара Холіна красенем: не та форма носа, грубі риси обличчя – жодної тендітності. Обличчя воїна.

Він іхав верхи на здоровенному чорному ришадіумі – чи не найбільшому коні, якого коли-небудь бачив Адолін, – і коли заковані в лати король і Садеас виглядали по-монаршому, Далінарові якимось дивом вдавалося зберігати вигляд солдата. Для нього Збруя була не прикрасою, а знаряддям. Він ніби ніколи й не дивувався з тієї сили чи швидкості, яких вона надавала. Здавалося, що носіння Сколкозбруї Далінар Холін сприймав як цілком природний стан, а от коли він залишався без неї – тоді й починалися аномалії. Можливо, саме в цьому полягала одна з причин, завдяки якій він здобув репутацію одного із найславетніших воїнів і генералів, які будь-коли жили на світі.

Мимоволі Адолін жагуче забажав, щоб в осяжному майбутньому його родителі доклали іще деяких зусиль, щоби підкріпити цю репутацію.

«Він думає про свої видіння», – здогадався Адолін, вдивляючись у відсутній вираз батькового обличчя та сповнені тривоги очі.

– Минулої ночі це сталося знову, – тихо сказав він Ренарінові. – Під час великобурі.

– Я знаю, – відповів той.

Голос Ренаріна був зважений і спокійний. Він завжди на мить замовкав, перш ніж відповісти на запитання, немов звіряючи в голові те, що збирався сказати. Деякі зі знайомих жінок зізнавались Адолінові, що манера Ренаріна змушувала їх почуватися так, неначе той подумки їх препарує. Вони тремтіли, згадуючи його ім'я, хоч сам Адолін ніколи не відчував ані найменшого збентеження, спричиненого присутністю молодшого брата.

– Як ти гадаєш, що вони означають? – запитав Адолін настільки тихим голосом, що почути його міг лише Ренарін. – Ці батькові... напади?

– Не знаю.

– Ренаріне, ми більше не можемо закривати на них очі. Солдати чешуть язика. Чутки розповзаються по всіх десяти арміях!

Далінар Холін божеволів. Щоразу під час великобурі він падав додолю й бився у корчах. Відтак починав марити, верзти якусь маячню. Нерідко підводився та, галюцинуючи, дико водив блакитними очима, кидався в різні боки й несамовито розмахував руками, немов із кимось воюючи. Адолінові доводилося тримати його, щоб той не поранив себе чи інших.

– Він щось бачить, – сказав Адолін. – Чи принаймні вважає, що бачить.

Від галюцинацій страждав колись Адолінів дід. Коли він постарів, йому стало ввижатися, ніби він знову на війні. Чи не те саме трапилось і з Далінаром? Може, він повторно проживав битви молодості, дні, коли здобув свою славу? А чи знову й знову бачив ту жахливу ніч, коли від руки Убивці в білому загинув його брат? І чому він так часто поминав Променистих лицарів невдовзі після нападів?

Від усього цього Адоліну ставало зле. Далінар був Чорношипом, генієм поля бою та живою легендою. Разом із братом вони поклали край ворожнечі між великими князями й об'єднали Алеткар після століть міжусобиць. Він переміг на дуелях незліченну кількість суперників, виграв не одну дюжину битв. Усе королівство дивилося на нього знизу вверх. А тут таке.

Що ж тепер робити йому, синові, коли людина, яку він любить – найвидатніша серед живих, – з'їжджає з глузду?

Садеас розповідав про нещодавню перемогу. Два дні тому він здобув ще одне яхонтосерце, а король, здавалося, нічого про це не чув. Адолін нервувався, вислуховуючи його хвастощі.

– Нам треба трохи відстати, – мовив Ренарін.

– Ми достатньо родовиті, щоби їхати тут, – відказав Адолін.

– Мені не подобається, яким ти стаєш, коли поблизу Садеас.

«Ми повинні наглядати за ним, Ренаріне, – подумав Адолін. – Він знає, що батько втрачає силу. І спробує завдати удару». Натомість він змусив себе всміхнутися, позаяк намагався виглядати спокійним і впевненим заради Ренаріна. Зазвичай це було нескладно. Він радо провів би все життя, б'ючись на дуелях, валандаючись без діла й час від часу упадаючи за гарненькими дівчатами. Проте останнім часом, здавалося, саме життя заперечувало проти того, щоб він насолоджувався цими простими радощами.

– ...взірець хоробрості останнім часом, Садеасе, – говорив король. – Ти чудово проявив себе в завоюванні яхонтосердець. Твої старання варті похвали.

– Дякую, Ваша Величносте. Хоча змагання стають усе менш захопливими, оскільки дехто, схоже, не цікавиться участю в них. Гадаю, навіть найкращі мечі з часом тупляться.

Далінар, який колись міг би й відповісти на таку інсинуацію, мовчав. Адолін зціпив зуби. З огляду на теперішній стан його батька подібні закиди були кричущим безчестям з боку Садеаса. Може, йому варто було би кинути цьому бундючному виродку виклик? Із великими князями не билися на дуелях – таке було не прийнято, хіба що хтось був готовий здійснити довкола цього велику бучу. А може, він і готовий. Може...

– Адоліне, – застеріг його Ренарін.

Адолін глянув убік. Він уже виставив був руку, ніби збираючись прикликати Сколкозбройця, тож тепер натомість схопив нею вуздечку. «Буря на твою голову, – подумав він. – Дай моему батькові спокій».

– Чому б нам не поговорити про полювання? – запропонував Ренарін. Як і зазвичай, молодший Холін тримався в сідлі позірно прямо, сховавши очі за скельцями окулярів – ну просто взірець пристойності та статечності. – Хіба воно тебе не хвилює?

– От іще! – відказав старший брат. – Мені завжди здавалося, що полювання й близько не таке цікаве заняття, як усі щоразу обіцяють. Плювати, наскільки великого звіра цькують, – зрештою це всього лише бійня.

От дуель – вона й справді захоплює. І що то за відчуття, коли, стискаючи в руці Сколкозбройця, ти повертаєшся обличчям до якогось підступного, майстерного, обережного супротивника! Чоловік проти чоловіка, сила проти сили, інтелект проти інтелекту. Лови якоїсь там безсловесної тварини годі з цим навіть порівнювати.

– Може, тобі варто було запросити Джаналу? – запитав Ренарін.

– Вона б не прийшла, – відказав Адолін. – Тільки не після того, як... Ну, ти розумієш. Учора Рілла дуже розходилася. Краще було просто піти.

– Ти й справді мав би повестися з нею мудріше, – мовив Ренарін, і в його голосі почулося несхвалення.

Замість відповіді Адолін промимрив щось ухильне. Він був не винен, що його стосунки нерідко вигасали, ледь устигнувши зав'язатися. Тобто, щиро кажучи, цього разу то й справді була його провина. Але зазвичай бувало навпаки. Просто тут так вийшло.

Король почав на щось скаржитись. Але брати відстали, й Адолін не чув, про що саме йшлося.

– Давай під'їдемо ближче, – сказав він, підганяючи коня.

Ренарін закотив очі, але поїхав услід.

* * *

«Об'єднай їх», – прошепотів голос у голові Далінара. Він ніяк не міг спекатися цих слів. Вони гризли його весь час, поки він риссю гнав Баского по скелястому, всіяному валунами плато на Розколотих рівнинах.

– Чи не мали б ми вже бути на місці? – запитав король.

– Ми все ще за два чи три плато від місця полювання, Ваша Величносте, – з відсутнім виглядом проказав Далінар. – Дотримуючись належних у таких випадках правил, гадаю, ми доберемося за годину. Якби поблизу була командна висота, ми б напевно побачили з неї шатро...

– Командна висота? А той стрімчак попереду не підійде?

– Гадаю, цілком, – відказав Далінар, оглядаючи схожу на вежу скелю. – Можна послати розвідників, щоби перевірили.

– Розвідників? Іще чого! Мені треба розім'ятися. Закладаюся на п'ять повновагих броамів, що опинюся на вершині раніше за тебе.

І з цими словами та під гуркіт копит король щодуху поскакав геть, залишаючи позад себе

ошелешений почет зі світлооких, слуг та охоронців.

– А щоб тобі буря! – вилаявся Далінар, пришпорюючи коня. – Адоліне, залишаєшся за старшого! Про всяк випадок перевірте наступне плато.

Його син, трохи відставши, рвучко кивнув. І Далінар галопом поскакав навздогін королю – постаті в золотому обладунку й довгому синьому плащі. Копита лунко стукотіли по каменю, мимо проносилися скельні формації. Попереду, із самого краю плато, здіймався крутий, шипоподібний останець. Він був типовим для пейзажу Розколотих рівнин.

«От клятий хлопчисько!» Далінар усе ще мав Елгокара за дитину, хоча тому йшов уже двадцять сьомий рік. Та все ж інколи він поводився інфантильно. Хіба ж не можна було попередити, перш ніж викинути черговий фокус?

І попри те Далінар на скаку відмітив про себе, як добре було летіти ось так уперед – без шолома, підставивши обличчя вітру. Тепер, у розпал перегонів, його пульс прискорився, і він пробачив королю їхній бурхливий початок. На якусь мить Далінар дозволив собі забути турботи й слова, що настирливо лунали в голові.

Королю закортіло перегонів? Що ж, він йому їх влаштує.

Далінар пронісся повз короля. Елгокарів жеребець був доброго заводу, та хіба ж міг він тягтися з Баским – чистокровним ришадіумом, дюймів на вісім вищим і набагато сильнішим за звичайного коня. Ці тварини самі обирали собі верхівців, і лише дюжині людей з усіх військових таборів так поталанило. Одним із них був Далінар, а ще одним – Адолін.

За лічені секунди Далінар опинився біля підніжжя стрімчака. Він зіскочив із сідла раніше, ніж Баский устиг зупинитися. Його ноги важко гупнули об землю, але Сколкозбруя амортизувала силу зіткнення, і під металевими підошвами, що, гальмуючи, йшли юзом, затріщало каміння. Людям, котрі ніколи не носили Збруї (а надто тим, хто звик до її сьомої води на киселі – звичайних лат і кольчуги), ніколи не зрозуміти цього. Сколкозбруя була не просто обладунком, а чимось неуявно більшим.

Він підбіг до прямовисного схилу останця, поки Елгокар усе ще скакав позаду. Далінар підстрибнув – заковані в Збрую ноги піднесли його футів на вісім над землею – і вхопився за виступ у камені, відтак ривком підтягнувся: Збруя надавала йому нелюдської сили. Далінара пройняв змагальний Запал – не такий гострий, як Запал битви, та все ж гідний заміник останнього.

Унизу заскреготала скеля: Елгокар теж почав підніматися. Далінар не дивився вниз. Він зосередив погляд на невеличкій природній платформі на верхівці сорокафутового останця й мацав закованими в броню пальцями, шукаючи, за що б ухопитися. Старовинний

обладунок якимось дивом не заважав чутливості пальців – йому здавалося, немовби руки були не в латних, а в лайкових рукавицях.

Скрегіт долинув справа, супроводжуваний тихою лайкою. Елгокар обрав інший маршрут, сподіваючись обійти Далінара, але опинився в такій частині кручі, де зачіпок більше не було. Його підйом застопорився.

Король кинув оком на Далінара, і його золота Сколкозбруя зблиснула на сонці. Зціпивши зуби, Елгокар глянув угору, а тоді в потужному стрибку шпурнув своє тіло до виступу.

«От дурний хлопчисько!» – подумав великий князь, спостерігаючи, як той спочатку ніби на мить завис у повітрі, а тоді вхопився за прискалок і повис на ньому, а ще за якусь мить підтягнувся та продовжив сходження.

Далінар несамовито дерся вгору. Скеля скреготіла під його закутими в метал пальцями, і з-під них сипалися уламки каменю. Вітер торгав його плащ. Далінар рвучко підтягувався, напружуючи сили, і просувався вперед, не даючи королю себе обігнати. До вершини залишалися лічені фути. Запал аж співав у ньому. Далінар тягнувся до цілі, сповнений рішучості перемогти. Програти було не можна. Він повинен був...

«Об'єднай їх».

На якусь мить він загаявся, сам не знаючи чому, і племінник обійшов його.

Елгокар зіп'явся на ноги на вершині останця й тріумфально розсміявся. Він повернувся до Далінара й простягнув йому руку.

– А бодай тебе, дядьку, буревій ухопив – ну й змусив ти мене попріти! Під кінець я був на сто відсотків упевнений, що все – твоя взяла.

Тріумфально-зраділий вираз Елгокарового обличчя змусив Далінара всміхнутися. Тепер цей хлопчина як ніколи потребував перемог. Навіть невеличкі вікторії підуть йому на користь. Спрени слави – схожі на крихітні прозорі кульки золотавого світла – одним за одним з'являлися довкола нього, принаджені відчуттям успіху. Благословивши свою забарність, Далінар ухопився за руку короля, і той підтягнув його вгору. На верхівці цієї природної вежі було якраз достатньо місця для них обох.

Важко дихаючи, Далінар поплескав короля по спині, і метал дзенькнув об метал.

– У нас вийшло й справді гарне змагання, Ваша Величносте. І ви гідно виступили на ньому.

Король засіяв. Його золота Сколкозбруя виблискувала на полудневому сонці. Він підняв

забрало, оголивши світло-жовті очі, орлиний ніс і чисто поголене обличчя, що здавалося майже занадто привабливим – із повними вустами, широким чолом і вольовим підборіддям. Гавілар теж колись так виглядав – допоки йому не зламали носа, а підборіддя не вкрив той відразливий шрам.

Унизу під їхніми ногами до стрімчака підскакали солдати з Кобальтової гвардії та дехто з Елгокарового почту, включно із Садеасом. Його обладунок виблискував червоним, проте він не був повноцінним Сколкозбройним – Збрюю він мав, а от Сколкозбройця бракувало.

Далінар звів очі. З такої височини він міг охопити поглядом широку смугу Розколотих рівнин, і на мить у нього з'явилося дивне відчуття дежавю. Йому здалося, ніби він уже стояв на верхівці цього зручного спостережного пункту й дивився вниз на пересічений ландшафт.

Та ця мить одразу ж сплила.

– Онде, – сказав Елгокар, вказуючи рукою в золотій латній рукавиці. – Я бачу кінцеву мету нашого походу.

Долонею прикривши очі від сонця, Далінар угледів велике матер'яне шатро за три плато від них, над яким майорів королівський прапор. Туди вели широкі стаціонарні мости: вони були порівняно близько до алетійського боку Розколотих рівнин, стояли на тих плато, що контролювалися людьми самого Далінара.

Здоровенний прірводемон, що водився тут, мусив би стати законним трофеєм Далінара, і саме він мав привілеєве право полювати на нього.

– І знову виявилася твоя правда, дядьку, – сказав Елгокар.

– Стараюся, щоби це ввійшло в мене у звичку.

– Гадаю, мені нема за що тебе винуватити. Хоч вряди-годи я й можу здолати тебе на перегонах.

Далінар усміхнувся:

– Я немов повернувся в молодість, коли ганявся отак за вашим батечком через якесь сміховинне парі.

Губи Елгокара стислися в тонку лінію, і спрени слави зникли. Від згадок про Гавілара він похмурнів, підозрюючи, що порівняння з попереднім королем були не на його користь. І, на жаль, почасти мав рацію.

Далінар поспішливо повів далі:

– Ми, напевно, скидалися на десяток дурнів, коли отак ринулися в невідомість. Було б дуже непогано, якби ви завчасно мене попередили, і я підготував би вашу почесну варту. Адже тут зона бойових дій.

– От іще! Ти занадто переймаєшся цим, дядьку. Паршенді роками не підходили аж так близько до нашої сторони Рівнин.

– Що ж, дві ночі тому ваша безпека й вас тривожила.

Елгокар голосно зітхнув:

– Скільки разів я маю пояснювати тобі, дядьку? Я не боюся зіткнутися віч-на-віч із ворожими солдатами, якщо в моїй руці Сколкозброець. Ти маєш захищати мене від тих, кого вони можуть підіслати потай, коли довкола темрява й тиша.

Далінар промовчав. Елгокарова знервованість – навіть параноя – щодо гіпотетичного замовного вбивства була непоборною. Та хто би став докоряти йому після того, що трапилося з його батьком?

«Прости мене, брате», – подумав він, як і щоразу, коли згадував про ніч Гавіларової загибелі, смерть наодинці з убивцею – адже поруч не виявилось брата, щоб захистити його.

– Я розібрався в тій справі, як ви й просили, – мовив Далінар, женучи геть неприємні спогади.

– Справді? І що ж ти з'ясував?

– Боюся, небагато. На вашому балконі не було сторонніх слідів, і ніхто зі служників не бачив неподалік чужинців.

– Але там хтось був – і слідував за мною з нічної темряви.

– Якщо й так, Ваша Величносте, то більше він не повертався. І не залишив для нас жодних зачіпок.

Елгокар виглядав невдоволеним, відтак запала напружена мовчанка. Внизу Адолін зустрівач розвідників і готував війська до переходу на наступне плато. Елгокар заперечував проти того, щоби Далінар брав із собою аж стільки людей. На полюванні більшість із них були ні до чого: мисливський трофей мали добути Сколкозбройні, а не солдати. Проте дядько дуже хотів убезпечити племінника. За роки війни вилазки паршенді

стали менш зухвалі – алетійські писарки схилялися до думки, що їх залишилось із чверть від первинної кількості, хоча напевно складно було сказати, – але присутності короля могло виявитися достатньо, щоби спокусити їх на відчайдушно сміливу атаку.

Вітри обвівали Далінара, і на їхніх крилах поверталось те легке дежавю, яке він відчув кілька хвилин тому: немов він уже стояв на цій вершині й дивився на довколишню пустку. Та сама жахлива й приголомшлива картина.

«Згадав! – подумав він. – Я й справді стояв на вершині схожого стрімчака. Це було...»

В одному з його видінь. У найпершому.

«Ти повинен об'єднати їх, – знову вчувалися йому ті ж дивні, рокітливі слова. – Готуйся. Вибудуй зі свого народу твердиню сили та миру, стіну, що протистоятиме вітрам. Облиште чвари таєднайтеся. Гряде Вічновій».

– Ваша Величносте, – мимоволі промовив Далінар, – я...

І змовк так само несподівано, як і почав. Що він міг сказати? Що йому були видіння? І що – всупереч усім релігійним догматам і здоровому глузду – він гадає, що вони послані Всемогутнім? І що, на його думку, вони повинні полишити поле бою та повернутися до Алеткару?

Суцільна маячня.

– Дядьку? – запитав король. – Чого тобі?

– Нічого. Ходімо, час повертатися до гурту.

* * *

Сидячи верхи на коні, Адолін в очікуванні нової партії донесень від розвідників знічев'я накручував на палець гнuzдечку із вепрмантину. Він спромігся витіснити з голови думки про батька й Садеаса і натомість розмірковував, як би це йому виставити свою сварку з Ріллою в такому світлі, щоби заслужити більшої ласки з боку Джанали.

Вона любить стародавні епічні поеми, тож, може, варто розповісти про їхній розрив у драматичному ключі? Він усміхнувся, згадавши її розкішне чорне волосся та лукаву посмішку. Вона дражнила його, немов кидаючи виклик, хоч і знала, що він упадав коло іншої. На цьому теж можна зіграти. Напевно, Ренарін мав рацію – може, і варто було запросити її на це полювання. Перспектива зітнутися з великопанцирником була би значно привабливіша, якби це відбувалося на очах однієї довговолосої кралі.

– Отримано нові донесення від розвідників, ясновельможний Адоліне, – відрепортував Тарілар, підбігши до нього.

І той знову спрямував думки на вирішення нагальних проблем. Разом із кількома іншими Кобальтовими гвардійцями він зайняв позицію біля підніжжя стрімчака, на верхівці якого король із його батьком усе ще бесідували. Тарілар, командир розвідників, мав видовжене обличчя, широкі, випнуті груди та м'язисті плечі. Із деяких ракурсів його голова виглядала непомірно маленькою як для такого тіла, тож здавалося, ніби від неї відбили кілька шматків.

– Доповідай, – звелів Адолін.

– Авангард розвідників зустрівся з егермейстером і повернувся. На прилеглих плато паршенді не виявлено. Вісімнадцята й Двадцять перша роти зайняли позиції, ще вісім рот наразі на марші.

Адолін кивнув:

– Нехай Двадцять перша рота вишле кілька роз'їздів, щоби вели спостереження з плато номер чотирнадцять і шістнадцять. І ще по парі дозорців – на плато шість і вісім.

– Шість і вісім? Але ж вони позаду нас...

– Якби я збирався влаштувати засідку на нашу кавалькаду, – сказав Адолін, – я б обійшов її аж ген із флангу й відрізав нам шлях до відступу. Робіть, як наказано.

– Слухаю, Ваша Ясновельможносте, – козирнув Тарілар і поспішив геть, щоб віддати відповідні розпорядження.

– Ти справді гадаєш, що в цьому є необхідність? – запитав Ренарін, під'їжджаючи до Адоліна.

– Ні. Але батько неодмінно захоче, щоби це було зроблено в будь-якому разі. Ти й сам це знаєш.

Постаті на верхівці скелі зарухались. Адолін звів голову якраз вчасно, щоби побачити, як король зістрибнув зі стрімчака і, тріпочучи плащем, що розвівався за спиною, пролетів футів сорок, перш ніж опустився на кам'янисту землю. Адолінів батько стояв із самого краю вершини, і його старший син добре уявляв, якими словами той лається про себе, дивлячись на такий непотрібний ризик. Сколхозбруа здатна захистити при падінні з такої висоти, але все ж та була достатньою, щоби становити небезпеку.

Елгокар приземлився з гучним тріском, здійнявши в повітря уламки каменю та чималий клуб Буресвітла, але спромігся втриматися на ногах. Адолінів батько обрав безпечніший шлях униз, спустившись на невисокий уступ, перш ніж зістрибнути.

«Схоже, останнім часом він усе частіше обирає безпечнішу дорогу, – мимохіть відмітив подумки Адолін. – І, здається, ще й раз по раз знаходить причини, щоби передоручити мені командування». У задумі він риссю погнав коня геть від утворюваного останцем затінку. Треба було отримати донесення від ар'єргарду – батько неодмінно захоче його почути.

Його шлях пролягав повз компанію світлооких з оточення Садеаса. Король, Садеас, Вама – кожен із них прибув у супроводі цілого збіговиська служників, помічників і підлабузників. Дивлячись на їхнє зручне шовкове вбрання, на відкриті коміри сюртуків і затінені сидіння паланкінів, Адолін раптом відчув, як обливається потом у громіздких латах. Сколхозбруя виглядала чудово й надавала неабиякої сили, та під пекучим сонцем вона все ж трохи обтяжувала.

Але, звичайно ж, він не міг носити повсякденний одяг, як-от інші. Він мав бути у формі – навіть на полюванні. Алетійський військовий Кодекс це суворо вимагав. То й що з того, що ніхто не слідував його приписам уже не перше століття? Чи, точніше, ніхто, крім Далінара Холіна, – отже, за замовчуванням, і його синів.

Адолін поминув двійко гульвіс-світлооких, Вартіана та Ломарда – парочку нещодавніх Садеасових похлібців. Вони розмовляли досить голосно, щоб він міг почути. Цілком можливо, що навмисно.

– І знову бігають за королем, – проказав Вартіан, хитаючи головою. – Немов кімнатні сокирогончі, які, пустуючи, хапають хазяїна за п'яти.

– Просто ганьба, – докинув Ломард. – Скільки це минуло часу, відколи Далінар востаннє здобував яхонтосерце? Він здатен вибороти його хіба тоді, коли король дозволяє йому робити це поза конкурсом.

Зціпивши зуби, Адолін поїхав далі. Згідно з батьковим тлумаченням Кодексу, його синові заборонялося викликати хоч кого на дуель, перебуваючи на службі чи виконуючи обов'язки командувача. Адолін дратувався з цих непотрібних обмежень, але Далінар говорив із ним не як батько, а як командир. А це не лишало жодного місця для дискусій. Йому доведеться знайти спосіб кинути виклик цим двом лизоблюдам за інших обставин і вказати на їхнє місце. На жаль, він не міг влаштовувати дуель із кожним, хто не тим тоном згадував про його батька.

Найбільша складність полягала в тому, що в сказаному крилася й певна частка правди. Алетійські князівства були чимось на зразок самостійних королівств, оскільки все ще

зберігали колосальний ступінь автономії попри те, що визнали Гавілара своїм сюзереном. Елгокар успадкував трон, а Далінар по праву сів княжити в Холіні.

Однак більшість великих князів визнавали верховну владу короля суто номінально. Тому Елгокар залишився без вотчини, у якій міг би почуватися повновладним господарем, але поводився так, ніби був великим князем Холіну, і виявляв великий інтерес до його повсякденних проблем. Тож Далінар, який мав би сам бути верховним правителем, потурав його примхам і спрямовував свої ресурси на захист племінника, через що в очах інших виглядав слабаком – таким собі уславленим викидайлом.

Раніше, коли Далінара боялися, про такі речі не сміли згадувати навіть пошепки. А тепер? Далінар усе рідше й рідше брав участь у вилазках на плато, і його люди пасли задніх у справі здобування дорогоцінних яхонтосердець. Поки інші билися й перемагали, Далінар із синами гаяли час на бюрократичну ремигачку.

Адолін хотів брати участь у битвах, винищувати паршенді. Який сенс дотримуватися Військового кодексу, якщо ти рідко коли воюєш? «Це все через ті галюцинації». Далінар не був слабовільним, і в жодному разі – боягузом, що би там не сплітали злі язики. Його просто вибило з колії.

Командири ар'єргарду ще не вишикувалися, тож Адолін вирішив поки сам доповісти королю. Він риссю пустив до нього коня, приєднавшись до Садеаса, котрий зробив те саме. Той, звісна річ, насупився. Великий князь ненавидів Адоліна, оскільки в нього був Сколкозброєць, що його багато років кортіло мати й самому Садеасу, але так і не довелося здобути.

Адолін з усмішкою зустрів його погляд. «Хочеш викликати мене на поєдинок заради мого Сколкозбройця – вперед, Садеасе, спробуй. Я до твоїх послуг у будь-який час». Чого б він тільки не зробив, щоби ця мурена в людській подобі опинилася з ним на дуельному рингу. Щойно Далінар і король під'їхали, як Адолін одразу ж заговорив, поки його не випередив Садеас.

– Ваша Величносте, у мене донесення від розвідників.

Король зітхнув.

– Підозрюю, чи не всі пустопорожні. Дядьку, чесне слово, невже конче необхідно супроводжувати донесенням кожен дрібничку, що трапляється у великій армії?

– Ваша Величносте, ми на війні, – відповів Далінар.

Елгокар болісно зітхнув.

«Дивна ти людина, кузене», – подумав Адолін. Елгокар бачив підісланих убивць у кожній тіні, але часто недооцінював загрозу з боку паршенді. Він міг гайнути будь-куди, як-от сьогодні, сам-один без почесної варті, чи зістрибнути з вершини сорокафутового стрімчака. І водночас не спати ночами, жахаючись, що його прийдуть убивати.

– Доповідай, сину, – звелів Далінар.

Адолін зволікав, тепер почувуючись по-дурному через брак змістовності в тому, що він збирався сказати:

– Розвідники не виявили жодних слідів паршенді. Зустрілися з егермейстером. Дві роти взяли під контроль наступне плато, і ще вісьмом знадобиться деякий час, щоби переправитися туди. Однак ми вже близько.

– Так, ми зверху бачили, – мовив Елгокар. – Можливо, дехто з нас міг би поскакати вперед...

– Ваша Величносте, – втрутився Далінар, – сенс залучення моїх військ стане дещо неочевидним, якщо ви залишите їх позаду.

Елгокар закотив очі. Далінар не піддавався, вираз його обличчя залишався таким же незворушним, як скелі довкола них. Бачачи батька таким – непохитним, незламним перед випробуванням, – Адолін усміхнувся від гордості за нього. Чому він не міг увесь час залишатися таким? Чого він так часто ковтав образи й пасував перед викликами?

– Гаразд, – погодився король. – Зробимо привал і зачекаємо, доки вся армія перебереться через провалля.

Королівська свита відреагувала миттєво: чоловіки почали спішуватися, жінки наказували носіям паланкінів опустити їх на землю. Адолін відлучився, щоб вислухати донесення ар'єргарду, а коли повернувся, Елгокар уже був у центрі загальної уваги. Одні слуги напнули невеличкий навіс, щоб зробити для нього затінок, а інші подавали вино. До того ж охолоджене: для цього скористалися одним із нових фабріалів, здатним знижувати температуру предметів.

Адолін зняв шолом і витер спітніле чоло чепраком, знову подумавши про те, що непогано було би приєднатися до решти й випити трішки вина. Натомість він зліз із коня й вирушив на пошуки батька. Склавши заковані в броню руки за спиною, Далінар стояв осторонь навісу й дивився на схід, у бік Першопочатку – далекого, невидимого місця, де зароджувалися великобурі. Обіч нього стояв Ренарін і теж дивився в тому напрямку, немов намагаючись збагнути, що ж такого цікавого вгледів там батько.

Адолін поклав руку братові на плече, і той усміхнувся йому. Княжич розумів, що молодший

брат, котрому виповнилося дев'ятнадцять, почувався ні в сих ні в тих. Хоча при боці в нього висів меч, він заледве знав, як дати собі з ним раду. Захворювання крові не залишало йому можливості витратити на тренування хоч якусь істотну кількість часу.

– Батьку, – мовив Адолін, – а чи не мав король рації? Можливо, нам варто було рухатися далі. Я би волів, щоби це полювання чимшвидше закінчилося.

Далінар глянув на нього.

– Коли я був у твоєму віці, то дочекатися не міг, коли ж розпочнеться полювання на кшталт такого. Вполювати великопанцирника – та це ж була найбільша подія в житті молодого чоловіка за цілий рік.

«Тільки не це», – подумав Адолін. І чому всі довкола так обурювалися з того, що він не вважає полювання чимось захопливим?

– Батьку, та це ж просто чал-переросток.

– Ці «чали-переростки» сягають п'ятдесяти футів у висоту й здатні роздерти мисливця, навіть якщо на ньому Сколкозброя.

– Угу, – відказав Адолін, – тож ми будемо годинами виманювати його, смажачись на сонці. Якщо він усе ж з'явиться, ми осиплемо його стрілами та наблизимось лише тоді, коли він настільки ослабне, що заледве зможе пручатися, а тоді рубатимемо його Сколкозброяцями, аж доки той не сконає. Який подвиг!

– Це тобі не дуель, – мовив Далінар, – це полювання. Велична традиція.

Адолін звів брову.

– І, мабуть, тут є трохи твоєї правди, – додав його батько, – воно може здаватися нудним. Але король наполягав.

– Просто ти все ще болісно переживаєш свою сварку з Ріллою, брате, – сказав Ренарін. – Бо тиждень тому ти з нетерпінням чекав на ці лови. Тобі й справді варто було запросити Джаналу.

– Вона ненавидить полювання. Вважає їх варварством.

Далінар насупився:

– Джанала? Хто це така?

– Дочка ясновельможного Люстоу, – мовив Адолін.

– І ти залицяєшся до неї?

– Я старався, але поки безуспішно.

– А куди поділася та, інша дівчина? Невисока така – вона ще любить сріблясті стрічки у волоссі?

– Ділі? – здогадався Адолін. – Батьку, я порвав із нею понад місяць тому!

– Справді?

– Так.

Далінар потер підборіддя.

– Між нею та Джаналою були й іще дві, – зауважив Адолін. – Тобі варто слідкувати уважніше.

– Допоможи Всемогутній тому нещасному, хто спробує розібратись у твоїх заплутаних амурних справах, сину.

– Останньою була Рілла, – вставив Ренарін.

Далінар насупив брови:

– І ви двоє...

– Побили глеки вчора ввечері, – продовжив Адолін. Він кашлянув, збираючись змінити тему. – Так чи інак, але чи не здається тобі дивним, що король на поліг на тому, щоб особисто вирушити на це полювання?

– Ні, не дуже. Адже нечасто трапляється, щоб доросла особина прірводемона забрела в наші краї, а королю рідко випадає брати участь у вилазках на плато. Для нього це можливість зітнутись у двобої.

– Але ж він справжній параноїк! Чому б це йому раптом заманулося полювати на Рівнинах, підставляючись під можливий удар?

Далінар глянув у бік королівського намету.

– Я знаю, що він справляє дивне враження, сину. Але в короля значно складніша натура,

ніж декому може здатися. Його непокоїть те, що підданці вважають його боягузом – адже він так боїться, що до нього підішлють убивць. От і шукає способів довести свою мужність. Нехай вони інколи й безглузді – та він не перша людина на моїй пам'яті, яка відважно кидається в бій і водночас нажахано шуляться, бо у вечірніх сутінках їй всюди ввижаються ножі. Показна відвага – це ознака невпевненості в собі. Король вчиться правити. Йому потрібні ці лови. Елгокар прагне довести собі й іншим, що він усе ще сповнений рішучості та гідний правувати королівством у часи війни. Ось чому я заохочував його. Вдале полювання за контрольованих обставин могло би покращити його репутацію й надати впевненості у власних силах.

Адолін повільно стулив уста: батькові слова позбавили його нарікання будь-якого ґрунту. Було аж дивно, наскільки осмисленими й послідовними виглядали вчинки короля після того, як їх отак пояснили. Адолін звів очі на батька. «І як вони можуть шептатися, ніби він боягуз? Невже не бачать його мудрості?»

– Так, – промовив Далінар, і в його погляді проступила задума. – Мій племінник – краща людина, ніж багато хто гадає, і сильніший правитель. Принаймні він цілком міг би ним стати. Я лише повинен знайти спосіб переконати його відступити з Розколотих рівнин.

Адолін здригнувся:

– Що-що?

– Я спочатку не розумів, – продовжував Далінар. – Об'єднай їх. Я повинен об'єднати їх. Та хіба вони вже не об'єднані? Адже ми пліч-о-пліч б'ємося тут, на Розколотих рівнинах. У нас спільний ворог – паршенді. Але я починаю усвідомлювати, що ми згуртовані лише номінально. Великі князі не шкодують красних слів для Елгокара, проте ця війна – ця облога – для них лише забавка. Привід позмагатися один з одним. Ми не можемо об'єднати їх тут. Нам слід повернутися до Алеткару й забезпечити добробут нашої батьківщини, навчитися разом працювати задля спільного блага – стати єдиним народом. Розколоті рівнини розділяють нас. Усі занадто переймаються тим, щоби сягнути багатства та захити слави.

– Батьку, багатство та слава – це наріжні камені алетійськості як такої! – заперечив Адолін. Невже йому це не почулося? – А як же Пакт помсти? Великі князі запряглися шукати покари на голови паршенді!

– Ми й шукали її, – промовив Далінар, глянувши на Адоліна. – Я розумію, що це звучить жахливо, сину мій, однак на світі є речі, важливіші за помсту. Я любив Гавілара. Мені страх як не вистачає його, і я ненавиджу паршенді за вчинене ними. Але справою братового життя було об'єднання Алеткару, і я радше опинюся в Геені, ніж дозволю йому розпастися.

– Батьку, – сказав княжич, почувуючись враженим у саме серце. – Якщо тут щось і йде не

так, то це тому, що ми недостатньо стараємося. Гадаєш, великі князі граються в ігри? То подай приклад, як їм варто було би діяти! Замість розбалакувань про відхід ми повинні говорити про наступ – слід завдати паршенді удару, а не тримати їх в облозі.

– Можливо.

– Так чи інак, а про відступ не можна й згадувати, – відрубав Адолін. Люди вже гомоніли, що Далінар стає безхребетним. А що ж вони скажуть, зачувши таке? Але ти ж іще не обговорював цього з королем, правда?

– Ще ні. Я поки не знаю, як йому це правильно подати.

– Прошу тебе, не говори з ним про це.

– Побачимо, – Далінар знову обернувся в бік Розколотих рівнин, і в його очах з'явився відсутній вигляд.

– Батьку...

– Ти сказав, що думаєш, сину, і вислухав мою відповідь. Не ускладнюй ситуації. Ти отримав донесення від ар'єргарду?

– Так.

– А як справи в авангарду?

– Я щойно перевірів і... – він замовк. А бодай йому. Напевно, вони пробули тут уже досить довго, і королівському кортежу був саме час вирушати далі, адже якась частина армії не могла полишити це плато, доки монарх благополучно не добудеться на інший бік прірви.

Адолін зітхнув і пішов вислуховувати донесення. Незабаром усі вони перебралися через провалля та їхали по сусідньому плато. Ренарін рисив поруч із Адоліном і намагався зав'язати розмову, але той лише односкладно буркав у відповідь.

На нього наринала дивна туга. Більшість воїнів поважнішого віку – навіть усього на кілька років старших за Адоліна – билися пліч-о-пліч із батьком у дні його слави. Він мимоволі відчув заздрість до всіх тих, хто знав родителя та бачив його на полі бою ще до того, як старий зовсім схибнувся на Кодексі.

Ці зміни почалися зразу після братової смерті. У той жахливий день, з якого все пішло шкереберть. Втрата Гавілара ледь не зламала Далінара, й Адолін ніколи не пробачить паршенді, що ті завдали його батькові такого болю. Ніколи. Люди воювали на Розколотих рівнинах із різних причин, але він прибув сюди саме через це. Може, якщо вони розіб'ють

паршенді, його батько знову стане колишнім? Може, щезнуть ті моторошні видіння, від яких він так потерпає?

Попереду нього Далінар тихо бесідував із Садеасом. В обох були насуплені обличчя: вони заледве терпіли один одного, хоча колись були друзями. Проте ніч Гавіларової загибелі змінила й це. Що ж трапилося між ними?

День помалу збігав, і зрештою вони добулися до місця ловитви – двох плато, на одне з яких мали виманити чудовисько для атаки, а інше, на безпечній відстані, призначалося для глядачів. Як і більшість плато, вони являли собою пересічену місцевість, вкриту витривалими рослинами, що адаптувалися до постійних бур. Скелясті уступи, западини та численні нерівності поверхні перетворювали ці плато на вельми ненадійну арену для такого поединку.

Адолін приєднався до батька, який чекав біля останнього мосту, доки король у супроводі роти солдатів перебереться на плато для глядачів. Слідом за ним мав рушити почет.

– Ти добре справляєшся з обов'язками командира, сину, – похвалив Далінар, кивнувши у бік групи воїнів, котрі марширували мимо, віддаючи честь.

– Вони славні хлопці, батьку. Їм навряд чи потрібен командир, щоби перейти з одного плато на інше.

– Так, – відповів на це Далінар. – Але тобі потрібно здобувати досвід командувача, а вони мають привчатися до того, що саме ти віддаєш їм накази.

До них підрисив Ренарін – напевно, час було перебиратися на плато для глядачів. Далінар кивнув синам, щоб ті їхали першими.

Адолін повернув був коня, але зупинився, помітивши щось на плато позаду них. Вершника, котрий щодуху скакав з боку військових таборів навздогін мисливцям.

– Батьку! – гукнув Адолін, вказуючи в той бік.

Далінар миттю обернувся в напрямку жесту. Однак його старший син незабаром упізнав верхівця. Усупереч його очікуванням, це виявився не вістовець.

– Дотепник! – сказав Адолін, махнувши рукою.

Новоприбулий підрисив до них. Високий і худий, королівський Дотепник впевнено сидів на спині чорного мерина. На ньому був чорний сюртук із цупкої тканини й такого ж кольору штани, що пасували до його темно-оніксового волосся. Хоча при боці в Дотепника висів довгий і тонкий меч, ця зброя, наскільки Адолін міг виснувати, ніколи не полишала піхов. Її

функція була суто символічна: вона радше скидалася на дуельну рапіру, ніж на бойовий меч.

Наблизившись, Дотепник кивнув їм, наліпивши на обличчя одну зі своїх уїдливих посмішок. Він мав блакитні очі, але справжнім світлооким не був. Хоча не належав і до темнооких. Він був... скажімо так... королівським Дотепником. І подальшій класифікації не підлягав.

— Кого я бачу! Юний княжич Адолін! – вигукнув він. – То ти й справді спромігся відірватися від жіночої частини табору досить надовго, щоби долучитися до полювання? Я вражений.

Адолін знічено хихикнув:

— Правду кажучи, останнім часом про це всяке пліткують...

Дотепник звів брову.

Адолін зітхнув. Зрештою, той усе-одно довідається – від цієї людини практично неможливо було щось приховати.

— Учора я запросив одну панну на обід, але... як би це сказати... був небайдужий і до іншої. А та виявилася ревнивою. І тепер зі мною не розмовляють обидві.

— Твій талант влипати у такі халепи, Адоліне, є для мене невичерпним джерелом подиву. Причому кожен новий випадок збуджує ще більше за попередній!

— Отож-бо й воно. Збуджує. Краще й не скажеш.

Той знову засміявся, хоча в його манері поводитися завжди проглядало почуття власної гідності. Королівський Дотепник був не якимось там пришелепкуватим придворним блазнем, як-от буває в інших державах. Він являв собою інструмент, зброю правителя. Ображати підданців було нижче монаршої гідності, тож достоту так само, як якусь гидоту беруть не голими руками, а в рукавицях, король тримав при собі Дотепника, щоб йому не доводилося принижувати власну гідність, опускаючись до грубості чи зневаги.

Конкретно цей служив йому вже кілька місяців, і було в ньому щось... особливе. Він знав речі, яких не мав би знати. Важливі речі. І корисні.

Чоловік кивнув Далінару.

— Ваша Ясновельможносте.

— Дотепнику, – сухо кинув той.

– І молодий княжичу Ренаріне!

Юнак опустил очі.

– Ти не вітаєшся зі мною, Ренаріне? – запитав Дотепник, потішаючись.

Той мовчав.

– Мій брат гадає, що ти глузуватимеш із нього, варто лишень з тобою заговорити, – пояснив Адолін. – Сьогодні вранці він сказав мені, що й словом не обмовиться у твоїй присутності.

– Чудово! – вигукнув Дотепник. – Тож я можу плести все, що заманеться, і він не заперечуватиме?

Ренарін насторожився.

Дотепник нахилився до Адоліна:

– Я розповідав тобі про той вечір два дні назад, коли княжич Ренарін і я пішли прогулятися вулицями табору? Ми надібали двох сестричок – таких, знаєш, блакитнооких і...

– Брехня! – не витримав зчервонілий Ренарін.

– Що ж, добре, – сказав Дотепник, не змигнувши й оком, – тоді зізнаюся, що насправді сестер було три, та оскільки княжич Ренарін вчинив нечесно, заграбаставши одразу двох, а я не хотів псувати собі репутацію тим, що...

– Дотепнику, – суворим тоном втрутився Далінар.

Одягнений у чорне чоловік перевів погляд на нього.

– Можливо, тобі варто приберегти свої кпини для тих, хто на них заслуговує.

– Ясновельможний Далінаре, гадаю, я саме це й робив.

Великий князь ще більше спохмурнів. Він ніколи не любив Дотепника, а дошкульні жарти на адресу молодшого сина були чудовим способом викликати його гнів. Адолін міг зрозуміти батька, хоча Дотепник майже завжди обходився з Ренаріном добродушно.

Полишаючи їхнє товариство, жартун проїжджав мимо Далінара. Адолін заледве зміг розчуті слова, коли Дотепник нахилився до королєвого дядька й прошепотів йому на вухо: «На мої кпини “заслуговують” ті, кому вони можуть піти на користь, ясновельможний

Далінаре. Обрана мною жертва не така тендітна, як ви вважаєте». Він підморгнув і розвернув коня, щоби виїхати на міст.

– А бодай йому вітер з бурею! Ну й до душі мені цей чолові'яга, – мовив Адолін. – Найкращий Дотепник, і лише Всемогутній зна відколи!

– А мене він дратує, – тихо сказав Ренарін.

– Без нього не було би так весело!

Далінар промовчав. Їхня трійця перетнула міст, поминувши Дотепника, який саме зупинився, щоби допекти групі офіцерів – світлооких досить низького рангу, щоби постати перед необхідністю служби у війську заради платні. Декілька з них сміялися, поки вбраний у чорне чоловік дошкуляв їхньому побратиму.

Щойно всі трое приєдналися до короля, як до нього зразу ж підійшов егермейстер Башин. Це був невисокий чоловічок із чималим черевцем, поверх грубого одягу він натягнув шкіряний плащ, а голову покрити крисатим капелюхом. Головний мисливець був темнооким першого нану – найвищого та найпрестижнішого з усіх, на які лишень міг претендувати. Цей ранг навіть давав право через шлюб ріднитися зі світлоокими.

Башин уклонився королеві.

– Ваша Величносте, ви якраз вчасно! Ми щойно розкидали принаду.

– Чудово! – відказав Елгокар, зіскачучи з сідла. Адолін і Далінар узяли з нього приклад, і їхні Сколкозбруї тихо дзенькнули. Далінар відв'язав шолом від сідла. – Скільки це забере часу?

– Найімовірніше, дві-три години, – мовив Башин, приймаючи повіддя королєвого жеребця, поки двома ризадіумами зайнялися конюхи. – Ми розташувалися он там.

Башин вказав у бік ловчого плато – меншого з двох, на якому й планувалося забити звіра, – подалі від почту й основної маси солдатів. Кілька мисливців водили вздовж краю прірви вайлуватого чала, що тягнув за собою мотузку, інший кінець якої із прив'язаною принадою скинули вниз.

– Ми використали свинячі туші, – пояснив Башин. – І пообливали схили урвища кров'ю. Патрулі зауважували тут прірводемона добру дюжину разів. Я на сто відсотків упевнений, що десь неподалік його гніздо. Він тут не для того, щоби залялькуватися – надто великий вимахав і щось дуже вже крутиться поблизу. Тож полювання має вийти на славу! Щойно він з'явиться, ми випустимо кілька диких свиней, щоб відволікти його, а ви тим часом не жалійте стріл – нехай вимотається.

Вони мали з собою великостріли: здоровенні сталеві луки з товстими тятивами (такими тугими, що натягнути їх було під силу лише Сколкозбройному), з яких випускали дротики в три пальці завтовшки. Великостріли були технічною новинкою, нещодавньою розробкою алетійських інженерок, що базувалася на досягненнях фабріалогії. Кожен був оснащений невеликим зарядженим самоцвітом, щоб потужна сила натягу не спричиняла деформації металу. Адолінова тітка Навані – вдова короля Гавілара та матір Елгокара і його сестри Джасни – особисто очолювала конструкторську групу з їхньої розробки.

«Шкода, що її тут немає», – промайнуло в голові Адоліна. Навані була цікавою людиною. З нею не засумуєш.

Дехто став називати цю зброю Сколколуками, але йому цей термін був не до вподоби. Сколкозбройці та Сколкозбруї були чимось особливим, реліктами іншої ери – часів, коли по землях Рошару ступали ноги Променистих. Ніяка фабріалогія і близько не підійшла до того, щоб їх відтворити.

Башин провів короля та великих князів до призначеного для глядачів павільйону в центрі плато. Адолін приєднався до батька, збираючись відрепортувати про перехід. Близько половини солдатів уже були на місці, але багато хто з почту все ще перебирався великим стаціонарним мостом на потрібний бік провалля. Над павільйоном майорів королівський прапор, а всередині вже встановили стійки з напоями та закусками. Позаду солдат ставив у козли чотири великостріли – глянцеві й грізні на вигляд. Поряд із кожним лежав сагайдак з товстими чорними дротиками.

– Гадаю, ви чудово проведете день на цих ловах, – сказав Башин Далінарові. – Очевидці кажуть, що ця тварюка здоровезна. Найбільша з усіх, що вам траплялося вполювати, Ваша Ясновельможносте.

– Покійний Гавілар завжди мріяв здобути такий трофей, – з тугою в голосі промовив Далінар. – Він любив ходити на великопанцирників, але вполювати прірводемона не траплялося. Навіть дивно, що я тепер аж стільки їх перебив.

Удалині замукав чал, що тягав принаду.

– Вам треба цілити йому в ноги, Ваша Ясновельможносте, – повів далі Башин. Поради мисливцям перед полюванням були частиною його обов'язків, і він серйозно ставився до їхнього виконання. – Адже ви звикли бити прірводемонів іще в коконах. Не забувайте, які вони лихі, коли не заляльковуються. А такого велетня, як цей, треба відволікти, а відтак зайти з... – він раптом змовк, а тоді застогнав і тихо вилаявся. – А побий цю худобину грім! І що за дурень її дресирував?

Він дивився по той бік провалля, на інше плато. Адолін прослідував за його поглядом.

Крабоподібний чал, що тягав був принаду, тепер незграбно відповзав від розщелини – повільно, але рішуче. Погоничі кричали, біжучи йому навздогін.

– Вибачте, Ваша Ясновельможносте, – пробурмотів Башин. – Ця скотина цілий день таке витворяє.

Чал хрипко ревів. «Щось тут не те», – подумалось Адоліну.

– Ми можемо послати по іншого, – сказав Елгокар. – Навряд чи це займе аж так багато часу...

– Башине? – у голосі Далінара раптом забриніла тривога. – А хіба на кінці тієї мотузки не має бути принада?

Єгермейстер заціпенів. Мотузка, яку тягав за собою чал, була обірвана.

Щось темне – і приголомшливо величезне – вилазило з провалля на товстих хітинових ногах. Воно видиралося на плато – не на те, маленьке, де планувалося провести полювання, а на відведене для глядачів, де стояли Далінар та Адолін. Довкола було повно членів королівського почту, беззбройних гостей, писарок і неготових до бою солдатів.

– Ах, Геено ж ти вогненна! – тільки й спромігся видобути Далінар.

13. Десять ударів серця

Я розумію, що ти, ймовірно, усе ще сердишся. Усвідомлювати це приємно. Як і властиве тобі незмінне здоров'я, твоє невдоволення мною я звик сприймати як даність. Гадаю, це одна з великих констант космеру.

Десять ударів серця.

Один.

Рівно стільки часу було потрібно, щоби прикликати Сколкозбройця. Якщо Далінарове серце аж вистрибувало з грудей, цей час скорочувався. Якщо билось спокійно – чекати доводилося довше.

Два.

На полі битви здавалося, що ці удари розтягувалися на цілу вічність. На бігу він натягнув шолома.

Три.

Одним помахом передньої кінцівки прірводемон розтрощив міст, на якому було напхом напхано солдатів і членів почту. Люди волали, звалюючись у прірву. Сколхозбруя пришвидшила його біг, і Далінар ринувся вперед услід за королем.

Чотири.

Прірводемон височів, наче гора з тісно зчеплених щиткових пластин кольору темно-фіолетового чорнила. Далінар розумів, чому паршенді називали цих істот богами. Потвора мала вигнуту клиноподібну морду й пащу, повну всіяних шипами жувалець. Хоча монстр віддалено скидався на ракоподібне, це був аж ніяк не вайлуватий, сумирний чал. Із його широких плечей стирчали чотири грізні клешні – кожна завбільшки з коня, – а дюжиною менших ніг чудовисько чіплялося за край плато.

П'ять.

Хітин заскреготів по каменю, щойно тварюка остаточно вибралася на плато й швидким рухом клешні вхопила тяглого чала.

Шість.

– До бою! До бою! – кричав Елгокар, біжучи попереду Далінара. – Лучники, вогонь!

Сім.

– Відволікайте його від беззбройних! – гукнув Далінар своїм солдатам.

Монстр розколов панцир чала – шматки розміром із тацю з грюкотом посипалися на плато, – тоді запхав тварину собі в пащеку та став придивлятися до писарок і супровідних осіб, які розбігалися в різні боки. Чал перестав ревіти, лише коли страховисько з хрумкотом роздушило його між щелепами.

Вісім.

Далінар переплигнув через скелястий уступ і пролетів п'ять ярдів, перш ніж гупнув ногами об землю, здійнявши в повітря уламки каменю.

Дев'ять.

Прірводемон видав огидний верескливий рев – протрубив чотирма голосами, що озивалися луною, накладаючись один на одного.

Лучники натягнули тятиви. Відразу попереду Далінара Елгокар викрикував команди, і його синій плащ розвівався на вітрі.

Далінарова долоня аж затремтіла в очікуванні.

Десять!

І тут Сколкозброець – Присяжник, – згустившись із імли, матеріалізувався в його руці, щойно в грудях удесяте глухо стукнуло серце. Від вістря до ефеса в ньому було шість футів довжини, що робило такий меч непридатним для того, на кому нема Сколкозбруї. Але Далінарові він був якраз упору. Великий князь володів Присяжником із юності, зв'язавши себе з ним обітницею, ще коли йому сповнилося двадцять Ридань. Лезо було довге й трішки вигнуте, у п'ядь завширшки, його прикрашали хвилясті зазубрини біля руків'я. Загин на кінці Присяжника нагадував гачок риболова, і всю поверхню клинка вкривали краплини холодної роси.

Цей меч був частиною його сутності. Далінар відчував, як лезом пробігали потоки енергії, немовби воно саме рвалося до бою. Той, хто ніколи не кидався в гущу битви – у Сколкозбруї та зі Сколкозбройцем, – не знав справжнього життя.

– Роздратуйте його! – кричав Елгокар, і його Сколкозброець – Сонцебудитель – вистрибнув з імли просто йому в руку. Він був довгий і тонкий, із великою гардою у вигляді поперечки, оздоблений по боках гравіруванням із десяти основних гліфів. Король не бажав, щоби монстр утік – Далінар чув це в його голосі. Великий князь більше хвилювався за солдатів і членів почту – ця ловитва й так уже пішла далеко не за планом. Можливо, варто якомога довше відволікати страховисько, щоб усі мали час утекти, а потому відступити, давши йому можливість смачно пообідати чалами та свиньми.

Монстр знову видав багатоголосий рев і з розмаху опустив клішню прямо в гущу солдатів. Розляглися людські крики, хрускіт кісток і чавкання роздушених тіл.

Лучники дали залп, цілячи в голову. Сотня стріл здійнялися в повітря, проте лише декілька вп'ялися у м'яку м'язисту плоть між хітиновими пластинами. Позад них Садеас кричав зброеносцям, щоби ті подали йому великостріл. Далінар не міг собі дозволити отак чекати: страхітливе й оскаженіле чудовисько громадилося перед ним і вбивало його людей. З луком треба півдня морочитися. Це була робота для Сколкозбройця.

Верхи на Чистокровному повз нього промчав Адолін. Юнак одразу ж кинувся по жеребця, замість того щоби спішитися, як це зробив Елгокар. Проте сам Далінар мусив залишатися

з королем. Решта коней – навіть бойових – схарпудилися, та не Адолінів білий ришадіум. Через мить і його Баский був як тут, підрисивши до Далінара. Той ухопив повіддя і, відштовхнувшись підсиленими Сколкозбруєю ногами, здійнявся в повітря й застрибнув у сідло. Сила його приземлення могла би переламати хребет звичайному коневі, але Баский був із міцнішого тіста.

Елгокар опустив забрало, і боки його шолома оповила імла.

– Тримайтеся позаду, Ваша Величносте, – на скаку гукнув Далінар. – Дайте нам з Адоліном трохи вимотати його.

Великий князь звів руку догори й також опустив своє забрало. Фіксуючи його, він побачив, що з боків шолома заклубочився туман, і для Далінара вони стали прозорими. І попри те, що оглядова щілина все одно була необхідною, адже крізь бокові стінки видно не краще, ніж через немите скло, все ж ця напівпрозорість вважалася однією із найдивовижніших властивостей Сколкозбруї.

Далінар дістався тіні, яку відкидало страховище. Довкола метушилися солдати, стискаючи списи. Їх не готували до бою з монстрами у тридцять футів заввишки, тож переконливим доказом їхньої звияги було вже те, що вони однаково шикувалися, намагаючись відволікти увагу чудовиська від лучників, а також від людей із почту, які розбігалися врзнобіч.

Злива стріл відскакувала від панцира монстра, завдаючи більшої шкоди солдатам унизу, ніж йому самому. Далінар звів угору вільну від вуздечки руку, прикриваючи оглядову щілину, і заблукана стріла із дзенькотом відскочила від шолома.

Адолін відступив, коли тварюка з розмаху зацідила по загону лучників, розмазавши їх по каменю однією зі своїх клішень.

– Беру на себе ліву, – приглушено долинув крізь шолом його голос.

Далінар кивнув, забираючи вправо, галопом промчав повз групу приголомшених солдатів і знову виїхав під промені сонця, у той час як прірводемон заніс увінчану клішнею передню кінцівку для нового удару. Далінар підскакав прямо під неї, перехопив лівою рукою Присяжника і, тримаючи його на відльоті, рубонув по одній із ніг прірвомонстра, що скидалися на стовбури дерев.

Сколкозброець перетяв товстий хітин так легко, що Далінарова рука майже не відчула спротиву. Як і зазвичай, цей меч не різав живої плоті, хоча й знеживив кінцівку не менш надійно, ніж якби відрубав її. Вона сковзнула, ставши змертвою та непотрібною.

Монстр заричав усім своїм нутряним багатоголоссям. На іншому боці Далінар розгледів

Адоліна, який якраз черкнув по ще одній нозі.

Смикнувшись, чудовисько повернулося до Далінара. Обидві підтяті кінцівки безживно волочилися. Монстр був довгий і вузький, немов рак, – і з пласким хвостом. Він пересувався на чотирнадцяти ногах. Скільки ж їх треба було знежити, щоби звалити його додолу?

Далінар розвернув Баского і понісся назустріч Адоліну, чия блакитна Сколкозбруя сяяла на сонці, а за спиною розвівався плащ. Описавши широкі півкола, вони помінялися місцями, і кожен рвонув до нової кінцівки.

– Зустрічай свою смерть, тварюко! – гукнув Елгокар.

Далінар обернувся. Король розшукав свого жеребця та спромігся змусити його коритися. Месник хоч і не належав до ришадіумів, але був верховою твариною найкращого шинського заводу. Сівши на скакуна, Елгокар кинувся в наступ і заніс над головою Сколкозбройця.

Що ж, заборонити йому битися було не в Далінаровій владі. Нічого, Сколкозбруя захистить його, аби лиш він невпинно рухався.

– По ногах, Елгокаре! – крикнув йому великий князь.

Проте король не звернув на нього уваги, цілячись прямісінько в груди. Далінар вилаявся та пришпорив Баского, а монстр у цей час завдав нового удару. Елгокар повернув коня в останню мить і, припавши до сідла, пірнув під помах страшного лаписька. Клішня прірведомона з тріском гепнула об каміння. Схибивши, той зплютовано заревів, і цей звук луною прокотився розколинами.

Король круто розвернув коня і, наче вітер, промчав повз Далінара.

– Дурню, я відволікаю його! Чого не атакуеш?! – гукнув він на скаку.

– Піді мною ришадіум! – крикнув Далінар у відповідь. – Я відволікатиму його – я швидший!

Та племінник знову не звернув уваги на його слова. Далінар зітхнув. Що характерно, Елгокара не можна було втримати. Вступати з ним у суперечку зараз означало лише гаяти час і людські життя, тож великий князь зробив, як веліли. Копита Баского зацокотіли по кам'янистій землі, і Далінар ще раз зайшов збоку, щоби завдати нового удару. Усю увагу чудовиська привернув на себе Елгокар, тож його дядько зміг наблизитися та рубонуту Сколкозбройцем по ще одній кінцівці.

Монстр видав лункий чотириголосий рев і повернувся до Далінара. Але в цю мить мимо

проскакав Адолін, прямуючи до іншого боку, і спритним ударом перетяв чергову ногу. Вона підігнулась. Водночас донизу продовжував сипатися град стріл, оскільки лучники не припиняли посилати їх.

Страховище затряслося, збите з пантелику одночасними атаками з усіх сторін. Сили потроху полишали монстра, і Далінар звів руку догори в командному жесті. Він наказував решті піхоти відступити до павільйону. Розпорядившись таким чином, великий князь прослизнув уперед і знеживив іще одну ногу. Тепер мінус п'ять. Можливо, був саме час дати чудовиську пошкутильгати геть: добити його означало наражати людські життя на непотрібну небезпеку.

Він гукнув до короля, котрий скакав, тримаючи Сколкозбройця на відльоті, неподалік. Племінник глянув на нього, але добре не розчув. Прірводемон продовжував маячити перед ними, й Елгокар круто розвернув Месника вправо, у бік Далінара.

Зненацька щось тихо ляснуло, і за мить король і сідло перекидьки злетіли в повітря. Через різкий поворот коня тріснула, не витримавши, сидельна попруга, адже під вагою закованого у Сколкозбрую вершника непереливки доводиться як коневі, так і сідлу.

Далінар, якого охопив гострий напад страху, натягнув повіддя Баского. Елгокар гупнувся на землю, впустивши Сколкозбройця. Меч знову перетворився на імлу та зник. У цьому полягав один із захисних механізмів: щоб не потрапити до ворожих рук, клинки зникали, якщо лише власник, випускаючи їх, подумки не наказував залишитися.

– Елгокаре! – гукнув Далінар. Король покотився, намотуючи плащ на своє тіло, а тоді затих і якусь мить лежав напівпритомний. На одному плечі обладунок тріснув, і звідти сочилось Буресвітло. Проте Сколкозбруя повинна була амортизувати удар. З ним усе буде добре.

Якщо лише...

Над королем нависла клішня.

Знову відчувши напад панічного страху, Далінар розвернув Баского, щоби ринутись на захист короля. Але ж йому не встигнути! До того часу ця тварюка...

Розколовши хітин, у голову прірводемона вп'ялася гігантська стріла. З рани цівкою забила лілова кров, і монстр затрубив у агонії. Далінар обернувся в сідлі.

Позаду стояв Садеас у своїй червоній Збруї та саме брав із рук зброєносця ще одного масивного дротика. Він натягнув тятиву і з пронизливим тріском всадив товстого цурпалка в плече потвори.

Віддаючи йому належне, Далінар підняв угору свого Присяжника. Садеас подякував, ледь

здійнявши лук. Вони не були друзями, навіть терпіти не могли один одного.

Але вони захистять короля. От що об'єднувало їх.

– Відійдіть у безпечне місце! – гукнув Далінар королеві, проносячись мимо. Елгокар, похитуючись, звівся на ноги й кивнув.

Великий князь мчав уперед. Він повинен був відволікти увагу тварюки на достатній час, щоб Елгокар встиг утекти. У ціль потрапили ще кілька Садеасових стріл, але монстр більше не звертав на них уваги. Його млявість кудись зникла, а ревіння стало гнівним, диким, несамовитим. Саме зараз він і справді починав лютувати.

Це була найнебезпечніша стадія ловитви: надалі навіть мови не могло бути про те, що прірводемон утече. Тепер він ганятиметься за ними, доки не переб'є усіх або сам не загине.

Клішня гепнула об землю зовсім близько від Баского, і в повітря злетіли уламки каменю. Далінар низько пригнувся, завбачливо виставивши поперед себе Сколкозбройця, і перетяв іще одну ногу. З іншого боку Адолін зробив те саме. Тепер потворі бракувало семи ніг – рівно половини. Скільки ж іще чекати, доки вона завалиться? Зазвичай на цьому етапі ловитви з прірвомонстра стирчало вже кілька дюжин стріл. Проте складно сказати, як бути мисливцю, якщо такої попередньої підготовки нема. А крім того, він ще ніколи не полював на такого велетня.

Далінар розвернув Баского, намагаючись упасти в око тварюці. Залишалось лише сподіватися, що Елгокар устиг...

– Гей ти, бог! – проревів раптом голос останнього.

Далінар застогнав, озирнувшись через плече. Король і не думав про втечу. Він крокував до чудовиська, тримаючись однією рукою за бік.

– Я кидаю тобі виклик, монстре! – пронизливо закричав Елгокар. – Я прийшов по твоє життя! Вони уздрять, як падуть їхні боги, та побачать труп свого державця біля моїх ніг! Я викликаю тебе!

«Геено вогненна, що за дурень!» – подумав Далінар, розвертаючи Баского.

У руці Елгокара знову матеріалізувався Сколкозброець. Він атакував, цілячи монстрові в груди, а з розтрісканих пластин на його плечі сочилось Буресвітло. Король наблизився й завдав удару по корпусу, відрубавши шматок хітину: Сколкозброець відітнув його наче людське волосся або нігті. Тоді Елгокар всадив лезо у груди страховища, намагаючись поцілити в серце.

Тварюка заревіла й стрепенулася, струснувши з себе Елгокара. Він заледве втримав у руці меча. Монстр крутнувся, шмагонувши при цьому хвостом у напрямку Далінара. Той вилаявся та смикнув повіддя, щоби різко розвернути Баского, але хвіст насувався занадто швидко й просто врізався в коня. І за один удар серця Далінар покотився по землі, а Присяжник, вислизнувши з його пальців, залишив довгу борозну на кам'янистому ґрунті й перетворився на імлу.

– Батьку! – долинув здалеку голос.

Далінар розпластався на камінні, відчуваючи запаморочення. Він підняв голову й побачив, як Баский зводиться на ноги. На превелике щастя, кінь нічого собі не зламав, хоч на одну ногу й ступав обережно. З подряпин на його тілі сочилася кров.

– Геть! – наказав Далінар. Ця команда була покликана відіслати тварину в безпечне місце. На відміну від Елгокара, Баский його слухався.

Великий князь важко зіп'явся на ноги. Зліва долинув скреготливий звук, і Далінар обернувся саме вчасно, щоби хвіст почвари влучив йому простісінько в груди, відкинувши назад.

Світ перед очима знову захитався, а метал юзом пішов по камінню під акомпанемент какофонії звуків.

«Ні!» – подумав він, виставивши вниз долоню в латній рукавиці, а тоді рвучко підвівся, за допомогою інерції ковзання підкинувши себе у вертикальне положення. Небо завертілося, а потім щось ніби виправилося, неначе Збруя сама знала, де саме в неї низ. Приземлившись, він усе ще ковзав по камінню, яке скреготіло під його ногами.

Відновивши рівновагу, він кинувся до короля, на бігу повторно розпочинаючи процес прикликання Сколкозбройця. Десять ударів серця. Ціла вічність.

Лучники продовжували давати залпи, і чимало їхніх стріл уже стирчали з морди прірводемона. Той не звертав на них уваги, хоча дротики Садеаса, здається, відволікали його. Адолін перетяв іще одну ногу, і страховисько непевно захиталося – адже вісім з його чотирнадцяти ніг волочилися, не приносячи жодної користі.

– Батьку!

Обернувшись, Далінар побачив, як Ренарін – вбраний у цупку синю військову форму холінського зразка, довгий сюртук якої защібався аж під шию, – скакав через кам'янисте пустище.

– Батьку, ти в порядку? Я можу чимось допомогти?

– Дурний хлопчисько! – крикнув йому Далінар і, показуючи рукою, додав: – Геть!

– Але...

– Ти без Зброї та без Збруї! – проревів батько. – Миттю назад, доки цілий!

Ренарін зупинив свого чалого коня.

– ГЕТЬ!

І син послухався. Далінар розвернувся й побіг до Елгокара, а Присяжник якраз матеріалізувався з імли в його очікувально протягнутій руці. Король продовжував наносити удари, цілячи в живіт тварюки, – фрагменти плоти, чорніючи, відмирили, щойно в них потрапляв Сколкозброець. Якби він сторчма увігнав меч в правильному місці, можна було би зупинити серце чи легені, але доки монстр тримався вертикально, зробити це не виходило.

Адолін – як завжди, сповнений рішучості – спішився біля свого правителя. Він намагався вкоротити прірводемону клішні, рубавши їх мечем, коли той завдавав ударів. На жаль, клішень було аж чотири, а Адолін тільки один. Дві з них налетіли на нього водночас, і хоч від одної він відтяв чималий кусок, проте не бачив іншої, що неслася до його спини.

Далінарове «стережись!» пролунало запізно. Сколкозбруя дзвякнула, коли страхітлива клішня підкинула Адоліна в повітря. Він описав дугу та впав, прокрутивши сальто. Дякувати Вісникам, його Збруя не розкололася, але нагрудник і бокова пластина вкрилися широкими тріщинами, з яких клубилися пасма білого диму.

Заледве усвідомлюючи, що відбувається, Адолін покотився, розмахуючи руками. Він був живий.

Тепер не час думати про нього. Елгокар залишився сам.

Монстр знову завдав удару, вгативши об землю поблизу короля й збивши того з ніг. Королівський клинок щез, й Елгокар долілиць повалився на каміння.

Усередині Далінара щось змінилося. Усі обмеження зникли. Інші тривоги стали безглуздими. Синові його брата загрожувала небезпека.

Він підвів Гавілара: лежав, упившись вином, поки його брат боронив своє життя. Далінар мав би бути там і захистити його. Лише дві речі нагадували йому про дорогого серцю брата, дві речі, що їх міг захищати Далінар, сподіваючись хоч якоюсь мірою спокутувати

свою провину: Гавіларове королівство та Гавіларів син.

Елгокар залишився сам, і йому загрожувала небезпека.

Усе інше не мало значення.

* * *

Оглушений Адолін струснув головою, відтак підняв забрало й зробив ковток свіжого повітря, щоби прояснилося в мізках.

Битва. Вони билися. Він чув, як волали люди, тряслися скелі, й усе це перекривав жахливий розкотистий рев. У ніс шибонуло якоюсь пліснявою. Кров великопанцирника.

«Прірводемон!» – згадав він. Ще до того, як у голові прояснилося, Адолін знову розпочав прикликати Сколкозбройця та змусив себе зіп'ятися накарачки.

Чудовисько височіло майже поряд – темна тінь, що застувала небо. Щойно в очах перестало розпливатися, він побачив, що король лежить долі, а його обладунок тріснув від удару, якого той зазнав.

Прірводемон заніс велетенську клішню, готуючись обрушити її на котрогось із мисливців. Адолін раптом усвідомив, перед лицем якої катастрофи вони опинилися. Король загине на звичайному полюванні. Держава розповзеться по швах, великі князі погрузнуть у чварах, щойно порветься та одна-єдина слабка ланка, яка втримує їх укупі.

«Ні!» – приголомшено подумав усе ще напівпритомний Адолін, намагаючись хоч якось просуватися вперед.

І тоді він побачив батька.

Далінар рвонув до короля, несучись із такою швидкістю та благородством рухів, на які не спромігся би жоден смертний – навіть у Сколкозбруї. Він перестрибнув скелястий уступ, тоді підпірнув під націлений у нього помах клешні й ковзнув по камінню. Інші воїни гадали, ніби дещо тямлять у Сколкозбройцях зі Сколкозбруями, але Далінар Холін... хай і нечасто, але ділом доводив, що в них іще молоко на губах не обсохло.

Великий князь випростався й підстрибнув – так само рухаючись уперед – і пролетів у лічених дюймах над другою клішнею, яка розтрощила на друзки скелястий уступ позаду нього.

Усе це зайняло лише мить. Один подих. Третя клішня вже обрушувалася на короля, і

Далінар, дико скрикнувши, стрибнув уперед. Він випустив з рук Сколкозбройця – той упав на землю і щез, – прослизнув під падаючу клішню, звів догори руки і...

І перехопив клішню. Далінар зігнувся під цим ударом і припав на одне коліно. Від зіткнення щитка об броню повітря сповнилося лунким дзвоном.

Але він перехопив її.

«Прародителю бур!» – подумав Адолін, дивлячись, як його батько стоїть над королем, вгинаючись під немислимою вагою монстра, багатократно більшого за нього. Приголомшені лучники перестали давати залпи. Садеас опустил свого великостріла. У грудях Адоліна перехопило подих.

Далінар утримував клішню, не поступаючись чудовиську силою – постать, закута в темно-сріблястий обладунок, який, здавалося, майже світився. Над його головою тварюка трубно заревла, і той відповів могутнім, непокірливим риком.

У ту мить Адолін зрозумів, що бачить його. Чорношипа, з яким він мріяв битися пліч-о-пліч. Броня Далінарових рукавиць і наплічників пішла тріщинами, і по старовинному обладунку розповзлася світна павутина. Адолін нарешті стріпонувся й заворушився. «Я повинен допомогти!»

Сколкозброець матеріалізувався в його руці, і він, пересилиючи себе, якимось добрався до боку страховиська й рубонув по найближчій до себе нозі. Пролунав тріск. Позбувшись стількох кінцівок, тварюка не могла триматися на тих, що залишалися, а надто через те, що з усієї сили старалася роздушити Далінара. Тож решта ніг із правого боку з нудотливим тріском підломилися, бризнувши ліловою сукровицею, і монстр завалився набік.

Земля задвигтіла так, що Адолін ледь не впав на коліна. Далінар відштовхнув убік тепер уже мляву клішню. З численних тріщин його обладунку парувало Буресвітло. Поруч нього підвівся із землі король: з моменту його падіння минули лічені секунди.

Елгокар зіп'явся на ноги та глянув на поваленого монстра, відтак повернувся до свого дядька, Чорношипа.

Далінар удрячно кивнув Адолінові, а тоді різким жестом вказав на те, що при бажанні можна було назвати шиєю істоти. Елгокар махнув головою, тоді прикликав свого Сколкозбройця й глибоко всадив його в плоть чудовиська. Позбавлені виразу зелені очі тварюки почорніли й зморщилися, а в повітря звився димок.

Приєднавшись до батька, Адолін спостерігав, як Елгокар увігнав меч в груди прірведомона. Тепер, коли той був мертвий, Сколкозброець міг різати його плоть. Знов заюшила лілова сукровиця. Елгокар відкинув клинка й запустив підсилені Збруєю руки в

рану, порпаючись там і зрештою щось намацавши.

Він вирвав яхонтосерце чудовиська – величезний самоцвіт, що росте всередині кожного прірведомона. Хоч і горбкуватий та негранований, проте це був смарагд чистої води завбільшки з людську голову – найкрупніше яхонтосерце з усіх, що коли-небудь бачив Адолін, хоча навіть невеличкі з них вартували цілого статку.

Елгокар високо здійняв свій моторошний трофей, довкола нього з'явилися золоті спрени слави, а солдати вибухнули тріумфальними криками.

14. Платня

Дозволь насамперед запевнити тебе, що елементу нічого не загрожує. Я знайшов для нього безпечне місце. Можна сказати, що я дбаю про його захист не менше, ніж про власну шкуру.

Того ранку, який настав після прийнятого у великобурю рішення, Каладін подбав про те, щоби прокинутися раніше за інших. Він відкинув ковдру й пройшовся кімнатою, сповненою скулених під ряднами клубків. Він не почувався схвильованим, але був сповнений рішучості. І готовий боротися знову.

Він розпочав цю боротьбу з того, що розчинив двері назустріч новому дню. Позад нього залунали стогони й прокляття – то прокидалися змучені мостонавідники. Узявши руки в боки, Каладін розвернувся до них. Наразі команда Четвертого мосту налічувала тридцять чотири людини. Їхня кількість весь час коливалася, але для підняття мосту потрібно було щонайменше двадцять п'ять чоловіків. Хоч на одного менше – і міст неминуче перекинеться. Таке інколи траплялося навіть тоді, коли носіїв було більше.

– Підйом! Шикуйсь! – крикнув Каладін у кращих традиціях свого військового минулого й сам злякався тієї владності, яка бриніла в його командному голосі.

Мостонавідники закліпали заспаними очима.

– Це означає, – гаркнув Каладін, – усім вийти з казарми й стати в шеренги! І ви – буря на ваші голови! – зробите це прямо зараз, або я вас по одному туди перетягаю!

Сил спурхнула донизу й сіла йому на плече, зацікавлено спостерігаючи за дійством. Деякі з чоловіків посідали в «ліжках», спантеличено зиркаючи в його бік, натомість інші щільніше

загорнулися в рядна й повернулися до нього спиною.

Каладін глибоко вдихнув.

– Що ж, я попереджав, – він зайшов до казарми й зупинив свій вибір на жиловому алетійцеві на ймення Моаш. Моаш був дужим чолов'ягою, а Каладін якраз і потребував наочного прикладу, тож миршаві Данні або Нарм категорично не підходили. Крім того, Моаш був одним із тих, які повернулися на інший бік і спокійно собі спали далі.

Каладін ухопив Моаша за руку і, щосили смикнувши, рвучко його підняв. Той зіп'явся на ослаблі ноги. Він був ще молодий – приблизно Каладінів одноліток – і мав яструбине обличчя.

– Іди ти в бурю! – огризнувся Моаш, висмикуючи руку.

Каладін зарядив Моашу під дих, щоби тому забило дух. Шокований Моаш зігнувся навпіл, хапаючи ротом повітря, а Каладін ступив крок уперед, ухопив небораку за ноги й закинув собі на плече.

Каладін ледь не завалився під такою вагою. На щастя, перенесення мостів було жорстоким, але ефективним способом потренувати м'язи. Звісно, небагатьом мостонавідникам випадало прожити достатньо довго, щоб отримати з цього зиск. Не допомагало й те, що між вилазками траплялися непередбачувані періоди тимчасового затишшя. Якраз навпаки, у цьому й крилася частина проблеми: обслуга проводила більшість часу, виконуючи чорну роботу або даючи співунцям дулі, а тоді змушена була знову бігти багато миль із мостом на плечах.

Каладін виніс переляканого Моаша надвір й опустив на каміння. Решта табору була вже на ногах: на склад деревини сходилися теслярі, а солдати підтюпцем поспішали на сніданок або тренування. Інші мостонавідні команди, звичайно ж, були ще в казармах. Їм часто дозволялося спати допізна, якщо лише зранку не планувалося вилазки.

Каладін облишив Моаша й знову зайшов до казарми з її низько навислою стелею.

– Я зроблю те саме з кожним із вас, якщо доведеться.

Проте йому не довелося. Перелякані мостонавідники вервечкою подалися на світло, кліпаючи очима. Більшість стояли, підставивши сонцю голі спини, у самому лишень спідньому до колін. Моаш звівся на ноги, потираючи живіт і люто позиркуючи на Каладіна.

– Для Мосту № 4 настають нові часи, – сказав той. – І, поміж іншого, ніхто більш не спатиме до обіду.

— А що ми робитимемо натомість? — запитав Сигзіл. У нього були темно-брунатна шкіра й чорне волосся, що видавали в ньому макабакі, уродженця південно-західного Рошару. Він єдиний з усіх мостонавідників не мав бороди і, висновуючи з м'якого акценту, був азішем чи емулійцем. У мостовій обслузі чужоземців було хоч гать гати: ті, котрі не вписувалися кудись-інде, часто опинялись у цих «вершках» армійського суспільства, а влучніше сказати — в його кремі.

— Чудове запитання, — відповів Каладін. — Ми будемо тренуватися. Кожного ранку, перш ніж приступити до своїх щоденних обов'язків, ми робитимемо пробіжку з мостом на плечах, щоб загартувати свою витривалість.

Зачувши ці слова, не одне з облич спохмурніло.

— Я знаю, що ви думаєте, — вів далі Каладін. — Хіба наше життя не достатньо важке? Чи ж не варто нам хоч трохи відпочити впродовж тих коротких часинок, які нам для цього надані?

— Еге ж, — кинув Лейтен, високий огрядний чоловік з кучерявим волоссям. — Оце ти сказав, наче в око влучив.

— Ні, — гарикнув Каладін. — Мостонавідні вилазки так сильно вимотують нас тому, що більшість часу ми б'ємо байдики. Так, я знаю, що в нас є обов'язки: обшукувати провалля, драїти нужники, мити підлогу. Проте солдати не надто розраховують на плоди нашої праці — їм усього лише треба, щоб ми були чимось зайняті. Завдяки цій роботі вони можуть не звертати на нас уваги.

Моїм першочерговим обов'язком як командира є збереження ваших життів. Оскільки впливу на паршендійські стріли я не маю, мені доведеться змінювати вас. Я повинен зробити вас витривалішими, щоб під час чергової вилазки — під зливою стріл долаючи останній відрізок шляху, — ви могли бігти швидше, — він по чергово глянув у вічі всім чоловікам, котрі стояли шеренгою. — Я збираюся влаштувати так, щоб наш Міст № 4 не втратив більше жодної людини.

Обслуга недовірливо витріщилася на нього. Зрештою м'язистий здоровань у задніх рядах зареготав. Він мав смагляву шкіру, темно-руде волосся, дужі руки й могутній торс. Зросту в ньому було чи не сім футів. Ункалакі — яких багато хто звав просто рогоїдами — були малочисельним народцем, що проживав у центральному Рошарі, поблизу Джа Кеведу. Минулої ночі цей чоловік назвався «Склею».

— Здурів! — сказав рогоїд. — Геть-чисто здурів осьдо цей-го, котрий думає вести нас!

Він вибухнув нутряним сміхом. До нього приєдналися інші, хитаючи головами у відповідь на Каладінові слова. Кілька спренів сміху — схожих на риб'ячу дрібноту сріблястих духів,

що носяться в повітрі, описуючи кола – запурхали довкола них.

– Гей, Газе, – гукнув Моаш, склавши долоні рупором.

Одноокий сержант-коротун якраз теревенив із кількома солдатами поблизу.

– Чого тобі? – гаркнув той, насупившись.

– Тут ось один розумник хоче, щоби ми вправлялися, тягаючи туди-сюди моста, – крикнув Моаш у відповідь. – Ми справді маємо робити, як він каже?

– От іще, – махнув рукою Газ. – Накази командирів мостової обслуги обов'язкові до виконання лише в бойовій обстановці.

Моаш глянув на Каладіна.

– Скидається на те, друже, що ти й справді можеш забиратися під три бури. Якщо лишень не збираєшся силою змусити всіх нас коритися.

Стрій розпорошився: дехто поплентався назад у казарму, а решта подалися до ідальні. Стоячи на кам'янистому плаці, Каладін залишився сам-один.

– Вийшло не надто гладко, – зауважила Сил, яка й далі сиділа в нього на плечі.

– Що є, те є.

– Схоже, ти здивований.

– Ні, просто пригнічений, – сказав він, люто зиркнувши на Газа. Сержант мостонавідників демонстративно відвернувся від нього. – В Амарамовому війську мені прислали недосвідчених новобранців, проте я ніколи не стикався з такою кричущою непокорою.

– А яка різниця? – запитала Сил.

Таке от невинне запитання. Відповідь мала би здаватись очевидною, але спрен спантеличено схилила голову набік.

– Солдати Амарамової армії знали, що їх можуть запроторити туди, де набагато гірше. Їх можна було покарати. А мостонавідники усвідомлюють, що досягли самого дна, – він зітхнув, і його нервова напруга дещо спала. – Я радію вже з того, що змусив їх вийти з казарми.

– І що ж ти робитимеш тепер?

– Не знаю, – Каладін глянув убік, де Газ усе ще точив ляс з солдатами. – Хоча ні, знаю.

Сержант помітив наближення Каладіна, і на його обличчі зненацька проступив вираз непідробного жаху. Він раптово перервав розмову та спішно метнувся за штабель колод.

– Сил, – попросив Каладін, – ти не могла би прослідкувати за ним?

Усміхнувшись, та перетворилася на ледь помітну білу смужку й кулею промчалася в повітрі, залишивши по собі слід, що повільно розвіювався. Каладін зупинився там, де щойно стояв Газ.

За якусь мить Сил повернулася та знову набула дівочої подоби.

– Він ховається між он тими двома казармами, – показала вона. – Зачаївся там і на всі боки озирається, чи не йдеш ти, бува, вслід.

Каладін усміхнувся й попрямував кружним шляхом довкола бараків. В одному з проходів він помітив постать, яка присіла в тіні та якраз дивилася в інший бік. Відтак Каладін прокрався вперед і вхопив Газа за плече. Той зойкнув з переляку і, розвернувшись, замахнувся. Каладін завиграшки перехопив його кулак.

Газ звів на нього нажахані очі.

– Я не збирався брехати! Ну немає в тебе – буря на твою голову – влади поза полем битви. Якщо ти знову... хоч пальцем... я тебе...

– Заспокойся, Газе, – сказав Каладін, відпускаючи його. – Я не збираюся задавати тобі прочухана – принаймні поки що.

Коротун позадкував, потираючи плече й зиркаючи на Каладіна.

– Сьогодні третій захід, – мовив той, – день платні.

– Отримаєш за годину разом з усіма.

– Ні. Вона в тебе з собою. Я бачив, як ти розмовляв там із кур'єром, – сказав Каладін і вимогливо простягнув руку.

Газ роздратовано щось пробурмотів, але видобув гаманця й заходився рахувати сфери. У центрі кожної зблискував крихітний, мерехтливий вогник. Діамантові марки, кожна вартістю у п'ять діамантових скалок. За одну скалку можна було купити буханець хліба.

Газ відрахував чотири марки, хоча в тижні, як відомо, п'ять днів. Сержант віддав їх Каладінові, але той не поспішав забирати руку, так само наставляючи долоню.

– З тебе ще одна, Газе.

– Ти ж казав...

– Ну ж бо!

Той підскочив, а тоді дістав сферу.

– Ти, ваше благороддя, якось дивно розумієш, що означає дотримувати слова. Ти обіцяв мені...

І змовк, щойно Каладін узяв сферу, яку тільки-но отримав, і вручив її назад.

Сержант насупився.

– Не забувай, звідки вона береться, Газе. Я дотримаю свого слова, але ти не забиратимеш собі частини моєї платні. Я даватиму її тобі. Втямив?

Той виглядав спантеличеним, однак миттю вхопив сферу з Каладінової руки.

– Якщо зі мною щось трапиться, грошей ти більше не побачиш, – мовив мостонавідник, ховаючи інші чотири сфери до кишені, а тоді ступив крок уперед. Каладін був чималого зросту й просто височів над набагато нижчим Газом. – Пам'ятай про нашу угоду. І не смій заважати мені.

Проте сержант не давав себе залякати. Він сплюнув убік, і темний згусток мокротиння прилип до кам'яної стіни, помалу сповзаючи донизу.

– Я не стану задля тебе брехати. Якщо ти гадаєш, що за якусь обкрем'яну марку на тиждень я буду...

– Я очікую лише на те, про що сказав. Які сьогодні наряди в Четвертого мосту на території табору?

– Відповідаєте за прибирання в ідальні після вечері.

– А мостове чергування?

– Післяобідня зміна.

Це означало, що ранок був у їхньому розпорядженні. Команді це сподобається: можна буде провести день платні, марнуючи сфери на азартні ігри та повій, і навіть на якусь часинку забути про те жалюгідне життя, яке випало на їхню долю. Після обіду їм доведеться повернутися для чергування, тобто очікування на території складу деревини на випадок можливої вилазки. А після вечері вони вишкрібатимуть казанки.

Ще один змарнований день. Каладін повернувся, щоб іти назад до складу деревини.

– Ти нічого не зміниш, – гукнув йому вслід Газ. – Вас запроторили в мостонавідники не з доброго дива.

Каладін не стишував кроку. Сил спурхнула з даху й опустилася йому на плече.

– У тебе немає влади, – і далі горланив сержант. – Ти не якийсь там польовий командир. Ти всього лишень бурещасний мостонавідник. Чуеш? Не можна отримати владу, не маючи звань!

Прохід між казармами залишився позаду.

– Він помиляється.

Сил перебралася перед його обличчя й зависла так на весь час, доки він ішов.

– Влада береться не від звання, – мовив Каладін, перебираючи сфери в кишені.

– А звідки ж?

– Від людей, які наділяють тебе нею. Це єдиний спосіб її отримати, – він озирнувся в той бік, звідки йшов. Газ усе ще стояв у проході. – Сил, адже ти не спиш, так?

– Спрен спить? – здавалося, сама думка про таке насмішила її.

– Ти не могла би початувати наді мною вночі? – попросив він. – Попильнувати, щоби Газ, бува, не підкрався, поки я спатиму, і не спробував щось встругнути? Цілком можливо, що він захоче раз і назавжди позбутися мене.

– Гадаєш, він і справді це зробить?

Каладін на хвильку замислився.

– Ні, не думаю. Я стикався з дюжиною таких, як він, – дрібних капосників, яким тільки й стає сили, щоби дратувати. Газ, звісно, покидьок, та навряд чи здатний на вбивство. Крім того, за його логікою, необхідність укоротити мені віку відсутня – досить просто почекати,

доки я загину під час однієї з вилазок. Проте береженого і Всемогутній береже. Наглянь за мною, якщо не важко. І розбуди, щойно він спробує щось утнути.

— Залюбки. Але якщо він поскаржиться командуванню? Домагатиметься, щоби тебе стратили?

Каладін скривився.

— Тут я нічим не зможу зарадити. Однак навряд чи Газ на це піде. Адже тоді він виглядатиме слабаком в очах начальства.

Крім того, страту через стинання голови берегли спеціально для тих мостонавідників, котрі відмовлялися бігти на штурм паршендійських позицій. Тож допоки він погоджувався наступати, смерть від своїх йому не загрожувала. Власне, армійське командування взагалі не горіло бажанням карати мостову обслугу. На Каладіновій пам'яті член однієї з команд скоїв убивство, і того дурня всього лише підвісили надворі на час великобурі. А крім цього випадку, він був свідком хіба того, як кільком його товаришам урізали платню за бійку, та ще парочку висікли батогами за те, що занадто повільно бігли на початковому етапі вилазки.

Усі відбувалися мінімальними покараннями. Головнокомандувачі добре розуміли, що життя мостонавідників і так висіли на волосині — варто було натягнути її ще сильніше, і ті остаточно махнули би на себе рукою та ледь не з доброї волі наражались на паршендійські стріли.

На жаль, із цього також випливало, що Каладін мало що міг удіяти щодо покарання членів власної команди — навіть якби й мав необхідні повноваження. Він повинен був знайти інший спосіб мотивації. Перетнувши складський двір, новоспечений командир підійшов до того місця, де теслярі будували нові мости. Трохи роззирнувшись довкола, Каладін знайшов шукане — товстий брус, що лежав в очікуванні своєї черги стати фрагментом ще одного переносного мосту. З одного боку до нього вже був приладнаний держак для майбутнього носія.

— Можна позичити цю штуковину? — запитав він у тесляра, котрий проходив мимо.

Той звів догори руку й почухав усипану тирсою голову.

— Позичити?

— З двору я ні ногою, — пообіцяв Каладін, піднімаючи брус і завдаючи його собі на плече. Той виявився важчим, ніж здавалося, і він подумки благословив м'яку набивку під сподом шкіряного жилета.

– Він нам зрештою знадобиться, – сказав тесляр, але не знайшов гідних уваги заперечень, тож Каладін подався пріч разом зі своєю ношею.

Він приглянувся відносно рівну камінну стяжку якраз навпроти казарм. Тоді взявся швидким кроком курсувати з одного кінця двору в інший, несучи брус на плечі та відчуваючи гарячі промені вранішнього сонця в себе на шкірі. Він марширував туди й назад, туди й назад. Тренувався бігати підтюпцем, відтак на повній швидкості, а потім знову ходити. Вправлявся носити брус на плечі, тоді вище – на витягнутих руках.

Каладін працював до сьомого поту. Власне, кілька разів він ледве не падав, але щоразу звідкись брався черговий резерв сил. Тож він продовжував рухатися, зціпивши зуби від болю та знемоги, і рахував кроки, щоби сконцентруватися. Тесляр-підмайстер, із яким розмовляв Каладін, привів за собою десятника. Не знімаючи шапки, той почухав потилицю, дивлячись на дивака, та зрештою стенов плечима, й обидва подалися геть.

Невдовзі довкола зібрався невеликий натовп: робітники зі складського двору, кілька солдатів і чимало мостонавідників. Дехто з інших команд уголос насміхався, але обслуга Четвертого мосту здебільшого помовчувала. Багато хто не звертав на нього уваги. Інші ж – як-от сивочолий Тефт, моложавий Данні та ще кілька чоловіків – стояли рядком і просто дивилися, немовби не могли повірити в те, що відбувалося.

Ті погляди – нехай навіть приголомшені чи ворожі – почасти й надавали Каладінові наснаги. А ще він біг, щоби виплеснути своє розчарування, той киплячий, нуртівний казан злості у своїй душі. Злості на себе за те, що підвів Тієна. Злості на Всемогутнього за те, що створив такий світ, де одні валяться під стіл на бучному бенкеті, а інші – падають мертвими, несучи мости.

Виснажуючи себе в такий спосіб, він зазнавав на диво приємного відчуття. Немов повертався в ті кілька перших місяців після Тієнової смерті, коли вправлявся зі списом, аби забути про все на світі. Коли дзвони пробили полудень – подаючи солдатам сигнал обіду, – він нарешті зупинився й опустив чималенький брус на землю. Круговими рухами розім'яв плече. Він бігав упродовж кількох годин. І де він узяв сили?

Окроплюючи потом каміння під ногами, Каладін потрухав у бік халабуди теслярів, де досхочу напився води з бочки. Зазвичай вони гнали в шию мостонавідників, яким кортіло зробити те саме, але тепер ніхто й слова не сказав, коли той вихлебтав два повні ковші дощівки з металевим присмаком. Потому струснув посудину, вдячно кивнув парі підмайстрів і підтюпцем подався до залишеного бруса.

Скеля – кремезний, смаглявий рогоїд – саме піднімав його і при цьому чомусь хмурився.

Помітивши Каладіна, Тефт кивнув у бік здоровила:

– Він побився з кількома з нас об заклад на скалку, що ти носив порожнистого бруса, щоби справити враження.

Якби вони могли відчуті його втому, куди би й подівся їхній скепсис. Він примусив себе забрати в Скелі брус. Спантичений гевал випустив його з рук і провів поглядом Каладіна, який бігцем поніс брус туди, де його взяв. Жестом виразивши підмайстрові свою вдячність, він потрухав назад, до невеличкої компанії мостонавідників. Скеля тим часом неохоче роздавав програні світлоскалки.

– На обід – розійдись! – скомандував Каладін. – У нас післяобіднє мостове чергування, тож за годину щоб були тут. А коли виб'є останній дзвін перед заходом сонця, усім зібратися біля ідальні. Наш сьогоднішній табірний наряд – прибирання після вечері. Хто прийде останнім, вишкрібатиме казанки.

Усі здивовано дивилися йому вслід, коли він підтюпцем побіг пріч зі складського двору. Проминувши два квартали, він пірнув у боковий прохід і сперся об стіну. А потому, хрипко й засапано дихаючи, сповз долі й розтягнувся на землі.

Він почувався так, немов порвав усі м'язи свого тіла. Ноги горіли вогнем, а коли він спробував стиснути руку в кулак, пальці виявилися занадто слабкими, щоби повною мірою слухатися. Кашляючи, він судомно робив глибокі вдихи й видихи. Солдат, котрий проходив мимо, кинув був на нього погляд, але, побачивши форму мостонавідника, пішов геть, не сказавши й слова.

Зрештою Каладін відчув, як хтось легенько торкнувся його грудей. Розплющивши очі, він угледів Сил, котра лежала ниць у повітрі, повернувшись до нього обличчям. Вона простягла ніжки у бік стіни, але вся її поза – та й, власне, те, як обвисала її сукня – справляли таке враження, ніби вона стоїть прямо, а не лежить долілиць.

– Каладіне, – мовила вона, – мені треба тобі дещо сказати.

Він знову заплющив очі.

– Каладіне, це важливо.

На одній із повік він відчув легенький поштовх енергії. То було дуже дивне відчуття. Мостонавідник забурчав, розплющив очі та змусив себе сісти. Спрен пройшлася повітрям, немов оминаючи невидиму сферу, доки не зупинилася, зайнявши бажане положення.

– Я вирішила, – заявила Сил, – що радію з того, що ти дотримав даного Газу слова, хоча він і огидний тип.

Каладінові знадобилася якась хвилинка, щоб утямити, що вона мала на увазі.

– Ти про сфери?

Та кивнула.

– Я гадала, що ти можеш і порушити свою обіцянку, але рада, що ти цього не зробив.

– От і добре. Дякую, що сказала, угу.

– Каладіне, – мовила Сил, дратуючись і стискаючи кулачки. – Це важливо.

– Я... – він змовк, а тоді сперся головою об стіну. – Сил, я заледве можу дихати, не те що думати. Прошу тебе. Просто скажи мені, що тебе турбує.

– Я знаю, коли люди говорять неправду, – сказала вона, підходячи ближче й сідаючи йому на коліно. – А всього кілька тижнів тому я навіть не розуміла, що таке брехня. Але зараз щаслива з того, що ти не збрехав. Хіба ж ти не розумієш?

– Ні.

– Я змінююся. – Вона затремтіла – найімовірніше, навмисно, оскільки контури її постаті на мить розплилися. – Я знаю речі, про які й гадки не мала кілька днів тому. Це відчуття таке дивне.

– Що ж, гадаю, це добре. Себто, що більше ти розумієш, то краще. Хіба не так?

Вона опустила погляд.

– Коли вчора після бурі я знайшла тебе біля прірви, – прошепотіла вона, – ти збирався вбити себе, так?

Каладін мовчав. Учора. Це було цілу вічність тому.

– Я дала тобі листок, – сказала спрен, – отруйний листок. Ти міг скористатися ним, щоб убити себе чи когось іншого. Ось на що ти, певно, хотів їх спочатку пустити – ще тоді, у фургоні, – Сил знову звела очі, зустрівшись із ним поглядом, і її ледь чутний голосок звучав налякано. – Сьогодні я знаю, що таке смерть. Чому я знаю це, Каладіне?

Той насупився.

– Ти завжди була дивною як для спрена. Навіть попервах.

– Із самого початку?

Він помовчав, пригадуючи. Ні, коли вона прилітала перші кілька разів, то поводитися, як і будь-який спрен. Вдавалася до різних витівок, приклеювала черевика до підлоги, тоді ховалася. Навіть коли не полишала його впродовж усіх місяців рабства, то здебільшого чинила, як звичайний спрен. Пурхала собі довкола, ні на чому надовго не зосереджуючись.

– Учора я не знала, що таке смерть, – сказала вона, – а сьогодні знаю. Кілька місяців тому я не розуміла, що чинила дивно як для спрена, а тепер утямила, що так і було. Та звідки ж мені знати, як слід поводитися спрену? – зіщулившись, вона ніби стала меншою. – Що зі мною коїться? Хто я?

– Не знаю. Та хіба це важливо?

– А по-твоєму, ні?

– Я теж не знаю, хто я. Мостонавідник? Лікар? Солдат? Невільник? Усе це просто ярлики. Я – такий, який я всередині. І цей «я» зовсім не схожий на того, яким був лише рік тому, та з цим нічого не вдієш, тож я просто йду вперед, сподіваючись, що ноги самі винесуть мене, куди треба.

– Ти не сердися на мене за те, що я принесла тобі той листок?

– Сил, якби ти не перешкодила мені, я й справді ступив би в провалля. І твій листок виявився саме тим, що й було мені потрібно. Чомусь він прийшовся якраз до речі.

Вона всміхнулася і стала спостерігати, як Каладін потягується, розминаючись. Закінчивши вправи, він підвівся та знову вийшов на вулицю, загалом оговтавшись від перевтоми. Вона спурхнула в повітря й опустилася йому на плече – сіла, спершись руками позад себе та звисивши попереду ноги, мов дівчина на уступі стрімчака.

– Я рада, що ти не злишся. Хоч при цьому гадаю, що це ти винний у всьому, що зі мною коїться. До зустрічі з тобою мені ніколи не доводилося думати про смерть чи брехню.

– Ось такий він я, – промовив Каладін сухо, – несу з собою смерть і брехню, куди лишень не поткнуся. Я й Охоронниця ночі – солодка парочка.

Сил насупилася.

– Це був... – почав він.

– Так, – сказала вона, – сарказм, – і схилила голову набік. – Я знаю, що це таке, – тоді з хитринкою всміхнулася: – Я знаю, що таке сарказм!

«Прародителю бур, – подумав Каладін, дивлячись у її радісні оченята, – а в цьому є щось лиховісне».

– Зажди-но, – промовив він, – а з тобою не траплялося такого раніше?

– Не знаю. Я не пам'ятаю нічого давнішого, ніж коли рік тому вперше побачила тебе.

– Справді?

– У цьому нема нічого дивного, – відказала Сил, стелювши напівпрозорими плечиками. – У більшості спренів коротка пам'ять. От не розумію: звідки я це знаю?

– Що ж, цілком можливо, що це нормально. Може, ти вже проходила через такий цикл, але просто забула.

– Звучить не надто втішно. Мені не подобається вся ця справа із забуванням.

– Але ж смерть і неправда гнітять тебе?

– Ще й як. Та якби мені довелося забути всі ці спогади... – вона звела очі вгору, і Каладін, прослідкувавши за її поглядом, помітив пару спренів вітру, що ширяли в небі, ловлячи повіви легкого вітерцю, – безтурботні та вільні.

– Боїшся йти вперед, – утямив Каладін, – але й жахаєшся знову стати тією, ким була.

Вона кивнула.

– Мені знайоме це відчуття, – сказав він. – Ходімо. Треба попоїсти, а після обіду я планую дещо зробити.

15. Манок

Ти не погоджуєшся з моїм заміром. Я розумію це, наскільки взагалі можу зрозуміти того, з ким цілком і повністю розходжуся в думках.

Через чотири години після бою з прірводемоном Адолін усе ще наглядав за очищенням території. Під час битви монстр зруйнував міст, що вів назад до військових таборів. На

щастя, з іншого боку провалля залишалася група солдатів, які тепер подалися по мостонавідну команду.

Адолін ходив між вояків, збираючи донесення, а передвечірне сонце повільно схилялося до горизонту. У повітрі висів цвілий, пліснявий сморід – запах крові великопанцирника. Сама тварюка з розпанаханою грудиною лежала там, де й повалилася. Кілька солдатів поралися коло неї, знімаючи щиток, в оточенні цілого полчища крем'ячків, що позлазилися поласувати тушею. Ліворуч від Адоліна на нерівній поверхні плато довгими рядами лежали поранені, підклавши під голову плащі й сорочки замість подушок. Лікарі з Далінарової армії надавали їм допомогу. Княжич подумки благословив батька за те, що завжди бере їх із собою – навіть на позірно безпечну вилазку на кшталт цієї.

Він пішов далі, усе ще закований у Сколкозбрую. Військо могло добутися назад до табору й кружним шляхом, адже з іншого боку плато зберігся міст, що вів далі, углиб Рівнин. Можна було вирушити в східному напрямку, а тоді розвернутися. Однак Далінар кинув клич залишатися на місці й потурбуватися про поранених, витрачаючи на відпочинок ті кілька годин, які мало зайняти очікування на мостонавідників, чим викликав справжнє сум'яття в Садеаса.

Адолін глянув у бік павільйону, звідки доносився дзвінкий сміх. Декілька крупних рубінів яскраво світилися, насаджені на кінчики тонких паль із вигадливими золотими зубцями, що й утримували камені на місці. Це були фабріали, які випромінювали тепло без будь-яких ознак горіння. Він не розумів принципу їхньої дії – знав лише, що для функціонування найбільш вражаючих із них необхідні були великі самоцвіти.

І знову те саме: інші світлоокі насолоджувалися відпочинком, поки він працював. Та цього разу він не мав нічого проти. Для нього було би немислимо радіти життю після такого лиха. Власне, справжньої катастрофи. Підійшов світлоокий офіцер невисокого рангу, який приніс остаточний перелік втрат. Із ним була дружина, яка й зачитала його, після чого обое пішли геть, залишивши княжича стояти зі списком у руці.

Загалом недорахувалися п'ятдесяти чоловіків убитими та вдвічі більше пораненими. Багатьох із них Адолін знав особисто. Коли королю повідомили попередню оцінку кількості жертв, він просто відмахнувся від цих смертей, зауваживши, що за свою доблесть загиблі воїни отримають високі чини в небесному Воїнстві Вісників. Здавалося, він якимось дуже швидко та зручно забув, що й сам опинився би поміж них, якби не Далінар.

Адолін шукав очима батька. Той стояв на краю плато й знову дивився на схід. І що він хотів там розгледіти? Княжич уже не раз ставав свідком незвичайних учинків батька, але цей здавався особливо драматичним. Ось він стоїть перед здоровенним прірведемоном, не даючи тому вбити свого племінника, і його Сколкозбруя аж сяє. Цей образ навіки закарбувався в пам'яті Адоліна.

У присутності Далінара інші світлоокі раптом стали обережніші на поворотах, і впродовж кількох останніх годин Адолін не чув жодного натяку на його слабкість – навіть від людей Садеаса. Проте він боявся, що це ненадовго. Далінар і справді бував героєм, але надто рідко. Мине кілька тижнів, і люди знову забалакають про те, як нечасто той бере участь у вилазках на плато та що він втратив колишній запал.

Адолін мимоволі відчув, що жадає повторення. Сьогодні, коли Далінар ринувся на захист Елгокара, він знову став таким, як оповідалося в легендах про його молодість. Адолін волів, щоби той чоловік повернувся. Королівство потребувало його.

Княжич зітхнув і відвернувся. Треба було подати королю рапорт про остаточне число загиблих. Найімовірніше, його візьмуть на кпини, але, можливо – доки він чекатиме своєї черги, – йому вдасться підслухати Садеаса. Адолін усе ще відчував, що випускає з уваги щось важливе стосовно цього чоловіка. Дещо, очевидне його батькові, проте непомітне для нього самого.

Тож, подумки готуючись до насмішок, він попрямував до павільйону.

* * *

Зчепивши за спиною заковані в броню руки, Далінар дивився на схід. Десь там, у самому серці Рівнин, розміщувалася військова база паршенді.

Алеткар воював уже майже шість років, ведучи затяжну облогу. Стратегію блокади запропонував сам Далінар, оскільки для завдання удару безпосередньо по паршендійській базі довелося б отаборитися на Рівнинах, переживати просто неба великобурі та покладатися на велику кількість ненадійних мостів. Одна програна битва – й алеті могли б опинитися в оточенні без жодної надії повернутися на укріплені позиції.

Проте Розколоті рівнини могли стати пасткою і для паршенді. Східна й південна крайки були непрохідними: плато в тих місцях зазнали настільки сильної ерозії, що багато з них були заледве не шпильми, і паршенді не могли подолати відстань між ними. Рівнини були оточені горами, а на межі між першими та другими ризикали зграї прірводемонів – здоровенних і небезпечних.

Подітися паршенді було нікуди: алетійська армія тіснила їх із заходу та півночі, про всяк випадок виславши розвідників ще й у південному та східному напрямках. Далінар доводив, що у противника закінчатся припаси. І тоді йому доведеться або, підставляючись під удар, намагатися відступити з Рівнин, або атакувати алеті в їхніх добре укріплених військових таборах.

Це був чудовий план. За винятком того, що Далінар не подумав про яхонтосерця.

Він відвернувся від провалля й побрів через плато. Йому дуже кортіло піти й перевірити, як там його люди, але слід було продемонструвати довіру до Адоліна. Зараз командував його син, і він якнайкраще з цим упорається. Здавалося, що той якраз і збирався подати Елгокарові остаточні донесення.

Дивлячись на сина, Далінар усміхнувся. Той був нижчий за батька, і мав пістряве, біляво-чорне волосся. Його світлу половину він успадкував від матері – принаймні так сказали Далінару. Сам він не пам'ятав тієї жінки. Вона була вирізана з його пам'яті, залишивши по собі дивні прогалини й затуманені фрагменти. Інколи в нього виходило пригадати цілий епізод, усі учасники якого вимальовувалися ясно й чітко, а от її образ розпливався. Він навіть не пам'ятав її імені. Коли хтось інший згадував його у розмові, воно одразу ж вислизало з пам'яті, як-от грудочка масла зісковзує із занадто гарячого ножа.

Він не став заважати Адоліну подавати донесення й підійшов до туші прірводемона. Вона лежала, завалившись набік, – з вигорілими очима й роззявленою пащекою. Язика не було – лише прикметні для великопанцирника дивної форми зуби та складна й заплутана система щелеп. Кілька плоских пластинчастих різців, щоб розгризати й дробити панцирі, а також менші за розміром жувальця, щоби здирати з них плоть і пропихати глибше в горлянку. Поблизу порозкривалися скелебруньки та випустили своє гудиння, щоб вихлебтати та злизати кров страховиська. Існує якийсь таємничий зв'язок між мисливцем і впольованою здобиччю, і Далінар завжди відчував дивну меланхолію, вбивши таку величну істоту, як прірвдемон.

Більшість яхонтосердець добувалися зовсім не так, як сьогоднішнє. Дивний життєвий цикл прірводемонів включав періоди, коли ті мігрували в західну частину Рівнин, де плато були розлогіші. Там вони видиралися якомога вище й заляльковувалися в кам'янисті кокони в очікуванні настання великобурі.

У цей період вони ставали вразливими. Варто було лишень добутися на потрібне плато, розбити кокон молотами чи розрубати Сколкозбройцем і готово – вирізай яхонтосерце. Легкий спосіб заробити цілий статок. А монстри приходили часто, нерідко кілька разів на тиждень, аж допоки не наступало надто сильне похолодання.

Далінар окинув поглядом здоровенну тушу. Крихітні, майже невидимі кузьки вилітали з тіла тварини та зникали в повітрі. Вони скидалися на пасма диму, які, буває, звиваються вгору з гнота щойно погашеної свічки. Ніхто не міг сказати, спренами чого вони були – їх просто помічали біля трупів щойно вбитих великопанцирників.

Він похитав головою. Яхонтосерця повністю змінили хід цієї кампанії. Паршенді теж їх потребували – причому так сильно, що аж зі шкури пнулися. Війна за контроль над популяцією великопанцирників була не позбавлена сенсу, адже паршенді не могли поповнювати свої ряди новобранцями, як робили це алеті. Тож боротьба за яхонтосерця

була прибутковим і тактично грамотним способом утримання облоги.

Із настанням вечірніх сутінків Далінар помітив, як по всіх Рівнинах заблищали вогники. То були багаття сторожових веж, з яких солдати видивлялися, чи не повзе який прірводемон заляльковуватися. Вони чатуватимуть усю ніч, хоча монстри рідко коли з'являлися в цей час доби. Розвідники долали провалля за допомогою жердин для стрибків та легко переміщалися з одного плато на інше, не потребуючи жодних мостів. Забачивши прірведомона, вони подавали сигнал, і починалися перегони – алеті проти паршенді. Зайняти плато й утримувати його достатньо довго, щоби здобути яхонтосерце, або ж вибити звідти ворога, якщо той виявився швидшим.

Кожен великий князь потребував цих яхонтосердець. Утримувати багатотисячне наймане військо було недешевим задоволенням, а одне-єдине яхонтосерце могло покрити його видатки за кілька місяців. Крім того, що крупнішим був самоцвіт, використовуваний у процесі Душезаклинання, то меншав ризик, що він трісне. Величезні камені, добуті з великопанцирників, надавали приладові практично необмеженого потенціалу. Тож великі князі відчайдушно суперничали. Хто першим діставався до кокона – той і бився з паршенді за оволодіння яхонтосерцем.

Вони могли би встановити чергу, та це було б не по-алетійському. Змагальність усмоктувалася з молоком матері. Згідно з воринським віровченням, після смерті найкращі воїни отримують священний привілей приєднатися до Вісників і спільно битися проти Спустошувачів, щоби повернути собі Ідилічні палаци. Великі князі були союзниками, але разом і конкурентами. Віддати яхонтосерце іншому... ну, знаєте, це було б неподобством. Краще поборотися. І те, що розпочиналося як війна, перетворилося на змагання. На смертельний спорт – але ж саме він і подобається найбільше.

Далінар полишив тушу позаду себе. Він розумів усі етапи процесу, що розгортався впродовж цих шести років. Деякі з них навіть наближав. І лише тепер почав хвилюватися. Прогрес у скороченні чисельності паршендійців був очевидним, але первинна мета кампанії – помста за вбивство Гавілара – майже відійшла в забуття. Алеті валандалися без діла, забавлялися та били байдики.

Хоч вони й винищили чимало паршенді – зі строю вибуло не менше чверті ворожих воїнів, виходячи з первинної оцінки їхньої чисельності, – це зайняло аж надто багато часу. Облога тривала вже шість років і цілком могла розтягтися ще на шість. Ця думка не давала йому спокою. Очевидно, паршенді очікували на цю блокаду. Вони підготували склади з продовольством і всім миром перебралися на Розколоті рівнини, де отримали змогу використовувати ці прокляті Вісниками прірви й плато в якості сотень кріпосних ровів і фортифікаційних споруд.

Елгокар посилав парламентарів, вимагаючи відповіді: за що паршенді вбили його батька? Проте так її і не отримав. Ті взяли на себе відповідальність за смерть Гавілара, не

надавши жодних пояснень. Останнім часом скидалося на те, що Далінар залишився єдиним, кого ця історія все ще цікавила.

Великий князь звернув убік. Елгокарів почет перемістився в павільйон, де насолоджувався вином і закусками. Великий, відкритий із боків намет був пофарбований у фіолетовий та жовтий кольори, і парусина брижилася під легким вітерцем. За словами буревартівників, існувала невеличка вірогідність того, що сьогодні ввечері або, може, вночі приспіє чергова великобуря. Дай-то Всемогутній, щоб армія вчасно повернулася до табору, якщо таке й справді станеться.

Великобурі. Видіння.

«Об'єднай їх...»

Чи й справді він вірить у те, що бачив? Чи й справді гадає, що сам Всемогутній промовляв до нього? Він, Далінар Холін, Чорношип, грізний воєначальник?

«Об'єднай їх».

Із павільйону вийшов Садеас. Він зняв шолома, оголивши кучму густого чорного волосся, яке, звиваючись, спадало йому на плечі. Закована в Сколкозбрую, його постать справляла сильне враження – у латах він однозначно виглядав набагато краще, ніж в одному з тих сміховинних шовково-мереживних костюмів, що якраз були в моді.

Зустрівшись поглядом із Далінаром, він ледь кивнув. «Я свою справу зробив», – говорив цей кивок. Трохи прогулявшись, Садеас повернувся в павільйон.

Отже, той пам'ятав, для чого на це полювання запросили Ваму. Доведеться Далінару розшукати його. Великий князь попрямував до павільйону. Адолін і Ренарін тихенько стояли біля короля. Чи подав уже хлопчина свій рапорт? Схоже було, що Адолін – уже вкотре – намагався підслухати розмову Садеаса з королем. Треба буде Далінарові якось цьому зарадити: синова особиста ворожнеча з цим вельможею була на свій лад зрозумілою, проте не приносила жодної користі, крім шкоди.

Садеас невимушено бесідував з Елгокаром. Далінар рушив був у напрямку Вами – цей великий князь перебував у задній частині павільйону, – але йому завадив король.

– Далінаре, – звернувся до нього правитель, – ходи-но сюди. Тут ось Садеас розповідає мені, що здобув три яхонтосерця лише за кілька останніх тижнів!

– Так і було, – відказав Далінар, наближаючись.

– А скільки виборів ти?

– Включно з сьогоднішнім?

– Ні, – відповів монарх, – раніше.

– Жодного, Ваша Величносте, – зізнався великий князь.

– Уся справа в Садеасових мостах, – промовив король, – вони ефективніші за твої.

– Може, я й не маю чим похвалитися впродовж цих кількох тижнів, – холодно сказав Далінар, – зате в минулому моя армія здобула не менше перемог, аніж інші.

«А ваші яхонтосерця нехай хоч Геена поглине – я й оком не змигну».

– Можливо, – парирував Елгокар. – Але що ти робив останнім часом?

– Був зайнятий іншими важливими справами.

Садеас звів брову.

– Важливішими за війну? Важливішими за помсту? Хіба таке можливо? А чи ти просто шукаєш виправдання?

Далінар кинув на іншого великого князя різкий погляд. Той лише стеновав плечима. Вони були союзниками, але не друзями. Принаймні тепер.

– Тобі варто перейти на такі ж мости, як у нього, – порадив Елгокар.

– Ваша Величносте, – відказав Далінар, – його мости марнують багато життів.

– Але при цьому вони швидкі, – спокійним тоном кинув Садеас. – Покладатися на оснащені колеса мости – це дурість, Далінаре. Пересувати їх по такій пересіченій місцевості – справа повільна та марудна.

– У Кодексі сказано, що генерал не має права вимагати від солдата того, чого не зробив би сам. Скажи мені, Садеасе: ти би побіг на вилазку в перших рядах своїх мостонавідників?

– Їхньої каші я теж не став би їсти, – сухо відповів Садеас. – Як і копати канави.

– Не зарікайся, життя би змусило, – парирував Далінар. – Але з мостами інша історія. Прародителю бур, їм навіть заборонено прикриватись латами чи щитами. А сам би ти пішов у бій без Сколкозбруї?

– Мостонавідники виконують дуже важливу функцію, – огризнувся Садеас. – Відволікають увагу паршендійських лучників від моїх бійців. Спочатку я пробував видавати їм щити. І знаєш, що виходило? Ворог переставав звертати на них увагу й кожен залп натомість летів у моїх солдатів і коней. З'ясувалося, що варто лише подвоїти кількість команд, котрі беруть участь у вилазці, і максимально звільнити їх від баласту – жодних там обладунків або щитів, які уповільнювали б їх, – і толку стає набагато більше. Втямив, Далінаре? Беззахисна мостова обслуга – занадто спокуслива мішень для супротивника, щоби стріляти в когось іще! Звісно, під час кожного штурму ми втрачаємо кілька команд, але рідко коли аж так багато, щоб завадити нам. Паршенді знову й знову стріляють по них: здається, вони з якоїсь причини гадають, що винищення мостонавідників завдає нам непоправної шкоди. Так ніби беззахисна людина, яка несе моста, становить для армії таку ж цінність, що й закований у Сколкозбрую лицар, – Садеас похитав головою від явної сміховинності такої думки.

Далінар нахмурився. «Брате, – написав йому Гавілар, – підбери найважливіші слова, які лишень може сказати чоловік»... Цитата зі старовинної книги «Шлях королів». Вона категорично суперечить тому, до чого хилив зараз Садеас.

– І попри все, – тим часом той вів далі, – ти аж ніяк не можеш заперечувати високої ефективності мого методу.

– Інколи, – відказав Далінар, – мета не виправдовує засобів. Те, яким чином здобута перемога, важить не менше, ніж вона сама.

Не вірячи власним вухам, Садеас глянув на Далінара. Навіть Адолін і Ренарін, які підійшли ближче, здавалися приголомшеними батьковим твердженням. Такий спосіб мислення був абсолютно чужим справжньому алетійцеві.

Через свої видіння та слова з тієї книги, які останнім часом крутилися в його голові, Далінар почувався не надто по-алетійському.

– Мета виправдовує будь-які засоби, ясновельможний Далінаре, – сказав Садеас. – Перемога в змаганні варта яких завгодно жертв і зусиль.

– Це війна, а не турнір, – відповів Далінар.

– Усе наше життя – один великий турнір, – мовив Садеас, махнувши рукою. – Усі стосунки між людьми – це серія поєдинків, у яких одні виграють, а інші зазнають поразки. А декого взагалі розбивають у пух і в прах.

– Мій батько – один із найушлявленіших воїнів Алеткару! – відрубав Адолін, встряючи в їхню суперечку. Король звів на нього брову, проте не поспішав долучатися до розмови. – І

ти, Садеасе, на власні очі бачив, що він тільки-но зробив, поки сам ти зі своїм луком ошивався аж ген біля павільйону. Мій батько стримав монстра. А ти – боя...

– Адоліне! – втрутився Далінар. Усе це заходило надто далеко. – Опануй себе.

Той зціпив зуби і виставив руку вбік, немов йому кортіло прикликати Сколкозбройця. Ренарін зробив крок уперед і м'яко торкнувся братового п'ястка. Адолін неохоче відступив назад.

Із зарозумілою посмішкою на вустах Садеас обернувся до Далінара.

– Один син заледве здатен стримувати себе, а інший – жива недолугість. То ось кого ти залишиш після себе – га, старий друже?

– І я пишаюсь ними обома, що б ти там собі не думав, Садеасе.

– Баламута я ще можу зрозуміти, – відказав вельможа. – Колись ти й сам був гарячою головою, а яблучко від яблуньки... Але як бути з іншим? Ти ж бачив, як він вискочив сьогодні на поле бою. Меча з піхов не витягнув, лука не прихопив. Та він просто нікчема!

Ренарін зашарівся й опустив очі. Адолін скинув голову, знову відставив руку вбік і ступив крок у напрямку Садеаса.

– Адоліне! – застеріг його Далінар. – Я сам розберуся.

Син перевів погляд на батька. Його блакитні очі палали люттю, проте Сколкозбройця він так і не прикликав.

Далінар перемкнув свою увагу на Садеаса й тихо мовив, підкреслюючи кожне слово:

– Садеасе, мені, звичайно ж, здалося, ніби щойно ти привселюдно – та ще й у присутності короля – назвав мого сина нікчемним. Звісно, ти б такого не сказав, оскільки подібна образа змусила б мене прикликати Сколкозбройця й пролити твою кров. Розтоптати Пакт помсти. Спричинити смертельний поєдинок між двома найвпливовішими союзниками короля. Ясно, що ти не вчинив би так по-дурному. Очевидно, мені просто почулося.

Запала глибока мовчанка. Садеас зволікав із відповіддю. Він не бажав відступатися від своїх слів і витримував погляд Далінара, але все ж таки вагався.

– Можливо, – тихо відповів Садеас, – ти й справді не розібрав сказаного. Я не міг образити твого сина. Це було б... нерозумно з мого боку.

Утупивши один в одного очі, вони, здавалось, досягли порозуміння, і Далінар кивнув.

Садеас зробив те саме – короткий ствердний помах голови. Вони не дозволять своїй взаємній ненависті стати загрозою для короля. Шпильки – це одне, а образи, за які викликають на дуель, – зовсім інше. Не можна було наражатися на таку небезпеку.

– Що ж... – сказав Елгокар.

Він був не проти, щоби великі князі суперничали, змагаючись за вплив і визнання. Король вважав, що це лише йде їм на користь, і мало хто докоряв йому – адже таким був загальноприйнятий спосіб правління. Проте Далінарові він усе менше й менше подобався.

«Об'єднай їх»...

– Гадаю, цей інцидент вичерпано, – додав король.

Адолін, котрий стояв обіч нього, виглядав невдоволеним, немов і справді сподівався, що батько прикличе Сколкозбройця й зіткнеться з Садеасом. У Далінара й самого кров закипала в жилах, Запал спокушав його, проте князь не давав йому волі. Ні. Не тут. Не зараз. Не тоді, коли вони потрібні Елгокару.

– Напевно, ви маєте рацію, – промовив Садеас. – Хоч я й сумніваюся, що цій суперечці між мною та Далінаром коли-небудь прийде кінець. Принаймні доти, доки він знову не навчиться поводитись, як годиться чоловікові.

– Я сказав, досить уже, Садеасе, – вгамував його монарх.

– Кажете, досить уже? – пролунав голос когось новоприбулого. – Я гадаю, що одного-єдиного Садеасового слова «уже досить» для кожного.

Дотепник пробирався крізь королівський почет, тримаючи в руці чашу з вином. При боці в нього теліпався срібний меч.

– Дотепнику! – вигукнув Елгокар. – Коли ти сюди дістався?

– Я наздогнав мисливців перед самою битвою, Ваша Величносте, – сказав той, уклоняючись. – Хотів був поговорити з вами, але прірводемон випередив мене. Я чув, що ваша бесіда з ним вийшла досить жвавою.

– Але ж виходить, що ти прибув багато годин тому! Що ти робив увесь цей час? Як я міг не помітити тебе?

– У мене були... деякі справи, – відказав Дотепник. – Та я не міг прогавити це полювання й допустити, щоби вам бракувало мене.

– Поки що я непогано справлявся без тебе.

– Та все ж були не-Дотепною, – зауважив жартівник.

Далінар приглядався до вбраного в чорне чоловіка. І що він за один, цей Дотепник? Розуму в нього не відбереш. Та все ж він надто вільнодумний, як недавно продемонстрував випадок із Ренаріном. Дотепник справляв дивне враження, і Далінар ніяк не міг розкусити його.

– Ясновельможний Садеасе, – мовив штукар, потягуючи вино. – Мені надзвичайно шкода бачити вас тут.

– А я гадаю, – сухо кинув Садеас, – що в глибині душі ти радієш. Адже я завжди приношу тобі стільки втіхи.

– На жаль, це правда, – відказав Дотепник.

– На жаль?

– Саме так. Бачите, Садеасе, з вами занадто легко. Брати вас на глум під силу навіть темному й недоумкуватому хлопчику на побігеньках – та ще й із неабиякого перепою. Мені немає чого п'ястися: сама ваша натура немов насміхається з моїх кпинів. І зрештою виходить, що через вашу непролазну тупість я видаюся неумійком.

– Послухайте, Елгокаре, – не витримав Садеас. – Чи так уже конче ми повинні терпіти цього... цю істоту?

– А мені він подобається, – сказав Елгокар, усміхаючись, – бо звеселяє мене.

– За рахунок тих, хто відданий вам.

– Рахунок? – втрутився Дотепник. – Та ви ніколи й сфери мені не заплатили. Але ні, прошу вас, навіть не пропонуйте. Я не можу прийняти ваших грошей, оскільки знаю, скільком іще ви маєте заплатити, щоб отримати бажане.

Садеас почервонів, але стримався.

– Жарт про повій, Дотепнику? І це все, на що ти здатний?

Той знизав плечима.

– Я прагну засвідчити істину, де б не стикнувся з нею, ясновельможний Садеасе. У кожного свое призначення. Я задаю перцю, а ви перчите, якщо котрась дає.

Садеас заціпенів, а тоді з червоного став багровим.

– Ти просто жалюгідний блазень.

– Ну, якщо Дотепник – блазень, то людям можна лише поспівчувати. Пропоную вам от що, Садеасе. Якщо, відкривши рота, ви не скажете нічого сміховинного, я дам вам спокій до кінця тижня.

– Що ж, я мислю, це буде не так уже й складно.

– І ви зразу ж сіли в калошу, – зітхнувши, мовив Дотепник. – Адже сказали «я мислю», а я не уявляю собі нічого сміховиннішого, ніж вас – мислячого. А як щодо тебе, юний княжичу Ренаріне? Твій батько хоче, щоб я дав тобі спокій. А ти можеш відкрити рота і сказати хоч щось несмішне?

Погляди присутніх звернулися до Ренаріна, який стояв позаду брата. Молодший княжич мовчав, широко відкривши очі, спантеличений загальною увагою. Далінар почав хвилюватися.

– Хоч щось несмішне, – повільно проговорив Ренарін.

Дотепник засміявся.

– Овва – гадаю, така відповідь мене задовольнить. Дуже винахідливо. Якщо ясновельможний Садеас якось утратить самовладання й нарешті вб'є мене, ти зможеш претендувати на вакантну посаду Дотепника. Схоже, твої мізки працюють у правильному напрямку.

Ренарін збадьорився, і це ще більше затьмарило настроїв Садеаса. Далінар пильно стежив за великим князем: рука того саме потяглася до ефеса. Не Сколкозбройця – його Садеас не мав. Але носив при боці звичайного меча світлооких. У його руках це була грізна зброя – Далінар не раз бився пліч-о-пліч із Садеасом і знав, наскільки майстерно той нею володіє.

Дотепник ступив уперед.

– То як, Садеасе? – тихо запитав він. – Зробите Алеткару послугу, вибавивши його від присутності нас обох?

Вбивство королівського Дотепника не заборонялося законом. Але вчинивши його, Садеас разом позбувся би титулу та земель. Більшість вважали такий обмін надто нерівноцінним, щоби піти на цей крок відкрито. Звичайно, якби хтось спромігся вбити

Дотепника так, щоб ніяких свідків і кінці в воду, – тоді зовсім інша справа.

Садеас повільно забрав долоню з руків'я меча, коротко кивнув королю і відійшов пріч.

– Дотепнику, – мовив Елгокар. – Садеас користується моєю прихильністю. Не треба його так мучити.

– Я не згоден, – відказав той. – Бути у фаворі в короля – для більшості це й так достатня мука. Але не для нього.

Король зітхнув і перевів погляд на Далінара.

– Я маю піти й заспокоїти Садеаса. Але все хотів тебе запитати: чи з'ясував ти щось у тій справі, про яку я згадував раніше?

Далінар похитав головою.

– Мою увагу поглинули потреби армії. Але я займуся цим просто зараз, Ваша Величносте.

Правитель кивнув і поспішив услід Садеасу.

– Про що це він, батьку? – запитав Адолін. – Усе ще ввижаються шпигуни?

– Ні, – відповів Далінар, – тут дещо новеньке. Я незабаром тобі покажу.

Великий князь глянув на Дотепника. Вбраний у чорне чоловік почергово хрускав суглобами пальців, дивлячись на Садеаса, а потому подався геть.

– Мені він до вподоби, – повторив Адолін.

– Можливо, колись я і погоджуся з тобою, – сказав Далінар, потираючи підборіддя. – Ренаріне, – продовжив він, – принеси мені рапорти про поранених. Адоліне, ходімо зі мною. Треба перевірити те, про що говорив король.

Обидва сини виглядали спантеличеними, але зробили, як велів батько. Далінар попрямував по плато в тому напрямку, де лежала туша прірводемона.

«Що ж, давай подивимось, чим спричинене твоє занепокоєння цього разу, племіннику», – подумав він.

* * *

Адолін крутив у руках довгого ременя – майже у п'ядь завширшки, у палець завтовшки та з нерівним, обірваним кінцем. Це була попруга королевого сідла – шкіряний пас, що затягувався під кінським животом. Під час битви вона несподівано тріснула, так що сідло – а з ним і вершник – злетіли долі.

– Ну, і що ти думаєш? – запитав Далінар.

– Не знаю, – відповів Адолін. – Вона не виглядає зношеною, та гадаю, все ж відслужила своє, бо інакше б не тріснула, адже так?

Із задумливим виглядом Далінар знову взяв ремінь із синових рук. Небо вже темніло, а солдати й досі не привели мостонавідної команди.

– Батьку, – запитав Адолін, – а чому Елгокар попросив нас зайнятися цим? Він що, хоче, щоби ми всипали конюхам за неналежний догляд за його сідлом? Чи, може ... – Адолін замовк, несподівано збагнувши сенс батькового мовчання. – Король вважає, що попругу підрізали навмисно, так?

Далінар кивнув. Він вертів ремінь у вкритих бронею пальцях, й Адолін приблизно уявляв собі, що той про все це думає. Попруга могла сильно зноситися й тріснути, особливо натягнута під вагою вершника у Сколкозбруї. Ремінь порвався якраз у місці з'єднання з сідлом, тобто там, де конюхи цілком могли не помітити тріщини. Таким було найраціональніше пояснення. Та якщо глянути на всю цю історію трохи підозріливішими очима, могло здатися, що не обійшлося тут без якогось підлого трюку.

– Батьку, – мовив Адолін, – у нього розвивається справжня параноя. Ти й сам це знаєш.

Далінар мовчав.

– Він бачить найманого вбивцю в кожній тіні, – вів далі Адолін. – Попруги тріскали, тріскають і будуть тріскатись. Та це не означає, що хтось зазіхав на його життя.

– Якщо король занепокоєний, – відказав Далінар, – ми повинні розібратися з цим. Лінія розриву з одного боку рівніша, так ніби хтось підрізав ременя, щоби той луснув, коли натягнеться.

Адолін нахмурився.

– Може, й так, – сам він цього не помітив. – Однак лишень поміркуй над цим, батьку. Навіщо комусь різати його попругу? Якщо на вершнику Сколкозбруя, падіння з коня йому нічим не загрожує. Якщо це й був замах на життя, то напрочуд недолугий.

– Якщо мала місце спроба вбивства, – відповів Далінар, – нехай навіть і недолуга, тоді нам

е про що хвилюватися. Це сталося, коли ми його охороняли, а королівського коня готували наші конюхи. Ми повинні прояснити цю справу.

Адолін застогнав, і якась частина його невдоволення прорвалася назовні.

– Довкола вже й так шепчуться, що ми стали улюбленцями й особистими охоронцями короля. А що говоритимуть, коли поповзуть чутки, що ми ретельно розслідуємо кожен виплід його параноїдальної уяви, яким би абсурдним він не був?

– Мені завжди було байдуже, хто й що балакає.

– Ми гайнуємо весь свій час на бюрократичну тяганину, доки інші здобувають багатство та славу. Ми рідко беремо участь у вилазках на плато, тому що зайняті дурнею на кшталт цієї! Ми маємо бути там, на полі битви, якщо збираємося наздогнати Садеаса!

Далінар дивився на сина і все більше хмурнішав, тож Адолін прикусив язика, перш ніж із нього зірвалася чергова філіппіка.

– Бачу, що розмова в нас уже не про порвану попругу, – зауважив Далінар.

– Я... Мені шкода. Я говорив, не подумавши.

– Напевно, так і було. Але, знову ж таки, мені, ймовірно, треба було це почути. Я помітив, що тобі не надто сподобалося, як я щойно утримав тебе від сутички з Садеасом.

– Я знаю, що ти його також ненавидиш, батьку.

– Ти знаєш менше, ніж гадаєш, – сказав Далінар. – За хвилину ми спробуємо цьому зарадити. Але зараз, присягаюсь... ця попруга й справді виглядає так, наче її попсували. Можливо, ми щось упускаємо. Це могло бути частиною якогось масштабнішого задуму, але щось пішло не так, як планувалося.

Адолін мовчав. Усе це здавалося аж надто притягнутим за вуха, але якщо в цілому Рошарі й існував прошарок людей, що полюбляв саме такі, максимально заплутані, змови, то це алетійські світлоокі.

– Гадаєш, це робота одного з великих князів?

– Усе може бути, – відповів Далінар, – та я сумніваюся, що його смерть комусь із них наруч. Допоки править Елгокар, вони ведуть цю війну, як самі хочуть, і лише набивають свої калитки. Він не висуває до них жодних вимог. Якраз такий король їм і потрібен.

– Люди подекуди прагнуть посісти трон заради самих лише почестей.

– Щира правда. Коли повернемося, розвідай, чи не нахвалявся хтось аж надто сильно останнім часом. З'ясуй також, чи Ройон усе ще сердиться на Дотепника за ту образу під час бенкету минулого тижня, і нехай Талата прогляне контракти, які запропонував королеві великий князь Бетаб за використання його чалів. Попереднього разу в текст «вкралося» формулювання, яке підкріпило б його претензії на престол при виборі наступника. Він просто знахабнів відтоді, як поїхала твоя тітка Навані.

Адолін кивнув.

– Спробуй також відстежити походження попруги, – мовив Далінар. – Покажи її лимареві – нехай скаже, що він думає про цей розрив. Розпитай конюхів, чи не помітили вони чогось підозрілого, й уважно пильнуй, чи не муляють комусь із них у кишені невідомо звідки роздобуті сфери, – він помовчав. – І збільш удвічі охорону короля.

Адолін обернувся й глянув на павільйон. Звідти якраз виходив Садеас. Княжич примружив очі:

– А чи не думаєш ти...

– Ні, – перебив його Далінар.

– Садеас – справжній в'юн.

– Сину, ти повинен позбавитися цієї нав'язливої ідеї. Він любить Елгокара, чого не скажеш про більшість інших. Він один із небагатьох, кому я довірив би безпеку короля.

– Скажу тобі прямо, батьку, що я б не зробив того самого.

Якусь мить Далінар мовчав.

– Ходімо зі мною, – він передав Адоліну сидельну попругу й попрямував через плато в напрямку до павільйону. – Хочу показати тобі дещо, пов'язане з Садеасом.

Адолін покірно рушив услід. Вони пройшли повз освітлений павільйон. Усередині темнооки служники подавали наїдки та напої, а жінки сиділи й писали повідомлення чи хроніки битви. Світлооки збуджено й просторікувато перемовлялися між собою, вихваляючи хоробрість короля. Їхній одяг був темних чоловічих тонів: червонувато-коричневий, темно-синій, кольору лісової зелені або насичено цеглисто-жовтогарячий.

Далінар підійшов до великого князя Вами, котрий стояв надворі в оточенні власного почту світлооких. На ньому була стильна довга брунатна мантия з численними прорізами, з-під яких проглядала яскраво-жовта шовкова підкладка. Це був дещо приглушений варіант

актуальної моди – не настільки нарочитий, як повністю шовкове вбрання. Адоліну сподобався такий фасон.

Сам Вама був круглолицим, лисіючим чоловіком. Залишки його коротко підстриженого волосся стирчали догори, а очі були світло-сірі. Князь мав звичку мружити їх, що він і зробив, коли підійшли Далінар із сином.

«Що відбувається?» – подумав Адолін.

– Ясновельможний, – сказав Далінар, звертаючись до Вами, – я прийшов переконатися, що про ваш комфорт подбали.

– Я би почувався максимально комфортно, якби ми могли негайно пуститися у зворотний шлях, – Вама люто зиркнув за сонце, що ховалося за обрій, немов ганив його за якусь провину. Такий поганий настрій узагалі-то був невластивий йому.

– Я впевнений, що мої люди поспішають з усіх сил, – промовив Далінар.

– Ми б не забарилися аж так допізна, якби ви весь час не затримували нас по дорозі сюди, – відказав Вама.

– Обережність не буває зайвою, – відповів Далінар. – До речі, про обережність: існує дещо, про що я хотів би переговорити з вами. Чи не могли б ви кілька хвилин побесідувати зі мною й сином наодинці?

Вама насупився, однак дозволив Далінарові відвести себе вбік від почту. Адолін рушив услід, почуваячись усе більше й більше спантеличеним.

– А ця тварюка була здоровенною, – мовив Далінар до Вами, киваючи в бік поверженого прірводемона. – Найбільшою з усіх, які я бачив.

– Гадаю, що так.

– Я чув, ніби ваші нещодавні вилазки на плато увінчалися успіхом, і ви самостійно здобули кілька залялькованих прірведemonів. Вас можна привітати.

Вама стеновав плечима:

– Упольовані нами особини були невеличкі. Нічого схожого на те яхонтосерце, яким заволодів сьогодні Елгокар.

– Маленьке яхонтосерце все ж краще, ніж нічого, – ввічливо сказав Далінар. – Ходять чутки, ніби ви плануєте укріпити стіни вашого військового табору.

– Гм? Так. Залатати кілька проломів, покращити оборонні споруди.

– Я неодмінно сповіщу Його Величність, що ви бажаєте оплатити додатковий доступ до Душезаклиначів.

– Душезаклиначів? – обернувся до нього Вама, нахмурившись.

– Вам знадобиться деревина, – спокійним тоном пояснив Далінар. – Адже ви не зможете замурувати отвори у стінах без риштовання. А тут, на цих віддалених рівнинах, – це ще наше щастя, що в нас є Душезаклиначі, щоби створювати прості речі на зразок дерева, хіба не так?

– Ну-у... так, – протяг Вама, усе більше насуплюючись. Адолін перевів погляд із нього на батька. У цієї розмови був якийсь підтекст. Далінар мав на увазі не лише деревину для стін – адже всі великі князі користувалися Душезаклиначами, щоби годувати свої армії.

– Король виявляє надзвичайну щедрість, дозволяючи доступ до своїх Душезаклиначів, – гнув свою лінію Далінар. – Ви згодні зі мною, Вамо?

– Я зрозумів, до чого ви ведете, Далінаре, – сухо промовив великий князь. – Нема потреби й далі тицяти мене носом.

– Я ніколи не користувався славою делікатної людини, Ваша Ясновельможносте. А от в ефективності мені не відмовиш, – відповів Далінар і покрокував геть, махнувши синові, щоб ішов слідом.

Адолін так і зробив, озираючись через плече на іншого великого князя.

– Він прилюдно нарікав на непомірну плату, якої вимагає Елгокар за право користування своїми Душезаклиначами, – тихо сказав Далінар.

Це була основна форма оподаткування, яку король наклав на великих князів. Сам Елгокар не боровся за яхонтосерця і, ясна річ, не здобував їх, окрім як інколи на полюванні. Як і годилося монарху, він тримався осторонь від особистої участі у війні.

– І це означає?... – не зрозумів Адолін.

– Тож я нагадав Вамі, наскільки сильно він залежить від короля.

– Що ж, гадаю, це важливо. Але до чого тут Садеас?

Далінар не відповів. Він і далі простував по плато, підступаючи до краю урвища. Адолін

очікувально слідував за ним. За кілька секунд хтось підійшов до них ззаду, подзенькуючи Сколкозбруєю. На край провалля обіч Далінара ступив Садеас. Забачивши його, Адолін витріщив очі, а Садеас здійняв брову, проте нічого не сказав щодо його присутності.

– Далінаре, – озвався Садеас, звертаючи погляд уперед та окидаючи ним Рівнини.

– Садеасе, – розміреним голосом коротко кинув Далінар.

– Ти говорив із Вамою?

– Так. Він швидко збагнув, до чого я хилю.

– Ще б пак, – у голосі Садеаса промайнула подоба веселості. – Я б на твоєму місці іншого й не чекав.

– Ти сказав йому, що піднімаєш плату за деревину?

Садеас контролював єдиний великий ліс в окрузі.

– Подвоюю, – уточнив Садеас.

Адолін озирнувся через плече. Вама спостерігав за ними, і вираз його обличчя метав блискавиці, мов небо у великобурю. З землі довкола нього – немов бульбашки з гейзера – здіймалися спрени гніву, схожі на невеличкі калюжки киплячої крові. Далінар і Садеас, які об'єдналися, – зміст такого послання був прозорим і недвозначним. «Ага... так ось чому вони запросили його на полювання, – збагнув Адолін, – щоби зманіпулювати ним».

– Гадаєш, це спрацює? – запитав Далінар.

– Упевнений, що так, – відказав Садеас. – Вама швидко стає поступливим, якщо притиснути його до стіни: він зрозуміє, що краще користуватися Душезаклиначами, ніж витратити цілий статок, щоби протягнути лінію постачання аж із Алеткару.

– Можливо, нам варто повідомити короля про такий стан речей, – мовив Далінар, кидаючи погляд на монарха, котрий стояв у павільйоні, не відаючи про те, що сталося.

Садеас зітхнув:

– Я намагався, проте йому бракує тям для такої роботи. Дай йому спокій, Далінаре, нехай займається своїми справами. У нього на умі великі ідеали справедливості, в ім'я яких він скаче в бій із батьковими ворогами, високо здійнявши меч.

– Здається, останнім часом його менше турбують паршенді, а більше вбивці, які

скрадаються в нічній темряві, – сказав Далінар. – Хлопцева зацикленість непокоїть мене. Я не розумію, звідки вона береться.

Садеас засміявся:

– Далінаре, ти серйозно?

– Я завжди серйозний.

– Знаю, знаю. Але ж ти не можеш не бачити, звідки в його параної ростуть ноги!

– З того, як убили його батька?

– З того, як поводить ся з ним дядько! Тисяча охоронців? Зупинки на кожнісінькому плато, щоб солдати мали час «убезпечити» наступне? Далінаре, ну чесне слово...

– Обережність не буває зайвою.

– Таку обережність інші називають параноєю.

– Кодекс...

– Кодекс – це добірка ідеалістичної маячні, – перебив його Садеас, – вигаданої поетами, щоб описати, яким, на їхню думку, мав би бути цей світ.

– Гавілар вірив у ці ідеї.

– То й поглянь, де він через них опинився.

– А де був ти, Садеасе, коли він боронив своє життя?

Той примружив очі:

– Ми що, знову будемо пережовувати минуле? Мов колишні коханці, які випадково зустрілися на бенкеті?

Далінар мовчав. Адолін уже вкотре був спантеличений природою їхніх стосунків. Шпильки були невдавані: досить було лишень глянути в їхні очі, щоби зрозуміти: вони заледве терпіли один одного.

Та водночас ось вони, полюбуйтеся, – не інакше як розробляють і втілюють у життя спільний план, в якому ще одному великому князю відведена роль маріонетки.

– Я захищатиму хлопця по-своєму, – сказав Садеас, – а ти чини, як знаєш. Але не жалійся мені на його одержимість, коли сам же й наполягаєш, щоби він і спати лягав у формі – просто, знаєте, на випадок того, якщо раптом паршенді, усупереч здоровому глузду й попри відсутність прецедентів, вирішать напасти на військові табори. І справді – «звідки вона береться»?

– Ходімо, Адоліне, – сказав Далінар, повертаючись, щоби податися геть.

– Далінаре, – гукнув іззаду Садеас.

Той зупинився, озираючись.

– Ти вже знайшов відповідь? – запитав Садеас. – Чому він написав ті слова?

Далінар похитав головою.

– Ти й не знайдеш її, – додав великий князь. – Це гонитва за химерами, старий друже. Вона й терзає твою душу. Я знаю, що відбувається з тобою у великобурі. Твій розум тріщить по швах від усіх тих тягарів, які ти на себе звалив.

Далінар продовжив свій шлях. Адолін поспішав за ним. Про що це вони щойно говорили? Як це – «він» написав? Чоловіки не пишуть. Адолін розкрив було рота, щоби про це запитати, але вчув батьків настрій. Тепер був не час його смикати.

Разом із Далінаром він підійшов до невисокого скелястого пагорка на плато. Вони вибралися на його вершину й глянули звідти на поверженого прірводемона. Далінарові люди продовжували утилізувати його панцир і м'ясо.

Син із батьком постояли там якийсь час, Адоліна переповнювали запитання, але він ніяк не міг знайти спосіб правильно їх сформулювати.

Нарешті Далінар заговорив:

– Чи розповідав я тобі коли-небудь, якими були останні звернені до мене слова Гавілара?

– Ні, ніколи. Мене завжди цікавило, що саме тоді сталося.

– «Брате, слідує Кодексу цієї ночі. Вітри навіюють щось дивне» – ось що він мені сказав. Це були його останні адресовані мені слова, і зразу після них він розпочав бенкет, приурочений до підписання угоди.

– Я не знав, що дядько Гавілар дотримувався Кодексу.

– Він і був першим, хто його мені показав. Гавілар знайшов десь його, цю реліквію стародавнього Алеткару, ще тоді, коли ми щойно об'єдналися. І почав дотримуватися його незадовго до смерті, – Далінар помовчав, немов йому забракло слів. – То були дивні дні, сину. Джасна та я не знали що й думати про зміни, які відбувалися з Гавіларом. Я ж бо тоді вважав Кодекс дурістю, навіть той його параграф, який вимагає від офіцера не вживати алкогольних напоїв у часи війни. Особливо його, – голос князя ще більше стихився. – Коли вбивали Гавілара, я валявся на долівці, п'яний, як чіп. Пам'ятаю голоси тих, хто намагався мене розбудити, але вино геть задурманило мені мізки. Я мав би бути поруч і допомогти йому, – він глянув на Адоліна. – Не можна жити минулим. Бо чинити так – безрозсудність. Я виную себе в смерті Гавілара, але зараз із цим нічого не вдієш.

Адолін кивнув.

– Сину, я плекаю надію, що, змушуючи тебе дотримуватися Кодексу впродовж досить тривалого часу, допоможу тобі збагнути – як збагнув колись я – усю його важливість. Сподіваюся, тобі не знадобиться такий драматичний приклад, як мені. Так чи інак, ти маєш розуміти. Ти згадуєш про Садеаса, про те, щоби кинути йому виклик, щоби змагатися з ним. А чи знаєш ти, як повівся Садеас у ніч смерті мого брата?

– Він став манком, – відказав Адолін. Садеас, Гавілар і Далінар були добрими друзями аж до самої смерті короля. Усі це знали. Разом вони підкорили Алеткар.

– Так, – промовив Далінар, – він перебував із королем і почув крики солдатів, що їх атакує Сколкозбройний. Уся ця ідея з манком належала Садеасу – він надягнув одну з Гавіларових мантий і кинувся навтьоки замість нього. То було суще самогубство, але він пішов на це. Не маючи Збруї, принаджував Сколкозбройного вбивцю кинути за ним у погоню. Я щиро вважаю, що то був один із найхоробріших вчинків, які коли-небудь здійснював хтось зі знайомих мені людей.

– Але цей план не спрацював.

– Так. І якась частина мене ніколи не пробачить Садеасові того провалу. Я знаю, що це нерозумно, але він мав би залишатися там, із Гавіларом. Як і я. Ми обое підвели нашого короля й не можемо вибачити один одному. Проте його й мене все ще об'єднує дещо. Того дня ми поклялися, що захистимо Гавіларового сина. Байдуже, якою ціною, байдуже, що може між нами статися, – ми захистимо Елгокара. Тож ось чому я тут, на цих Рівнинах. Не заради слави чи багатства. Я давно збайдужів до них обох. Я прибув сюди заради брата, якого любив, і заради племінника, якого люблю безвідносно до його батька. У певному сенсі саме це й розділяє мене та Садеаса – те саме, що й об'єднує. Він-бо гадає, що найкращий спосіб захистити Елгокара – це вбивати паршенді. Тож не жаліє ні себе, ні своїх людей – лише вперед, на ці плато, на битву. Гадаю, якась частина його вважає, що я порушую клятву, не чинячи так само. Проте так Елгокара не захистиш. Йому потрібен надійний трон і союзники, що підтримують його, а не гризня між великими князями.

Збудувавши сильний Алеткар, ми краще захистимо його, ніж убиваючи наших ворогів. Такою була мета всього Гавіларового життя – об'єднати великих князів...

Він замовк. Адолін чекав на продовження, але його не було.

– Садеас, – сказав нарешті княжич. – Мені... дивно чути, що ти називаєш його хоробрим.

– Бо він таким і є. А ще хитрим. Інколи я припускаюся помилки, дозволяючи його екстравагантним шатам і витонченим манерам вводити себе в оману, та недооцінюю його. Проте всередині Садеас хороша людина, сину. Він нам не ворог. Ми інколи сваримося через дрібниці, й обое буваємо в цьому винні. Але він старається захистити Елгокара, тож я прошу тебе поважати це.

І що на таке відповісти? «Сам ти його ненавидиш, а мене просиш утриматися?»

– Добре, – мовив Адолін, – я ретельно слідкуватиму за собою в його присутності. Але, батьку, я все ж йому не довіряю. Прошу тебе, візьми до уваги хоча б гіпотетичну можливість того, що він не настільки відданий, як ти, і водить тебе за ніс.

– Гаразд, – пообіцяв Далінар, – я поміркую над цим.

Адолін кивнув. Це було хоча б щось.

– А що то він таке сказав під кінець? Про якусь писанину?

Далінар не поспішав із відповіддю.

– Це наша з ним спільна таємниця. Крім нас, лише Джасна й Елгокар знають про неї. Я довгенько роздумував над тим, чи варто тобі про це казати, адже ти займеш мое місце, якщо я загину. Я розповідав тобі про останні слова, які сказав мені брат.

– Просив тебе дотримуватися Кодексу.

– Так. Але це не все, він сказав і ще дещо, просто не усно. Натомість ці слова він... написав.

– Гавілар умів писати?

– Коли Садеас знайшов тіло короля, він також виявив, що на уламку дошки Гавіларовою ж власною кров'ю щось нашкрябано. «Брате, – говорилося там, – підбери найважливіші слова, які лишень може сказати чоловік». Садеас заховав той уламок, а Джасна пізніше прочитала нам текст. Якщо він і справді вмів писати – а інші можливості видаються малоімовірними, – то тримав цей ганебний секрет за сімома печатями. Як я й казав, під

кінець життя його вчинки здавалися дуже дивними.

– А що це означає? Ці слова?

– Це цитата, – сказав Далінар, – зі старовинної книги під назвою «Шлях королів». У свої останні дні Гавілар любив, щоби йому читали з цього фоліанта і часто мені про нього говорив. Донедавна я не знав, що ця цитата саме звідти, – Джасна з'ясувала це для мене. Тепер цю книгу прочитали мені вже кілька разів, але поки що я не знайшов нічого, що могло би пояснити, чому він написав саме ці слова, – великий князь помовчав. – Променисті використовували цей текст як своєрідний путівник по життю, як джерело повчань щодо того, як правильно його проживати.

Променисті? «Прародителю бур!» – подумав Адолін. Адже батькові галюцинації... нерідко здавалися якось пов'язаними з Променистими. Тож це був іще один доказ того, що їх породжувало Далінарове почуття провини за смерть брата.

Але чим міг Адолін допомогти йому?

Каміння позаду них заскреготіло під закутими в метал ногами. Княжич обернувся й шанобливо кивнув королю, котрий підходив до них, – усе ще в своїй золотій Сколкозбруї, хоча шолома він уже зняв. Елгокар був на кілька років старшим за Адоліна та мав мужнє обличчя з випнутим носом. Дехто вважав, що в нього істинно королівські манери й гідна монарха постава, а жінки, до думки яких Адолін прислухався, по секрету зізнавалися, що вважають його привабливим.

Звісно, не таким красенем, як Адолін, однак усе ж примітним.

Але їхній правитель був одружений. Його дружина, королева, залишилася в Алеткарі, де займалася чоловіковими справами.

– Дядьку, – мовив Елгокар, – хіба ми не можемо пуститися в дорогу? Я впевнений, що нам, Сколкозбройним, під силу перестрибнути цю прірву. Тож ти і я змогли би незабаром повернутися до таборів.

– Я не залишу своїх людей, Ваша Величносте, – відказав Далінар. – І сумніваюся, що ви захочете впродовж кількох годин поодиночі бігти цими плато, підставляючись під удар і не маючи належної охорони.

– Напевно, ти маєш рацію, – відказав король. – Так чи інак, я все ж хотів подякувати тобі за сьогоднішній вияв хоробрості. Схоже, я вкотре завдячую тобі життям.

– Оберігати життя мого правителя – це ще одна звичка, яку я щосили намагаюся культивувати в собі, Ваша Величносте.

– Мені залишається тільки радіти з цього. Ти перевірів те, про що я тебе просив? – Елгокар кивнув на ремінь, що його, як раптом усвідомив Адолін, він усе ще стискав у своїх закованих у броню пальцях.

– Так, – відповів Далінар.

– Ну і?

– Ми не змогли встановити, Ваша Величносте, – мовив Далінар, беручи в сина попрягу й передаючи її королю. – Можливо, її і підрізали. З одного боку лінія розриву рівніша. Так ніби пас ослабили, щоби він неминуче луснув.

– Я так і знав! – Елгокар підніс ременя до очей, уважно оглядаючи.

– Ми не лимарі, Ваша Величносте, – вів далі князь. – Треба, щоби фахівці оглянули попрягу з обох боків та висловили свою думку. Я доручив Адоліну зайнятися цим.

– Її справді порізали, – сказав Елгокар. – Я чітко це бачу – ось тут, у цьому місці. Тож укотре повторюю тобі, дядьку: хтось намагається мене вбити. Вони хочуть моєї смерті, як колись хотіли і батькової.

– Але ж ви не думаєте, ніби це зробили паршенді, – промовив украй спантеличений Далінар.

– Я не знаю, хто це зробив. Цілком можливо, котрийсь із учасників цього ж полювання.

Адолін насупився. На що це натякає Елгокар? Більшість присутніх на цій ловитві були людьми Далінара.

– Ваша Величносте, – відверто мовив Далінар, – ми розберемося з цим. Але ви маєте готувати себе до думки, що це міг бути просто нещасний випадок.

– Ти не віриш мені, – з категоричністю в голосі сказав Елгокар. – Ніколи мені не віриш.

Далінар зробив глибокий вдих, і Адолін помітив, як його батько бореться з собою, щоби стриматися.

– Я такого не говорив. Навіть потенційна загроза вашому життю надзвичайно мене хвилює. Але я наполягаю, щоби ви не робили поспішних висновків. Як слушно зазначив Адолін, це був би надзвичайно недолугий спосіб зазіхнути на ваше життя. Падіння з коня практично нічим не загрожує вершникові, який має на собі Сколкозбрую.

– Так, але ж це сталося на полюванні, – гнув своє Елгокар. – Можливо, вони хотіли, щоби мене розтерзав прірводемон.

– Ловитва не мала становити для нас загрози, – не здавався Далінар. – Планувалося, що ми обстрілюватимемо великопанцирника з безпечної відстані, а тоді підскачемо ближче й покінчимо з ним.

Примружившись, Елгокар глянув на Далінара, а тоді на Адоліна. На якусь мить здалося, ніби король підозрює їх. Але цей вираз одразу ж зник із його очей. А може, Адолінові просто привиділося? «Прародителю бур!» – подумав він.

Ззаду долинав голос Вами, який гукав короля. Елгокар глянув на нього й кивнув.

– Питання ще не закрите, дядьку, – сказав він Далінарові. – З’ясуй, що й до чого з цією попругою.

– Буде зроблено.

Король віддав йому ременя й пішов, подзенькуючи обладунком.

– Батьку, – одразу ж почав Адолін, – ти помітив...

– Я поговорю з ним про це, – обірвав його Далінар, – підберу момент, коли він трохи заспокоїться.

– Але...

– Я поговорю з ним, Адоліне. А ти займися попругою. Та йди збирай своїх людей, – він кивнув у бік чогось аж ген на заході. – Здається, я бачу мостонавідну команду.

«Нарешті», – подумав Адолін, прослідкувавши за його поглядом. Удалині виднілася невеличка купка постатей, які перетинали плато, високо здійнявши Далінарів стяг, та вели за собою групу обслуги з переносним мостом Садеаса на плечах. Їм знадобився один із них, оскільки його можна було доправити швидше, ніж громіздкі мости Далінара, до яких припрягали чалів.

Адолін поспішив геть, щоби належним чином розпорядитися, хоча ніяк не міг зосередитись: у голові крутились батькові слова, передсмертне послання Гавілара, а тепер ще й недовірливий погляд короля. Скидалося на те, що йому буде над чим поламати голову під час довгої поїздки назад до таборів.

* * *

Далінар провів поглядом сина, який метнувся виконувати його наказ. Адолінів нагрудник усе ще вкривало павутиння тріщин, хоча Буресвітло вже не сочилося з них. Через деякий час обладунок самовідновиться. Він зберіг би здатність до регенерації, навіть якби був повністю розбитий.

Його хлопчик любив понарікати, та все ж кожен хотів би мати такого сина. До самозречення вірний, ініціативний і з неабияким талантом полководця. Солдати його шанували. Може, він і тримався з ними дещо запанібрата, але таке можна пробачити. Можна було би заплющити очі навіть на його гарячковість, якби він навчився обертати її собі на користь.

Далінар полишив юнака займатися своїми справами, а сам пішов перевірити, як там Баский. Він знайшов свого ришадіума біля конюхів, котрі влаштували імпровізовану загрозу з південного боку плато. Вони перев'язали йому садна, і кінь більше не припадав на одну ногу.

Далінар поплескав велетенського жеребця по шиї, зазираючи в його непроглядно чорні очі. Кінь здавався присоромленим.

– Ти не винен, що я вилетів із сідла, Баский, – сказав Далінар заспокійливим тоном. – Я лиш радію з того, що тобі не надто сильно дісталось.

Він обернувся до ближнього конюха:

– Дай йому сьогодні ввечері більше корму та дві хрусткодині.

– Слухаю, Ваша Ясновельможносте. Але він не їстиме більше належного. Скільки ми не пробували годувати його додатково, а Баский завжди відмовляється.

– Сьогодні їстиме, – запевнив Далінар, знову плескаючи ришадіума по шиї. – Він бере їжу лише тоді, коли відчуває, що заслужив її. Отак-то, синку.

Хлопчина виглядав спантеличеним. Як і більшість конюхів, він гадав, що ришадіум – це просто ще одна порода скакунів. Неможливо вповні збагнути, що це за тварини, доки одна з них не прийме тебе як наїзника. Це як носити Сколкозбрую – абсолютно непередаваний словами досвід.

– Щоби з'їв мені обидві хрусткодині, – сказав Далінар, тицяючи в коня пальцем. – Ти заслужив їх.

Баский невпевнено зафиркав.

— А я кажу, заслужив, — повторив князь. Кінь заіржав, вочевидь вдоволений. Далінар перевірів, як там його нога, а тоді кивнув конюхові:

— Як слід піклуйся про нього, синку. Назад я поїду на іншому.

— Слухаю, Ваша Ясновельможносте.

Йому підібрали скакуна — міцну мишасту кобилу. Далінар із особливою обережністю забрався у сідло. Звичайні коні завжди здавалися йому надто тендітними.

Елгокар виїхав зразу ж за першим загоном, Дотепник обіч короля, а Садеас, як помітив Далінар, скакав, трохи відставши, на безпечній відстані від жартівника.

Обслуга мовчки чекала, відпочиваючи, поки король із процесією перетинали міст. Як і більшість команд Садеаса, вона являла собою мішанину з людського непотребу. Чужинці, дезертири, злодії, вбивці та раби. Багато з них, напевно, заслуговували на покарання, але той жадливий спосіб, у який Садеас згодовував їх м'ясорубці війни, викликав у Далінара відразу. Скільки ще має минути часу, перш ніж він виявиться не в змозі поповнювати мостонавідні команди годящими кадрами? Невже будь-хто з людей, навіть убивця, заслуговував на таку долю?

У пам'яті Далінара мимоволі зринув епізод зі «Шляху королів». Він слухав читані йому уривки з цієї книги частіше, ніж вдавав під час розмови з Адоліном.

«Якось бачив я худого чоловічка, що ніс на спині камінь, більший за його голову, — говорилося в ньому. — Він спотикався під такою вагою, а сонце пекло його голе тіло, адже на ньому була лише пов'язка на стегнах. Непевною ходою ішов він по жвавій вулиці. Люди розступалися перед ним. Не тому, що співчували йому, а тому, що боялися інерції його кроків. Таким, як він, дороги не загороджують.

Правитель подібний до цього чоловіка: він шкандибає вперед, зваливши на плечі вагу цілого королівства. Багато хто розступається перед ним, але так мало тих, хто хоче підійти та допомогти йому нести свій камінь. Вони не бажають долучатися до такої праці, бо інакше приречуть себе на життя, сповнене зайвих тягарів.

Того дня я вийшов із карети, завдав камінь собі на плечі та поніс, допомагаючи чоловічкові. Гадаю, мої охоронці були збентежені. Можна не звертати уваги на нагого бідолаху, але не на короля, котрий поділяє його ношу. Можливо, нам варто частіше мінятися місцями. Якщо люди бачитимуть, що король звалює на себе ношу найнещаснішого з них, можливо, знайдуться й ті, хто захоче допомогти йому з його власним тягарем — зовсім невидимим, та все ж таким застрашливим».

Далінар був приголомшений тим, що пам'ятає цю оповідь слово в слово, хоча, напевно, не

мав би. Силкуючись докопатися до смислу передсмертного послання Гавілар, він наказував читати собі цю книгу чи не щодня впродовж останніх кількох місяців.

Великий князь був розчарований, коли з'ясувалося, що залишена Гавіларом цитата не має однозначного тлумачення. Та він усе одно продовжував слухати, хоча й намагався не вказувати свого інтересу. Ця книга мала погану славу не тільки тому, що пов'язувалась із Загубленими Променистими. Історії на кшталт тієї, де король працює за чорнороба, належали до її найменш приголомшливих пасажів, адже в інших місцях прямо говорилося, що світлоокі нижчі за темнооких. А це суперечило воринському віровченню.

Так, нічого про це розводитися. Далінар не кривив душею, коли сказав Адолінові, ніби його не обходить, що саме про нього балакають. Та якби чутки стали на заваді його спроможності захистити Елгокара, то почали би становити загрозу, тож він мав бути обережний.

Далінар розвернув кобилу, і її копита зацокотіли по настилу. Тоді кивнув мостонавідникам на знак удячності. Вони були найпопсідущими в армії, та все ж несли на собі тягар королів.

16. Кокони

За сім з половиною років до того

— Він хоче відправити мене у Харбрант, — сказав Кел, умостившись на верхівці каменя.

— Он як, справді? — запитала Ларал, йдучи по краю іншої брили, якраз навпроти нього. Її довге чорне волосся, у якому траплялися золотисті пасма, розвівалося під поривами вітру, поки вона, випроставши руки в сторони, намагалася тримати рівновагу.

Дуже незвичне волосся. Але, звісно, ще незвичайнішими були її очі — яскраві, блідо-зелені. Такі несхожі на світло-коричневі чи карі, як-от у жителів їхнього містечка. Бути світлооким і дійсно означало відчутно вирізнятися.

— Так, справді, — пробуркотів Кел. — Він говорить про це вже декілька років.

– І ти не сказав мені?

Кел низав плечима. Він і Ларал видерлися на верхівку невисокого пасма валунів на схід від Гартстоуна. Тіен, його молодший брат, грався внизу, біля підніжжя, перебираючи камінці. Праворуч від Кела, у західному напрямку, виднілася купка невисоких пагорбів. Їхні схили були всіяні насадженнями напівдостиглих лавісових поліпів.

Окинувши поглядом поля, повні занурених у роботу селян, він відчув дивну тугу. Кожен із цих темно-брунатних поліпів виросте завбільшки з добру диню, наповнену зерном. Після просушки вони годуватимуть все містечко та армії їхнього ясновельможного. Подвижники, які проходили їхніми краями, старанно втлумачували, що Покликання хлібороба – благородне й одне з найвищих, за винятком Покликання солдата. Натомість Келів батько ледь чутно бурмотів, що особисто він вважає значно почеснішим годувати королівство, ніж битися та гинути в безглуздох війнах.

– Келе? – наполегливо повторила Ларал. – Чому ти не сказав мені?

– Вибач, – відповів той, – я не був упевнений, наскільки серйозні його плани. А тому мовчав.

Це була неправда. Він знав, що батько говорив абсолютно серйозно. Кел просто не хотів згадувати, що поїде вчитися на лікаря, особливо в розмові з Ларал.

Вона взяла руки в боки:

– Я думала, ти збираєшся стати солдатом.

Кел низав плечима.

Дівчина закотила очі й перестрибнула зі свого гребеня на камінь по сусідству з ним.

– Хіба ти не хочеш стати світлооким? Здобути Сколхозбройця?

– Батько каже, що це не так часто трапляється.

Вона опустила на коліна біля нього.

– Я впевнена, що тобі це було би під силу.

Ці її очі, такі яскраві та живі, що виблискували зеленим – кольором самого життя!

Кел усе частіше й частіше відчував, що йому подобалося дивитись на Ларал. Суто логічно він розумів, що з ним відбувалося. Батько змалював йому всі етапи дорослішання з

хірургічною точністю. Проте такі суто теоретичні описи залишили без пояснення ті надзвичайно сильні почуття, емоції, що супроводжували цей процес. Деякі з них були пов'язані з Ларал чи іншими дівчатами з містечка. Інші ж стосувалися того дивного покрову меланхолії, який подекуди неждано-негадано огортав Кела.

– Я... – почав було він.

– Поглянь, – перебила його Ларал, підводячись і вибираючись на верхівку своєї брили. Її ошатна жовта сукня майоріла на вітрі. Мине ще один рік, і вона почне носити на лівій руці рукавичку – знак того, що дівчинка перетворюється на дівчину. – Та вставай же ти, ну! Поглянь.

Кел звівся на ноги та глянув на схід. Там, довкола стовбурів могутніх маркелових дерев, розкинулися непролазні зарості вузлохмизняка.

– Що ти бачиш? – вимогливо запитала Ларал.

– Вузлохмизняк коричневий. Схоже, що він усох.

– Там Першопочаток, – сказала вона, вказуючи рукою. – А це – буреземлі. Мій батько каже, що наша місія – слугувати щитом для вразливіших країв на заході, – вона повернулася до хлопця. – За нами стоїть благородна традиція, Келе, – хоч за темноокими, хоч за світлоокими. Ось чому найкращі воїни – завжди уродженці Алеткару. Великий князь Садеас, генерал Амарам... навіть сам король Гавілар.

– Гадаю, так і є.

Вона перебільшено зітхнула:

– От ненавиджу розмовляти з тобою, коли ти такий.

– Який?

– Такий, як-от зараз. Сам знаєш, який. Нудиш світом, зітхаєш.

– Це ти щойно зітхнула, Ларал.

– Ти зрозумів, що я хотіла сказати.

Закопиливши губи, вона зістрибнула з каменя, полишаючи його самого та вочевидь збираючись ображатися. З нею інколи таке бувало. Кел залишився, де й був, дивлячись на схід. Батько дуже хотів, щоби син став лікарем, а от сам він вагався. І не лише через легенди, що вражали та захоплювали. Він відчував, що, ставши солдатом, зможе щось

змінити. По-справжньому змінити. Якесь частина його мріяла вирушити на війну, захищати Алеткар, битися пліч-о-пліч зі світлоокими героями. Творити добро деінде, а не в кріхитному містечку, куди впливові люди й носа не потикали.

Він опустився на камінь. Інколи він про таке мріяв, а інколи йому до всього було байдуже. Безрадісні почуття чорним вугром звивалися в ньому. Он той вуздохмизняк перестоював бурі, бо ріс дуже скупчено довкола стовбурів могутніх маркелових дерев. Їхня кора була вкрита шаром каменю, а гілки – завтовшки з людську ногу. Але тепер вуздохмизняк усох. Не вижив. Згуртувавшись, зібратися з силами – цього для нього виявилось замало.

– Каладіне? – долинув іззаду чийсь голос.

Він обернувся й побачив Тіена. Його брату виповнилося десять. Між ним і Келом було два роки різниці, проте здавався він куди меншим. Інші діти дражнили його «кнопкою», але Лірін пояснював, що той просто ще не витягнувся. Може, що й так, але через круглі рум'яні щічки та тендітну статуру Тіен і справді виглядав п'ятилітнім карапузом.

– Каладіне, – повторив він, тримаючи долоні чашечкою й позираючи на нього широко розплющеними очима, – куди ти дивишся?

– На всохлі куці.

– А-а. Ти глянь краще сюди.

– Що це?

Тіен розтулив долоні, у яких виявився маленький камінець, увесь відшліфований водою та вітром, але з одного боку – із зазубреною тріщиною. Кел підніс його до очей і повертів, оглядаючи. Камінець як камінець – нічого особливого. Власне, там не було на що й дивитися.

– Це просто галька, – мовив Кел.

– Не просто галька, – відказав Тіен, дістаючи флягу.

Він змочив великого пальця й потер ним по пласкому боці каменя. Від вологи той потемнів, і на обточеній гірській породі проступила сітка білих візерунків.

– Бачиш? – запитав Тіен, знову простягаючи його Келові.

У структурі камінця чергувалися білий, коричневий і чорний пласти. Разом вони утворювали дивовижний малюнок. Звісно, це все ж було ніщо інше, як звичайнісінький камінь. Проте, сам не відаючи чому, Кел зненацька всміхнувся.

– Молодець, Тіене!

І зробив порух, щоби повернути гальку, але брат похитав головою:

– Я знайшов його для тебе. Щоби розрадити тебе.

– Я...

Це був усього лише дурнуватий камінець, але якимось незбагненим чином Келів настрій і справді покращав.

– Дякую. Слухай, а знаєш що? Готовий побитися об заклад, що десь серед цих каменів ховається кілька лургів. Може, подивимося, чи вдасться нам знайти хоча б одного?

– Так, так, так! – загукав зраділий Тіен. Він засміявся й почав спускатися з купи валунів. Кел рушив був услід, але зупинився, пригадавши одну з батькових розповідей.

Із власної пляжки він налив собі в долоню трішки води та бризнув нею на коричневі зарості вузлохмизняка. Куди б не потрапили розпорошені краплинки, кущі миттю зеленіли, немов він приснув на них фарбою. Хмизняк не всох – він просто тимчасово зачах в очікуванні бур. Кел спостерігав, як латки зелені, поглинувши воду, помаленьку знову в'янули й хиріли, набуваючи коричневого забарвлення.

– Каладіне! – галасував Тіен. Він часто називав Кела повним ім'ям, хоч той і просив цього не робити. – Це він?

Кел став і собі спускатися із пасма валунів, ховаючи до кишені подарований камінець. Дорогою він проминув Ларал. Вона дивилася на захід, у бік маєтку своєї родини. Її батько був градоправителем Гартстоуна. Кел знову відчув, що не може відірвати від неї очей. Це її контрастне, двоколірне волосся було таким гарним!

Вона обернулася до Кела й насупилася.

– Ми тут зібралися полювати на лургів, – пояснив він, усміхаючись і жестом вказуючи на Тіена. – Ходімо з нами.

– Щось ти раптом звеселився.

– Я й сам не розумію чому. Але почуваюся краще.

– І як він це робить, хотіла б я знати?

– Хто і що робить?

– Твій брат, – сказала Ларал, дивлячись у бік Тіена. – Він змінює тебе.

Тіенова голова якраз вигулькнула з-за каменів. Малюк нетерпляче махав рукою, аж підстрибуючи від хвилювання.

– Просто важко бути похмурим, коли він поряд, – промовив Кел. – Пішли. Ти хочеш подивитися на лурга чи ні?

– Напевно, хочу, – зітхнувши, сказала Ларал і простягнула йому руку.

– А це ще навіщо? – запитав Кел, дивлячись на неї.

– Щоби ти допоміг мені спуститися.

– Ларал, з тебе кращий скелелаз, ніж із мене чи Тіена. Тобі не потрібна допомога.

– Зате так вийде ввічливо, дурнику, – не здавалася вона, усе наполегливіше пропонуючи свою руку. Зітхнувши, Кел узяв її, після чого Ларал, стрибаючи з каменя на камінь, одразу ж продовжила спуск, навіть не спираючись на неї та зовсім не потребуючи його допомоги.

«Останнім часом вона поводить себе дуже дивно», – подумав хлопець.

Вони обое долучилися до Тіена, який застрибнув у западину між кількома валунами. Малий збуджено тикав у щось пальцем. З розколини в одному з каменів проглядав жмут чогось білого й шовковистого – якісь тонесенькі ниточки, сплетені в клубок завбільшки з хлоп'ячий кулак.

– Моя правда, хіба не так? – допитувався Тіен. – Це він?

Кел підняв фляжку й линув трохи води, яка збігла краєм брили й потрапила на білий жмутик. Під імпровізованим дощем нитки? розчинилися, і кокон розтанув, являючи очам присутніх маленьку істоту з гладкою брунотно-зеленою шкірою. У лурга було шість лапок, якими він хапався за камінь, й очі по центру спини. Він вистрибнув із розколини, шукаючи комах. Тіен засміявся, слідкуючи, як той стрибає з валуна на валун, приклеюючись до них. Куди б ця істота не приземлилася, вона скрізь залишала по собі плями слизу.

Кел відкинувся на камінь, спостерігаючи за братом і згадуючи дні – не такі вже й далекі, – коли гонитва за лургами здавалася більш захопливою справою.

– Ну, – мовила Ларал, склавши руки на грудях, – і що ти тепер робитимеш? Якщо твій батько спробує відправити тебе в Харбрант?

– Не знаю, – відказав Кел. – Лікарі не беруть в учні тих, кому ще немає шістнадцяти Ридань, тож у мене залишається час подумати.

У Харбранті вчилися найкращі лікарі та цілителі. Це було відомо кожному. Подейкували, ніби там більше лікарень, аніж таверн.

– Схоже, батько змушує тебе робити те, чого хоче він сам, а не чого хочеш ти, – зауважила Ларал.

– Але ж так чинять усі, – мовив Кел, чухаючи потилицю. – Інші хлопці не проти бути селянами, оскільки ними є і їхні батьки, а Рал щойно став новим містечковим теслярем. І не бачить нічого страшного в тому, що цим же займався і його батько. То чому б мені не стати лікарем?

– Я просто... – здавалось, що Ларал злиться. – Келе, якщо ти вирушиш на війну та здобудеш Сколкозбройця, то станеш світлооким... Тобто... Ай, усе це ні до чого.

Вона вгамувалася, ще тісніше схрестивши руки.

Кел і далі чухав потилицю. Вона й справді поводитися дивно.

– Я був би не проти податися на війну, зажити слави й таке інше. Передусім мені хотілось би побачити світу. Здійснити подорож іншими землями.

Він чув розповіді про екзотичних тварин, як-от гігантських ракоподібних чи співочих мурен. Про Ралл Елорім, Місто тіней, про Курт, Місто блискавиць.

Упродовж останніх кількох років він багато часу присвячував навчанню. Келова мати бідкалася, що в її хлопчика відбирають дитинство, змушуючи весь час дбати про майбутнє. Лірін доводив, що харбрантські лікарі дуже ретельно ставляться до прийому вступних іспитів, тому якщо Кел усерйоз збирається стати їхнім учнем, він повинен завчасу розпочати підготовку.

І, попри все, стати солдатом... Інші хлопці мріяли потрапити в армію, битися під проводом короля Гавілара. Ходили чутки, ніби скоро має розпочатися війна із Джа Кеведом, причому не на життя, а на смерть. Що б він відчув, якби нарешті побачив декого з тих героїв, про яких оповідають легенди? Або воював пліч-о-пліч із великим князем Садеасом чи Далінаром Чорношипом?

Зрештою лург збагнув, що його ошукали. Він опустився на брилу, щоби зіткати собі новий кокон. Кел підняв із землі невеличкий гладкий камінчик і поклав руку Тіенові на плече, не даючи йому знову тицьнути в стомлену амфібію. Потому ступив крок уперед і двома

пальцями злегенька штурхнув лурга, щоби той перескочив з валуна на підготований для нього камінець. Тоді передав його Тієнові, який широко розплющеними очима дивився, як земноводне плело собі кокон: випльовувало мокру шовкову пряжу та, орудуючи крихітними лапками, обмотувало її навколо себе. Загерметизована сухим слизом, зсередини така оболонка була вологонепроникною, але дощова вода, потрапивши ззовні, знову розчинила б чохол.

Кел усміхнувся, тоді підніс до рота флягу й напився. Вода була прохолодною та чистою – в ній уже відстоявся крем. Бо якщо ковтнути крему – коричневої мулистій речовини, що випадала разом із дощем, – можна було завигашки захворіти. Усі це знали, не лише лікарі. Воді завжди давали відстоятися з деньок, тоді зливали питну верховідку, а крем пускали на гончарні вироби.

Лург нарешті закінчив свій кокон. Тієн одразу ж потягнувся за фляжкою.

Кел стримав його руку.

– Тієне, він стомився. І не буде більше стрибати туди-сюди.

– У-у.

Старший брат опустил фляжку, плескаючи меншого по плечу.

– Я посадив лурга на цей камінчик, щоб ти міг узяти його з собою. Пізніше зможеш знову з ним погратися.

Кел хмикнув:

– Або підкинути батькові в ванну через вікно.

Зачувши про таку можливість, Тієн розплився в усмішці.

– Йди подивися, чи не видно де ще одного кокона. Якщо спіймаємо двох, то з одним ти гратимешся, а іншого підкинеш у ванну.

Тієн обережно відклав камінець убік і весело понісся через валуни. Кілька місяців тому схил цього пагорба був зруйнований під час великобурі. Розтрощений, ніби по ньому зацідила кулаком якась величезна істота. Люди балакали, що така стихія могла розвалити й будинок. Вони пускали до Всемогутнього димом свої подячні молитви й одночасно шепталися про небезпечних істот, що бродять у темряві під час великобур. Хто ж стояв за цим розором – Спустошувачі чи примари Загублених Променистих?

Ларал знову дивилася у бік маетку. Дівчинка нервово розгладжувала сукню: останнім

часом вона стала куди охайнішою та вже не бруднила одягу так, як раніше.

– Ти все ще думаєш про війну? – запитав Кел.

– Хм... Так. Думаю.

– Я так і знав, – промовив він. Усього кілька тижнів тому через їхнє містечко проходили армійські вербувальники, які забрали з собою кількох старших хлопців, хоч і змушені були попередньо заручитися згодою градоправителя Вістіова. – Як ти гадаєш, що розтрощило ці скелі під час великобурі?

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=48888726&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.